

83

199

83

192

wt 83
2 - 192

R. 20

5/20

P. 28
C. 8

5123043215

TORIA

ENSIVM QVA-

VSCVLIS METHODI

EXTA, QVORVM PRI-

RVM CVRAM, ORNATVM

lurima ostendit. Secundum, In-

roponit. Tertium, Auxiliares

rtenfium vrilitates percurrit.

unda et benefica medicando-

rum olerum, radicum, fru-

rum, vinorum et carniuum

rtificia explicat.

ENAE VOLVPTATIS ET

itatis abundè plena: rerum varia-

one nunc primum aucta &

illustrata.

ANTONIO MIZALDO

CIENSI, MEDICO.

a qua decimasexta indicat pagina.

IAE AGRIPPINAE,

m Gymnicum sub Mono-

no M. D. LXXVII.

*Corregido con
formu, a India
de 1632. y
del Mar moly*

HISTORIA HORTENSIVM QVA- TVOR OPVSCVLIS METHODI- CIS CONTEXTA, QVORVM PRI- MVM, HORTORVM CVRAM, ORNATVM & secreta quamplurima ostendit. Secundum, In- sitionum artes proponit. Tertium, Auxiliares & medicas Hortensium vtilitates percurrit. Quartum, Iucunda et benefica medicando- rum Hortensium olerum, radicum, fru- ctuum, vuarum, vinorum et carniuum artificia explicat.

OMNIA AMOENAE VOLVPTATIS ET
*inenarrabilis vtilitatis abundè plena: rerum varia-
rum accessione nunc primum aucta &
illustrata.*

AVCTORE ANTONIO MIZALDO
MONLVCIENSI, MEDICO.

Accesserunt & alia quae decimasexta indicat pagina.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Ioannem Gymnicum sub Mono-
cerote, Anno M. D. LXXVII.

*Corregido con
forma, a L. Indica
de 1632. y
del marmol*

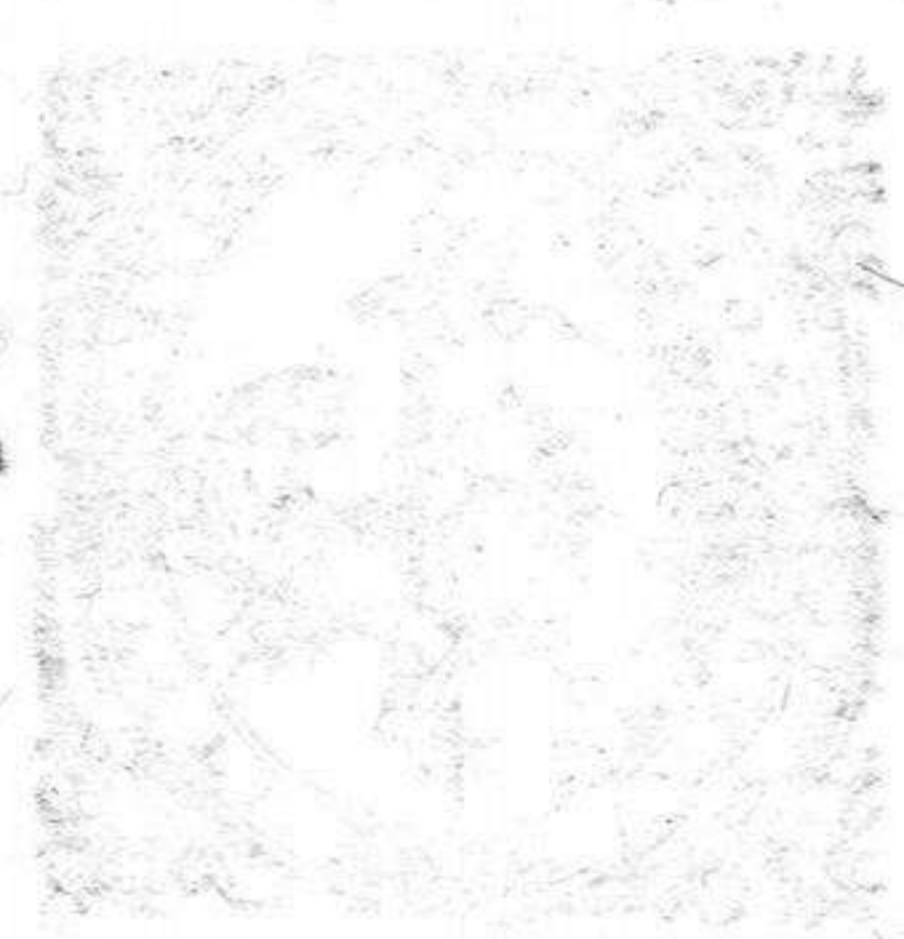

HISTORICAL

FOR THE YEAR 1871
THE HISTORY OF THE
CITY OF NEW YORK
FROM THE FOUNDATION
TO THE PRESENT
BY JOHN B. HOGAN
NEW YORK: G. P. PUTNAM'S SONS
1871

THE HISTORY OF THE
CITY OF NEW YORK
FROM THE FOUNDATION
TO THE PRESENT
BY JOHN B. HOGAN
NEW YORK: G. P. PUTNAM'S SONS
1871

Handwritten notes:
New York
1871

THE HISTORY OF THE
CITY OF NEW YORK
FROM THE FOUNDATION
TO THE PRESENT
BY JOHN B. HOGAN
NEW YORK: G. P. PUTNAM'S SONS
1871

NOBILI ET ERVDITO VIRO
 EMONDO DE LAIGE, REGIS IN
 Supremo Senatu Parisiensi Consiliario, & Cœ-
 nobiorum B. Mariæ de Fontenayo, nec non S.
 Memmij, & de Miserayo Abbati, ANTON.
 MIZALDVS Monlucienfis,
 S. P. D.

LV TARCHVS scriptor
 grauis, atque omni iudicio
 πολυισως elegans, tra-
 dit, Clarissime Senator,
 idemque Abbas erudite,
 negociatore quendam Chiu
 vinum multum, primæq;
 bonitatis vendidisse: sibi-
 que acidum & in vap-
 pam deprauatum selegisse, ac in usum quotidianum re-
 seruasse. Cuius seruus, qui ab eo forte recesserat, inter-
 rogatus, qua impulsus causa dominum reliquisset: Quia
 (respondit) cum in manibus bona quamplurima & præ-
 stantissima haberet, mala tamen & deteriora quæq;
 bonis præferebat. Serui huius apophthegmate plane phi-
 losophico excitatus, ceu quodam classico, circumspectè
 prouidendum mihi duxi, ne simili nota inurerer, similisue
 infamia notarer qua sordidus iste negociator δ. vo πώληξ.
 Quod ne hic mihi contingeret, mala scilicet, & malos,
 bonis: indoctos doctis, & ignobiles nobilibus præferendo:
 precium opera facturum me putavi, si posthabita igno-
 bilium & popularium fece (ceui vino quodam in
 A 2 vappam

EPISTOLA

vappam deprauato, & vt loquitur Plautus, edentulo & infuscato) te vnum de multis, Vir ornatiss. feligerem in propugnatorem, patronum et susceptorē Hortensis huius historiae nostrae. Quae sicuti in tuo nomine foras prodit, & variè aucta ac locupletata, incredibilem, mira cum iucunditate & delectatione, fructum quibusuis pollicetur, ita anxie à te petit & postulat, vt tibi nuncupatam istam voluntatem, aut, si mauis, voluntariam & propensam nuncupationem hanc boni consulas. Quam vt audentius, ne dicam ardentius, aggrederer, tibi quae adscriberem, ad id incendiij frigidam, vt aiunt, non mediocriter suffudit, rarus ille animi tui candor, & non vulgaris modestia, qua literarij nominis professores omnes libenter excipis, libentius audis, & libentissimè iuuas. Accedit ad haec, natale solum, & patria: quae, vt vtriq; nostrum communis est, ita mutuum amorem conciliet oportet. Nec temerè, mea quidem sententia, habetur enim haec velut parens et mater altera: ob idq; indigenas omnes, & ἀυτόχθονας, ceu fratres, nescio qua inuicem dulcedine vincit, & immemores non sinit esse sui. Quod latētis nescio quid energiae illa habeat, à Luciano vtcunq; adumbratū his verbis, τῆς πατρίδος κατὰ νόον λαμπρότερος ὀφθίσκεται τῷ παρ' ἄλλοις πυρρός. id est, Patria fumus luculentior videtur aliorum igni. Hinc sanè frequens fuit multis admiratio, & iusta aduersum me obiurgatio, quòd te tantum Senatorem, tamq; illustrem virum, & celebre Borboniorum nostrorum ornamentum, lucubrationum mearum in auratione & fructu non dignarer, ac parum consultè tacitum relinquerem, meritoq; honore priuarem. In quo, re vera, culpam meam libenter agnosco &

accu-

NVNCPATORIA.

accuso: tantum abest vt auertere aut pratexere, vel in rem quampiam illam conuertere satagam: nisi quod verebar laudes tuas, vt cum Horatio loquar, culpa detere re ingenij. Vt vt fuerit, quicquid antea imprudenter omis sum et commissum fuit, in posterum, si diuina fauerint numina, multo cum scenore resarciatur. Plura dicere constitueram, nisi voluntatem eam & propositum mihi inuidisset Heliodorus, tradens, longa orationi comitem plerunque esse vanitatem & fastidium. Fœliciter itaque valebis, Senator inculpatisime, idemque Abbas vigilantissime: Quem & mihi, & patriæ, doctisque omnibus, incolumem seruare dignetur ille sine quo est omnis medicina venenum. Lutetia, Idibus Augusti, 1574.

LECTORI PHILOKEPO,

HOC EST, HORTORVM ET

Hortensium studioſo.

VNC demum exper-
tus, verissimum esse fa-
teor, Lector amice,
quod Euripides scri-
psit in Tragoedia cui ti-
tulus Hippolitus co-
ronatus βροτῶν ἀϊ δ'εὐτερας
φροντῖδες σοφώτερας: mor-
talibus posteriores co-
gitationes prudētiores
melioresq; esse solent.

Quod hīc dictum & testatum volui, vt intelligas
secundam istam editionem Hortensium Secreto-
rum nostrorum & auxiliorum, emendatiore &
auctiorem, rerumq; plurimarū iucunda varia-
te conditarum locupletiore tibi prodire, quā
quę ante annos aliquot ex nobis nata foras abiit,
& communi omnium vtilitati exposita fuit. No-
sti Horatianum illud,

Multa ferunt anni venientes commoda secum.

Et Quintiliani aliud: Multa limat ætas, deterit
vfus plurima, & longè plura cōcoquunt anni. Cū
itaq; Typographus mihi opportunè significauis-
set, distracta vbiq; locorum esse Exemplaria om-
nia prioris editionis horū Librorum, proindeq;
ad secundam editionē se, operasq; suas typogra-
phicas accingere, petere, & rogare, nunquid ha-
berem quod in illis vel emendandum, vel illu-
strandum, aut locupletandum, addendumue cu-
perem, maturè id peragerem. Hac significatione,
ceu pulsato classico inuitatus, illico ad charta-
ceas

AD LECTOREM.

ceas machinulas meas cōuolauī, schedulas & literarios codicillos omnes (in quibus legēdo, audiendo, & lucubrando, egregium aliquid quotidie adnotare confueui) nulla mora excussi, omniumq; maximè Commentariolos nostros Centonum rusticarum rerum diligenter volui ac reuolui. In quibus multa cū iucunda, tum vtilia, & iuuandæ humanæ vitæ sanequàm idonea reperi, quæ in tuum vsum in his libris pluribus locis remisui & interseui. Id quod facilè tu ipse agnosces, si vtranq; editionem inter legendū conferre volet. Agedum itaque, carissime Lector, οἷορ φάσιγδοι παίξοντες, ἀμεινόνων ἕξ ἀρχῆς δευτέρων ἐπαναπολήσωμεν, vt est apud Platonem. id est, quemadmodum ludentes dicere confueuerunt, secundis de nouo melioribus repetamus, & singula expendamus. Fruere salubriter & iucundè hisce laboribus nostris, tuisq; apud Deum precibus conatus nostros, dum meliora tibi meditamur, iuuare perge.

*Hesperidum ingentes quorsum miraberis Hortos,
Cū tot opes vnus Hortulus iste ferat?*

SUMMARIVM EORVM QVAE IN
SINGVLIS CAPITIBVS HORVM
librorum explicantur. Prior nume-
rus folium: posterior ca-
put designabit.

LIBRO I. HAEC INSUNT.

Hortorum institutio, & eorundem priscus vsus.
fol. 1. cap. 1.

Qua utilitas expectanda ab hortis: ad haec quis finis ac
scopus esse debeat culturae illorum. f. 3. c. 2.

Modus & secretum adificandae viuae sepis ac valida: qua
futura sit horti tutissimum & perenne munimentum.
f. 5. c. 3.

De hortorum situ, terra & aqua. 7. 4.

De hortensium stercore, & stercoratione. 9. 5.

De hortensium satione, & seminibus. 12. 6.

Auxilia & secreta pro hortensibus seminibus, & alijs:
tam ante sationem, quam post: ne ab aliqua cum in-
terna, tum externa afficiantur iniuria. 15. 7.

De hortensium sarritione, runcatione & rigatione: cum
prognostico fertilitatis, vel sterilitatis cuiusq; semen-
tis. 18. 8.

Auxilia & secreta aduersus hortenses vermes, pulices,
erucas, blattas, & limaces: tam olera, quam arbores
& fructus vitiantes. 20. 9.

Auxilia & secreta aduersus hortenses talpas, formicas,
culices, & muscas, tam olera, quam fructus euerten-
tes, ledentes, ac foedissime deuantantes, & contra mo-
lestias ranarum coaxationes. 26. 10.

Auxilia

I N D E X.

- Auxilia & secreta aduersus serpentes hortorum, & alia
quæuis reptilia, tam homines, quàm olera, arbores &
fructus venenantia. 30.11.*
- Remedium præsentissimum, et secretum, à quamplurimis
summa autoritate viris sæpenumero expertum con-
tra virulentos serpentium morsus, etiam si percussus
absuerit. 33.12*
- Auxilia & secreta aduersus scorpiones, bufones, horten-
ses mures, mustelas, & grandiores aliquot bestias,
tam olera, quàm fructus, corrumpentes & vastan-
tes. 35. 13.*
- Auxilia et secreta aduersus grandinem, fulmina ac tem-
pestates, arborum, plantarúmque flores & fructus,
yti etiam segetem & vineas, miserè perdentia. 38.14*
- De rubigine, pruina, carbunculatione, & alijs cœlestibus
iniurijs, quæ arborum, frugum et vitium flores ac fru-
ctus perditè abolent. 40.15.*

LIBRO II. HAEC SVMMATIM explicantur.

Hortensia olera.

- L**actuca cultus, auxilia, vsus, & secreta quampluri-
ma 44.1.
- Brassica cultus, auxilia, &c. 47.2.
- Apij cultus, auxilia, &c. 51.3.
- Beta, portulacæ ac bliti, auxilia, cultus, secreta, & vsus.
53.4.
- Asparagorum hortensium, cultus, &c. 59.5.
- Ruta hortensis cura, auxilia, &c. 59.6.

I N D E X.

Oxalidis ac spinaceorum, cultus, auxilia, vsus, & secreta. 62.7.

Radices esculentæ.

Porri auxilia, cultus & secreta. 63.8.
Allij cultus, auxilia, &c. 66.9.
Ceparum cultus, auxilia, &c. 69.10.
Radicis, seu raphani cultus, &c. 73.11.

Herbacei fructus esculenti.

Cucurbitarum cultus, auxilia, &c. 76.12.
Cucumerum cultus, auxilia, &c. 82.13.
Peponum, melonum, & melopeponum cultus, auxilia, vsus & secreta. 87.14.
Cinara, seu hortensis cardui, cultus, cura, vsus & secreta. 88.15.

Flores & plantæ hortorum odoratæ, & contrà.

Rosarum cultus, auxilia, etc. 92.16.
Lilij cura, auxilia, &c. 95.17.
Violarum cultus, auxilia, &c. 98.18.
Ocimi & amaranti cultus, &c. 99.19.
Salvia, rorismarini, satureia, byssopi & sceniculi, cultus, &c. 103.20
Lauandula, mentha, thymi, & solsequij, cultus, auxilia, &c. 106.21
Vetto-

I N D E X.

- Yettonica coronaria, & sampsuchi seu maiorana, cultus, auxilia, &c.* 110. 22.
- Bellij, seu bellidis, & phlogij, hoc est, viola flammea & inodora, adhac iridis, cultus, auxilia, &c.* 113. 23.
- Absinthij & abrotoni cura, auxilia, &c.* 116. 24
- Fragariae, Frambesii, & grossularij cultus, cura, auxilia, &c.* 117. 25.

LIBRO III. HAEC TRACTANTUR ET EXPLICANTUR.

- Hortensium arborum praecipua quaedam et auxilia in genere.* 121. 1.
- Arborum, ac stirpium hortensium, morbi, labores, & impedimenta aliquot.* 125. 2.
- Hortensium arborum egrotantium, aut aliter laborantium, remedia quaedam & secreta vniuersalia.* 129. 3.
- Arboris Mali, eiusq; pomi, cultus, &c.* 132. 4.
- Arboris Pyri, eiusq; pomi, cultus, &c.* 140. 5.
- Arboris Cotonei, seu cydonij, & eius pomi, cultus, auxilia & secreta.* 143. 6.
- Arboris Pruni, eiusq; pomi, cura, &c.* 146. 7
- Arboris Cerasi, eiusq; pomi, cultus, &c.* 148. 8.
- Arboris Mori, ac eius pomi, cura, &c.* 151. 9.
- Arboris Persicae, ac eius pomi, cultus, &c.* 153. 10.
- Arboris Mespili, & sorbi, pomiq; earundem, cultus, auxilia, & secreta.* 157. 11.
- Arboris Nucis, seu Iuglandis, eiusq; fructus, cura, auxilia, &c.* 160. 12
- Arboris Amygdali, eiusq; nucis, cultus, auxilia & secreta.* 166. 13.
- Arbo-

I N D E X.

<i>Arboris Punicæ, ac eius pomi, cultus &c.</i>	169. 14.
<i>Arborum Citrij, Aurantij & Limonij, earundemq; pomi, cultus, &c.</i>	177. 15.
<i>Arboris fici, ac eius pomi, cultus, &c.</i>	183. 16.
<i>Oleæ sativæ, ac eius baccarum, cultus, &c.</i>	191. 17.

PLANTARVM ET ARBORVM QVAE IN HOC OPERE CONTINEN- tur, Catalogus serie alpha- betica.

<p>A Brotonum. fol. 116. Absinthium. 116. Allium. 66. Alticocalus. 177. Amarantus. 99. Amygdala. 166. Apium. 51. Asparagi. 56. Aurantia. 177. Bellis. 113. Beta. 53. Blitum. <i>ibidem</i> Brassica. 47. Cepa. 69. Cerasa. 148. Cinara. 88. Citria. 177. Cotonea. 143. Cucumis. 82. Cucurbita. 77. Ficus. 183. Fœniculum. 103.</p>	<p>Fragraria. 117. Frambœsia. <i>ibidem</i>. Grossularius. <i>ibid.</i> Hyssopus. 103. Iris. 113. Lactuca. 44. Lauandula. 106. Lilium. 95. Limonia. 177. Maiorana. 110. Mala. 132. Melones. 87. Mentha. 106. Mespila. 157. Mora. 151. Nux & nuces. 160. Ocimum. 99. Olea. 191. Oxalis. 62. Pepo. 87. Persica. 153. Petroselinum. 51. Phlogium. 113. Poma</p>
---	--

I N D E X.

Poma.	124.	Ruta.	59.
Portulaca.	53	Salvia.	103.
Porrum.	64.	Satureia.	ibid.
Pruna.	146.	Solsequium.	106.
Punica.	169.	Sorba.	157.
Pyra.	140.	Spinacea.	62.
Raphanus	73	Thymus.	106.
Rosa.	92.	Vettonica, seu œilletus.	110.
Rosmarinus.	103.	Violæ.	98.

Qui plureis plantas & arbores requiret,
 consulat Alexikepum, seu me-
 dicum Hortum nostrum.

OPVSCVLVM DE HORTENSIVM Arborum Insitione, hæc habet.

<i>De insitione quæ fit sub cortice & in trunco, ex Græcis Florentini Georgicis.</i>	fol. 207.1.
<i>De Insitione quæ fit per inoculationem, ex græcis Didymi Geoponicis-</i>	209.2.
<i>Particularia de Insitione, ex Diophane Græco rerum a- gri scriptore.</i>	210.3.
<i>De arborum generatione & insitione, ex secundo Geor- gicorum Vergilij.</i>	212.4.
<i>De Insitione, ex Iunio Columella.</i>	214.5.
<i>De Insitione ex Plinio.</i>	218.6.
<i>De Insitione, ex Paladio: maximè earum arborum quas lib. 3. Horti nostri descripsimus.</i>	222.7.
<i>De Insitione, ex Petro Crescentio.</i>	227.8.
<i>De Insitione, ex Iouiano Pontano.</i>	236.9.
<i>Insitionis ope & artificio multa ad stuporem vsque mi- randa fieri.</i>	240.10.
	OPV-

OPVSCVLVM DENDRANATO-
 MES, SEV SECTIONIS ARBO-
 rum in sua membra, summa-
 tim hæc proponit.

R Adices, arboribus pro fundamento & pedibus esse.
 fol. 243.

Truncum, arborum corpus esse. ibid.

Ramos loco brachiorum haberi. ibid.

Caules & surculos, manus ac digitos præ se ferre. ibid.

Cortices loco cutis esse. 244.

Humores sub cortice & partibus alijs, pro sanguine ha-
 beri. ibidem.

Carnem cortici, ceu cuti subesse. ibidem.

Venas per caules & surculos reptare. ibid.

Alburnum pro adipe in quibusdam esse. ibid.

Pulpam & nervos arboribus adesse. ibid.

Arborum carnes glandia quandoq; habere. ibid.

Arbores medullam gerere in ipso meditullio. ibid.

Calorem proprium & congenitum habere arbores. 245.

Vnde, & quomodo procedat in arboribus educatio, &
 alimonia. ibidem.

Vnde tam multa germina in capitibus ramorum. ibid.

Vnde tot stolones in cruribus radicum arborum. ibidem.

Dei summam sapientiam in arborum formatione eluce-
 re. 246.

De prodigiosa & mirabili quarundam arborum ampli-
 tudine, & fructuoso proventu. ibidem.

Pulchra & philosophica de nuce & quercu. ibid.

Deum Opt. Max. omnia sustinere. 247.

COM-

COMMENTARIOLVS DE HO-
MINIS SYMMETRIA HAEC
HABET.

Hominis corpus harmonicum esse organum, om-
nibus suis mensuris absolutiss. fol. 247.

Faciem hominis tribus constare dimensionibus. 248.

Statura hominis partes esse nouem. ibidem.

Commensurationem singularum partium corporis, in
longitudinem. 249.

Mensuram singulorum membrorum corporis in latitu-
dinem. ibidem.

Dimensionem singularum partium corporis in altitudi-
nem. 250.

FINIS.

Accesserunt ad Hortensium Historiam,

Antonij Mizaldi Opusculum Dendranatomes seu sectionis arborum, in sua membra. pag. 243

Eiusdem de Hominis proportione & cōmensuratione, Opusculum. 247.

• Dioclis Carystij medici celeberrimi ad Antigonom Regem Epistola, de morborum presagijs & eorundem extemporaneis remedijs, per Hortensia. 251

Ad hac Arnaldi à Villanoua medici prestantissimi Consilium ad Regem Arragonum de salubri Hortensium vsu. pag. 261.

Antonij Mizaldi Tract. an caseus edendo sit salubris. pag. 279.

Eiusdem Opusculum de Sena. 285

ANTONII MIZALDI
MONLVCIENSIS, MEDICI,
DE HORTORVM CVLTV,
cura, auxilijs & se-
cretis,

LIBER PRIMVS.

Hortorum institutio, & priscus vsus.

CAPVT I.

PICVRVS ille oçij, Epicurus
vt tradit Plinius, magi- primus hor-
ster, primus hortos in- torum insti-
stituisse fertur Athenis: tutor.

nam antea moris non
fuerat, in oppidis rura
habitare. Sanè apud
Priscos Romuli nepo-
tes, hortus nihil aliud
fuit, quàm pauperis a-
gellus, & rustici qualif-

cunque prouentus, victum innocentissimum &
frugalissimum porrigens, & mensam sine arte fa- Prisca hor-
cilem, ac ne longius eundem esset, ilico instructã, torum com-
leuïque apparatu lautissimam exhibès. Qui tum moditas, &
maximè placebat, quod igni non egeret, sumpti- vsus.
búsque macelli parceret, ac merces cùm herbace-
as, tum arboreas, oppidatim venales quouis tem-
pore præberet: re semper expedita & ad extem-
poraneum alimentum præsentissima. Quod Vir-
gilius in Moreto, doctè & eleganter (vt omnia)

expressisse mihi videtur, de Simulo exigui horti cultore rustico, & laboris patientissimo, hunc in modum scribens :

Priscorum
hortorum
descriptio
pulcherri-
ma.

*Non illi suspensa focum carnaria iuxta,
Durati sale terga suis, truncique, vacabant :
Hortus erat iunctus casula: quem vimina paucis,
Et catamo redimit a leui, munibat arundo:
Exiguus spatio, varijs sed fertilis herbis:
Non illi deerat, quod pauperis exigit usus:
Interdum locuples à paupere multa petebat.
Nec sumptus erat illud opus, sed regula cura,
Si quando vacuum casula, pluvia ve tenebant,
Festave lux: si fortè labor cessabat aratri,
Horti opus illud erat, &c.*

Deinde subdit,

Horti pris-
corum pro-
uētus erant
populi.

*Verum hic non domini (quis enim contractior illo?)
Sed populi proventus erat: notisque diebus
Venaleis olorum fasceis portabat in urbem:
Inde domum ceruice leuis, grauis aere redibat,
Vix vnquam urbani comitatus merce macelli.
Cepa rubens, sectique famem domat area porri:
Quaeq; trahunt acri vultus nasturtia morsu.*

Quomodo
ex agris in
oppida ve-
nerint horti.

Haecenus Maro de prisco & rustico vsu horto-
rum: qui in oppidis antè habitare non nouerāt,
quàm gulæ delitiæ, & ventris prodigia, Epicuro
duce, ex agris eò, vt diximus, commigrare illos
impulissent. Nam vsque ad eò paulatim illecebro-
sa inualuit voluptas, vt absque vlla Orphei ly-
ra, vlla Amphionis testudine, arbores, fructus,
olera, flores, & rustica alia folatia, (vt Prolego-
mena in Medicum Hortum nostrum abundè te-
stantur) intra muros, etiam à remotissimis agris,
mon-

montibus & syluis deduxerit, feceritque vt nequam in domo censeretur materfamilias, cui indiligens, & neglectus esset hortus. Verum enimvero recisa longæ narrationis præfatione, tempestiuum est vt instituti nostri fores aperiamus, & hortorum structuram, cultum, auxilia ac secreta fœliciter aggrediamur, & cuique dilucidè ac breuiter explicemus.

Parasceue
ad seriam
hortorum
narrationem.

Quæ utilitas expectanda ab hortis. Adhæc quis vsus, finis ac scopus esse debeat culturæ illorum. CAP. II.

Ille utilissimum, ac iucundissimum hortum est habiturus, qui & colere sciet, & poterit, ac volet. Neque enim scire, aut velle cuiquam satis fuerit, sine sumptibus quos exigunt opera: nec rursus faciendi, aut impendendi voluntas profuerit, absque arte & scientia. Quia caput est in omni negotio, nouisse quid agendum sit: quemadmodum ex Varroniano Tremellio appositè tradit Columella. Qui hæc tria ad manum haberit, & hortum serio sibi construere voluerit, duo illi rursus spectanda erunt: utilitas nimirum, & voluptas: utilitas fructum habet comitem: voluptas verò delectationem, & vt scribit Varro, iucunditatem. Erit itaque hortus construendus & colendus imprimis ad vsum vite necessarium. deinde ad sanitatem, ac vireis, cum corporis, tum animi, à morbis reficiendas, vt adnotauit Palladius, & sæculis aliquot ante eum Florentinus, scholæ Græcorum geoponicorum doctor eximius: postremò ad delectationem ex aspectu, & iucunditatem ex odoris fragrantia: omnium-

Qualè exigat dominum & colonum hortus non vulgaris.

Utilitas & voluptas hortos bene cultos comitantur.

Quis finis ac scopus culturæ hortensium.

que maximè, vt & domino & colono dapibus
 menfas exornet inemptis. Quæ omnia, & multò
 plura, Virgilius longè post Varronem, & sæculis
 aliquot ante Columellam & Palladium, in suo
 hortulo elegantissimè hoc Iambico significauit:

*Hortus salubreis præbet corpori cibos:
 Variòsque cultus sapè cultori refert,
 Olus suaue, multiplex herba genus:
 Vuas nitent eis, atque foetus arborum.
 Non desit hortis & voluptas maxima,
 Multisq; commixta modis iucunditas.
 Flores nitescunt discolore gramine,
 Pinguntque terras gemmeis honoribus:
 Opaca præbent arbores vmbacula,
 Prohibentque densis feruidum Solem comis:
 Aues canoros garrula fundunt sonos,
 Et semper aures cantibus mulcent suis.
 Oblectat hortus, auocat, pascit, tenet:
 Animòque mæsto demit languores graueis.
 Membris vigorem reddit, visus capit:
 Refert labori plenior gratiam:
 Tribuit colenti multiforme gaudium.*

Hæc sunt quæ docta & melliflua Maronis musa
 de fructu, vfu & laudibus horti cecinit. Qui vnus
 si fieri potest, in propinquo esse debet, vt dicto-
 rum commodorum particeps fiat dominus, &
 frequenter ad illum veniat, seque frequètiùs ven-
 turum denunciât: nō enim temerè dici solet, frō-
 tem domini plus prodesse, quàm occipitium.
 Nam sub hoc metu & olitorem & operas omnèis
 in officio continebit. Vt interim non omittam;
 quòd eius vestigium hortum, vt postea dicemus,
 sum-

Horti cultis-
 simi laudes,
 fructus &
 vsus.

Mira & in-
 explicabilis
 horti com-
 moditas.

Cur horti
 propinqui
 esse debeât.

summè impinguabit, ac multò lætiorẽm fœcundiorẽmque reddet.

Modus & secretum ædificandæ viæ sepi ac validæ, quæ futura sit horti tutissimum & perenne munimentum.

CAP. III.

Quoniam extremæ dementiæ censetur esse, Hortũ debet hortum habere ad vnguem excultum, præ diligenter bẽ confitum, & curiosè institutum, sed qui dies claudi & ac noctes pateat tam incurfibus quàm iniurijs demuniri. prædantium hominum, & deuantantium quadrupedum atque alitum: idcirco de illius munitione & sepimento omnium primũ hĩc scribã. Variæ horum Quibus copia suppetit, hortos parietibus cingunt torum munitio ac vestiunt. Alias macerias luto & lapide circa il- nitiones & los erigunt. Plerique tenuis fortunæ homines paleato vtuntur fimo & limo: aut saxa in ordinem congesta illis coagmentant. Sunt qui fossis & aggeribus circumdent: quod summè vitandum est, nam horti humores ita subducuntur, nisi forte locus palustris fuerit. Rustica turba & plebeia, in syluis recisa spineta, vimineta & arundineta pro munimento illis adaptat. Quod Virgilium adnotauisse paulò antè docebamus his verbis:

*Hortus erat iunctus casula, quem vimina pauca,
Et calamo redimita leui munibat arundo.*

Virgilius in
Moreto.

Verumenimuerò sepes ad hũc modum instituta, fatigabili labore quotannis ferè est reparãda: appositisque adminiculis subinde religanda, & instauranda. Quæ si firmis, viuisque radicibus niteretur, colonum magno tædio, impensa, & sudore

Viuae sepis
ac validae fa-
cultas & com-
moditas.

Erigendae vi-
uae sepis ra-
tio ex De-
mocriso.

Pro paliuro
quocaremus
albispiri se-
mina pote-
ris suppone-
re.

Ingeniosum
muniendi
horti secre-
tum.

leuaret. Nā praeferquam quod labi aut euerti ne-
sciret, nisi radicitus effodiatur, etiam ne fulmine
quidem nec aquis, nec ferro, nec vêtis aut procel-
lis (vtri iam dicta munimēta) imò verò ne igni, qui
cūcta solet edomare, aboleri quiret. Huius ratio-
nem & structuram Democritus in suis Georgicis
græcis, longè ante Columellam & Palladium, fa-
cile & ingeniosè ostendit. Opportuno tēpore (in-
quit) colligito rubi vastissimi, quem caninum vo-
cant, necnō paliuri semina maturissima: ad hęc o-
xyacanthę fructus, & cum erui farina & alterius
leguminis ex aqua, ad mellis crassamentū omnia
macerato: iisq; miscelaneis puteales vel nauticos
funes, aut alios vetustate detritos, ac iam ferè pu-
rescentes oblinito, & ita inducito, vt intra illorū
fibras & capillamēta, recepta semina seruari pos-
sint vsque ad verni tēporis initia. Quo aduentan-
te & blandiēte, vbi sepes futura erit, duos sulcos
à se duobus, tribusue pedibus separatos, sesquipe-
dali altitudine institue: & prædictos funes cū im-
pressis feminibus leui terra ibi adobruere, & si o-
pus fuerit, identidem irriga. Ita fiet vt intra men-
sem, plus minus, tenella sepes surgat ac procedat.
Quæ adminiculis adiuuanda erit: quibus inter se
per vacua sulcorū spatia, enata coniungētur spi-
neta, futura horti vel agri validissimū munimen-
tum, & aduersus externas iniurias tutissimū pro-
pugnaculum. Columella virgeā & ligneā sepem
spatio, quod sulcis interiacet, erigendam præcipit:
quam supercendant vtriusq; sulci sentes, & habe-
ant, priusquam roborentur, in quo sese recipiāt,
& conquiescant. Alij, vt Diophanes inter Græcos
geoponicos celebris, & cum illo plerique alij, vi-
nam sepem hunc in modum erigunt. Virgas rubi
crassio-

crassiores in segmenta & particulas profcindant, Viue senis
 easque scrobibus palmari altitudine apertis sedu ædificandæ
 lõ obruunt, ac quotidie donec germen erumpat, alia ratio.
 & frondere conspiciantur, fossione ac rigatione,
 si tempus inuitet, nutriunt ac refocillant: & ita
 sepem validam, tutam ac perennem construunt
 & ædificant.

De hortorum situ, aqua, & terra.

CAP. III.

Horti ab area, stabulis & scenario, longè siti
 esse debent, si quidem id fieri potest. Nam
 palearum puluerem, ceu inimicum, ægrè patiun-
 tur ac sustinent: imò verò ne paleas ipsas, quòd o-
 lera lædant: quemadmodum scripsit Florenti-
 nus Græcus, in suis georgicæ doctrinæ præceptis
 & institutionibus. Nam hærendo folia perfo-
 rant, quæ perforata statim aduruntur. Profunt
 tamen radicibus, perinde atque stercus, sed ra-
 mulis & folijs nocentissimæ iudicantur: adhæc
 arborum fœtibus qui lignosi non sunt, omniùm-
 que maximè vitibus, & inter lignosos amygda-
 lis: vt alibi scribemus. Horti positio optima &
 laudabilis erit, si leniter inclinata planities cur-
 sum fluentis aquæ per discreta spatia exceperit.
 In quam rem si defuerit fons, eius loco aut impri-
 mendus erit puteus, aut, si id nequeas, cisterna, vt
 vocât, superiori parte cõstruetur: vt illinc aquas
 conferente pluuia, hortus per æstiuos ardores ex-
 cipiat. Quòd si his omnibus facultatibus carue-
 ris, hortũ tribus vel quatuor pedibus altiùs fodies,
 ad similitudinem pastini, vt loquitur Palladius:
 nam ita cultus siccitates negliget. In quo id quoq;

Paleæ & ea-
 rum puluis
 sunt nocis
 inimiciss-
 mæ.

Horti quæ-
 nam positio
 optima &
 laudabilis.

Secretũ pro
 hortis sici-
 culosis.

obferuabis, vt quem humoris natura non adiuuat, per partes diuidas: & hyeme ad Meridiem, æftate verò ad Septentrionem spatia colenda conuertas. Iam quòd ad hortenfem terram attinet, falſa, cane peius & angue vitari debet, perinde atque amara, ſi Virgilium audire velis.

Salfa terra
& amara vi-
tenda

*Salfa etenim tellus (inqt) & quæ perhibetur amara,
Frugibus infœlix: ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſeruat:
Multaque degenerant ſuccos oblitã priores.*

Quænã ter-
ra ſit hortis
optima.

Optima itaque hortis ea cenſetur eſſe terra, quæ neque æſtate valdè reficcatur, neque argilloſa eſt, neque arenofa & aſpera, neque hiatibus per æſtus obnoxia, vt ſcripſit Didymus in ſuis agriculturæ Commentarijs græcis. Nam quæ æſtate reficcari ſolet, fata omnia & implantata perdit, aut eadem tenuia & imbecilla parit: argilloſa niſi miſcetur eſt tenax: arenofa & aſpera, contrã: idcirco neque nutrire, neque aquam admittere ſolet. Terram itaque hortis accommodam deprehendes, ſi aqua lotam ac diſſolutam limum multum habere videbis. In quo ſi ſuperauerit aquoſitas, ineptã ac infœcundam iudicato. Si manu ac digitis contrectando valde glutinoſam aut tenacem repere-riſ, ac ſi eſſet cera, prorfus inutilem cẽſeto, Oportebit autem ante omnia elapidatum eſſe horti ſolum, vt Plinio placet, adhæc quã minimè rimoſum: ne Sol penetrans, plantarum radices exurat. Eligetur itaque optimum ac generoſum ſolũ cui

Terræ hor-
tenſis pro-
batio.

Quænã ter-
ra laudabilis
& generoſa
dici debeat.

ſemina cõmittas: vel ob id quòd nutricem, quàm matrem, ſæpenumerò conueniat partui indulgentiorem eſſe. Cæterùm, illud nec diſſimilãdum duxi, nec prætereundum, qd hortenfis terra quæ flumini-

fluminibus, aut perpetuis aquis circumdatur, nō semper est laudabilis: nam fata & plantata quædam, aqua facilè senescunt, fructusq; (siue herba-
cei fuerint illi, siue arborei) insipidos ac humi-
dulos plerunque gignunt. Erit itaque terra illa
temperatæ vbertatis, & culturæ facilis, quæ nec
madida est valde, nec sitiens: ad hæc, quàm recen-
ter effossam alites quærunt, & maximè corui, fos-
soris vestigia comitantes. Si improba fuerit, qui-
dam emendari dixerūt, si super tenuem, pinguis
inijciatur, aut gracili aridulæ ve, humida ac præ-
pinguis misceatur. Sed hæc operæ extrema est
dementia. Quid enim potest sperare qui talem
colit terram? Iuuabitur itaque optimo stercore:
de quo nobis nunc demum dicendum.

De hortensium stercore, & stercoreatione.

CAP. V.

NON defuerunt apud priscos qui stercorea-
tionem hortorum ædibus plerunque vi-
cinorum penitus damnauerint, quòd ea nō mo-
dò aërem inficiat, sed etiam hortensia quæuis in-
suauiora et corruptibilia reddat. Et hac in re ma-
ximè laudant Hesiodum, qui in rustico opere
sciens omiserit agrorum stercoreationem, & hinc
salubritati locorum potiùs consuluerit, quàm
fertilitati agrorum: fat superq; esse arbitratus,
ex lupinorum, fabarū, pisorum, cicerum, & alio-
rum folijs, caulibus & filiquis tempestiuè sub-
uersis agrum pinguescere, non verò putri ac pe-
stilenti materia imbui: quæ in fata quibus quoti-
die vescimur, plerunque transire solet noxa irre-
parabili. Huius opinionem quia nec veteres, nec

Stercoratio
à nonnullis
priscorum
damnata.

Antiqua a-
grorum ster-
coratio.

recentiores agricplæ sequuntur, aptam stercora-
 tionem vbiq̄ue commendantes, idcirco de illius
 natura & vsu hîc pauca scribere constitui: omni-
 umque primùm monere, quòd proba terra mul-
 to stercore non indiget: arida & tenuis copiosif-
 simo: arida tantum (inquit Maro) ne saturare fi-
 mo pingui pudeat sola. Quæ verò media est, me-
 dioeri lætatur. Addo, quòd sicuti sterco-
 bonam, meliorem, lætiorémque reddit,
 (vnde Latinis lætamen dictum) & malam ac vi-
 tiosam summè iuuat ac emēdat: ita prauum mo-
 do cōtrario deteriore facit. Præterea, terra nō
 stercoreata alget: plurimùm verò stercoreata, adu-
 ritur. Vnde fatius est id sæpè facere, vt tradit Co-
 lumella, quàm supra modum. Oportet autem
 plantantem hortulanum, sterco-
 ad radices sta-
 tim non iniicere, sed primùm tenuem terram il-
 lis immittere, deinde sterco-
 quod rursus terra
 tegendum erit. Ita enim neque comburentur
 plantæ, neque stercorearia caliditas ilicò exhala-
 bit. Quod ad præstantiam fimorū & stercoreum
 attinet, Græcorum geoponici, quibus subscri-
 bunt Latinorum plerique, columbinum præsta-
 re aiunt, quòd fit multa caliditate præditum, ex
 quo rarius proijciendum cēsēt, & veluti semen
 spargendum, vt terram possit fermentare, & nō
 aceruatim ponendum, vt solet pecorum sterco-
 quemadmodum scribit M. Varro. Est etiam vo-
 lucrum laudatissimum ob acrimoniam, præter-
 quàm palustrium & natantium propter super-
 fluam & excrementitiam humiditatem. Quan-
 quam & hoc postremum alijs remissum vtile ef-
 se potest, vt ex Quintiliorum Græcis georgicis
 testatus est idem Varro, Secunda laus asinino de-
 betur,

Stercoran-
 de terre mo-
 dus.

Quomodo
 iniiciendum
 sterco-

Stercorum
 præstantia.
 Columbi-
 num.

Volucrum.

Asininum.

betur, quòd natura fertilissimū sit, ac minimū herbarum procreet, omnibúsque plantis summoperè profit, & olera suavissima ac dulcissima reddat. Tertio loco habetur caprinū, acerrimum existēs: quod ouillum sequitur, pinguius tamen: post hoc verò bubulū: deinde suillum illis multò præstantius, nisi ob multam caliditatem fata perureret, illisque olidum nescio quid conciliaret. Vilissimum omnium & deterrimū, ex Græcorū sententia, est equorū & mulorum, si solū per se iniiciatur: acrioribus tamē vtiliter remisceatur. Verumenimverò illud præ omnibus & olitoribus & colonis summè est obseruandum, ne annuo stercore, si fieri potest, vtantur: nam præterquàm quòd nullius est vtilitatis, bestiolas etiã quamplurimas gignit: triennale valde bonum existimatur: longiori enim tempore quicquid habuit fœtidi ac mali vaporauit: & si quid durum inerat, remolliuit ætas. Vtut fuerit, sterces omnium optimis herbis ac oleribus censetur esse cinis tenuissimus, natura calidus. Nam pulices hortenses, vermes, erucas, limaces, ac animalcula alia stirpes depopulantia, occidit, vel abigit. Prædictorum tamen inopia, in vsum venire poterunt reliqua, ligonibus sæpenuerò transmutata & confusa. Sed hîc te nolim ignorare aquosum hortum maiorem stercores copiam desiderare, siccum verò minorem. Quòd si nullum stercores genus suppeteret, sabulosis locis certam iniicere optimū erit: cretosis verò ac nimium densis, sabulum. Atque ita hortensia non solū læta excitabuntur, sed etiam pulcherrima euadent, quemadmodum adnotauit Columella Romanorum hortorum cultor diligentiss, & doctissimus.

Caprinum.

Ouillum.

Bubulum.

Suillum.

Equinum.

Recens ster-

cus hortis

inutile.

Oleribus

stercus opti-

mum cinis

tenuissimus.

Quid agen-

dum in ster-

coris penur-

ria.

Quænam
obseruanda
in sterco-
rando orto.

mus. Sit hoc Plinij postremum: Quocunque tem-
pore ortum vel agrum stercoreare libuerit, val-
de curandum est, vt ab occasu æquinoctiali spi-
ret ventus, sitq; Luna decrescens ac sicca. Nam
obseruatione tali mirũ in modum augetur vber-
tas: sicuti post Græcos, adnotauerunt Latinæ ru-
sticationis doctores.

De hortensium satione, & seminibus.

C A P. VI.

Horto mul-
tũ confer-
re iter com-
modum.

ANtequam de hortensium satione aliquid
scribam, iuuat præmonere, multũ con-
ferre orto iter olitori ferenti, vel plantanti, aut
quiduis aliud facienti, opportunum, & præsen-
tiæ domini accommodum. Qui libentiũs eò com-
meabit, & acta aut agenda obseruabit, si non re-
formidet vexationem, eritq; vestigium illius ster-
coris loco, quemadmodum scripsit M. Cato, re-
rum agri priscus interpretes & ad vnguem factus.
His positis ad rem venio. Non sum nescius quos-
dam præcepisse, ortum vel agrum non esse dis-
seminandum, nisi cùm terra pluuijs permadue-
rit. Quæ si tempestiuè & opportunè descendant,
non improbo. Si, quod nonnunquam euenit, tar-
dè labantur, quantumuis sitiendi orto vel agro
semen committi poterit, ex Columellæ senten-
tia. Quæ res in quibusdam prouincijs, vbi cœli
status talis est, vsurpari solet. Nam quod sicco
solo ingestum est, perinde ac si esset domi reposi-
tum, non corrumpitur. Atque vbi venit imber
multorum dierum sementis vno die surgit. Ve-
rum enim verò ab auibus et formicis interim pe-
riclitatur: nisi ante sationem ei succurratur illis

Quando se-
minandus
ortus.

auxi-

auxilijs, quæ proximo capite exponemus. Vt vt Hortensis fuerit, dabitur opera vt hortus vel ager qui verè philosophia conferi debet, sub finem autumnii antegelicidia pulcherri-
pastinetur. Et qui autumnio oleribus aut herbis ma-
vestiendus erit æstatis initio conuertatur: vt hy-
bernis frigoribus, vel æstiuis Solibus (de magnis
hortis loquor) gleba soluatur: ex Maronis præ-
cepto hunc in modum scribentis,

-glebasq; iacenteis

Puluerulenta coquat maturis Solibus æstas.

Ad hæc, vt prauarum herbarum radices necen- Quænam
tur. Cùmque sationis appetet tempus, quod vni- agenda an-
cuiq; regioni suum est ac proprium, runcandus te sationem
erit ac prorsum exherbādus hortus: dein quo di hortensium.
ctum est modo, stercorandus. His peractis in a-
reas digeretur: quæ ita informandæ erunt, auto-
re Columella, vt runcantiū manus ad dimidiam
latitudinis partem facilè peruenire possint: ne
dum herbas inutiles illæ persequuntur, semina
pedibus interim proculcet olitor. Verùm sum- Téporis cle-
mè adnitendum erit, vt sationi serenitas, & tem- mentia sa-
poris clementia succedat. Nam fauente cælo, te- tioni oppor-
pentibus locis & à Sole illustratis, citissimè pro- tuna.
rumpūt ac pullulant semina: quibus ætas etiam
nō nihil conferre solet. Quapropter videndū erit,
vt scribit M. Varro, ne vetusta, exucta, mista, ru-
gosa, emaciata, lāguida, aut adulterina, vel abor-
tiua fuerint semina: quin potiùs vegeta, plena,
recentia ac succulenta. Quæ dum proijcientur,
vel ferentur, boreales dies ac valde frigidi vita-
buntur. Nam in his, terram veluti horridulā & Frigidis tem-
occlusam, semina ægrè recipere ac fouere mani- poribus, nec
festū est: diebus serenis ac temperatè calidis, con- arandū, nec
trā. Quod Virgilium georgicæ disciplinæ docto- serendum.

rem eximium sic præcepisse audies:

Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auter,

Tellurem Borea rigidam spirante mouere:

Rura gelu tum claudit hyems: nec semina iacta

Concretam patitur radicem affigere terræ.

Satorum
defensio.

Si verò timor fuerit ne frigoribus, pruinis, ardoribusque perurantur, offendanturque, paleis cõtegi poterunt: quibus transfusæ virgæ imponentur, & virgis arundines aut sarmenta, ne à ventis rapiantur, vel ab auibus deprædètur, ex Columellæ præcepto. Sunt apud Græcos rerum agri scriptores, qui sementem augescente Luna, à quarta scilicet vsque ad plenam, facere consulant, dum illa sub terra est. Alij securiorem viam excogitantes, sationem præcocem non probant: quare in duo & tria, & quatuor tempora illam partiuntur: futuri temporis incertitudinem hoc modo vitare satagantes: & rusticanum Columellæ adagium in memoriam reuocantes, Serere ne dubites. adhæc Virgilij illud,

Et dubitant homines serere, atq; impendere curam.

quod vnum ad cerealiū sationem potius detorquerem, quàm hortensium. Oportebit itaque eum qui seriam sationem & plantationem instituit, videre vt proba sint semina, terra apta, stercus bonum, & aqua prompta. Nam semina, quæ inde generabuntur similia efficient: terra apta, sibi credita optimè seruabit ac fœcundabit: stercus succulentior reddet terram, adhæc laxiorem, vt aquam facilius admittere possit, quæ radicibus impertiatur: aqua verò, quasi ex vbere omnia alet ac fouebit.

Superiorum
compedium
breue.

Auxilia & secreta pro hortensibus seminibus, tam ante sationem quàm post: ne ab aliqua cùm interna, tum externa afficiantur iniuria.

CAP. VII.

FRustra sudabit hortensis colonus, & quiuis alius, si fata à bestiolis lædantur, vel ab alitibus depopulentur, aut alia quauis iniuria afficiantur, siue intus illa contingat, siue foris fiat. **Secreta pul-**
 Quod vt vitare possit, opportunè ad sequentia cherrima **p**
 auxilia & secreta animum conuertet. Si semina seruandis in
 terræ mandâda succo semperuiui paulò ante sa- terra semi-
 tionem madefacta fuerint, ab auibus, formicis, nibus absq;
 agrestibus muribus, & alijs hortorum prædoni- **vila noxa.**
 bus, non solùm illæsa seruabuntur, sed quæ inde
 nascentur, etiam præstantiora euadent, de Afri-
 cani experimento, vt in Græcis rerum agri Com-
 mentarijs adnotatum, & à Latinis agriculturæ
 autoribus repetitū obseruauit. Quod verissimum
 esse tametsi docuit experientia, tamen quia her-
 bæ huius larga vbiq; non potest esse copia, eius
 loco fuligine quæ supra focos inhæret, satis om-
 nibus incolumitatem tueri etiam licebit, si col- **Vt fata ser-**
 lecta pridie quàm satio fiat, seminibus remiscea- **uentur in-**
 tur: vel aqua macerationis eius semina ipsa con- **columbia.**
 spergantur, vt tota nocte succum trahant, & ebi- **Auxilium**
 bant, quemadmodum scripsit Columella. **Pa-** **aduersus**
~~den à malis omnibus & hortensibus in campo~~ **mōstra hor-**
~~discum seruati dunt. Græci geoponici, & post~~ **tensia.**
~~illos Plinius & Palladius, frequenter satio con-~~
~~uaria, sed nō virginis, in terra hortum ponatur: vel~~
~~in eius medio, afixa palo erigatur.~~ **Secretum ne**
 cunque spectabit, sua præsentia fœcundabit & semina ab
 illæsa custodiet. Addit Plinius esse allium in ar- **alitibus de-**
 nis, alum nuncupatum, quod aduersus improbi- **populētur.**
 tatem

tatem alitum femina eruentium ac depopulanti-
tium, coctū (ne possit renasci) vtiliter obijcitur:
Hoc quæ deuorauere aues, stupentes manu capi-
untur. Africanus ad eam rem modicum frumen-
tum vel hordeum vino incoctum, aut infusum,
veratro admiscet, ac foris per areatrū horti am-
bitum disseminat, fata quæuis ab auium iniuria
hoc modo vindicans. Sed eas mortuas, vel in-
ebriatas, arundini ex pedibus suspendi iubet.

Res mira de
cancrorum
decocto.

Vt femina
ab omni
corrosione
liberentur.

Seminū me-
dicamenta
ex Virgil.

Nec omittit cancrorum fluuiatilium decoctum,
quo si femina consperferis, ab alitibus (res mira)
nunquam aggredientur: imò verò quæ ex his na-
scentur, durabunt salua & immunia ab omnibus
bestiolarum iniurijs. Sunt qui planta sola deco-
cti huius aspergine, foelici successu, tantum per-
fundant. Quæ res mihi & amicis plus millies fuit
probata, sed certa lunari periodo. Nonnulli con-
tusa cyparissi folia, feminibus remiscent, & sub-
actæ ac stercoreatæ terræ committunt, & ita ab
omni corrosione inde nascentia liberant. Alij
cerui, aut elephantis cornu ficcum & concisum,
vel derafum, aut elimatum, feminibus intermi-
scent: vel aqua madefactionis illorum spargenda
femina imbuunt. Virgilius nitro aqua diluto ea-
dem irroranda, vel amurca tingenda consulit.

*Semina (inquit) vidi equidem multos medicare se-
rentes,*

Et nitro prius, ac nigra persunderè amurca,

Grandior vt foetus siliquis fallacibus esset:

Vt quanuis igni exiguo properata maderent.

Græcus Apuleius illa vino conspergit, atque ita
minùs ægrotatura existimat. Quæ etiam iuua-
buntur aqua & amurca respersa. Sunt Græcæ a-

gricul

agriculturæ doctores aliquot, à Columella, Pli- Græcorum
nio & Palladio pbati & laudati, qui cucumeris & Latinorū
syluestris radices totā diem & noctem aqua ma- agricolarū
cerant, eamq; feminibus, repetita aspergine, suf- secretum p
fundunt: & postridie, pallio velata femina illa, feminibus
terræ committunt: hinc arbitantes meliora eua- pulcherri-
sura, & à malis omnibus certò eripienda. Idem mum.
Apuleius lentem modicam dum feruntur, illis
remiscendā censet: nam aduersus ventorū mole-
stias natura resistit. Vult prætereà pro fatorū in-
columitate, ante pastinationem & fossionem ra-
nam Rubetam, Græcis Phrynon dictam, noctu Rubetæ ra-
circa hortum vel agrum deferri: postea in fictili næ secretum
vase inclusam, medio horto, vel aruo ad obrui: et magnum.
appetente sationis tempore effodi, ac procul ab-
ijci: ne ibi nascentia, amara & insuauia euadant.
Sed pulchrum erit huc proferre elegantissimos
Columellæ versus, quibus medicamenta femini-
bus sanè quàm appositè præscribit.

*Profuit interdum (ait) medicantem semina, pingui
Palladia sine fruge salis, conspergere amurca:
Innat à velaris nigra satiare fauilla:
Profuit & plantis laices infundere amaros
Marrubij, multoq; sedi contingere succo.*

Columellæ
medicamen-
ta pro femi-
nibus tuelt-
dis.

Aegyptiorum Græcorumq; agricolarum scho-
la tradit, semina incorrosa & à bestiolis illæsa
permanere, quæ Luna semiplena terræ mandata
fuerint. Hic penè præterieram physicum pro se-
minibus & plantis Democriti experimentum, à Democriti
Neapolitano Palladio diligenter adnotatū. Pa-
guros (inquit) seu marinos caneros, vel fluuiales, experimen-
tum ne a iu-
non pauciores quàm decē, in vas aliquod aqua tum ne a iu-
plenum missos, tegito: & sub dio exponito, vt mentis aut
diebus

pecore lædā- diebus decem insolentur: postea femina quæ vo-
tur sata. les in terra illæsa permanere, aqua illa ad dies oc-
 tō perfundito: idque octōnis diebus peractis,
 vt vult Palladius, repetito, donec quæ optaueris
 solidè adolefcant: experimentū miraberis. Nam
 ex feminibus illis quæcunque nascuntur, non so-
 lum à se iumenta & pecora arcebunt, sed etiam
 bestiolas quasuis. De quibus paulò pòst scribe-
 mus, & sparsim de alijs feminum auxilijs, vt se
 proferet occasio, dicemus.

De hortensium sarritione, runcatione, & riga-
tione: cum prognostico fertilitatis, vel
sterilitatis cuiusque sementis.

C A P. VIII.

Controuer- **P**eracta ritè semente, sarritionis sequens de-
 bet esse cura, de qua inter autores agricultu-
 ræ non admodum conuenit. Nam quidam ne-
 gant eam quicquam proficere, quòd hortensium
 radices sarculo detegantur, & plerunque succi-
 dantur: atque si frigora inceserint, gelu prorsus
 enecentur. Ex quo satius esse putant runcatione
 & expurgatione tempestiuè vti. Pluribus tamen
 sarriri placet: sed neque eodem modo, neque ijs-
 dem temporibus: pro incolarum consuetudine,
 soli ingenio, & cœli statu. Vtut fuerit, his locis in
 quibus sarritio desiderabitur, ea non antè aggre-
 dietur, quàm hortensia proprias areolas vestire
 occæperint, & grandiusculum incremētum, pro
 cuiusque natura ac modulo, ritè admiserint. Sar-
 ritionem sequetur runcatio: in qua diligēter ca-
 uendum erit, ne germina, tenellós ve partus &
 flosculos iniurioso tactu aut transitu lædamus,
 vel

Contrauer-
sia inter a-
griculturæ
autores de
sarritione,
& eius mo-
do ac tem-
pore.

De runca-
tione, &
quid in ea
obseruan-
dum.

vel tractemus. Quare illam suscipiemus aut antè, aut vbi defloruerint plantæ, vel vbi solidas radices egerint. Ad rigationem venio, quæ Solibus *Rigationis æstiuus*, & maximè circa exortū Caniculæ, sum- *opportuni* moperè solet prodesse ac probari: hora, inquam, *tempus*, & matutina ac vespera, vt vult Plinius: cui subscri- *qualis debe-* bit ratio, nimirum ne à Sole inferuescat aqua, & *at esse aqua.* radices adurat. Sed ne tum quidem nimix debēt esse rigationes, quoniā inebriatis radicibus nocent. Pro quibus haurienda non est aqua putei altissimi, ne nimia frigiditate & cruditate radices percellat. Quòd si alterius præsens non adfuerit facultas, horis aliq̄t antè hauriēda erit, & sub dio exponēda, vt tepescat. Verum enim uerò, falsæ omnes aquæ summoperè hīc sunt fugiendæ, præterquàm in raphano, beta, ruta, & cunila: quibus falsa aqua peculiaris medicina solet esse, (vt tradit Plinius) in falsis aquis: quæ alioqui & suauitati & fertilitati conferūt: cæteris dulcium aquarum rigua profunt. Sed vtilissimè ex his, quæ suauissimæ habētur. Minus vtilis esse solēt è stagnis haustæ, & quas elices inducunt, quoniam herbarum semina inuehunt: præcipuè tamen imbres plantas alunt, nam illis innascentes *Rigationis bestiolæ necantur.* Rigationis modum stirpium *modus & formula.* ætas temperabit. Nouellæ enim plantæ minus sitiunt: & quæ assueuere, summè rigari desiderant, idque leniter ex clepsydra, vt æqualiter bibant radices, & non immergantur: nam ita animam terræ exhalatione vanescentem retinent. Ergo non vniuersim ingurgitabuntur plantæ, sed quomodo sitient, ita stillabitur aqua, velut ex vbere alens & non inundans. Sed in re pueris & virgunculis notissima, versatū satis. Iam quòd

Prognosticō attinet ad prognosticon fertilitatis aut sterilitatis, fertilitatis, tis feminis cuiusque, tam fati quàm seminandi, vel sterilitatis hac via procedes ex Zoroastris & veterum Aegyptiorum experimento. Diebus viginti aut triginta quorumcunque.

Mira syderis Caniculæ vis in facta.

Canicula sydus natura aridum ac feruens.

ta ante Caniculæ exortum (qui in hac Gallica cœli inclinatione, ferè contingit circa decimam septimam diem Iulij) in quopiam loco diligenter subactō, de vnoquoque femine legitimo & recenti, probationis gratia, diuisis spatijs ac signatis, paululum seres: & si aëris vrgebit incendium, opportunè rigabis: vt proiectū in aridam commodiùs pullulet, & ante cosmicum dicti syderis exortū, tempestiuè se prodat. Hoc peractō, sedulus obseruabis, exorto Procyone, quodnā è iactis feminibus incolume, vegetum ac illæsum emerferit, & durauerit: atque illud fertile ac fecundum euasurum prædices: reliquū verò quod non prodiit, aut vietam, languidamque & flaccidam plantulā emisit, inutile ac sterile futurum tibi suadebis. Nam certo certius est, insanum & æstuans Caniculæ sydus, per illa sua canina incendia, *κυνονάσματα* Græcis nuncupata, quædam ex satis lædere, alia verò minimè. Ex quo noxæ, vel beneficij indicium per annum futurum vnicuique sementis generi, sydus natura aridum ac feruens præsentī exitio vel salute nunciabit ac præmittet. Hortensium morbos, sterilitatem & pestes alias tibi proponet cap. 2. lib. 3. sequentis.

Auxilia & secreta aduersus hortenses vermes, pulices, erucas, blattas & limaces, tam olera quàm arbores & fructus vitiantes ac erodentes.

C A P. IX.

Nemo

Nemo est qui passim non videat (nisi fortas Hortensia se talpa fuerit) hortenseis diuitias à varijs varijs iniu-
 bestiolis et animalculis, tã sub terra, quàm suprã, rijs obnoxia
 variè infestari, & eam ob rem plerunque ægrota- esse.
 re, atq; nisi auxiliares manus opportunè adfue-
 rint, paulatim tabescendo mori. Nam tanta, tãm- Difficilis
 que inexpugnabili acie pestifer ille exitialiũ be- quandoque
 stiolarum exercitus nonnunquam grassatur & hortensium
 irrũpit, vt nullis admotis machinis, nullo igni, bestiolarum
 nullo ferro, ab hortis & agris, in quibus semel expugnatio.
 castrametatus fuerit, abigi possit ac diuelli. Rem
 itaque olitoribus & colonis gratissimam factu-
 rum me cogitavi, si aduersus istam deploratam
 pestem, classicum (quod dicunt) canerem, & ale-
 xipharmaca aliquot, partim mihi, partim ami-
 cis meis nota, et à priscis explorata in mediũ pro-
 ferrem. A verbis itaq; ad rem venio. Hortensia à Auxilia ad-
 noxijs vermibus, erucis & alijs repurgari scribit uersus hor-
 Africanus inter Græcorum agricolas summus, si tentenses ver-
 eorũ latibula, nidi & conceptacula succensis bu- mes.
 bulis stercoreibus, secundo vento, fumigentur.
 Plinius amurcam puram sine sale illis spargit. Et
 si plantarum radicibus, ob fimi malitiam, inhæ-
 ferint, diligentissimè farrit. A pulicibus non læ-
 dentur, si naturali auxilio, erucam herbam, vel
 rutã pluribus locis admiscueris. Quòd brassicæ
 imprimis conuenire certum est, solitæ de omni- Aduersus
 bus oleribus, à pulicibus summè infestari, cum hortenses
 raphano, quem ostendemus sequenti libro, gen- pulices re-
 tilem ac affinem illi esse. Anatolius in suis Geor- media.
 gicis præceptionibus Græcis, censet nõ nihil erui
 sementi eam in rem addendum. Quod raphanis
 & rapis prodesse, antiquo experimento constat.
 Iuuat etiam acre acetum, succo hyoscyami con-

Seminum
secreta à su-
perioribus
diuersa.

Varia ad-
uersus eru-
cas auxilia
& secreta.

Auxilium
factu & pa-
ratu facile
contra eru-
cas.

temperatum, & bestiolis illis respersum. Adhæc aquæ aspergillum, vt tradit Græcus Pamphilus, in qua gith, seu melâthium permaduerit. Verùm si ab alijs etiam animalculis semina lædi, aut vitiari noles, ante sationē, sedi aut semperuiui succo, vt priùs adnotauimus, illa imbues, Quæ etiã incorrofa seruabis, si in testudinis operculo seminaueris, quemadmodum idem scripsit Anatholius. Nō omittam ex Palladio, quòd infesta animalcula non generabunt olera, si in eiusdem testudinis corio, spargenda illorum semina siccaueris: vel mentam locis pluribus, maximè inter caules, conserueris. Quod ad erucas & campas atinet (quæ multis magnum & molestum negotium facessunt, deplorata hortorū, & vinearum calamitate) nonnulli resperfo ficulneo cinere illas persequuntur. Sunt qui in hortis scillam, vel, vt cum vulgo loquar, squillam areatim ferāt, aut hinc inde suspendant. Alij fluuiatiles cācros clauis, pluribus locis affigunt. Si verò obstinatè resisterint, & præscriptis ingenijs cedere nolint, hæc oppones machinam. Vrinam bubulam & amurcam æqualiter mista, igni, donec ferueant, admouebis, & vbi refrixerint, illorum imbree olera ac arbores cōsparges: quod Anatolij est experimentum. Plinius virgis sanguineis quæ his sunt obnoxia tangenda præcipit. Palladius fusticulos, vel, vt Ruellius legit, fasciculos alliaceos sine capitibus, per omne horti spatiū comburit. Adhæc vesperilionum stercora, vt nidor è fumo pluribus locis excitetur. Quæ res præsentissimum habet miraculum. Easde tradit polyhistor ille Plinius, ab oleribus arceri, si cicer vnà seratur et illis remisceatur: aut cancri ramis arborum à cornibus

bus locis pluribus suspendantur. Nasci quoque prohibentur, imò verò præsentem collectum per-
 dūtur, ex Græcorum obseruatione, si aliquot de-
 vicino horto sublatas, in aqua cum anetho co-
 xeris, eaque perfrigerata herbas aut arbores re-
 sperferis, quæ nidulantes erucas, & ad foetum in-
 cubantes, sustinent. Sed valdè cauendum erit, ne
 aqua illa faciem, vel manus contingat. Porro, re-
 medium certum ac paratu facile erit, si circa ar-
 borum crura, & brachia, necnon herbarum ra-
 mos & caules, bitumen & sulphur incendas. Vel
 fungos sub nucis arbore nascentis, fumum dare
 ibidem cogas: galbanumve, aut caprarum vngu-
 las, vel ceruinum cornu, à venti flatu auersus, cō-
 buras. Sunt qui cinerem vitigineum per triduum
 in aquam mittant, qua postea olera & arbores
 copiosa aspergine lustrant. Multi in ficulneo li-
 xiuo proijcienda semina premacerant. De mi-
 raculo menstruatæ mulieris, & prodigiola eam
 in rem historia à Græcis & Latinis rerū agri pro-
 fessoribus tantopere celebrata, abundè tractauimus
 in fine secundi libri nostrorum Naturæ Ar-
 canorum. Cuius desiderio ne tu interim hinc ta-
 besceres, ex Columellæ doctissimis & elegantis-
 simis versibus quicquid id est, paucis expedire
 visum fuit. De perdendis itaq; & abigendis eru-
 cis ad hunc modum in suo scribit Hortulo, ex
 Democriti sententia:

Mira Græ-
 corum agri-
 colarum so-
 lertia in ex-
 terminandis
 erucis.

Aspergillum
 singulare
 ad abigen-
 das erucas.

*Hanc si nulla valet medicina repellere pestem,
 Dardaniæ veniant artes, nudatq; plantas
 Fœmina, quæ iustis tum demum operata iuuenta
 Legibus, obscæno manat pudibunda cruore:
 Et re soluta sinus, resoluta mœsta capillo,*

Menstruatæ
 mulieris mi-
 raculum cō-
 tra erucas.

Ter circum areolas, & septem ducitur horti.

Quæ cum lustravit gradiens (mirabile visu)

Non aliter quàm decussa pluit arbore nymbus,

Voluitur ad terram distorto corpore campe.

Haëtenus Columella de expiandis & abigendis erucis. Quod equidem præstigiũ referre pudeisset, nisi à multis expertum fuisset: scripsissetq; doctis, medicus Ioan. Langius illud in Noricorum terris obseruatum & approbatum fuisse. Plinius tradit non solũm hac arte erucas decedere, sed & vermiculos, scarabeosque, & noxia alia animalia. Quod à Metrodoro Sceptio in Cappadocia ob cantharidum multitudinem inuentũesse prodit. Sed cauendum, inquit, ne id oriente Sole faciant mulieres, nam ita arefceret sementis, & florida horti amœnitas pessum iret, elanguente eius nitore & sensim tabescente: vsque adeò virosa & pestilens vligo illa, visu, nedum attactu, perniciofa esse solet: præsertim si inquinatæ fuerint. Nostrates hortensium coloni, arte admodum facili easdem sic hodie passim expugnãt. Vbi apri-
cis locis illæ post pluuias incesserunt, matutinis horis frutices olerũ, aut ramos arborum succutere solent: sic enim dum adhuc nocturno torpent frigore, facilè decidunt, nec amplius ad superiora perreptant: præbentque occidenti viam admodum pronam ac præsentem. Cæterũm, si cuiuscunque generis animalcula oleribus & arboribus nocentia perdere voles (quæ Democritus in suis Georgicis praefocurides, Palladius Latino aptoque vocabulo herbicidas, Ruellius verò porricidas nuncupauit) Diophanẽ Græcum auscultata. Ventriculum veruecis (inquit) recenter
macta-

Summè nota-
nda & ex-
cutienda.

Rusticorum
in expugnã-
dis erucis ar-
tificiũ prom-
ptum ac fa-
cile.

maſtati, & ſuis adhuc fordibus excrementiſ pleni, diligenter tibi comparato: eumque ſpatio illo, quo beſtiolis ſcatet hortus, terra leuiter adobruito. Peracto biduo, ibi blattas & animalcula alia gregatim congeſta reperia: quæ vel alio deportabis, vel eo loco altiffimè defodies, ne reſurgant: id cum bis vel tertio feceris, genus omne quod nocebat extingues, ac verè perdes. Ruſtici apud nos paleis intortis arborum truncos armant, & crura coronant. Qui verò ditiores ſunt, carpto bombace, lana, vel canabinis ſtupis idem moliuntur: quibus, ſumma arborum petentes erucæ implicantur, ac veluti obiectis laqueis & compedibus, vel proſtigantur, vel ſic à cœpta via actutum reuocantur. Quod ad limaces particulatim attinet, ſi vel amurcam recentem, vel ex caminis fuliginem illis reſperſeris, oleribus non minùs commodabis, quàm ſi inter illa cicer conſeueris, ad hortenfium multa portenta, vt ſuperiùs ſcripſimus, vtile. Alia ex præcedentibus auxilia requires. Et ſi viridem ac floridum hortum habere voles, illius fulcos, areas, & puluinos fœno græco ex aqua trito diligenter rigabis: aut aſini caluariam, non virginis, vt antea monuimus, in medio illius eriges. Iulius Fronto tradit, olera omnia ſummè iuuari, ſi iuxta illa, eruca herba, ſata plantatæ fuerit. Sed intoleranda fiet hortenſi coloro iniuria, ſi anferum ſtercus muria ſolutum, oleribus reſpergatur, quòd illis ſummè noceat: quemadmodum Democritus, Fronto & Damageron in ſelectis Græcæ agriculturæ præceptionibus poſteritatem admonuerunt.

Ruſtica erucarum muſcipula.

Auxilia aduerſus limaces.

Vt hortus fiat floridus.

Quomodo olitori fiat iniuria.

Auxilia & secreta aduersus hortēses talpas, formicas, culices, muscas & ranas, tam olera quàm arbores & fructus euertentes, lædentes ac depopulantes.

CAP. X.

Talpæ cur
olitoribus
molestæ.

Ingeniosa
Græcorum
machina ad
talpas expu-
gandas.

Varia abigē-
darū aut ne-
candarū tal-
parum arti-
ficia.

Quia talpæ in plerisque hortorum locis tumulando & fodiendo, proindeque terrâ seminibus onustam, vel plantis vestitam eruen- do ac euertendo, olitoribus, iusta causa, molestæ solent esse, ac illis negotium quandoque inexpugnabile facere, idcirco auxiliares machinas aduersus excœcatam illarum aciem, ex rusticis Græcorum & Latinorum armarijs, huc proferre & adferre non grauabor. Paxamus, vt hinc aspicer, nucem, aut vasculum quodpiam angustū & solidum perforari iubet: ibique paleas & cedriam, vel (vt legit Palladius) ceram, quantum opus fuerit, cum sulphure includi: omnesque talparum aditus & spiramenta illis diligēter obstrui, ne per ea fumus penetret. Ita tamen, vt vnum tantum os, & foramen relinquatur, quod amplum sit: in cuius ostiolo, dicta nux aut vasculum intus accensum, sic collocabitur, vt ab vna parte flatum possit accipere, qui cedriæ & sulphuris nidorem in talpæ tumulum diffundat. Eo artificio impletis fumo cuniculis, talpas omnes vel protinus fugere, vel enecare deprehendes. Sunt qui veratrum album aut cynocrambes corticem tustum, cribratūque, & cum polenta & ouis mistum, ac vino & lacte subactum, in offas & pastillos cogunt, ac eos talparum cauernis immit-
tunt.

tūt. Albertus, allio, cepa, vel porro talpina ostiola claudit: putátque tetri odoris iaculatione talpas intus expirare, vel solum vertere. Plerique Talparum ad has abigendas feles in hortis educant, ac muftelas cicurant, vt suo venatu pestem hanc arceant, cuniculorum faucibus ac spiraculis admotę. Alij foramina earundem rubrica & succo cucumeris syluestris implent ac saturant: vel captam vnā cum accenso sulphure in ollam proijciunt putantes eò conuenire alias omneis. Non desunt qui illarum ostiolis laqueos fetaceos adhibent. Alia aduersus talpas propugnacula reperies in medica nostra quadrupedum Historia: quo loco de talpis medicę scribimus. Sunt qui Recinum plantam, quę vulgò Palma Christi nuncupatur, in hortis passim implantent, ad arcendam talparum iniuriam, quod facili paruoque labore explorabis. Rusticis satis est virgam, aut foliaceum sambuci ramū defixisse. Plinius sola amurca necat. Qui de formicis posteritatis memorię hęc etiam mandauit. Sunt arborum pestes (inquit) formicę: quas plerique abigunt rubrica & pice liquida perunctis caudicibus: necnon & pisce iuxta suspenso, quem Palladius post Gręcos geponicos coracinum, Ruellius graculum nominat: quod Plinius omisit. Nam ita in locum vnū congregantur, & facilè disperduntur. Alij lupino cum oleo trito, arborum ac plantarum radices, vel (vt legunt nõnulli) caudices illinunt. Plurimi sola amurca necant. Palladius contra illarum agmina hoc monstrat propugnaculum. Si formicę, inquit, habent in horto foramina, cor noctuę admoueto: si foris veniunt, omne horti spatium cinere, aut cretę candore vel oleo obfignato.

Aduersus
formicas au-
xilia varia
&
propugna-
cula.

Palladius m-
rus formica-
rum expu-
nator.

to. Et paulò post: Formicas abiges si origanum & sulphur trita, ad illarum foramina resperferis: aut vacuas coclearum testas cremaueris, & eo cinere myrmecias, formicariave antra affatim saturaueris. In quo styracem omisit à Paxamo Græco, ex quo hæc transcripsit, additam. Paxami verba sic habent: Si captas formicas in medio horti vsseris, reliquas fugabis. Adhæc, si circa formicarias cauernulas cedriam obleueris, non egredientur, expellenturque de suis sedibus, si cochlearum testacea operimenta cum styrace incenderis, vel contusa per formicarum agmen resperferis. Quod penitus perdetur, si succum cyrenaicum oleo dissolutum affuderis. Addit prætereà forarbores nō micam nec plantas contingere, nec in arbores re-
 conscendāt. ptare, si lupinis amaris cum amurca tritis aut coctis, illarum cauliculos vel truncos sedulò obleueris. Idem præstabis, si albam lanam aut stupas, vel bombacem, vt de erucis paulò antè scripsimus, iisdem truncis cauliculisue circundederis: aut creta, vel rubrica, origanòue, assuetas illarum vias circumscripseris: nam sic plantas formicæ non attingunt, sed ne arborem quidem ita vestitam ascendunt. Quin & vas mellarium ita circumscriptum nequaquam ab illis contingi tradunt, etiam si operculo caruerit: licet mellis, dulciūmque escarum admodum sint cupidæ formicæ. Palladius rubrica, butyro & pice liquida mista, arbores ac plantas inungit. Addo quòd si radici arboris vel plantę vaccinum fel illinatur, ibi non accedent formicæ, vt scripsit Rases medicus Arabs. Non desunt ex Græcis qui arborum & vitium truncis densam hæderam alligent: eoque machinamento stabulantes sub eius vmbra formicas,

Formicarum
fuga.

Formicæ dul-
ciū escarum
appetentes.

micas, veluti obfides retinent & mactant. Pleri-
 que taurino felle cum amurca & pice idem mo-
 liuntur. Sed Plinium repero, qui ex Sabino Tyro
 in libro Cepuricôn seu hortensium, quem Mœ-
 cenati dicauit, præstantissimum aduersus for-
 micas remedium esse ait, limum marinum, aut ci-
 nerem obturandis illarum foraminibus. At om-
 nium efficacissimè heliotropio herba necantur.
 Quidam aquam diluto latere crudo, eis inimicâ
 putant. Alij alas vespertilionis, ceu præsentissi-
 mum amuletum eis opponunt. Verùm de formi-
 cis hæc in præsentiarum abundè satis. Culices fu-
 gantur aceti & origani decocto, si respergas, quæ
 admodum in suis Georgicis adnotauit Demo-
 critus. Adhæc rutæ madefactæ aspersione: & sul-
 phuris, aut cumini, aut bubuli stercoreis, aut bdel-
 lij suffitu, & conizæ decocto. Plinius galbano ac-
 censo abigi tradit: & Palladius amurca recente,
 vel respersa ex caminis fuligine. Muscas Beryti-
 us Græcus hoc flagello procul arcere docuit. Si
 veratrum (inquit) addito auripigmento cum la-
 cte maceraueris, & illius rore ac imbre locum à
 muscis obsessum resperferis, omnes vel fugabis,
 vel perimes. Quod etiam præstabit alumen cum
 origano & lacte tritum: nam his miscelaneis que-
 cunque illita fuerint, à muscis non contingentur.
 Prodest etiam laurus non nigro veratro tusa, &
 in lacte, aut aqua mulsa macerata: eius enim a-
 spergine, ceu quodam toxico necantur, aut nun-
 quam redituræ, aliò confestim euolant. Aduersus
 ranas quæ æstiuis noctibus colonis diurno labo-
 re fractis, imò verò magnatibus, delicatis & auli-
 cis garrula coaxatione molestæ solent esse, hoc
 Africani Græci habeto auxilium & secretum. Ra-
 næ

Autoris mi-
 ra deligétia
 in cõquiren-
 dis auxilijs
 aduersus
 formicas.

Quomodo
 abigantur
 culices.

Muscarum
 fuga & fla-
 gellum.

Aspergillū
 muscas abi-
 gens, vel pe-
 rimens.

**Auxilium
aduersus ra-
uarum gar-
gilitatem.**

uæ tacebunt (inquit) ac vociferari desinent, si lucernam accensam ante illas posueris, aut de arbore ita suspenderis, vt ab eius lumine, ac si Sol esset illustrari possint. Res mihi & alijs multis plus millies experta. Hieronymus Cardanus tradit fel capræ sepultum ranas congregare. Quod hic postremum erit.

**Auxilia & secreta aduersus serpentes hortorū,
& alia quæuis reptilia, tam homines, quā
olera, arbores & fructus venenan-
tia. CAP. XI.**

**Ne serpen-
tes in hortis
stabuleatur.**

FLorentinus rerum agri interpretis apud Græcos summus & diligens, scribit, serpentes in hortis, aut alibi, nequaquam stabulatuos, si absynthium, aut artemisiam, abrotanumve per ambitum plantaueris, vel in angulis commodè disposueris. Qui si alicubi versari fuerint assueti, suffitu radicis lilij, aut cornu cerui, vel vngulæ caprinæ acutum abigi tradit. Palladius omni austeritate eosdem fugari, nocētēsque spiritus, graueolentis fumi innocentia exagitari scribit. Democritus mori penitus affirmat, si querna folia super iniiciantur: aut si quis ieiunus in illorum os expuerit. Apuleus arundine semel duntaxat percussos obstupescere contendit: sæpius verò, roborari. Tarentinus Græcæ agricolationis peritus eum à serpente affici posse negat, qui succo raphani oblitus fuerit, aut raphanum ipsum gustauerit, vel secum detulerit. Quod Athenæus & Galenus cum plerisque alijs, malo medico seu citrio ascribunt, & pulcherrima historia confirmant: quam libro tertio per occasionem tibi profere-

**Serpentes
quomodo
necentur.**

**Mira rapha-
ni natura.**

rius ac proponemus. Sed serpenticidam Florentinum rursus audire molestum non erit. Serpentes, inquit, nunquam accedent vbi cerui adeps iacuerit: aut centaureæ radix, aut gagates lapis, aut aquilæ, vel miluij stercus: fugabiturque omne reptile si nigellam, pyrethrum, galbanū, cerui cornu, hyssopum, sulphur, peucedanū & caprarum vngulas miscueris, deinde triueris & acetum acerrimum fuderis: compositisque horum miscellaneorum sphæruis, fumum ac vaporem excitaues. Nam diffuso per aërem rerum istarum nidore, reptile quoduis, ac si flagello ageretur, procul fugere vel expirare animaduertes. Quidam prodiderunt punicæ ramum, vt suo dicemus loco, venenata omnia, nedum serpentes, fugare. Quapropter stragulis consultò imponi solet ijs ædibus in quibus versari solent serpentes, & venenosa quæuis animalcula. Quorum agmina in vnum locum, ceu pisces in sagenam aut verriculum, idem Florentinus cogebat, dolio à falsamentis inueterato, & circa hortum, agrū, aut locum alium serpentibus ac venenatis bestiolis obnoxium, defosso. Nam in id reptile omne confestim accedebat, accedensque vltro illabebatur. Plinius de filere loquens hæc tradit, Serpentes & hunc fruticem refugiunt: baculūque rustici ob id ex eo gerunt & circumferunt. Cæterum experimento certissimo probatum & confirmatum est, vstis & accensis corijs quæ veteramentorum sunt, serpentes efficaciter fugari: neque eos modò qui in hortis, agris aut domibus oberrāt, sed qui in hominum corpora ingrediuntur, dum per æstatem alto somno oppressi, aperto ore in campestribus obdormiunt. Quod Marcus Gatinaria medicus cele-

Vt locus qui vis sit à serpente tutus.

Ram i punicæ vis magna.

Quomodo cogantur in vnum serpentes.

**Pulcherri-
ma historia
pro fugādis
serpentibus
à corpore.**

**Quæná sint
serpentibus
inimica &
amica.**

**Notáda fra-
xini & ser-
pentis anti-
pathia.**

celebris memorat accidisse cuidam homini suo tempore. Cui cum frustra adhibita essent innumera medicamenta & præsidia alioquin efficacissima, de omnibus præsentissimum & mirabilissimum fuit veteramentorum fumus & nidor ex infundibulo haustus, & ore exceptus. Nam cum primum immanis fera (erat enim Vipera prægrādis) fumi nidorem præsentit, visa est à circumstantibus egredi per anum, magna omnium admiratione & incredibili stupore. Quod hinc scriptum & adnotatum volui, ceu secretum magnum & paratu facile, multisque profuturum. Solet etiam eam in rem lac decoqui, & eius fumus ac nidor ore aperto trajici. Nam ubi serpens illum senserit, actutum per os egreditur, ut lacte fruatur, cuius est appetentissimus. Hinc non omitam, quod serpentes ignem valde oderunt: non solum quia oculos illorum hebetat, sed quod natura ignis veneno aduersatur. Oderunt etiam validum odorem iaculantia, qualia sunt allia & cepæ. Amant fabinam, hederam ac fœniculum: sicuti bufones saluiam (ut in nostris Memorabilium Centurijs ostendimus) & viperæ erucam. Omnium pessimè & infensissimè auersantur ac oderunt fraxinum: adeo ut ne matutinas quidem occidetalésue umbras eius, quam sunt longissimæ, attingant, sed procul fugiant. Quin experti prodimus, inquit Plinius, quod si gyro ex fraxinea fronde claudatur ignis & serpens, in ignem potius quam fraxinum statim fugiet ille: mira naturæ benignitate, quæ prius quam serpentes prodeant, sicuti flores fraxinum permittit, ita ante conditos, folia nequaquam deponere finit. Virgilius omnis eruditionis parens, cedro vel galbano incensis illos per-

persequitur & exagitat.

Disce (inquit) & odoratam stabulis incendere cedrū.

Galbanosque agitare graues nidore chelydros.

Ferè hinc præterieram quòd filicis folia serpentes non recipiunt: vnde serpentinigenis locis filicem fouisse, aut strauisse multis utile fuit. In his obliuiscendum non est, quod serpentes sambuci flores summè refugiunt. Qui etiam tineas, blattas & erucas perimere traduntur. Addo quòd si folia

De filice & aristolochia
contra ser-
pentes.

filicis comburantur, etiam solo nidore serpentes fugabunt, ac longè sedes mutare cogent. Nescio

sanè an hinc etiam adnotare debeam, quod apud Albertum legi, aristolochiam scilicet rotundam cum campestri rana, & scriptorij atramenti par-

te aliqua diligenter tritam, facere vt serpentes ceu mortui ilicò subsistant, si ex ijs miscelanijs al-

Remedia
aduersus
serpentis
morsum.

quid scribatur, & coram illis proiciatur. Sed iam tempestiuum est, vt ad remedia demorserum a

serpentibus veniamus, eaque prompta & parau facilia proponamus. Si itaque a serpente quis pi-

am demorsus fuerit, nisi febricitet, bibat succum è folijs fraxini, vino albo generoso exceptū, si fe-

bricitet, solum succum hauriat, folijsque ipsis morsum tegat: miraculum à multis scilicet succes-

su probatum & expertum demirabitur. Nec teme- merè, nam certam & abstrusam contra serpentes

anthipathiam habet fraxinus: sicut paulò ante ex Plinio ostensum fuit, & nobis alibi adnotatū.

Remedium præsentissimū & secretum, à quibus pluribus locis antea de vitiis serpentum mor-

expertum contra venenosos serpentium morsus, etiam si percussus abfuerit.

CAP. XII.

D

HOC

~~Hoc tibi non enodandum est lector, me in~~
~~hæc opusculæ nostræ, ut in reliquis hæte-~~
~~ris à nobis publicè utilitatè propofitis candidè~~
~~factum fuit, nihil omiffurum aut diffimulaturum~~
~~quod reipublicæ & pofteritati profuturum a-~~
~~gnoscam. Hic itaq; fedulè proponam, quomodo~~
~~modo virulentos serpentium morsus, quiuis (e-~~
~~riam percuffis abfentibus) certo & tuto experi-~~
~~mento, eoque factu & paratu sanè quàm facili,~~
~~ex tempore fanare poffit. Quod excellētiffimum~~
~~& fingulare fecerunt præftantiffimo medico &~~
~~philofopho Andrea Mathiolo, què libenter ac-~~
~~ceptum fero, atque ille ingennè profitetur fe il-~~
~~lud à quodam in agro Romano heremita acce-~~
~~piffe. Sic itaq; res habet. Cùm quis à serpente~~
~~fuert morsus, fi præfens aderit, quæ mox dicen-~~
~~tur in eo fiant. Si tunc per puerum id significa-~~
~~tur, percontaberis ex eo, nam medicamentum~~
~~hæc percuffi velit haurire. Quod se facturum fi~~
~~respondet, iube ut dextrum pedem calceo denu-~~
~~datum folo fiftat. Tum denuim cultello lineam~~
~~circumferens totius pedis veftigio. Quod ubi~~
~~feceris, iube pedem auferri, & intra figuratæ lineæ~~
~~spatium, ex pido cultelli hæc verba inferibito,~~
~~CARO CARVZE, SANVM REDVCE,~~
~~REPVTA SANVM, EMANVEE, PA-~~
~~RA CLETVS. Mox prius eodem gladio ab-~~
~~radito, citè & compulterè in characteres abo-~~
~~leant. Ad hæc in puluerem fifti partio aquæ~~
~~pleno excipit, hanc tanis per dymitte donec ter-~~
~~ra fubfiderit. Poftea nuncij in perala aquam perco-~~
~~late, & eructe figatam illi bibenda præbeto. Mi-~~
~~raculum fanè quòd eodem hora idus fanabitur,~~
~~qui nuncius porionem fupferit, ut & mihi, qui~~
 hæc

~~hæc scribo, & viris fide & veritate eximij, absq[ue] v[er]bo f[er]ro & mendacio compositum, expertumq[ue] sum, & ob id à melior loco publico utilitati candidè impertitum.~~

Auxilia & secreta aduersus scorpiones, bufo-
nes, hortenses mures, mustelas, & grandiores
bestias, tam olera quam fructus cor-
rumpentes & vastantes.

CAP. XIII.

Quod ad scorpiones attinet, si locum in
quo versantur furculo aut ramulo veri
helotropij circumscripseris, negat Plinius illos
hinc egredi posse. Si verò herba ipsa imponatur,
aut respergatur, protinus emori tradit. Idem fieri
aiunt tactu radicis herbæ quam scorpioidem di-
cunt: imò verò à scorpione minimè lædi, qui her-
bam gestabit. Afri promittunt ad manipulū oci-
mi cum cancris decem marinis vel fluuialibus tri-
tum, à proximo omnes cōuenire. ~~Idem autem
quod si à scorpione percussus sit, si in
fide sit, per se aditus conuenit, perniciosis si
sunt, vniuersis in aëre, & in aqua indiget, si de
flore & pepere sit. Sed hæc quia vniuersa
tolent,~~ ad scorpionum fugam & exitium ca-
lamum conuertamus. Diophanes in suis de agri-
cultura græcis Commentarijs tradit, cum plerif-
que alijs, raphanum scorpijs impositum, præsen-
tem mortem illis adferre. Adhæc eum qui rapha-
ni succo manus diligenter obleuerit, citra peri-
culum scorpios & venenata quæque posse tra-
ctare. Addit prætereà sandaracham cum butyro pharmaca.

Scorpionū
fuga & inte-
ritus.

Mirum si ve-
rum.

Memorabi-

vel adipe caprino suffitá, eosdem & reptile omne abigere: insuper scorpionum vnum concrematum reliquos fugare. Quo loco non omittam ex Tarentino Græco, quòd qui fideritum, vel scorpionidem herbam tenuerit, scorpiones innocenter tractare poterit. Plutarchus ex Zoroastre nucem auellanam lectulorũ pedibus alligat, ne scorpions illos conscendat. De ictorum remedijs hæc à me in præsentiarum habebis. Si quis scorpionem à quo fuit percussus, vel alium in oleo coquat, eoque plagam inungat, valdè iuuabitur. Idem continget, si pungentem super locum interimat ac proterat: sed periculosus erit ictus, si quis eo die quo punctus fuit ocinum esitauerit. Florentinus succum fici recentis in plagam efficaciter stillari tradit. Plinius asserit scorpionum cinerè ex vino potum, si febris absit, summo esse remedio: perinde atque vermium ignitorum puluisculũ, verminantibus hominibus, animalibus, ac alitibus & à rapido cane morsis pilos eiusdè vstos ac ppinatos, vt ex eodem boue lora, quod dicunt, sumantur: & venenata sint ipsis venenis remedia. Bufones iisdè rebus fugari & necari scribunt græcæ & Latine agriculturæ proflores, quibus serpentes. Quare pro auxilijs aduersus illos, recurre ad xi. caput præcedens. Mures iacta semina nullo modo persequi tradit Apuleius, si bubulo felle macerata fuerint ante quàm spargantur. Necabuntur si folijs rhododaphnes illorũ aditus clauseris. Non desunt ex Græcis qui syluestris cucumeris, aut hyoscyami, vel amygdalarum amararum & veratri nigri pares portiones cõtusas polentæ immisceant, ac oleo subigant, agrestiumque murium aut domesticorum cauernis & cuniculis

Remedia eorum qui à scorpione fuerint icti.

Pulchra & notatu digna.

Auxilia aduersus agrestes mures, necnon domesticos.

lis apponant. Plinius abigi scribit cinere mustelæ aut felis aqua diluto, & feminibus resperfo. Verum, quæ inde nascentur, virus talium animalium redolere valde periclitantur: ob id bubulo felle **Auxilia ad-** femina imbui & ringi, melius erit. Mustellas vel **uersus mu-** occides, vel fugabis, vt adnotauit Africanus, si fastellas, earum lem ammoniacum & frumentum, seu (vt alij le- **demque ex-** gunt) fermentum commaceraueris: & ad locum **pulsio & in-** vbi frequenter discurrunt, proieceris. Alij, captam **teritus.** vnam, cauda & testiculis amputatis, viam dimittunt: putantque eo spectaculo & mutilatione reliquas emigraturas: cuius rei facilis experientia, fidem in posterum firmam tibi faciet. De gradioribus bestiis abigendis hæc paucis accipito. Nunquam fata illæ contingent, si imbre veteris vrinæ in qua sterco caninum maduerit, arborum spargantur. Idem futurum promittit **De-** Ne grandio- mocritus, vt antea docuimus, si fluuiales cancos **res bestię sa-** quamplurimos, vel marinos non pauciores quanta ledant vel decem, fictili vasculo cum aqua immisos tegas, **contingant.** & sub dio statuas, vt decem diebus à Sole vaporantur: postea quæcunque illæ fa volueris esse, cum ab aere, tum ab animalibus, aqua illa diebus alternis debes perfundere, donec solidius adoleant. Sunt de prisco illo Africane primùm, dein **Africani &** de Græcæ agriculturæ collegio, qui præoniam aut **Græci agri-** personatam herbam vrentis, vel per hortum aut **colæ soler-** agrum circumferentis, bestias & infesta quæuis **tes.** animalia, occulto amuleto persequuntur. Quæ si frondes pastu malefico depascantur, Plinius in **Ne animalia** naturæ historia primus & vltimus, prudenter cō- **frondes pas-** sulit, folia fimo bouum diluto aspergenda esse, **cant.** quoties imber interuenerit: quocirca ita abluatur virus medicaminis, mira quædam excogitan-

te folertia humana. Verùm de his plura alibi scri-
benda nobis referuamus.

Auxilia & secreta aduersus grandinem, fulmi-
na ac tempestates, arborum, plantarùmque, flo-
res & fructus, vti etiam cereris & Bac-
chi dona, miserè perdentes.

CAP. XIII.

Aduersus in-
gruentè grā-
dinem auxi-
lia & secre-
ta.

DE grandine, quæ plerunque dilapidat ho-
minùmque, bouùmque labores, hæc paucis
habeto. ~~Si olea illius generis, vitæ
marine, & cetera, ad hanc, & cetera, & cetera,
vixel agri, & cetera, & cetera, & cetera, & cetera,
suspendas, quæ ad hanc, & cetera, & cetera,
in suis rebus, & cetera, & cetera, & cetera,
Ad iugandum, & cetera, & cetera, & cetera,
ingenti spacio, & cetera, & cetera, & cetera,
remedio nubem, & cetera, & cetera, & cetera,
legit Palladius) displicent, seu tanquam genita-
ta, & cetera, & cetera, & cetera, & cetera,
Plurimumque ad hanc, & cetera, & cetera, & cetera,
rimum donum, & cetera, & cetera, & cetera,
bus, & cetera, & cetera, & cetera, & cetera,
firmantes, grandinem sine damno he-~~

Mira testudi-
nis antipa-
thia cū nube
grandinem
parturiente.

cum funtibus, & cetera, & cetera, & cetera,
Quoniam, & cetera, & cetera, & cetera,
fuerunt, & cetera, & cetera, & cetera,
ambulantes, & cetera, & cetera, & cetera,
nullam in se statuunt, ac glabas curuaturæ dorsi
eius obijcunt, & cetera, & cetera, & cetera,
non, & cetera, & cetera, & cetera, & cetera,

~~Quod quidam in horto principiis diei,~~
~~vel noctis fieri.~~ Non defuerunt apud priscos qui
eam in rem omne horti vel agri spatium alba vi-
te cingerent: aut noctuam, alis patentibus exten-
sam in agro, hortove suffigerent. Quæ duo etiam
ad fulmina grandinem plurimum comitantia, in-
comparabilis ille rerum agri doctor Iunius Co-
lumella transtulit, ad hunc modum in suo horto
loquens:

*Vtq; Iouis magni prohiberet fulmina Tarchon,
Sapè suas sedes præcinxit vitibus albis.
Hinc Amythaonius docuit quæ plurima Chiron,
Nocturnas crucibus volucres suspendit: & altis
Culminibus vetuit feralia carmina flere.*

Auxilia ad-
uersus fulmē
ex Columel-
la.

Sed hoc loco auxilium quod nostrates præsentif-
simum habent aduersus tonitrua, fulmina, & nu-
bes grandinem horrendam parturientes, silentio
non dissimulabo. quodnam illud, inquires? nola-
rum & campanarum tinnitus, aut bombardarum
aliorumve pyrobolorum instrumentorum
longè latèque reboantes crepitus, vt clamor eat
cælo: quemadmodum in nostris aërijs Epheme-
ridibus, & populâri Astrologia scripsimus. Ve-
rùm his plebeculæ dimissis, Plinium in explican-
da naturæ historia ad miraculū vsque summum,
si placet, auscultemus: & ex illo discamus, nō so-
lùm hortos & agros, sed etiam homines & ani-
malia nequaquam à fulmine tangi, quæ tergore
fluuiialis equi, quem Hippopotamum nūcupant, Vt horto vel
circunseptæ fuerint. Quin & noxiæ non erunt tē-
pestates, vt Archibius ad Antiochū Syriæ regem nō sint tem-
scripsit, si obserata fictili nouo rubeta, in medio
horti vel agri defodiatur. Per cuius ambitū ple-
rique

Populare au-
xiliū aduer-
sus tonitrua
fulmē & grā-
dinem.

~~rique etiam laurum multam, eam in rem placent~~
 Alij aquilæ pennas, aut vituli marini pellem in medio horti, vel per quatuor eius angulos suspēdunt. Nam hæc tria, arcana quadam & planè memorabili antipathia fulminibus obfistere, & ab his nullo modo attingi, aut afflari, posteritatis memoriæ mandatum est: & multorum experimentis confirmatum. Vnde Tiberium Cæsarem lauro coronari solitum fuisse, & tētoria ex vitulorum marinorum pellibus operta, tonāte cœlo subiisse autor est Suetō. vt à fulmine, quod supra modum metuebat, tutus esset. Iste erit capitis huius colophon: Bulbus non fui corporis exiguitate fulminis impetum euadit, sed aduersam & fulminis ictum retorquentem naturam possidet: quam Græci antipathen vocāt, vt adnotauit Plinius, & nos alibi docuimus.

Laurū aquilam & vitulum marinū à fulmine nō cōtingi.

De rubigine, pruina, carbunculatione, & alijs cœlestibus iniurijs. quæ arborum, frugūmq; & vinearum flores ac fructus miserè perdūt & abolent. CAP. XV.

Postremum caput hoc summum negotium mihi facit: neque aliam ob rem, quàm quòd cum cœlo & aere, cominus & eminus hîc mihi agendum esse proponat, si de rebus in quibus versatur, seriò philosophari satagam. Quidquid itaque illud est quod hic tractandum sese offert, ad Opusculum transferetur quod paratum habemus. De causis sterilitatis, & præfagijs inopiæ alimentorum, ac status anni cuiusuis prognos-

gnosticis. Eam ob rem, paucis quæ sequuntur contentus eris. Si instanti aut suspectæ, vel quo-
uis modo præuisæ pruina, carbunculationi, aut Auxilia
rubigini maturæ obuiã ire voles paleas multas aduersus
si adsunt, aut horti, vel agri euulsas herbas, fruti- instante ru-
ces, & spineta, pluribus locis combures: maximè biginem &
qua parte ventus spirabit: ita enim impendens pruinam.
malum auerti scripsit Diophanes in suis rerum
agri præceptis. Berytius in Græca geoponicôn
schola celebris, vbi in aëre id iniuriæ congregari
animaduvertebat, bouis cornu sinistrũ, cum bu-
bulo stercore ilico incendebat, & fumum mul-
tum per horti vel agri ambitum excitabat, ven-
tòque opponebat. Apuleius fumum trium can-
rorum vstorum cum bubulo, vel caprino ster-
core, aut paleis, auxilium præsentissimum esse
scripsit. Quòd si anticipauerit rubigo, damnum
hoc modo refarcies, vt tradit Berytius. Cucume-
rum syluestrium, aut colocynthidis radices vel
folia contunde, & aqua macera: indeque à rubi- Auxilia ad-
gine prehensa ante Solis exortum irrorata ac re- uersus rubi-
sperge. Idem assequeris ficulneo, aut querno ci- ginem quæ
nere, aqua infuso, & quo dictũ est modo, asper- anticipauit.
so. Proderit, eodem Apuleio teste, ramos lauri Noxã rubi-
multos per hortum vel agrum defigere vel plan- ginis in lau-
tare: nam in illos, sicuti ille plurifariam obserua- ros transire.
uit, rubiginis noxa omnis transit & abit. Quæ fre-
quentissima solet esse in roscido tractu, conual-
libúsque, ac locis perflatum nescientibus. Sed híc
eximium illum hortorum magistrum Iunium
Columellam de amolienda rubigine scribentem
audire, nec graue nec molestum erit.

Hinc mala rubigo (inquit) virides ne torreat herbas, Columella

de rubigine
pellenda.

Sanguine lactentis catuli placatur & extis.

Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aelli

Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris.

Auxilia ad-
uersus car-
bunculum
& pruina.

Haecenus de rubigine frugibus inimica. Aduer-
sus carbunculum qui vitibus & floribus pecu-
liaris esse solet, Plinius tres cãcros viuos crema-
ri iubet, vitibus aut arboribus appensos. Græci
contra pruina (quod antea omiseram) in horto
vel agro fabas intus & extra per ambitum ferunt.

Hæc à me habebis in præsentiarum pro ritè in-
stituendo horto, & ab iniurijs tam externis quàm
internis vindicando ac repurgando, vt læta ibi
adolefcant fata quæuis & plantata. Quæ nisi à
veteribus rerum agri scriptoribus, Afris, Græcis,
& Latinis, ingenti studio, & indefesso labore quæ-
sita, probata & obseruata fuisse intellexissem,
manum tabulæ huic, quod dicunt, nunquam ad-
mouissem: imò verò, nisi partem bonam cum a-
micis meis, rerum agri apprimè studiosis, expe-
riundo in rem cõtulissem, ne verbum quidem
hîc adnotare fategissem.

Autoris mi-
rus candor,
& modestia
rara.

ANTO-

ANTONII MIZALDI
MONLVCIENSIS, MEDICI,
DE HORTORVM CVLTV,
cura, auxilijs & se-
cretis,

LIBER SECVNDVS.

XCVRSO vtcūq; in-
stituti mei primo cur-
riculo, secūdum nunc
demū fœliciter ingre-
dior. In quo cultum,
auxilia, & curæ quæ
debentur potioribus
hortorum cleribus, &
selectarum plantarum
fructibus, tam extra q̄
intra terram educatis,
Autoris pro-
positum &
institutum.

esculentisq; radicibus, nec non floribus, & odo-
ratis herbis, breuiter ac dilucidè perstringere fa-
tagam, proferamq; ex fœcundissimis Africano-
rum, Græcorum & Latinorum rei rusticæ pro-
fessorum thesauris, nostrisq; & amicorum quo-
tidianis obseruationibus, hortensium secreta, vi-
tæ humanæ vtilissima, & cuique iucundissima. Breuitas per-
Quod vt dictum ita factum agnoscas, ab ea plan-
ta, eoque olere fundamenta mihi pono, quo in
hortis, tam vrbanis quàm rusticis, nihil notius,
frequentius, ac familiarius esse solet. A Lactuca,
inquam, quæ priscis vsque adeò placuit, & tanta,
tamq; sedula cura exculta fuit, vt ab ea Lactuci-
nos in Valeria familia Romæ appellari, nihil pu-
duerit. Illa, illa est, re vera, qua Diuus Augustus,
adno-

Augustus
Imp. lactuca
in ægritudi-
ne seruatus.

adnotante Plinio, in ancipiti ægritudine, pruden-
tia Antonij Musæ medici præstantissimi, serua-
tus fuit, ex quo statuam collato ere iuxta signum
Aesculapij, Suetonio teste, promeruit. Sed omisso
lactucæ encomio, ad rem, si placet, accedamus.

HORTENSIA OLERA.

Lactucæ cultus, auxilia, commoditas, &
secreta. CAPVT I.

Vnde dicta
lactuca, &
quonã gau-
deat solo.

Lactuca hortensis (de qua hîc potissimum a-
ginus) dicta est, quòd lactis copia exuberet.
Amat solum subactum, pingue, humidum vel ir-
riguum & stercoratũ, quarto aut quinto, vt vult
Plinius, à satione die plurimum erumpens, mo-
dò vetus & exuccum nõ fuerit eius semen, & so-
lum infœcundum. Anno toto feri potest, si lo-
cum nacta fuerit qualem ei præscripsimus. In la-
titudinem sese diffundet, si vel rarior pangatur,
vel cùm caulem faciet, eo leniter inciso, gleba aut
testa prematur, quò minus in scapum erumpat.
Nam eo pondusculo velut coërcita, cùm non
possit in altum surgere, in latũ perreptare, effun-
dique cogitur. Autores sunt Florentinus Græ-
cus in suis Georgicis, & post illum Columella:
adhæc Plinius & Palladius. Illa eadem candida
fiet, si fluminis, vel littoris arena frequenter spar-
gatur in medium, & collectis folijs alligetur.
Quod Plinius dũtaxat illi ascribere videtur, quæ
seminis est albi: cuius ea est natura, vt hyemem
de omnibus maximè perferat. Si vitio loci, tem-
poris aut seminis dure scat, vulsa & denuò posita
teneri-

Quomodo
lata fiat la-
ctuca.

Quomodo
candida fiat
lactuca, &
genera.

teneritudinem consequetur. Sessilem facies, quæ nec caulem promat, sed cōuolutis folijs in globum extuberet, vel in orbem circumagatur (pomata nostrates nuncupant) si translata radix, ubi in palmi altitudinem adoleuerit, ablaqueata, bubulo fimo recenti oblinatur, & congesto aggere irrigetur: dūmque ad incrementum venerit erumpens germen, ferri acie præscindatur: & ei fictilis testa, nō picata, imponatur, ne longitudinis sed latitudinis augmentum capeffat: vt tradit idem Florentinus, rerum agri apud Græcos interpres ad vnguem factus. Suauiores habebis lactucas, si coërcitis caulibus, restibili pullulatu prodire compuleris. Coërcabis autem ac cohibebis, si cū iam aliquod incrementum acceperint lactucæ, testulam, vt dictum est, aliudue pondusculum adhibueris. Odoratas nasci idem pollicetur Florentinus, si illarum semen citrij semini imponatur, & ita terræ committatur. Quā rem etiam præstabit lactucarium semen diebus aliquot in aqua odorata præmaceratum. Sed hoc loco mihi peropportune in mentem venit, memorabile Aristoxeni Cyrenæi commētum. Is, vt prodit Plinius, à patria desciscēs philosophia, & helluonum voluptati subscribens, natas in hortis lactucas, vesperi vino mulso rigabat: eoque potu donec satis ebibissent, satiabat: vt postridie cū illuxisset, placentas virides à terra missas se habere veditaret. Dignum Epicureo homine inuentum, nedum philosopho: quo omisso institutum sequamur. Tenerioris folij euadet lactuca, si radix, vt diximus, optimo fimo illinatur, & fluuiali aqua opportune irrigetur: vel biduo antè quàm vellatur, eius coma illigetur. Si & forma

Quomodo
sessilis fiat
lactuca, seu
pomata.

Quomodo
suauis fiat
lactuca.

Quomodo
odorata fiat
lactuca.

Philosophi
helluonis
pulchra hi-
storia.

Vt fiat lactu-
ca tenerior.

& fa-

Quomodo
fiat lactuca
sapore &
forma mul-
tiplici.

Aliud arti-
ficium pul-
cherrimum.

Lactucæ p-
digiosæ lati-
tudinis.

Lactucæ con-
ditura ad
hybernos
vsus.

& sapore multiplici varioq; illam nasci cupiue-
ris, Didymumq; Græcum audire volueris, id fa-
cile absolues, si caprini, vel ouilli stercoreis baccâ,
seu pilulam aut sphærulam, subula subtiliter ex-
cauaueris, & in eam semel lactucæ, nasturtij, oci-
mi, erucæ, & radicis seu raphani, vt habet Palla-
dius, immiseris: eamque baccam fimo inuolu-
tam, terra optimè culta, breui scrobe demerse-
ris, & substrato molli lætamine, leniter aqua ri-
gaueris. Raphanus enim in radicem nitetur,
cætera verò semina in summo profolient, lactu-
ca pariter emergente, & seruato singulorum sa-
pore. Sunt qui duobus, tribusue harum pecu-
dum stercoreibus contufis, antè dicta semina per-
miscant, & trito linteolo deligata obruunt, reli-
quam, vt suprâ, adhibentes curam. Plerique La-
tinorum geoponicorum rem eandem aliter asse-
quuntur. Auulsæ lactucæ folia carpunt quæ ra-
dicibus iuncta sunt, & in eisdem gradibus furcu-
lo punctis, præter raphanum, vt est apud Palla-
dium, vel apium, vt placet Ruellio, semina supra
scripta deponunt, ac fimo linunt: faciuntque vt
sic obruta iterum lactuca, inclusorum seminum
caulibus ambiatur & collustretur. Inuentæ sunt
lactucæ vsque adeo in latitudinem luxuriâtes, vt
ex his olitoria ostiola facta fuisse pdant antiqui:
adfirmâtque Theophrastus, eas nonnullos vsur-
passe in hortorum valuas. Si lactucam ad hyber-
nos vsus habere voles, sic illam condientem Co-
lumellam auscultabis. Caules lactucæ ab imo de-
purgatos, eatenus qua tenera folia videntur, in
alueolo salire conuenit: diemque vnum & no-
ctem finire, dum muriam remittant: Deinde mu-
ria eluere oportet, & expressos in cratibus pan-
dere,

dere, dum reficcescant: tum substernere anethum aridum & fœniculum: dein fasciculos lactucarū vasis reponere, iūsque superfundere, quod sit acetī duarum partium, atque vnius muria: postea arido spissamēto fœniculi sic comprimere, vt ius supernatet. Quod vt fiat, is qui huic officio præerit, sæpenumero ius diffundere debebit, nec pati Columellæ fitire salgama: sed extrinsecus munda spōgia vasa solertia & detergere, & aqua fontana quā recentissima per- ingenium frigerare. Haftenus Columella. Plinius lactucas mirum, seruari etiam in alienos menses, vel (vt legendum puto) hybernos, oxymelite repertum esse tradit. Erūt hęc pro lactucis in præsentiarum satis. Quorum medica præsidia qui scire volet, vt etiā aliarum hortensium plantarum, & arborum ac fructuum, legat Alexikepum nostrum, hoc est auxiliarem & medicum Hortum: illic inueniet quod placuisse queat.

Brassicæ cultus, auxilia ac secreta.

C A P. II.

TAMetsi Marcus Cato oleribus omnibus Brassica antiquis celebrata, brassicam anteposuerit, & Plinius hortorū principatū eidem ascripserit, nihilominus de illa secundo loco hīc agemus: quam Latinorum plerique, ab insigni trunco & brachiatis virgis, caulem dixerunt. Huic ea inest natura, vt nullam cæli conditionem respuat: vnde toto anno terræ Quæ terra credi potest. Quam pinguem & bene subactam brassicis ac desiderat, non argillofam, glareosam aut arenosam: nisi fortasse perennis vnda succurrerit. Austro obuersa lætior euadit, Septentrioni, contra: quanquam & sapore & robore ibidem vincit.

estq;

Quando
transferen-
da brassica.

Tres brassi-
cæ species.

Quomodo
fiat vasta
brassica.

Quomodo
fiat brassica
habilis ad
coquendum
virore ser-
uato.

Quomodo
fiat brassica
sapore &
magnitudi-
ne insignis.

estq; per gelicidia & pruinas gratior ac tenerior. Cliuis delectatur, & stercore gaudet, sarculatuq; proficit, vt adnotat Palladius. Cùm sex erit foliorum, aut quinque, transferenda est: ita tamen vt radix liquido fimo priùs illinatur. Quod fiet die tepido, si hyems erit: si æstas, cùm Sol ad vesperam inclinabit. Græcorum antiquissimi brassicam in tres tantùm species diuiserunt, crispam, quam selinoidea nuncuparunt, à similitudine foliorum apij. Lean, latis folijs è caule exeuntibus, vnde cauloden quidam vocauerunt. Et eam quæ propriè crambe appellatur, folijs tenuioribus & simplicibus, densissimisq;. Vastior euadet, si terra continenter operiatur. Marcus Varro Nestoris sapientissimi carmina quæ in Alexikepo, hoc est, auxiliari horto, scripta reliquerat, interpretatus, brassicam falsis locis feri iubet cùm triũ foliorum fuerit, nitro aut falsa terra cribro excreta, & illi pruinæ vel niuis cadentis modo resperfa: ita ad coquendum habiliorem tradens, virore seruato. Quod in Græcis Paxami Georgicis confirmatum reperio. Sunt qui cinere vtantur nitri loco: ob id quòd erucas, à quibus summè infestatur brassica, perimat. Tradit Columella illam in coctura celerius madescere, & viridem colorem absque nitro seruare, si radix tribus algæ teniolis inuoluta pangatur. Plinius algam duntaxat pediculo subdit, dum tráfertur: eamque in rem Apiciana vtitur coctura, oleo & sale macerata brassica priusquàm decoquatur: sed dum coquitur parum salis admittit, ob nitrosam & falsam substantiam. Cæterùm & sapore & magnitudine præcipuam reddes, si omnium primùm in pastinato seras, dein si terram fugien-

tes cauliculos feces, & à terra proceritate luxuriosa attollentes se, exaggerando terram aliam, accumulés, ita ne plus quàm cacumen emineat. Sæpius farrita & stercoreta melius conualescit, pleniorisque incrementi cauliculum facit & cymam. Toto anno secatur, quia toto, vt diximus, feri potest: femini tamen destinata, secari non debet. Cymosum eius cacumen acetarijs summè probatur, subferuefactum & oleo ac' sale suffusum. Plinius, incomparabilis ille rerum naturæ perscrutator, tradit, vasa in quibus aquæ feruēt, induratis crustis intus obfessa, intantum vt eas **Crustæ quo-** auellere non liceat, brassica in his decocta statim **modo absc-** ac facilè abscedere. Tradit insuper Athenæus (vt **dant à vasis.** brassicæ miracula aliquot paucis perstringamus) vineas in quibus nascuntur brassicæ, languidius vinū creare: vsque adeò illis pernicialia sunt cum vitibus odia. Hinc nimirū Theophrastus viuan vitem oleris huius odore fugari rectissimè ad **Brassicæ o-** monuit. Et Plinius, vinum in dolio sapore huius **dia perni-** & odore corrumpi, sed betæ folijs demersis resti- **cialia cum** tui. Quo argumento Androcydes, sapientia cla- **vite & vino.** rus, vt idem scribit Plinius, brassicā contra ebrietatem maximè pollere dixit. Ex quo factum puto, vt Aegyptij qui vini magnoperè sunt amantes, omnibus esculentis brassicam coctam, in ci- **Brassica cō-** batu præmittant, ad inhibendam vini noxam. Sa- **tra ebrietatē** nè hinc non arbitror dissimulandum quòd brassi- **summè effi-** ca tantoperè à Catone celebrata, non admodum **cax.** probatur à plerisque antiquorum: qui pulmentaria damnabant quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere, inquit Plinius. Nam gari desiderium etiam in summa exprobratione erat. Hoc loco ingens & non vulgare naturæ miracu-

lum mihi tacendū non est, nempe hoc olus quo vitem fugari diximus, cyclamino & origano aduersum, perarefcere, naturali & occulto odio, quo plantæ illæ brassicam nō minū̄s prosequuntur, quā̄m vitem brassica, & contrā. Vnde rectē scripsisse mihi videtur Paxamus, ex Græcis geoponicis vnus, quōd si feruescenti & ebullienti brassicæ paululum vini quis guttatim instillaue- rit, nō̄ amplius coquetur illa, sed suis viribus defuncta, mutato colore corrumpetur. Quibus ex rebus appositē colliges, eos qui vinum multum bibere volunt, & potādi certamine victores coronari cupiunt, crudam brassicam cibis antepone- nere debere, ne temulentia tententur. Quod se præfente factum fuisse à quodam docto & philo- sopho homine testatur Gulielmus Gratarolus medicus præstantissimus, in Opusculo de tuēda literatorum valetudine. Nam dum is in cōuiuio discumberet, probatis & acceptis inuitantium omnium poculis, perstrenuē potauit, quōd fo- liolum crudi caulis rubescentis præsumpsisset, ex quo vinum suas vires exerere minū̄s potuit. Sed philosophantem ea in re M. Catonem, ho- minum, vt scribit Plinius, summū̄ in omni vsu, hīc audire pulchrum erit. Si volēs, inquit, in con- uiuio multū̄m bibere, cœnarēque libenter, cru- dam brassicam ante cœnam esto quantum vo- les ex aceto : & item vbi cœnaueris, esto quinque foliola, reddent te quasi nihil ederis ac biberis: bibēsque quantum volēs : mirabili oleris huius cum vino antipathia, vt dictum est: & adnotauit Agrius apud M. Varronē. Addo ex Paxami græ- cis georgicis, quōd si brassica viti vicina fuerit, luxuriantes eius palmites potius repandi curua- bun-

Vinū̄ brassi-
cæ cocturam
impedire.

Brassica po-
culis certan-
tes corona-
re facit.

buntur, quàm recti ad illam propius accedant, intestinae discordiae non immemores. Porro, scitu indignum non est quod Athenæus commemorat, Athenis olim brassicam pro cibo parari solitam puerperis mulieribus, amuleti cuiusdã Brassica puerperarum vice. Penè præterieram quod apud Suidam legi, erperarum nimirum crambem seu brassicam in suis conui- cibus. uijs priscos adhibuisse, sed recoctã, adeò vt nau- seam adferret, abiretque in hoc fastidij prouer- bium, *δισκράμβη δάνατος*. Fit ex cinere brassicæ aqua diluto, sal: nã habet nitrosam, vt diximus, substantiam, cuius beneficio, si modicè coqua- tur, aluum sumpto iuscuro, vt in Horto nostro medico scribimus, soluit. Hoc de multis fit po- stremum, Semen brassicæ vetus in raphanum de- generat. Ex quo nescio an factũ híc fuerit, quòd antiqua Græcia brassicam raphanum appellarit, Brassicam & hunc cum illa confuderit. Autores sunt cum Aristotele, Theophrastus, Iulius Pollux, & alij. cum rapha- no confudit vetus Græ- cia. Hæc de brassica satis erunt, vt alijs suum demus locum.

Apij cultus, auxilia & secreta.

CAP. III.

APium hortense & satium, Græcis Seli- non, vulgo Petroselinum, & nostratibus Persilium dici consuevit, perpetua virens fron- de, & ex veteri femine (si Theophrasto credis) ce- Apium quo femine cele- leriter emergens. Nam è recenti, hortensium om- riter emer- nium tardissimè prouenit: nimirum quadragesi- mo die è fatu, & quinquagesimo, maiore ex par- te, vt scribit Plinius. Sæpius parit, semelq; satum, pluribus annis restibili fertilitate erumpit. Locis tã frigidis quàm calidis, & terra quali volueris, Quænam

terra apio
idonea.

Quomodo
fiat apium fo-
lij latissimi.

Quomodo
maximum
fiat apium.
Quomodo
crispum fiat
apium.

Apium mas
& foemina.

Cur apium
olim cibus
interdictum
& nefastum
habitum.

vt tradit Palladius, gaudet: dū modò iugis adfit humor, cuius rigatu facilè animetur, vnde nullū cœlum & solum respuit: Semine & planta, Columella autore, optimè feritur: & secundum fontes ac riuulos commodissimè ponitur. Si magnū & folij latissimi illud habere volueris, & Florentinum Græcum auscultaueris, accipies feminis apij quantum tribus digitis summis prehēdi potest, & rariore linteolo includes: deinde fimo & terra, breui fossa obrues: hoc faciens, magnum & latum tibi parabis. Nam ita omnium seminum germen, capitis vnus soliditate nectetur, vt scripsit Palladius, & ante eum Columella. Sed longè maximum nascetur, vt tradit Florentinus, si radicibus circumfossis, paleas adieceris, ac rigaueris. Crispum fiet si semen in pila ante fationem paulum pulsaueris, exspoliatumque, vt vult Columella, terræ mandaueris. Aut, si super nascentis areas cylindrum, vel pōdera aliqua volutaueris: aut iam natum pedibus proculcaueris. Florentino subscribūt Iunius Columella, Plinius & Palladius. Qui apium mare & foemina distingui volunt, vt mas folijs constet nigrioribus, & radice breuiori: Foemina verò crispioribus atq; duris, caule crasso, sapore acri & feruido. Sed neutrum Chrysippus medicus, & Dionysius apud Pliniū cibus admittendum censent (licet eiusdem Plinij temporibus, vt hodie, per iura largis portionibus innataret. peculiaremque gratiam condimentis accerferet) quoniam epulis faralibus dicatum fit, & ob id nefastū habeatur. Vel, vt Plutarchus scribit, quòd apio sepulchra coronentur. Vnde vetus illud prouerbum, Apio indiget: de eo qui profligata & desperata fit valetudine. Caule foemi-

mini-

minini vermiculos innasce tradunt: creduntque eos in sexu utroque sterilefcere, qui ederint: adhæc, in puerperijs comitiales fieri qui ab eo cibo **Comitiales** vbera hauserint. Innocentioſiorem tamen eſſe ma- **quomodo** rem affirmant: eaque cauſa eſt, ne inter neſtaſtos **faciat apium.** frutices damnetur. Hæc Plinius, fretus veterum ſententia & testimonijs. Quibus ex rebus mirandum non arbitror, ſi recentiores medici ex Auſi- **Apio quinã** cennæ conſilio epilepticis, apio interdiciant: quòd **abſtinere** illorũ paroxyſmos & acceſſiones irritet: adhæc, **debeant.** ſi Græci infantulorum nutricibus & grauidis, puerperisq; apium in cibo prohibeant. Quamquam alia etiam ſubefſe poteſt cauſa, nimirum quòd fœmininos fonticulos impediât, & lactis prouentum extinguat, veſcentesq; ad libidinem promoueat. Sed in his verſatum ſatis, & fortafſe plus quàm oportuit: oliuiſcebat enim hæc ferè ad verbum in noſtro Alexikepo & medico hortato translata eſſe. Finem itaque ſum factururus huic de apio hiftoriæ, vbi ſcripſero, coquos ſuis obſonijs acetum, & cellarios vino grauem odorem apio in faccis eximere: quemadmodum adnotauit Plinius vbique magnus.

Betæ, Portulacæ, ac Bliti, cura, auxilia & ſecreta. CAP. III.

BEta pauperum menſis familiaris, madidum **Betæ ſolum,** ſolum & putre expetit. Quæ vbi foliorum & quando quinque fuerit, æſtate differri debet, ſi riguus eſt transferre hortus, vt ſcribit Columella: ſi verò ficcaneus, debeat. autumno, cum pluuiæ inceſſerint. Amat frequen **Quomodo** ter effodi, & multo ſtercore ſatiari. Cui latitudo fiat beta **ta & ampla.** maior accerſetur, vt affirmat Sotion in Græcorũ

Quomodo
fiat beta can-
dida.

georgicis; si priusquam in caulem exierit, pondusculū apponatur lapidis lati, aut testæ, vel rei alterius. Nam eo onere coërcita, in foliorum amplitudinem se diffundet. Eadē candidior euadet, si fimo bubulo recenti, eius radices oblinantur. Quæ si in prunis tostæ fuerint, manducati alij te- trum odorem ac virus extinguent, si superedantur, quemadmodum scripsit Græcus Menander. Est hoc mirum in betæ femine, quòd non totum eodem anno gignat: sed aliquid sequēte, aliquid tertio: celeriusq; proueniat vetere quàm recenti, sicuti rectè adnotauit Plinius. Nec omittendum quòd cum à brassica vini sapor, vt antea monuimus, in dolio corrūpatur, odore betæ, folijs demersis reparatur. Addam quòd si acetum subito fieri voles, tusam betæ radicem in vinū conijcito per horas treis, in acetum degenerabit. Quod si in pristinum statum redire voles, brassicæ radicem indidisse satis erit.

Portulaca
pauperum
ac diuitum
mensis fa-
miliaris.

Portulacæ
conditura
optima, &
facili metho
do expressa

Portulaca quò diligentius colitur, eò latius vagatur, & carnosiore folio constat. Vna est ex hortensibus quæ omnium ferè iusculis innatat, & pauperū ac diuitū mensas oxelæo & sale excepta inchoat, inò verò hyeme primas dapes apud multos, cōdita illustrat. Fieri aut̄ solet eius conditura hunc in modum. Crassissimi quicq; cauliculi exemptis radicibus leguntur (nam graciles, facilius tabescunt madefacti) & aquâ ab arenulis emundantur, decutiturq; fordes si quæ inhæsit: ac tantisper in vmbra ficcantur, donec aliquantulum flaccescant: alioqui ob humoris copiam marcidī, aut rancidī euadunt. Posthęc acerbarum vuarum succo (omphaciū vocant) imbuti, substrato viridis fœniculi spissamento, fictilibus vasis, aut
dolio-

doliolis cōponuntur, & sufficienti sale resperfo, interiectoq; rursus fœniculo, vas portulaca impletur: & iterū spissamento fœniculi contegitur, quod miscellaneam deprimat. His peractis ius quod est temperatum duabus partibus aceti, & vna omphacij infunditur: ita vt ad summum fidelix, aut vasis labrum perueniat. Ea postremò conditura, penore siccissimo, & à Sole auerso diligenter seruatur: ne fitu loci mucorem contrahat. Quem etiam vitabis si portulaca non enatet, sed suo iusculo semper sit immerfa. Dum vsus exiget, aqua tepida, aut vino exemptum salga ma eluetur, & superfuso oleo apponetur mensæ, ad excitandam conuiuiarum appetentiam, & restringendum ventriculi, vel iecoris æstum, si quis aderit.

Conditure
loco humi-
do repositæ
mucorẽ con-
trahunt &
vitiuntur.

Blitum duorū est generum, rubrum seu nigrū, & album: rubro caulis et folia rubescunt, vt cocineo colore infecta videantur, etsi temporis tractu purpurefcent, ac tandem nigrescant: ex quo etiam blitum nigrum quibusdam dicitur. Albū betaceis constat frondibus & folijs, absque vlla acrimonia fatuis. Vtrunque ex eorum est genere quæ in horto celerrimè proueniūt, vt tradit Plinius. Seritur solo qualicumque, sed culto: quod cū semel enatum fuerit, ipsum se per multa secula feminis deiectione reparare solet: adeò vt si abolere velis, vix possis. Vnde semel satū, pluribus annis restibili fertilitate prouenit, nec runcari, nec sarculari flagitans, quemadmodum scripsit Palladius. Sed hīc non arbitror tacendum, quòd prisci betam cum blito confuderunt: ex quo eam Martialis fatuam, seu insipidam hoc disticho appellauit:

Bliti rubri
& nigri de-
scriptio.

Blitum se-
mel satum
vix aboleri
potest.

*Vt sapiant fatua fabrorum prandia beta,
O quàm sæpè petet vina, piperq; coquus.*

Nam re vera sapore est nitroso, & non fatuo aut infipido, vt blitum.

Asparagorum hortensium cura, auxilia & secreta. CAP. V.

Asparagi solum & latio.

Vera asparagorum satio antiquis probata.

De locis quibus cõmittenda sunt asparagorũ femina.

Asparagus altilis & fatiuus, gaudet solo pingui, humido & subactõ. Seritur, vt Didymus tradit in suis Græcis georgicis, verno tempore, fossulis trium digitorum, in quibus bina, ternãve grana, semipedis spatio discreta, ponuntur. Quæ nullo cultu vexari debent anno primo: sola runcatione, herbarumq; extirpatione contenta. Sed de asparagorum satione & generatione fatiũs fuerit audire consentientes præceptiones M. Catonis, Columellæ, Plinij, ac Palladij. Semen, inquit, quantum tres digiti prehendere possunt, pingui & stercoreata terra, singulis scrobiculis ad lineã directis, imprimatur & leuiter obruatur. Post quadragesimum diem radiculae sic inter se implicabuntur, vt in vnitatem coisse videantur: spongias prisca olitores nuncuparunt. Si sicca fuerint loca quibus dicta femina cõmittere satagis, fimo macerata imis sulcorum partibus ita erunt disponenda, ac si in alueolis manerent. Contrario fiet modo in vliginosis: nã in summo porcæ dorso collocanda erunt, ne nimio lædantur humore: qui suo transitu tantũ rigare debet, & non mora inebriare. Sic confita femina, anno primo asparagum dabunt: quem infrin-

infringi oportebit. Si enim ab imo tentes euellere, tenellis adhuc, inualidisque existentibus radiculis, tota spongiola sequetur. Quæ per biennium in suo seminario stercore & assidua runcatione nutrienda est. Reliquis annis non erit decerpendus asparagus, sed radicitus vellendus: ut suæ germinationis oculos aperiat. Nam nisi ita fiat, stirpes præfractæ, spongiarum oculos augebunt, & quasi excæcabunt, nec patientur asparagum emittere. Illum seruabis de quo sumpturus es semina: postea scopas eius & scorpiones incendes: deinde circa hyemem spongijs cinerem, ac sterco adijcies, quod M. Cato ouillum esse debere scribit. Est & alter ferendi modus per spongi-
 as, quas post biennium in apricum & bene ster-
 coratum locum transferri conuenit. Fiunt sulci
 pedali mensura inter se distantes, non amplius do-
 drantalis altitudinis: in quibus spongiolæ ita de-
 primuntur, ut facile superposita terra germinet.
 Vere autem priusquam emergere cœperint, bi-
 corni ferramento (quod capreolum vocant) ter-
 ra commouenda erit, ut stylus facilius emicet, &
 relaxata humo radix plenioris fiat crassitudinis.
 Idem M. Cato farriri ac runcari iubet, sed ita ne
 farriendo vexentur radices, aut runcando: alio-
 qui infirmæ conculcantur. Cæterum per hyemem farriendi
 teneris stramentis asparagorum sylvula operien-
 da erit, ne rigore peruratur. Quæ vere nouo ape-
 rietur, & stercore saturabitur, ac exhilarabitur.
 Didymus in Græcorum geoponicis tradit, & post
 illum Plinius, asparagos plurimos nasci tufis a-
 grestium arietum cornibus, vel in particulas se-
 ctis, aut derasis, & sulcatim defossis, nec non cre-
 brò irrigatis. Quod licet Dioscoridi non placeat,

Quomodo
rite tractari
debeant as-
paragi.

Quomodo
ferendi aspa-
ragi per spon-
gias.

Quomodo
runcandi &
asparagi.

Quomodo
abscq; femine
nascantur
asparagi.

Quomodo
toto anno e
dules inueni
antur aspa-
ragi.

Asparagos
modicam co
ctionē po
stulare.

Asparagorū
eōditura, &
repositio in
hyemem.

verissimum nihilominus esse, experiundo fateberis. Non desunt qui longè mirabilius tradant, nimirum quòd integra arietum cornua, nō contusa, nec in particulas secta, si perforentur & pangantur, asparagos producent. Quos si tibi in animo fuerit toto anno edules inuenire, vbi fructū legeris, vt idē scribit Didymus, radices quæ summo cespite vagantur, circumfodiens aperies. Sic enim tractata plantula, nihil cunctabitur novos cauliculos & asparagos proferre: qui aqua & iure pingui leuiter decocti, salēque & oleo, aut butyro conspersi, addito aceti momento, summa cum voluptate manducabuntur. Sed hoc loco dissimulandum non arbitror, quòd modicam coctionem postulant asparagi: nam diutius percocti, in tabem abeunt. Ex quo Imperator Drusus, celerem rei successum demonstrare volens, dicere solebat, citius fieri quàm asparagi coquantur. His pisciculos in cōuiujs circundare moris fuit veteribus, vt testatur Iuuenalis in hunc scribens modum,

*Qua fertur domino squilla, & quibus vndique septa
Asparagis?*

Ad condituram venio. Cauliculi sale conspersi & in alueis compositi, biduo sub vmbra finūtur desudare: deinde suo iure proluuntur, modò satis humoris remiserint: si minus, muria lauantur & imposito pondere exprimuntur. Postea in vase, aceti partes duas & vnam muriæ continente, demerguntur: indito fceniculi aridi spissamento, vt & cauliculi deprimi possint, & ius vsque in summum fidelix labrum peruenire. Hic non omittere quòd Græci herbarum & fruticum germina ante florem erumpentia, asparagos, nomi-

ne largè sumpto, nuncuparunt: quasi ex incultis virgultis natos: hinc Martialis illud,

Mollis in aquorea quæ creuit spina Rauenna,

Non erit incultis gratior asparagis.

Sed nos de hortensi asparago, vt de plantis reliquis, hîc scribimus.

Rutæ hortensis cura, auxilia, & secreta.

CAP. VI.

FTsi planta hæc ad osculenta olera parum attinere videatur, scribam nihilominus de illa, vel ob id quòd nulli sint hodie horti tam vr- bani, quàm agrestes, qui eius fruticem perpetuò virètem, ac grauius olentem non agnoscant. Itaq; de illius cura & cultu hunc in modum præcipit Columella. Rutam autumnò semine fatam differre oportet Martio mense in apricum, & cinerem aggerare, runcarique donec conualescat, ne herbis suffocetur. Quod suæ Italiæ, non septentrionali nostræ Galliæ scriptũ voluit. Vt vt fuerit, fata semel velata manu, runcari debet: quam nisi contexeris, perniciofa nascentur vlcuscula, quemadmodum post Dioscoridem Plinius adnotauit, si tamen per ignorantiam nuda manu runcaueris, & prurigo atque tumor incesserit, oleo subinde perunges. Id quod de florente syluestri & montana ruta multi intelligendũ censent. Loca desiderat altiora, vnde humor elabatur, vt tradit Palladius. Cuius semina si ponas adhuc clausa folliculis, manu debebis singulatim affigere: si iam minuta sunt & exclusa, sparsim iactabis, ac raastro obducta operies. Caules eius qui ex

Cura & cultus rutæ hortensis.

Rutæ periculosa runcatio.

Quomodo serenda ruta.

femi-

feminibus inclusis emergent, fortiores erunt, sed Rutæ amicis ferò nascentur. Planta hæc humorem odit ac fissimus cinis: inum, solo cinere contenta, estque hyemis impatiens: quapropter apricis locis & siccanis ferigi non vult. debet, cupitque per frigora cinere contegi, ut naturali eius colore gelicidijs resistat. Si falsis aquis irroretur, lætior profiliet, ut scripsit Theophrastus: sed ferro tangenda non est, nisi perniciem illi accersere voles. Seritur non solum femine, ut diximus, sed etiam furculo, & seipsa. Nam incuruato rami eius cacumine, cum terram attigerit, statim radicatur. Tota planta translata, plerunque moritur: & ramuli cum aliqua parte corticis reuulsi verno tempore, pro plantis solent confurgere. Annis pluribus frutex iste innoxius perdurat, nisi mulier quæ in menstruis est, illum contigerit, aut excoluerit: nam paulatim arefcit, sicuti adnotauit Florentinus, rei rusticæ apud Græcos consultissimus, & post illum Latinæ agriculturæ doctores diligentissimi, Columella, Plinius, & Palladius. Sunt qui pertusæ fabæ, aut perforato bulbo, eius ramulos pangunt, atque ita adobruunt alieno vigore, succo & odore seruandos ac enutriendos. Alij maledictis inter ferendum sequuntur, maximè in terra soluti lateris: quod cum Plinio prodesse affirmat Palladius. Sed melius & fertilius, iisdem autoribus, furtiua prouenit: ac sub fici arboris vmbra libentius acquiescit. Eamque ob rem Theophrastus optimam rutam ac probatissimam putauit, quæ ficulneo cortici defixa, terra obruitur. Quod Plutarchus in Sympoticis agnouit, huc in modum scribens: Ruta quæ sub ficu profilit, aut illi adnascitur, suauior habetur & sapore melior. A quo non longè recessit Dioscori-

Ruta menstruatæ mulieris contactum valde refugit.

Ruta in faba aut bulbo feritur, ut graueolentiam deponat.

Vbinam optima nascatur ruta.

Rutæ cum fico summa amicitia.

scorides, eam cibis commendans, quæ propè ar-
 borem fici crescit, & quamcunque aliam ferculis
 abdicans. Hinc illa nimirum rutæ cum fico sym-
 pathia & amicitia à Plinio celebrata: & eiusdem Rutæ cū ci-
 rursum cum cicuta mirabilis antipathia: proba-
 bili argumento, quòd rutam colligentes, cicutæ inimicitia:
 succo manus armant, ne perniciosis vlceribus, vt adhæc cum
 paulò antè monuimus, ab ea infestentur. Mustela serpente.
 cum serpenti dimicatura in murium venatu, vt
 idem tradit Plinius, rutam, ceu alexipharmacum
 quodpiam, prius edit. Ex quo rutam fascinati-
 onis amuletum esse, appositissimè scripsit Aristo-
 oteles: falsòque putauit Pythagoras, oculis noce-
 re, vel ob id quòd scalptores & pictores, oculo-
 rum causa, in cibo illa fœliciter vtantur, vt do-
 cuit Plinius: non omittens, serpentes huius ni-
 dore abigi, & procul ab illa stabulari. Hæc po-
 strema sint. Feles ab auarijs arceri traduntur, pul-
 lis gallinaceorum succo rutæ perfusis: aut illa, vt arijs arcean-
 multis placet, vnde quaque armatis. Quod facili-
 tur.
 experientia probabis: perinde atque id quod De-
 mocritus prodit, nimirum culices abigi & ne ac-
 cedant impediri, si rutæ virentis ramo, eius de-
 coctum per domum sparseris. quod multi etiam
 ad pulices detorquent: vnde tritum illud Cocta
 licet abigan-
 tur.
 facit ruta de pulicibus loca tuta. Sed & illud me-
 morabile est, quod scribit Arnoldus Villanoua-
 nus: Rura, vel chelidonia albo aceto pauco: aut
 vino, vel rosacea aqua excepta & calefacta, vapi-
 dum fumum exhalat, qui si vase vitreo superpo-
 sito guttatim colligatur, utilis est ad oculorum
 morbos. Sed de his fusius in nostro Alexike-
 po.

Oxalidis ac spinaceorum cura, auxilia & secreta. CAP. VII.

Oxalis duplex, & vnde dicta.

Viuax oxalis & eius descriptio ac pictura pulcherrima.

Oxalis vsus & commoditas.

Oxalis omnium mensis familiaris.

Spinacea veteribus incognita.

Oxalis ozella Gallis dicta, ab acido succo nomen habet: vnde apud multos acetosa etiam dici solet. Duorum est generum, maior nimirum & minor. Semen vtrique idem, præterquàm quòd maius maiori, minus verò minori inest. Rumex fatuus Latinis, & Lapathon (nomine à Græcis mutuato) appellari solet. Licet multa sint lapathorum genera & differentiæ, de quibus hoc loco agere non constitui. Tam viuax est oxalis vt semel fata nunquam vitietur in terra, maximè iuxta aquas. Huic caulis est subteres humiliter fruticans, & folia habens in cacumine acuta, sed minus quàm oxilapathum. Semen rubrum in mucronem acuminatur, & foliaceo vestitur inuolucro. Planta hæc iuribus affatim innatare, & in acetarijs singularem gratiam habere solet. Quin & carnibus intingendis iucundum succi viridis accrementum subministrat: nec aliud in obsonijs maiorem sibi vendicat autoritatem. Omnes ferè quòd gratum a corem palato repræsentet planta ea, acetosam, vt diximus, nuncuparunt: quo per æstatem nihil iucundius, & diuitum ac pauperum mensis frequentius esse consuevit, ad promouendam appetentiam. Spinacea veteribus incognita fuisse demirandum est, cum & pauperum & diuitum mensas adeò onerent, vt etiam verna ieiunia faturent. Non sum nescius quosdam illa Chrysolachanon dixisse: alios Seutlomalachon, (quasi dicas maluaceam betam) alios verò triplicis Hispaniensis nomine donasse: quàm verè & rectè, iudicent eruditi. Spinacea Latinis dicta

puto, quòd tam glabræ & mollis herbæ semen Spinacea vn
 in spinas occalescat: quæ nomenclatura postmo- de nuncupa-
 dum in recentiorem Græciam venit. Planta hæc ta.
 vernalibus ieiunijs est aptissima: ideoque per
 Ichthyophagiam seu quadragesimam frequens
 esse solet. Nullum solum respuit, quocunque lo-
 co lætissimè proueniens. Seritur nobis Februario
 mense & Martio: exitque septem diebus à fatu: Spinaceorū
 folio primùm triangulo & molli, mox intuba- cura, cultus,
 ceo, & plerunque qua hæret pediculo, laciniato: satio, & hi-
 inerti sapore, exigua radice, tenuibus capilla- storia.
 mentis fibrata, caule cubitali & nonnunquam al-
 tiore, intus cauo, floribus in vertice rotundis &
 racematim coeuntibus ac femine spinulis horri-
 dulo, necnon minacibus aculeis armato. In huius
 genere fœmina quidem floret, sed femine sterile- Spinaceorū
 scit. Olus hoc purgatum & elotum, abiectis radi- preparatio
 cum capillamentis citra aquam elixari postulat: & conditu-
 nam magnam vim humoris inter coquendum ra.
 effundit: aspernatūrque ius alienum, proprio cō-
 tentum: aliter si coquas, natium & genitalem
 illius succum perdis, ac temerè inebrias. Abactō
 lentore post elixationem, quibusdam ligneo gla-
 dio, aut aliter, percutitur & subinde versatur:
 postea in manuales globos & sphærulas herba- Summè no-
 ceas (expressa penitus sanie) redigitur, & patinis tanta deli-
 in oleo optimo vel butyro frigitur, addito om- tatulis.
 phacio & piperis tusi momento, vt magis palatū
 titillet. Sed hîc olitorem, non coquum agimus.

RADICES ESCULENTAE.

Porri cura, auxilia & secreta.

CAP. VIII.

Radi-

Porri satio
& locus.

Genera duo
porrorum.

Señtiũ por-
rum quomo-
do fiat, &
excolatur.

Capitatum
porrũ quo-
modo fiat.

Modus alter
vt fiat porrũ
capitatum.

RAdices hortorum esculentas descripturus, porrum imprimis expediam: quod feri debet loco læto, & maximè campestri, vt scripsit Palladius: adhæc area plana, altè pastinata, diu subacta, & ritè stercoreata. Huius genera duo signauit antiquitas: capitatum, quod in caput, vt cepa, extuberat: & sectiuum, longum ac rectum: cui frondens coma solo tenus amputari solet, vnde nomen. Postremum qui comparare volet, post duos menses quàm fatum est illud in sua area secare debet. Durabit aurem, Columella auctore diutiùs, multòque melius euadet, si transferatur: & quoties secabitur, aqua iuuetur ac stercore. Verùm vsus docuit, sicuti ille idem scribit, vt translatum, eodem more quo capitatum, modicis spatijs, hoc est, inter quaternos digitos, depangatur, & vbi conualuerit, defecetur. Rigari autem & stercoreari, ac farriri toties debet, quoties demetitur: estque sarculandus sæpenuerò locus vbi alitur, adhæc herbis extricandus. Si capitatum facere voles, antequam translatum deponas, diligenter tibi erit obseruandum, vt radículas omneis amputes, & fibrarum parteis summas detondeas: deinde testulas, vel conchas, quasi sedes singulis subiectas, supponas, & ita obruas, vt fiant latioris incrementi capita: quo statu Sotion Græcus rigari prohibet. Palladius post Plinium, vbi porrum digiti crassitudinem est adeptum, præcisit folijs à media parte, & truncatis radículis, ne delumbatæ alant & distrahant, tum demum transfert, ac fimo liquido oblitum, quaternis vel quinis digitis separat: atque vbi radices egerit, modicè comprehensum, sarculo alleuat: vt suspensum à terra, quod spatij vacuum

subter

subter inuenerit, capitis vastitate cogatur imple-
 re. Et, vt paucis rem istam cōcludam, si sectiuum
 voles habere, spissius feres : si capitatum, rariùs:
 assiduâque farritione exhilarabis, ac liquido ster-
 core saturabis. Fiet autem incrementũ multò ma-
 ius, vt post Columellam scripsit Palladius, imò fiat magnũ
 verò ante vtrunque Græcus Sotion, si raris linte- & prodigio-
 olis, aut detritis panniculis, complura grana im- sum porrũ.
 miseris, deinde stercore ac terra obrueris, statim-
 que rigaueris. Totus enim feminum vnitus acer-
 uus, in magnum a prodigiosum porrum euadet.
 Quod etiam in alijs plantarum seminibus experi-
 ri poteris. Res eadem continget, si porraceo capi-
 ti semen rari, absque ferro immittas, & ita pan-
 gas: nam sic multũ fertur increfcere, de Græco-
 rum & Palladij sententia. Non desunt, qui dum
 transfertur, eius capiti, ligneo stylo vel arundine
 aut aliter citra ferrum puncto & aperto, cucur-
 bitæ semen, loco rari, intrudant. Alij semina, quã
 ta capi possunt tribus digitis, fimo oblita & præ-
 tenui calamo clausa, terræ committunt. Quæ res
 superioribus planè consentit. Laudat, probâtque
 idem Sotion Græcus, statim atque satum fuerit
 porrum, puluinos arearum eius, & sulcos pedi-
 bus proculcari: triduũque, ac si negligeretur,
 minimè rigari: quarto verò die, aquæ aspergine
 iuuari. nam ita perbellè adulescere tradit. Cæte-
 rùm, si inter serendum aut plantandum, arenam
 terræ miscueris, plenissimum habebis ac vberri-
 mum. Addit ille idem Sotion, quòd qui cuminũ
 prægustauerit, fœdum porri odorem nunquam mansi odor
 expirabit, etiam si larga manu porrum mandu- quomodo
 cauerit: nam eius esu, grauis halitus extinguatur. vitetur.
 Vnum hîc restat, ex Petro Crescentio cognoscen-
 dum,

Quomodo
 fiat magnũ
 & prodigio-
 sum porrũ.

Modi varij
 vt porrum
 excrescat in
 caput.

Porri cultu-
 ra ex Sotio-
 ne Græco.

Porri com-
 mansi odor
 quomodo
 vitetur.

dum, nimirum quòd semen porri in vinum pro-
iectum, efficit ne vinum acescat: imò verò vt ace-
ri efficere ne tum in vinum redeat, hoc est, a corem omnem
vinum ace- exuat. Facilis est experientia, quæ his finem faci-
scat. et, vbi monuero porrum duodeuigesimo die à sa-
tu plerunque prodire, & bimatum duntaxat per-
ferre: ab eo tempore. sementescere ac emori.

Allij cura, auxilia, & secreta.

CAP. IX.

Alliū inter ruris pulmentaria celebratum,
terra gaudet maximè alba, fossa & subacta
sine stercore. Cuius cohærentium spicarum di-
uortia liratum feri debent, arearum puluinis im-
pacta, quo minus aquis infestentur. Liras autem
similes porcis facies, quas in agris rustici concin-
nant, vt vitent v liginem: sed multò minores esse
debent. In quarum dorso nuclei palmari spatio
distantes, non altè depangentur, nec castellatim,
vt multi faciūt, grumulis imponentur. Qui cū ter-
nas fibras, seu folia tria emiserint, sarriri debent:
nam grandescunt, quo sæpius id factum fuerit.
maiūsq; incrementum accipiunt. Plinius semi-
ne etiā prouenire scribit, sed tardè. Primo enim
anno porri crassitudine caput efficitur: sequenti
diuiditur: tertio consummatur: pulchriusq; tale
existimant quidam. Si vastum & capitatum face-
re voles, antequàm vllum emittat cauliculum,
viridem omnem eius comam intorquebis, ac hu-
mi prosterne. Palladius, scapū, vbi prodire cœ-
perit, in terram depresso obruit: atq; ita cauet
ne in frondem luxuriet: deinde proculcat, vt suc-
cus ad spicas reuertatur, & vastum caput faciat.

Quando sar-
riendum al-
lium.

Semine allia-
ne proue-
nire.

Quomodo
hat vastum
& capita-
tum allium.

Quod

Quod vnum etiam Plinius prior adnotauit. Sotion in rusticis Græcorum obseruationibus, ad hæc Palladius & aliquot alij tradunt, quòd si allia terræ committantur, & ex eadem eruantur, Luna sub horizonte latente, virus odoris exuēt, & mandentium halitum nullo modo vitiabunt. Quomodo allia virus odoris deponant:

Quod paulò aliter Plinius interpretatur: tradens allia in eam rem feri debere. cum Luna sub terra fuerit: & colligi, dum Soli coniungitur. Pollicetur ille idem Græcus Sotion, allia dulcescere, si in plantando oliuarum nuclei illis commisceantur & conferantur: aut fractæ leniter spicæ, terræ tradantur: vel in pangendo, olearum fraces adhibeantur. Prodit & Didymus adnotante Ruellio, vel potius Sotion, vt meus habet Græcus codex, tedium halitus à manducatis alliis conciliatum, aboleri, si cruda faba illis superedatur. Alij, betæ radicem in prunis tostam supermanducasse, satis superque esse putant: eo siquidem remedio virus mentiri & tegi, Menader è Græcis apud Plinium pollicetur. Nostrates apio viridi fastidium illud deponūt. Antiquorum plerique promittunt, allia diutissimè duratura, & vsui meliora futura, si vel paleis condatur, aut fumo suspenso exponantur. Sunt qui illorū capita aqua salsa tepida paulisper intingant, siccent, & ita recondant. Sed hoc & illo modo, in fatu plerunque sterilia euadunt. Quomodo tedium à manducatis alliis conciliatum citò aboletur.

Aliis satis est super prunas ficcasse, ne germinent. Quomodo allia diutissime feruentur.

Plinius saporis austerioris illa esse tradit, quæ plures habuerint nucleos: additque nullam odoris foeditatem coctis inesse, perinde etiam atque cepis. Allia saporis austerioris.

Nec omittit presumenda esse allia albū elleborum effossuris, nisi periclitari velint. Est allium syluestre, quod ophioscorodon Græci nuncupant

Lac allia redolens cum suis caseis.

Lac allia redolens cum suis caseis.

Mirabilis historia & summe notanda.

Allij cum magnete celebris discordia.

pant in aruis sponte nascens, quo pecudum lac, quæ comam eius depastæ fuerint, allia subolet: Quid, inquam, lac? imò verò casei qui ex eo coa- luerint, odoris grauitatem illam præ se ferunt, ru- ra allium agreste & serpentinum vocant. Quod decoctum, ne renasci possit, aduersus improbita- tem alitum semina depascentinum, tutò proijci li- bro superiore admonuimus, scribentes à Plinio alum appellari. Sed mirabile quippiam occurrit hoc loco non tacendum: nimirum quòd muste- læ & sciuri tentato allio dentibus, vix audent in posterum mordere, cicurésque hoc modo fiunt. Est & illud memorabilius & multò mirabilius quod Volateranus prodit, suo tempore inuen- tum fuisse rusticum ore aperto in agris per mes- ses & fœnifecia dormientem: qui cum serpentem perhiantes fauces imprudenter admisisset: sese statim commanducatis allijs, ceu præsentis amu- leto, curauit. Virus tamen ac mortem, vxori (res mira) in coitu stillauit ac trās fudit. Sed hoc etiam in allio memorabile est, quòd si cum falsugine coquatur, curculiones leguminum efficaciter in- terimit, modò horreorum parietes & pauimenta his miscellaneis imbuantur. Hic etiam mihi silen- tio dissimulanda non est celebris illa magnetis & allij discordia, quam Græci antipathiam nuncu- pant, sicuti alibi docuimus, ostendimúsque tan- tum inter has res furdas & sensu carentes odium inesse, vt magnes ferrum negligat, nedum allici- at, si allio confricetur: quemadmodum Plutar- chus adnotauit, & post illum Cláudius Ptole- mæus. Quæ res, cum sepe numero & mihi, & ami- cis meis aliter probata & explorata fuisset, eò me duxit, vt facilè crediderim viros illos eximios,

& in

& in primis Ptolemæū nequaquam de communi opinione id dixisse, quin potius de suo Aegyptiaco allio rem eam intellexisse. Quod Dioscorides paruum esse scripsit, adhæc dulci, singularique capite ad purpuram vergente. Non desunt qui id ophioscorodo tribuant, quod Antonius Microphonijs Biturix, amicus noster, qui rerū experimenta diligenter persequitur, se probauisse nuper ad me scripsit. Illud postremum esto, alia arborum ramis appensa, accedentes ad fructuum depredationem auiculas longè arcere solent, vt in Græcorum georgicis à Democrito adnotatum legi.

Summè nota
tāda & ani-
maduertenda.

Ceparum cura, auxilia, & secreta.

CAP. X.

CEpas corpus habere pluribus cartilagineis tunicis compactum, & reuolutum, nemo est qui ignoret. Veteres rustici, vt testatur Columella, vniones nuncuparunt: quia vno & singulari constant capite, multis, vt allium, bulbis nequaquam coagmentato. Quod nomen apud nostrates Gallos, velut triuiiale hæctenus vsurpatur. Terram desiderant pinguem, vt scribit Palladius vehementer subactam, irriguam & stercoreatam, necnon rubram, vt Sotioni Græco geoponico placet. Quæ prius proscindi debet, vt hyemis frigoribus & gelicidijs putrescat, sicuti tradit Columella: deinde stercoreari, & mox bidentibus æqualiter perfodi, ac in areas disponi, omnibus herbis euulsis, & earum radicibus deletis. Quo facto, Martio mense, placido & sereno die, austro feri debeant vel euro flante, semina ritè spargentur: satureia cepæ.

Cepæ cur vniones vocentur.

Quæ terra ferèdis cepis accōmoda.

Quo tēpore & quomodo

illis intermixta, vt vult Plinius, quoniam sic melius proueniunt. Sotion Græcus admonet eum qui cepas plātaturus est, caudas & extremitates, fibrásque omneis, & comam omnem auferre debere, vt magnæ & capitatæ euadant. Alij folia

Quomodo magnæ & capitatæ euadant cepe.

tantum radice tenus vellunt: nam ita succum ad inferiora transmittunt. Sed rariùs hoc modo poni debent, Palladio autore: & rucari ac farculari, si nõ sepius, saltem quater, vt tradit Plinius. Qui

Quomodo tenuis & acrior fiat cepa, & cõtra.

etiam pæcipit ter solum fodi debere, antequam ferantur. Si Luna minuente feris, tenues & acrior res habebis: si crescente, robustas & saporis hupæsti, domito accremento. Cæterum, illud nec

Quomodo maxima & amplissima fiat cepa.

ignorandum, nec prætereundum censeo, quod in omni ceparum genere, oblõga acrior esse solet quàm rotunda: & rufa, quàm cãdida: ad hæc sicca, quàm viridis, & cruda quàm cocta: nec nõ recens, quàm sale condita, aut elixa. Lõgé autem maiores habebis, si cum translationi locus est, deponantur in terra viginti diebus antè subacta, & tantisper resiccata, dum omnis humor exhauriatur, ex sententia Sotionis Græci. Qui idem fie-

Semina ceparum ab auibus non attingi: & quãdo legenda sint.

ri etiam pollicetur, si detractis tunicis, nuda ceparum capita terræ committantur. Sunt qui affirmant illarũ semina ab auibus nequaquam attingi, ex quo negant terra obrui debere. Quod Ruellius malè ex Palladio collegisse videtur: nã anetho id adscribit, & nõ cepis. Quarũ semina, si ritè voles excipere, & opportunè legere, cum viuentes illę caulem agere cœperint, humilibus cãteriolis, vt docet Columella, stylorum rigorem conseruabis, scapósque leuibus adminiculis in modum iugatarum vitium præfulcies: alioquin thalli ventis agitati prosternentur, deturbatisq; scaporum cacuminibus, totum semen excutie-

tur. Quod non antè legendum est, quàm nigrum colorem præ se ferat: sicuti post Græcos, & Co-
 lumellâ tradidit Palladius. Incorrupte autem incorrupte
 diu vigebunt cepæ, vt adnotauit idem Sotion, si in seruentur
 calidam aquam, vel, vt Plinio placet, falsam & tepidam
 immergantur, deinde insolentur donec penitus succescant,
 hordeaceisque paleis recondantur, ac ita reponantur, vt
 nulla ex parte sese contingant. Nostrates fumo & foculo
 expositas suspendunt, ac idem assequuntur. Quod priscis,
 vt multa alia, acceptum ferre debent. Si cepas ad
 portentosam magnitudinem in caput extuberare voles,
 semen illarum seminibus cucurbitæ includes, & cum
 fimo optimo terræ diligenter subactæ committes. In
 eandem magnitudinem etiam luxuriabunt, si effossa in
 circuitu terra, illorum capitula, attollendo, erexeris:
 ita tamen ne eradicentur, vt in porro scripsimus.
 Idem etiam obtinebis, si caput cepæ perforaueris,
 & in illud cucurbitulæ semen immiseris, ac terræ
 vtrunq; remiseris. Sed hoc loco non putauit
 omittere, quòd si ceparum semina opportunè
 seminaueris, in caput quidem crescent, sed
 minus feminis reddent. Si verò capitula
 seueris, inarescēt cepeta, vel vt aliis placet,
 capita, & in caulē rotundabuntur. His addo,
 quòd solo erutæ & humi iacētes cepæ, aut
 laribus appensæ, diutius in aëre viuunt: imò
 verò, si Aristoteli credimus, solstitio, vt pulegiū,
 & alia pleraq; ibidē florent: quasi ancipitis
 sint vite, modò ex terra, modò ex aere
 nutrimentū capescētes. Sed facile extra
 terrā germinant, & humoris illectu
 gestiunt: verum acto coliculo flaccescunt.

Quomodo
 ceparum ca-
 put in portē
 tosam mag-
 nitudinem
 extuberet.

Cepas diu
 in aere viue-
 re, & ibidem
 quandoque
 florere.

Nuces ad-
uerfari cepis
& cur iuxta
coronarias
herbas ferā-
tur.

Cepa olerū
fola Lunæ
viciffitudi-
nes nouit
aduerfas.

Ceparū con-
ditura ad
hyemem.

Quibus Plinius nuces aduerfari, & cepaceum fa-
porem lenire fcripfit. Audio multos iuxta coro-
narias herbas, cepas & allia ferere, ad excitādam
conciliandamque odoris fuauitatem : idque ex
Plinij & veterum confilio non vſquequaque af-
pernando. Verum enim uerò, hoc loco valdè ad-
mirandum occurrit, quòd cepa fola olerum om-
nium, vt tradit Plutarchus, Lunæ damna non
ſentit : habetque augendi & minuendi vires illi
contrarias. Nam reuiſcit & regerminat dece-
dente ac ſeneſcente Luna : inareſcit uerò ac mar-
ceſcit eadem adoleſcente. Ex quo Peluſiotę Aegy-
ptij ſacerdotes cepas religioſè cibus abdicabant.
Cùm ergo fruges, herbæ, arbores & animalia ſy-
deris huius damna & incrementa ſentiant, fola
cepa viciffitudines nouit aduerfas. Huius condi-
turam ad hyemē ſic parabat Columella. Cepam,
vel aſcaloniam (quibus communia ſunt omnia)
quæ non fructificauit, nec ſoboles habuit adhæ-
rentes, eligebat, & in ſolē prius ficcatam, deinde
in umbra refrigeratam, ſubſtrato thymo uel cu-
nila, in fidelia componebat: & infuſo iure, quod
erat aceti partium trium, & vnius muriæ, faſcicu-
lum cunilæ ſuperponebat, ita vt cepa deprime-
retur. Quæ cùm ius ebiberat, ſimili miſtura vas
replebat, & loco idoneo, vſui ſeruandum repo-
nebat. Hoc, licet puerile, non omittam, quia à
Cardano viro docto adnotatum. Literæ ſucco
ceparum deductæ & formatæ planè inuiſibiles
ſunt: quæ tum demum ſe prodeunt, cùm papyrus
aut res alia inſcripta, excalſacta fuerit & igni
admota.

Radi-

Radicis seu raphani cura, auxilia, & secreta.

CAP. XI.

Satius raphanus, altilive radix, notior est quam ut hic à me explicari debeat: nam plerique omnes, cum diuites, tum pauperes, urbani et agrestes, dum cibi fastidio vrgentur, edendi appetentiam ea radice excitat: illam in taleolas vel orbiculos digerentes, & aqua ac sale imbuentes. Cuius talis debet esse cura, Columella autore, ut terra stercoreata & subacta eius semen obruatur: atq; vbi incrementum aliquod radix admiserit, subinde exaggeranda est terra. Nam si nudetur, ac Soli & aëri exponatur radix, dura fiet & fungosa, ut tradit Plinius, qui terram solutam & humidam illi præscribit. Palladius tophum ac glaream reformidare dicit, & cœli statu nebuloso gaudere: prætereà quòd feri debet spatijs grandibus & altè fossis post nouam pluuiam, nisi fortè humidus ac rigationi aptus fuerit locus. Quod satum est, statim debet operiri leui sarculo, nec est ingerendum aut iniiciendum lætamen (quamquam aliter Columella) sed paleę, ut postea dicemus. Vulgus Gallicum Rauem, & Reforum aut Raphum nuncupare solet. Sæuiente hyeme raphanus est impatiētissimus raphanus, qui violatus gelicidijs aut flaccescit, aut emoritur. Plinius tamen frigore adeò gaudere scribit, ut quandoque visus sit in Germania raphanus qui infantium puerorum magnitudinem æquauerit. Aristomachus hyeme folia detrahi iubet, eaque ne lacunæ stagnent accumulare: nam ita in æstatem grandescet radix. Ut ut fuerit, certum est frigoribus cre-

Raphanum
lapsam appe-
tentiam erige-
re, & eius
vsum.

Raphani
cultus &
terra.

Quomodo
& quando
feri debeat
raphanus.

Raphani
Gallica no-
mina.

Frigoris im-
patiētissim⁹
raphanus.

Frigore ra-

phanū dul-
cescere.

Raphanum
falsis aquis
gaudere, &
illis amari-
tudinem ex-
uere.

Quomodo
fiant dulces
raphani.

Quomodo
fiant maio-
res raphani.

Raphanum
ab aggressi-
bus pulici-
bus infesta-
ri, cum apto
remedio.

fcere ac dulcescere, vti rapa, siquidem durare pos-
sit: frigus enim incrementum in radices non fo-
lia conuertit: & si illas tum lignescere apud mul-
tos, Theophrastus prœdit. Raphanus iucundior
esse solet, ac palato gratior detractis folijs antè
quàm decaulescat planta; vt Plinius adnotauit.
Folium autem quò leuius erit, eò suauiore &
mitiorem præbebit radicem: quæ falsugine ama-
ritudinem, si quæ infit, prorsus exuet. Ex quo fal-
sis ali scripsit Plinius, talibusque aquis irrigari
præcepit. Aegyptij nitro conspergunt, vt sit sua-
uitate commédabilior radix: quæ cortice & car-
tilagine constat: adhæc sapore in multis acuto,
sed tamen grato: cuius pars cùm extra terram
emerfit, dura fit, vt diximus, & fungosa, nisi cir-
cumobruatur. Fœminini generis esse existiman-
tur raphani qui minus sunt acres, & folia habêt
leuiora ac iucundè virètia; vt scripsit Palladius.
Si dulces habere cupis, ex Florentini consilio, se-
mina mulso, vel passarum vuarum succo, aut sac-
charata aqua biduò præmacerare debes, & ficca-
ta terræ committere. Si maiores fieri peroptas,
sublatis folijs omnibus solo caule tenui dimisso,
terra sæpè operies, vt idem admonet Palladius.
Quod similiter fieri pollicetur Plinius, si palo
adaçto fiat cauernula quæ palea insternatur sex
digitorum altitudine, deinde semen raphani fi-
mo & terra leuiter in illa contegatur: nam ad
scrobis magnitudinem excrescet. Verum enim ue-
rò quia ab agrestibus pulicibus infestantur plu-
rimum raphani, ne illis noceant remedium est,
autore Theophrasto, eruum interserere. Ne verò
nascantur, nulla suo sæculo reperta fuisse auxilia
arbitratur: quæ nos libro primo ex antiquis plu-
rima

rima attulimus. Cæterum hîc prætereundû non duxi, quòd raphanis amaritudo inest p corticis crassitudine, vt tradit Plinius: qui etiam dētibus nocere scribit, quòd illos atterant. Sed hoc loco in mentem mihi venit secretum multo argento cœnopolis comparandum, quod gratis ac libenter illis impertiam. Si raphani particulæ filo traiectæ, vt eximi possint, dolio vini immergantur, foetorem omnem ac graueolentiam (si quæ infit) adhæc acorem in se recipient ac contrahent. Sed ne ibi tabescant & vitium trahant, confestim eximere oportebit: & si opus fuerit, recētes immittere. Quod monuisse, multis profuturum mihi polliceor: tametsi ad nostrum vinorum Enchiridion & secreta id transferri poterat. Est sanè miraculum summè admirabile, quòd raphano pernicialia sint cum vitibus odia, à Plinio, Galeno, Atheneo, & Palladio diligenter adnotata: eaque adeò infensa (vt in brassica ostendimus) quòd si iuxtà ferantur, ad sensum diffugere videantur, occulta nescio qua naturarum discordia: imò verò si permutatis scrobibus pangantur, nullo modo comprehendant. Ex quo Antrociides medicinam cōtra ebrietatem esse dixit raphanum, quæ vetus Græcia apertè cum brassica confudit, sicuti in historia brassicæ ostendimus. Vnde mirum esse non debet, si inuicem communia habeant multa. Fuit sanè apud priscos in tãto honore raphanus, vt Moschion Græcus de eius laudibus vnum scripserit volumen. In quo illum cæteris cibis in Græcia vsque adeò prælatum fuisse tradit, vt Delphis in templo Apollinis ex auro dicaretur, beta ex argento, & rapum ex plumbo. Quod quatuor versiculis Eobanus Hessus doctè, vt

Raphanum dentibus nocere, & corrupta vina emendare.

Pulchra & notatu digna.

Raphano esse odium pernicipiale cum vite.

Raphanum in summo honore fuisse apud priscos.

Etè, vt omnia adnotauit, de raphano ad hunc scribens modum.

*Fabula narratur sacros ab Apolline Delphos,
Omnibus hunc alijs preposuisse cibis.*

*Ex auro vt raphanum sacra rent, pondere betam
Argenti, plumbum rapa fuisse putant.*

Raphanum
ebora poli-
re, & salem
eliquare.

Sed ne obsecro omittamus quòd ebora perbel-
lè expolire fertur, & salis cumulos in aqueam
falsuginem transmutare & redigere, si illis conse-
peliatur. Festinàs ad finem penè omiseram (quod
initiò dictum oportuerat) raphanum transplan-
tatione acrimoniam deponere, & summam gra-
tiam in cortice habere, modò recens fuerit & nō
inueteratus: idcirco multi exemplo parum imi-
tabili, illum edendo temerè à corpore deradunt.
Ceterum, ne quid dissimulem quod vel legerim,
vel audiuerim, vel obseruauerim, non tacebo
quòd ex raphano acetum sic fieri posse ostendit
Petrus Crescentius in suo de Agricultura opere.
Radices raphani, inquit, siccato & in puluerem
redigito, deinde in vas quod vinum habeat in-
fundito, misceto, ac dies aliquot quiescere finito,
tum demum eximito, & acetum tibi compara-
bis raphanatum, ad renum calculos atterendos
& deturbandos, aliàque multa summoperè vti-
le. Sed hæc extra olitorium institutum nostrum,
quò fit, vt alia persequar.

Acetum ra-
phanatum
nephreticis
calculosis
summè vtile.

HERBACEI FRUCTVS ESCVLENTI.

Cucurbitarum cultus, auxilia, & secreta.

CAP. XII.

De

DE internis foetibus hortorum, nimirum radicibus, haecenus sit scriptum: nunc demum agendum de his qui supra terram iacet, vel haud ita procul, & cartilagineo generi ascribuntur. In quorum censu quia cucurbitam primas sibi vendicant, idcirco de illis primo loco dicemus: quas nemo non videt aut in longum prorogari, aut in breue crassamentum, collo prominulo, cogi, vel in orbem intumescere. Priorum suum nomen retinent, postremae citruli aut turcicae cucurbitae dici solent: erumpuntque omnes plurimum post sextum, septimumve diem a fatu: reptantibus flagellis & capreolis dum adolefcunt, ceu cirrhis quibusdam & capillamentis, alte scandunt, naturam sublimitatis avidam, sed absque adminiculis stare nequeunt, leui umbra cameras, testudines ac pergulas opacantes, dependente ex tenui pediculo fructu ponderis plerunque enormis. Amant solum pingue, humidum, stercoratum & solutum, ut scribit Palladius. Quibus si copia aquae adfuerit, minorem curam desiderant: nam humore plurimum iuuantur: licet reperiantur, quae sine multa rigatione conualescant, & hinc iucundioris gustus fructum praebent. Si sicco fuerint commissa solo, fictilia aquae plena iuxta ponenda erunt: inditis fasciis, quae perpetim humorem stillent. Quod auxilium maxime proderit per aestus & squallores. Seminis parum habent longiores & tenuiores, atque ob id cibus gratiores esse solent, & esculentae merci, cucurbitariove foro aptiores. Quas si tibi comparare voles, ex Columellae, Plinij & Palladij consilio, hac via procedes. Semina de collo cucurbitae sumpta, recto cacumine ferens, stercorabis ac rigabis. Si vastioris incrementi

Cucurbitarum differentia, & natura.

Cucurbitae sublimitatis avidae.

Quamnam terra cucurbitis apta, & quod humore iuventur.

Quomodo fiant longae cucurbitae: adhaec vastae & crassae.

menti

**Cadi viato-
rii ex cucur-
bitis.**

**Quomodo
latæ & am-
plæ fiant cu-
curbite: Et
à pulicibus
liberentur.**

**Quomodo
nascatur cu-
curbita abs-
que vlllo se-
mine. Et itè
cucumis.**

menti optas, de medio ventre extractum semen, inuerso cacumine telluri depone. Tales, vbi inauerint, cadorum vices supplebunt ad vina, olea aut grana condèda: quòd aluo capaciore plus cæteris intumeant. Quare peregrè proficiscentes, illis carne, semine, & cartilagineis mēbranulis priùs exinanitis, vrceorum loco vti solent: vinū vel aquam infundentes, quibus se ab excruciate fiti, & itineris molestia, opportunè vindicēt, collapsasque ex fatigatione vires actutum reparent. Si latas & amplas habere tibi cordi fuerit, semina quæ in fundo latitant, inuersis cacuminibus terræ mandabis. Quæ si à pulicibus infestentur, curabis origani ramulos iuxtà pangendo. Nam vel infidentes enecabunt, vel novos creari non patientur, sicuti Græca Quintilliorum testantur Georgica. Ex quibus etiam quæ sequuntur tibi libenter deprompsimus. Nascetur absque vlllo semine cucurbita, vti etiam cucumis, si spargèdum semen, triduum antè, sesamino oleo, vel sabino, vt legit Palladius, maceretur: aut herbe succo imbuatur, quæ culex vulgo, & culix Plinio, Græcis verò (quantum coniectare licet) conyza nuncupatur. Idem fiet, si vitium more, sarmentum primum aut virgultum ita defodiatur, vt solum eius caput exertum promineat: quod vbi adoleuerit, repetendum erit, & tertio, si opus fuerit, faciendum. Danda tamen erit opera, vt quæ adnascantur propagines, super terram extantes resecētur: seruato duntaxat eo sarmento & virgulto quod postremum fuit. Ita curatæ cucurbite, cum cucumeribus, fructus absque intestinis seminibus creabūt, solis cartilaginibus contentæ. Quòd si huius, & illius, præmaturus ac præcoces fru-

ctus

aus habere voles, ex eorundem Quintilliorum Quomodo
 doctrina, ineunte vere terram cribro excretam, fiat præcox
 fictilibus aut cophinis inutilibus impones, mi- cucurbita,
 stóque stercore, modicam præbebis humorem: & item cu-
 deinde calidis diebus & insolatis, vel imbrem le- cumis.
 uem spargētibus, sub dio statues, & Solis occasu
 ad tectum referes: idque tandiu facies dum frigo
 ra, tempestates & gelicidia discutientur. Postea Artificiosa
 cū primū oportunitas vocabit, totos co- inuentio.
 phinos & fictilia labro tenuis in terram subactam tur.
 & excultam demittes, ac reliquā diligentiam im-
 pendes: & ita cucurbitæ ac cucumeris præcocem
 fructum habebis. Res eadem facilius & minore
 cū temporis, tum laboris, impendio fiet, si lu-
 xuriantes cucurbitarum, vel cucumerum viticu-
 las putaueris: nam sic foetus suos celerius edent.
 Si formas varias & characteres diuersos in cu- Quomodo
 curbita vel cucumere repræsentari desideras, flo- forme variæ
 rem vel primum vtriusque rudimentum, vti erit & caracte-
 in sua vite, in effigiato, vt voles, intus fictili aut res cucurbi-
 cōceptaculo alio claudes ac deligabis. Nam qua- te aut cucu-
 lem vultum impressa figura præstabit, talem cu- mere impri-
 curbita vel cucumis præferet. Tam enim nouæ mātur.
 formæ vtrunque est auidum, vt vasis cui indide-
 ris, æmula facie imaginem repræsentet: quemad-
 modum in Quintilliorum Georgicis adnotatum
 reperi. Quod Gargilio Martiali cur ascribat Pal-
 ladius, non video. Itaque qua cogentur forma
 cucurbita & cucumis, eadem crescent: vt scribit
 Hippocr. noster in lib. de feminis genitalis natu-
 ra: plerūque sub draconis intorti imagine, vt tra- Quomodo
 dit Plinius. Si longas & angustas tibi fieri conté- fiant longæ
 dis, nuper editos in lucem cucurbitinos partus & angustæ
 cum viticularum capitibus fistulæ aut arundini cucurbitæ

infere, cui prius omnes nodos pforaueris, ibi in prodigiosam longitudinem procedere animaduertes. Nam quod latitudini per teretem fistulæ angustiam demetur, paria faciendo, longitudine pensabitur: adeo vt libertate pensili concessa, Plinio visa sit cucurbita nouem pedum longitudinem coæquasse. Nec ignorandū quod quæ postea nascentur ex istarum femine, longitudinem eandem absque vilo mangonio & artificio retinebunt. Similes omnino efficies, si in patens vasculum, aquam quinque vel sex digitorum intervallo, pendētibus cucurbitis subiecueris. Nam ante posterum diem ad aquam, veluti adrepentes, descendisse, & sese in tantum extendisse obseruabis. Destitutis verò sua aqua vasis, decuruabuntur, ac inflectentur: vsque adeo humore gaudent, & siccitates refugiunt. Secus de oleo sentiendum: nam illud tam infensè oderūt, vt scribit Plinius, quod si loco aquæ illis subijciatur, aut apponatur, in contrariam partem vergant. Si minus id possunt, sese intorquent, & velut indignatæ, in modum hami recuruant: quod nocte vna deprehenditur. Cæterum, summè cauendum est, sicuti Columella, post Florentinum Græcum, admonet, ne ad cucurbitariū, cucumerariūve, mulier accedat, vel quàm minimè admittatur: nam contactu eius languescunt virentium incrementa. Quæ si in menstruis fuerit, visu quoq; suo tenellos foetus necabit: aut insuaues, vel tabidos reddet. Seminibus destinatæ cucurbitæ, ad hyemem vsq; in sua vite pendere debent, vt tradit Palladius, ex qua sublata, vel Sole, vel fumo ficcabuntur: alioquin femina marcore putri confecta vitiabuntur. Diu recentes durabunt & cucurbitæ & cucumeres,

Cucurbita longa pedes nouem.

Modus alius comparandi lōgas & angustas cucurbitas.

Oleū cucurbitis summè inimicum.

Mulieres ad cucurbitaria accedere nō debere, nec item ad cucumeraria.

Quomodo

meres, si in albi vini fecem non peruersam, pi-
 catiis dolijs demergantur & operiantur. In mu-
 ria itidem incolumes perennant. Sed illis vita,
 vigórque longo tempore permanebit, vt Quin-
 tilliorum Georgica fidem faciunt, si in cadis pau-
 cum acētū continentibus, ita sublimes pendeant,
 vt acetum nullo modo contingant. Verūm, op-
 picāda erunt vasa quę huic negotio destinabun-
 tur, ne foras acetum vaporet, natura alioquin
 penetrabile, ob partium tenuitatem. Hoc itaque
 artificio recentes cucurbitas hyems tota oppor-
 tunè tibi ministrabit. Quas si voles, etiam serua-
 bis, si dum tenerescunt incidaris, & feruefactam
 aquam affuderis, totamque noctem, sub dio per-
 frigeraueris, & postea in acrimuria cōposueris,
 sic in alios prouentus egregiè custodies. Hoc lo-
 co mihi in mentem sanè quàm opportunè ve-
 nit, quod Athenæus refert: demiratos conuiuas
 suos, quòd Ianuario mense virides cucurbitæ in
 escam oblatae fuissent, peculiaris succi non im-
 memores, & natiuum saporem retinentes. Quod
 olitorum studio, qui artem hanc percallebant,
 referendum omnino putabant. Erant autem, vt
 scribit, à salgamarijs qui hortenses condituras
 profitentur, asseruatae. Quem modum longè an-
 te Athenæum, Nicander & alij plerique docue-
 runt, iubentes cucurbitas in aëre prius siccatas, et
 funiculo transfixas, fumo appendi, vt refertas ijs
 ollas, per hyemem ociosa seruitia sorberent. Ho-
 die per hybernos mensis omnes, laquearibus &
 tabulatis edium appensa, virides & cibus non in-
 gratae, à nostratibus vbique custodiuntur, maxi-
 mè quæ citruli nuncupantur, vulgaribus longè
 duriores, & proinde corruptionis labem tam fa-

diu recentes
 durabūt cu-
 curbitæ &
 cucumeres.

Oppicanda
 esse vasa ace-
 tum conti-
 nentia.

Pulchra hi-
 storia de hye-
 malib⁹ Athe-
 nai cucur-
 bitis.

Quomodo
 seruētur ho-
 die apud
 nos cucur-
 bitæ.

Quomodo
fiant purga-
toriae cucur-
bitae & fru-
ctus alij.

Cucurbita
& item cucu-
mis quomo-
do saporem
& odorem
quemuis su-
scipiant.

cilè & repentè nec agnoscentes, nec sentientes. Purgatorias facies & deiectorias, vt alia pleraq; si illarum semen noctem ac diem, cum rhabarbaro, agarico, scammonia, colocynthide aut alijs purgantibus medicamentis simplicibus, præmaceraueris, deinde, qua dictum est formula, seminaueris. Et cum insipida sit cucurbita, quo voles sapore & odore illam facilè imbuiere potes, si femina antequàm terræ committantur, in eo præmaceres: hunc enim, vbi adoleuerit, ad vnguem referet: non dico cruda, sed etiam cocta: perinde atque cucumis. Fiet idem prorsus absque vlla arte, si dum coquitur, quem volueris saporem, colorem, aut odorem iniicias. Nam & cucurbita & cucumis ex eorum sunt genere, quæ Græci ἀποία vocant, hoc est, qualitatis omnis expertia. Latini insipida & fatua nuncupant, quemadmodum in beta adnotauimus. Hic ferè omiseram, quòd cucurbitæ vni fructuum omnium qui extra terram sunt, cortex maturitate in lignum transit: præterea, quòd cucurbita in ossium humanorum cineribus plantata, & oleo rigata, nono die fructum profert, vt autor est Hermes. Qui, quia vana multa tradit, idcirco rerum plurimarum fidem mihi suspectam relinquit: adde quòd incertum facit experientia certum.

Cucumerum cura, auxilia, & secreta.

Cap. XIII.

ANTEquam hinc de cucumeribus qui cartilaginei sunt generis aliquid scribã, pauca præfabor. Proximo capite secreta multa cucurbitis & cucumeribus communia, in medium attuli

tuli, Aphros & Græcos geponicos sequutas. Antiquos cū
 Qui, quantum equidem sentio, cucurbitas cum curbitas cū
 cucumeribus quadam naturæ cognatione confu cucumerib^s
 derunt, vti etiam Plinius. Hinc Euthydemus A- confudisse.
 theniensis, libro quem de oleribus condidit, cu-
 curbitam vocauit Indicū cucumerem. Et Meno-
 dorus Erasistrati sectator duplicem eam fecit. V-
 nam Indicam, quæ (vt loquitur) cucumis est: & al-
 teram, quæ vulgaris est cucurbita. Sic Helleston-
 tij cucurbitas longas, cucumeres vocarunt: ro- Pulchra &
 tundas verò, cucurbitas. Addo, quòd ventrosam notatu di-
 illud instrumentum, quo corporibus affixo, vel gna.
 spiritu, vel leni scarificatu sanguis elici solet, Græ-
 ci medici ficyan & ficyn à cucumere, Latini verò
 diminuta voce à cucurbita, cucurbitulam dixe-
 runt: vulgus ventrosam nominat, aptius fortasse
 ventrosam. Ex his liquidò constat, rerum nomi-
 na & proprietates plerunque ab autoribus con-
 fundi. Quapropter mirari defines, si multa cu-
 curbitis & cucumeribus ex cognatione, priscos
 sequuti, communia fecerimus: quæ hic non su- Quomodo
 mus scripturi, formidantes tædium ex iteratio- feminandi
 ne gignere. His positis, ad rem venio. Cucume- & tractandi
 res, Palladio autore, sulcis rarè factis seminandi cucumeres.
 sunt: altitudine sesquipedali, latitudine verò pe-
 dum trium. Sed inter sulcos spatium pedum octo
 relinquendum est, vt liberè possint euagari. Sar-
 culo & runcatione non indigent, quòd herbis
 plurimum iuuentur. Serpunt sarmentis, ac vitili-
 bus prælongis, vitis modo, sese in ramos diffun- Infirmas & es-
 dunt: quos ob caulis infirmitatem humi disper- duca cucu-
 gunt, nisi adminiculum propius obijciatur, cui merum na-
 caduci incumbant. Die sexto vel septimo post tura.
 satum emicant, quibus si copia aquæ adfuerit,

Quomodo
fiant dulces
cucumeres
& iucundis-
simi.

Quomodo
præcoces, &
præmaturi
fiant.

Pulchrum
artificium.

Alia via &
modus acce-
lerandorum
cucumerū.

minorem curam desiderant: nam humore pluri-
mum iuuantur, perinde atque cucurbitæ, sicuti
nunc nuper scripsimus: hyemem tamen & frigo-
ra summè perhorrent. Quorum femina si biduo
ante sationem, lacte ouillo, vt vult Palladius, vel
mulso, vt Plinius, aut aqua mellita, vel sacchara-
ta præmaceretur, dulces reddent cucumeres, ad-
hæc teneros, candidos, et iucundissimos, cum
sapore, um aspectu, vt adnotauit Columella, &
ante eum Florentinus Græcus: necnon, post v-
trunque, Plinius ac Palladius: quibus omnibus
subscribit experientia. Præcoces & præmatturos,
imò verò anno toto qui volet habere, præcedens
cucurbitarum caput consulat: & quod ibi fuit
omissum de fictilibus & cophinis, vasisq; alijs,
præsenti admonitione resarciat: nimirum, quòd
rotulæ illis subijci possunt, vt minore labore pen-
files ipsorum horti, cum opus fuerit, foras pro-
ducantur, & rursus intra tecta reducantur. Possunt
etiam specularibus vestiri, vt spirantibus ventis,
& vigente frigido cœli statu, Soli absque iniuria
exponi queant. Hac ratione, toto ferè anno Ti-
berio Cæsari cucumis præbebatur, mira volu-
ptate illi expetitus: quemadmodum post Colu-
mellam, posteritatis memoriæ mādauit Plinius,
quem nullo non die ei contigisse scribit. Sed le-
uiore negotio ac labore, id etiam cōfici apud Ae-
gyptiæ gentis Dolum Mendesium, autor est Co-
lumella. Aprico, inquit, & stercoreoso loco, alter-
nis ordinibus ferulas, alternis verò rubos cōsita
habere oportet: & confecto æquinotio paulu-
lum infra terram secare: ligneoque stylo laxatis,
vel rubi, vel ferulæ, medullis, stercus immittere:
atque ita femina cucumeris inserere, quæ scilicet
incre-

incremento suo, rubis & ferulis coëant. Nam ita non sua, sed quasi materna radice alêtur: nascen-
túrque fructus, qui inter frigora etiam vigeant. Rem eandem tradit Plinius, admonês Columel-
lam suum hîc commentum prodidisse: & si auto-
rem producat. Sed Plinium ipsum audire præsta-
bit: Columella, inquit, suum tradit commétum,
vt toto anno contingât cucumeres: fruticem ru-
bi quàm vastissimum in apricum locum iubet
transferre & recidere, duâm digitorû relicta stir-
pe circa vernum æquinoctium, ita in medulla ru-
bi, semine cucumeris infuso, terra minuta, fimoq;
circûaggeratas resistere frigori radices. Vt vt fue-
rit, Plinio cum Columella hac in re malè conue-
nire vides. Nam ille circa æquinoctium vernum
id fieri iubet: hic verò circa autumnale, vt inter-
pretatus est, & ex Columella transcripsit Palla-
dius: sed in his distingue solum & cœlum. Si lon-
gos & teneros habere desideras, adhæc sine semi-
ne, & qua volueris effigie formatos, necnon re-
centes tota hyeme, ad præcedens caput recurre.
Vnum tamen ibi omissum hîc non tacebo, nem-
pe quòd prisci salgamarij cucurbitas & cucume-
res sale, aceto, fœniculo & sampucho cõdire so-
lebant. Sunt qui virides seruari dicunt, trito sina-
pi cum aceto. Plinius in scrobe, opaco loco are-
na substrato illos componit, fœnóque sicco &
terra operit. Athenæus plenilunio in hortis ma-
ximè gliscere, & manifestum incremêtum capes-
sere tradit: necnon more echinorum marinorum
impleri: quod aquei humoris summum est argu-
mentum. Athenæo suffragatur Plinius, additque
quoties cælum tonat, velut timore perterritos
conuerti & tabescere. Sed memorabile illud est,

Summè ad-
uertenda &
obseruâda.

Quomodo
olim cõdie-
bantur cu-
cumeres.

Cucumeres
lunari de flu-
uio subijci.

quòd à mulis cucumeres summoperè expetuntur, mira oleris hui⁹ voluptate illecti, cuius odorem vel eminus sentiunt. Quare munienda sunt

Munienda cucumera- cucumeraria, ne illi erumpentes ea depopulètur, **ria aduersus** ac proterāt. Memorabilius & illud, quòd in Græcicis Quintilliorum georgicis legi, & à multis non infœliciter probatū audiui: quid illud, inquires?

Notanda p Si febricitanti infanti qui adhuc lacte nutritur, **febricitanti-** paris longitudinis cucumeres dormienti appo- **bus infantu-** nantur, & quasi condormiscār, statim sanabitur: **lis.** nam febrilis calor omnis in illos transibit. Penè

Quomodo omiseram quòd si parum aquosos habere libue- **parandi sint** rit cucumeres, vbi scrobem foderis in quem illos **cucumeres** depositurus es, dimidium altitudinis eius, paleis **parum a-** aut sarmētis implere debes, & terra aggesta, ab- **quosi.** que irrigatione reliquum absoluerè. Megarenses

Quomodo etefus ventis spirātibus, cucurbitis, cucumeribus **fiat purgato** & peponibus puluerem sarculo concitabant, vt **rij cucume-** fructus molliores & sine rigatione dulciores fie- **res.** rent. Si radices agrestis cucumeris tufas, aut rhabarbarum, agaricum, cnicum, vel quid simile in potabili aqua per tridunm maceraueris, & diebus quinque plātulas cucumerarias huius liquoris haustu satiaueris, ventris purgationem ab his sollicitabis. Quæ validior erit, si dum radices sua fundunt germina circumfossis & ablaqueatis tenuibus fibris, ellebori aut alterius purgantis medicamenti simplicis portionem adieceris. Hoc postremum esto: Matron suis carminibus, vt est apud Plinium, cucumerem terræ filium nominauit: & Heraclides Tarentinus, hedygeon, quasi terræ suauitatem,

Cucumis
erræ filius
& suauitas.

Pepo-

Peponum, Melonum, ac Melopeponum
cura, auxilia, & secreta.

CAP. XIII.

PAVca de peponibus & alijs hinc scribā, quod cucumerum generi, priscis rei rusticæ doctoribus Græcis & Latinis contribuantur, & proinde multa illis affinia agnoscant. Ex quo cucumeres in pepones, & melopepones degenerasse visum est. Qui duo postremi figura tātū & quantitate inter se dissident. Nam cum magnitudine excessere, pepones vocantur: dum verò rotundi, formam & effigiem mali referunt, facta ex pepone & malo nomēclatura, melopepones sunt vocati. Vnde Palladius totum hoc genus, melones à malorū figura, ac si dicas pomeos aut cotoneos nuncupavit. Qui pendere non solent, vt scripsit Plinius, sed humi rotundari: maturitatem præ se ferentes, cum pediculus à corpore secernitur, & suavis odor ab umbilico nares ferit. Omnes rariùs sunt ferendi, ita vt semina inter se pedibus duobus distent, locis subactis, & areis diligenter pastinatis: libertate enim gaudēt, qua vtrò citrò que vagari possint: herbis prætereà impensè iuantur, vt cucumeres: quare sarculatione ac run- catione parum indigent. Vite prælonga serpunt, flagellis hinc inde reptantibus: suntq; fructu cartilagineo (de peponibus loquor) orbiculatim striato, prominulis pulvinorum toris, strigis, in vertice & umbilico coeuntibus, ac ibidē stellatim decussatis: adhuc cute sunt aspera, & velut lentiginibus occupata, sed carne intus suavi, & seminibus in vtero liratis: Quæ si mulso, vel lacte per triduum macerentur, & exsiccata, solo nes.

Pepones cucumerum generi olim ascripti.

Forma peponum, melopeponum, & melonum.

Quomodo ferendi pepones.

Pulchra peponum descriptio & historia.

Quomodo suavisimi pepo-

fiant pepo-
nes.

Quomodo
odorati fiat
pepones, a
quibus ar-
cendi feles.

Autori mo-
lestia repeti-
tio.

credatur, longè maiorem suauitatem contrahēt
pepones qui inde nascentur, ac palato gratiores
erunt. Odorati fiēt, si femina diebus multis inter
rosæ folia deponantur, & mixtim cum illis plan-
tentur: aut rosacea aqua vel alio odorato liquo-
re imbuantur, & vt dictum est, terrę committan-
tur. Autor est Florentinus in suis de agricultura
Græcis præceptionibus, & post illum Palladius.
Hic non est omittendū, quòd à felibus pepones,
vt etiam melones, summè expetuntur & auidè,
quare à peponarijs & melonarijs sunt arcēdi. Re-
liqua ex cucurbitarū & cucumerum secretis erūt
petenda: cū quibus multa, vt præmonuimus, cō-
munia agnoscunt fructus isti. Quare si præcoces,
si amplos, si effigiatos, si absque vlllo femine tibi
comparare cupis, præcedēs cucurbitarum caput,
si videtur, confule. Penè præterieram quòd me-
lonis aut peponis frustulum ollæ iniectum cele-
rem carniū cocturam iuuare fertur: non secus
quàm vrticæ vel sinapis semen, aut fici surculus,
vt suis dicemus locis.

Cinaræ, seu hortensis cardui cura, auxilia,
& secreta. CAP. XV.

CInaram esse è carduorum genere, nemo ne-
scit herbarius. Ex quo altilis & hortensis
carduus etiam dici solet. Nam cultus mangonio,
domita feritate in hortis mansueuit, ac in his ha-
bitare didicit: nescio qua gulæ audacia, quę terrę
portenta in ganeam & luxū vertit, à quadrupe-
dibus plerunque neglecta: vsque ad eò ventris &
Veneris desiderijs obsonantur homines. Est itaq;
cina-

Quomodo
carduus ex
agris in hor-
tos transue-
rit.

cinara, seu altilis carduus, planta nemini hodie non cognita: quæ compactilibus spicis squammatim coagmentatis consistat. In quibus orbiculata, aut pyramidalis facies exterior virescit, interior verò niueo candore nitescit. Tota structili nucleorum serie, pineam nucem videtur exprimere: unde & strobilus plerisque dicitur. Nulli sunt hodie horti, qui hac planta longè & latè non pubescant ac syluescant: adeò ut opipara nulla sit mensa absque echinato hoc cibo, modò anni tempus illud concedat. Vulgus Gallorum alticocalum nuncupat, ab articulo Arabum al, & cocalos, qui Hippocrati, Galeno teste, nucleus est pineæ nucis: cuius imaginem refert cinara, ut paulò antè diximus. Terram stercoreatam & solutam diligit: quamuis in pingui solo melius possit prouenire, ut tradit Palladius. Qui etiam præcipit semina cinaræ crescente Luna in paratis areis, spatio semipedis discreta, non altè imprimi: sed tribus digitis comprehensa, donec ad primos articulos terra procedat, demergi ac leuiter obrui, rigarique frequenter, si æstus interueniat. Nam ita teneriorem fructum ac pleniorum educabunt, ut Varroni græco visum est. Cùm verò plantæ adoleuerint, herbis assiduè liberari ac expurgari debebunt: multòque cinere, si Columellam audire volumus, stercoreari. Nam id genus stercoreis, huic oleri aptissimum esse tradit: à quo cinaram dictam fuisse, multis placet. Cauendum autem erit, ne semina inuersa pangantur: sic enim debiles, incuruas ac pumilas creabunt cinaras, ut Palladius asserit. Qui ex Afrorum & Græcorum placitis etiam tradit, nullis spinis illas horrescere, quæ seminum cacumina ante saturationem fracta, vel lapidis attritu retusa habue-

Cinaræ pulcherrima descriptio.

Vnde cinara nobis alticocalus dicitur.

Terra cinaræ apta, & quomodo seri debeat.

Cinaram cinere gaudente, à quo nomen habere fertur.

Quomodo fiat cinara nullis horrescens spinis.

Quomodo
fiant odora
tæ cinaræ.

Quomodo
fiant cinaræ
dulces.

Summa &
indicibilis
cinaræ fœ-
cunditas.

Quomodo
seruanda &
paranda ci-
naræ semina

buerint. Quod etiam multi affirmant contingere si in lactucæ radicem decorticatam & delibratam, tenuésque in particulas concisam, singula semina, singulis indita particulis obruantur, & quo dictū est modo, plantentur. Suaues & odoratas habebis, si semina in odorato liquore aliquo, aut succo tridū præmaceraueris, & ficcata terræ commiseris: nam saporem eum referent, cuius humorem combiberint. Vnde laurum redolebunt, si illa cum lauri folijs maceraueris, aut in lauream baccam intruseris, & ita plantaueris. Simile erit experimentum in reliquis. Dulces prouenient, si semina in lacte, melle, aut aqua saccharata, vel vino aromatite maduerint, & ficcata tellurem intrauerint. Nonnulli sub autumnii finē, vel hyeme ineunte coliculos & folia humo obruunt, vt candorem asciscant, & amaritudinem exuant, sintq; inter hybernos cibos gratiores: nostrates (nisi fallor) cardas solent appellare. Cæterum, hoc loco tacendum non existimo, quod singulis annis stolones à codice sunt euellendi: ne matres fatigentur, & soboles per alia spacia distribuuntur. Tanta enim est huius plantæ fœcunditas, vt propagines colibus auulsas & humi depactas, comprehendere narrent, sæpēq; anno eodem & colem & echinum producere. Græcæ agriculturæ magistri, mucrone falcis diducta terra, cum aliqua parte radicis illos eruunt, ac solo bene subactō, & vetere fimo saturato committunt: iugiterque, vbi æstus fuerit, irrigant: donec plantaria solida sibi iecerint fundamenta. Ex horum sylua quotquot ad semina seruare voluerimus, pullis omnibus liberabimus, vt loquitur Palladius, ac testa, aut cortice supertegemus. Nam se-

mina

mina vel Sole vel imbribus vitiari solent, suoq;
 effœta ingenio perire. Quæ si vel exucta Solibus,
 vel imbrium aspergine rancida solo credantur,
 suo cardueta decoquêt olitori. Qui hîc mihi mo-
 nendus est, cinaræ radices à muribus summè ex-
 peti: quarum voluptate semel illecti, turmatim, Radices ci-
 vel è longinquo accurrunt: sicuti in suis agricul- naræ à mu-
 turæ selectis præceptionibus adnotauit Varro ribus valdè
 Græcus: sed non absque auxilio & remedio, Tra- expeti, &
 dit enim insultantem illorum aciem, lana radici- quomodo
 bus obuoluta arceri, aut stercore suillo, vel cine- ab illis arce-
 re ficulneo eisdem apposito. Sunt etiam talpæ il- antur.
 lis mirum in modum infensæ ac inimicæ: adeò vt
 crebrò illarum defossu & cuniculatione, cardue- Talpe car-
 ta ac cinareta ruinam irreparabilem senserint. duetis infen-
 Prodest eam in rem medijs carduetis catos fre- sæ, quomo-
 quentes habere ac educare, aut mustellas ibidem do expu-
 mansuefacere. Sût qui in solido & ficco solo cina gnentur.
 ras pangant, ne terra ab hisce infestis animalibus
 facile perforetur. Auxilia qui volet alia, sese con-
 ferat ad ea quæ primo libro scripsimus. Hîc omis-
 sum nolim, quòd cinaræ folia qui ederint, quid-
 quid lingua attigerint (etiam horis aliquot post)
 illis amarum censebitur. Qua ex re insignes vires
 ad multa, non secús quàm carduus benedictus,
 habere fertur cinara, tam in folijs, quàm fructu
 & semine: in quam rem consule Alexikepû, hoc
 est, medicû & auxiliarem Hortum nostrum. Po-
 stremum id esto. Cinaræ folia lectulis resperfa,
 vel eorum lignis attrita, cimices procul abigunt,
 vel enecant. Res & factu & paratu facilis, ac
 grata admodum quamplurimis, qui huiusce-
 modi olida & molesta animalcula ferre non
 possunt.

ANTONII MIZALDI
FLORES AC PLANTAE
hortorum odoratae, &
contra.

Rosarum cura, auxilia, & secreta.
CAP. XVI.

DE odoratis floribus nunc demum agendum: in quorum albo quia rosae floris ac odoris raro privilegio nobilitatur, & aspectu perquam iucundo ac vario hortorum ornamenta censentur, idcirco de illis primo loco dicendum mihi proposui. Rosarum multa habentur genera, in quibus frequentissima nobis sunt, albicantes, puniceae, & quae ex albo rufescunt, vulgo incarnatae nuncupatae. Praestantissima sunt, quae puniceo colore rubent; proxima laus ijs quae in rufum candicant. Vilissima omnium iudicantur albicantes. In quarum tamen genere odoratissimas excipimus, quae moscatae & Damascenae dici solent, diuitum hortis hodie familiares. Seri nolunt cuiuscunque sint generis, pinguibus aut agillofis locis, nec item riguis, contentae raris: proprieque ruderatum amant agrum, ut scribit Plinius, voluntque virgulto pangi, scrobibus brevissimis, aut sulco, ut tradit Pallad. Quaequam femine etiam provenire possunt, sed tardissime. Quod unum nequaquam esse putabis medium in rosa flosculum coloris aurei, sed quod Baccae nutriunt in brevissimi pyri similitudinem tornatae: quas per aestate feminibus turgentes, quis non videt? quis, nisi fortasse alter fuerit Tyresias, non observat, coralli modo per autumnum horrentia spinis rosaria

Rosae horticorum ornamenta.

Locus & ager rosae commodus.

Quid semen in rosae.

ria variè illustrare? Fodi debent altiùs roseta quàm fruges, & leuiùs quàm vites: idq; annis omnibus, non omiſſa interputatione: quæ Martio mense aggredienda eſt, pro cœli & ſoli conditione: hoc enim modo excultum roſetum, longo perennabit tempore. Quod ſi antiquatum fuerit, eadem etiam anni tempeſtate circunfodietur, aridâque ſuperfluitas omnis præcidetur: & quæ rara erunt ducta virgarum propagine reparabuntur, ex Palladij conſilio. Plinius uſtione ac reſiſione, roſaria quæque ſummè proficere ſcribit, adhæc translatione, ocyſimèque prouenire: tradit ſurculis quaternum digitorum longitudine, & ampliore. Sunt qui integras plantas cum ſuis radicibus trãſferant. Alij palmares taleolas cum iſdem radicibus, ſobolis modo, cubitali interuallo deponunt, & crebris irrigationibus ac ſtercore iuuant: nec non ad maiorem odoris fragrantiam, intertextas roſis coronas iſs ſimul adobruunt. Quod ſi plantarum indigus fueris, & volueris à paucis virgultis copioſa gigni roſaria, ex Plinij & Palladij ſententia, gemmantis ſurculos quaternum, vt diximus, digitorum, paulòue longiores, cum ſuis ſarmentutis excidere debebis, & in modum propagine ſternere, ac ſtercoratu irrigationibusque tueri. Vbi annum attigerint, pedis ſpatio inter ſe diunctos transferes, & luxuriantem materiam omnem excludes, ac crebris deſoſſionibus exhilarabis. Vita roſæ non reſiſæ, nec aduſtæ, ad quinquenniũ durat, alioquin iuuenefcit: ad cuius fragrantiam & iucunditatem, cœlum plurimũ conferre creditur. Vnde ſerenis diebus collecta, odoratior eſſe ſolet: adhæc quæ naſcitur in ſiccis, ruderatis & gracilibus locis, Si odoratiſſimã facere

Quomodo tractari debeant roſaria.

Rosaria optimè prouenire uſtione, reſiſione, & trãſlatione.

Quomodo ex paucis virgultis copioſa fiant roſaria.

Rosæ vitæ quinquennium.

Quomodo odorata & præcox fiat rosa. vales, ex Græci Didymi consilio, hinc inde allia conferes: nam quæ ex frigiditate languescunt, calore exacui solent: Si præcocem, duobus palmis in gyrū effodies, & calida aqua manè ac vesperi irrigabis. Sed id non antè aggrediendum multi arbitrantur, quàm germinare calix inceperit: quem eo artificio nonnulli euocare solent. Si mensibus omnibus rosam tibi comparatur⁹ es, autore eodem Didymo, mensibus omnibus plantare, stercoreare, & rigare debes. Verùm id locum habere non potest in borealibus nostris regionibus: secus in calidis & temperatis. Præcoces rosas aliter tibi parabis, si cophinis aut fictilibus plantaueris & eadem cura tractaueris, quàm præcoces cucurbitas ac cucumeres, vt suo diximus loco. Cæterùm, nondū patefactas seruabis, vt scribit Palla. si in fissam viridem cannā calices immiseris, eamque leuiter papyro, aut cortice circum ligaueris, & eo tempore excideris quo virides rosas habere volueris. Alij rudi olla conditas, & bene munitas sub dio obruunt, & sic custodiunt. Vita & vigor iisdem permanebit, si amurca ita immergantur, vt humor extet. Quidam ex Didymi præscripto, hordeum, dum adhuc in herba est, cum suis radicibus euulsum, in fictile non picatum demittunt: ibique rosas priusquam dehiscant, diligenter operiunt: viridèsque quandiu volunt, ac si essent in rosario parente, custodiunt. Plerique viuentem hordei segetem pauimento sternunt, & rosas in ea condunt. Florentinus inter Græcos geoponicos vbique admirabilis, tradit rosam in rotina, aut mali corticem posse inoculari, & malorum tempore sese proferre. Quæ res in alijs arboribus suū etiam locum fortasse agnoscat: perinde atque in

Quomodo mensibus omnibus rosam cōparetur.

Rosa præcox.

Quomodo virides seruentur rosæ ac recentes.

Modi varij seruandarū rosarum.

Quomodo fiat rosa ferotina, aut viridis.

veterano brassicæ caule & ilice, in quem si rosa inferatur, viridis euadet, sed inodora, vt scribit Albertus. Quæ res facilem viam præbet experienti, cum his quæ de punicea rosa circumferuntur, nimirum quod candida fiet, si sulphuris fumo imbuatur, dum in folia dehiscens cœperit euolui. Sed de rosis hæc fatis: quarum frutex rectè & appositè Cupidini dicatur: quæ tota facie videtur repræsentare, quemadmodum scripsit Philostratus. Nam rosa semper recens ac iuuenis apparet in suo rosario, nec non blanda, vt Cupido: aureis prætereà comatur capillis, vt ille: spinas pro iaculis gestans, pro facibus fulgorem, & pro alis folia. Adde, quod sicuti rosam absq; vulnere paucissimi assequuntur, ita Cupidine absque corporis, vel animi, aut fortunarum vulnere & iactura paucissimi potiuntur, nimirum quos æquus amavit Iupiter. Sed hæc extra hortensem philosophiam: ad quam potius refero, quod flores tam rosacei quàm alij, in Sole, aut clibano, sublato pane adhuc calente, siccati, colorem, odorem ac vires magis retinent, quàm in vmbra expositi, modò metam moræ non excedant. Idem de folijs & radicibus odoratis existimare licebit.

Quomodo
ex punicea
rosa fiat can-
dida.

Rosæ ad Cu-
pidinem col-
latio per pul-
chra.

Quomodo
optime ser-
uentur flo-
res.

Lilij cura, auxilia, & secreta.

CAP. XVII.

LILium rosis nobilitate proximum esse scripsit Plinius, medióque earum prouentu incipere: cui florum excelitas de omnibus maior inest, interdum cubitorum trium: sed languida semper ccruice, & non sufficiente capitis oneri. Flos eius emaculato candore, & eximio odore, calathi

Lilium flo-
res omnes
excelitate
superat.

calathi effigiē præ se fert: folijs ab angustia in latitudinem paulatim sese laxantibus, extrinsecus striatis, resupinis per ambitum labris, & emicantibus ex fundo calathi luteis staminibus, tenui filo crocatis. A quibusdam ob nobilitatem flos regius nuncupatur, & Iunonis rosa: nam ex eius lacte natus fertur, vt hoc tetraſticho doctè exprefſit Conrardus Geſnerus.

Dum puer Alcides diuæ vagus vbera ſuxit

Iunonis. dulci preſſa ſopore fuit:

Ambroſiumque alto lac diſtillauit olympo

In terras fuſum lilia pulchra dedit.

Fœcunditas mira & penè inexplicabilis eſt in lilio: nam vna radix bulbos, ſæpenumerò quinquaginta emittit. Quos Palladius circa veris initia ponendos, & cùm opportunum & tempeſtuum fuerit, exactè ſarriendos præcipit: idque ſumma diligentia, ne oculos circa radicem naſcentes, minoreſque bulbos ſauciemus. Qui à matre ſubducti, atque in alios ordines digeſti, noua lilieta formare ſolent. Purpurea lilia monſtrificis, vt Plinius loquitur, hominum ingenijs, ſic fiunt. Iulio menſe ſcapî areſcentes colliguntur, & in fumo lilia ſuspenduntur: dein nudantibus ſe nodulis in ſeçe nigri vini, vel Græci, menſe Martio macerantur vt colorem imbibant: atque ita in ſcrobiculis feruntur, heminis ſecis circumfuſis. Quod inuentum non Plinio, ſed Anatolio Græcorum geoponico eximio aſcribendū cenſeo. Cuius verba è Græco in Latinum conuerſa hunc habet ſenſum: Si lilia facere velis purpurea, dū florēt, cauliculos eorum decem, aut duodecim, cum ſcapis in faſces vel ſcopas colligato, & in fumo ſuspendito,

Quomodo
ſiant purpurea
lilia.

Multa ſibi
Plinius aſcribit
quæ ſunt
antiquorū.

dito, vt radículas bulborum similitudine inibi iaciant & remittant. Cumq; plantandi tempus appetiuerit, in fæce nigri vini macerato, donec colorem purpureum contraxerint, & eo intinctu affatim saturati fuerint. Mox scrobiculis fæce largius affusa depone, & purpureos liliorum flores habebis. Eosdem rubros fieri affirmat Florentinus

Quomodo
fiant rubra
lilia.

Græcus, si inter cortices aut micas cinnabaris infundantur: hac tamen obseruatione, vt bulbi nullo modo vulnerentur. Qui si alium quemuis colorem ebiberint, par erit eum lilia referre. Mirumque est ita tingi aliquid, vt nascatur infectum. Pri-

scis illis Græcorum & Latinorum obseruationibus suffragatur Hieronymus Cardanus, tradens nodos plantæ lilij camino suspensos absque folijs, & inde siccatos, si fæce rubentis vini obruantur, & in fimo cum eadem fæce sepeliantur, flores edere purpureos. Est sanè lilio tanta viuacitas, vt

Quomodo
fiant liliorum
flores pur-
purei.

furculi eius suspensi, etiam radicem mittant. Cæterum viridia ac recentia toto anno durabunt lilia, si cum patentia nondum dehiscunt, & clausa silent, fictilibus nouis non picatis decerpta impo-

Quomodo
viridia &
recentia ser-
uentur lilia

nantur, ac operculo diligenter muniantur. Dum verò in vsum depromere voles, ad Solem profere-

res, cuius caloricum ac vitalem teporem simulatque senserint, statim expandentur ac dilatabuntur: quod secretum Anatolius posteritati scriptum voluit. Nec omisit, quòd vicissim & varijs temporibus flores parient lilia, si bulbos eorum ita seueris, vt ex ijs aliquot duodecim digitorum altitudine obruantur: alij octo tantum, alij quatuor duntaxat. Nam ita diuersis diebus ac temporibus suos dabunt flores. Quod etiam de aliis floribus fieri posse, ille idem pollicetur.

Quomodo
lilia vicissim
& diuersis
temporibus
flores pro-
ducent.

Violarum cura, auxilia, & secreta.

CAP. XVIII.

Violis honor fuit summus apud antiquos post rosam & liliū. Quarū genus omne hodie in hortis ac fenestris frequētissimum ubique visitur, in figlinis aut ligneis vasis, à mulierculis studiosè excultum. Flores cū varietate coloris, tum suauitate odoris, tātam cum oculis & naribus ineunt gratiam, vt in coronamenta, cum cæteris, omnium maximè veniant. Itaque altilis violas hīc paucis perstringemus: quas qui facturus erit, ex Columellæ consilio terram stercorata & repastinatā, minimūm altè pedem, in puluinos redigat, atq; ita plantas hornotinas factis scrobiculis pedalibus, circa ver in illis disponat. Semen duobus temporibus in areis feri potest, vere & autumnō: sed postremum nobis ineptum habetur, qui cœlum tenemus frigidum. Colitur viola eo modo quo cætera olera: runcatur, sarritur, & dum tempus inuitat rigatur. Quæ nigra est versicolor spectatur. Quòd sic in Rustico pulchrè expressit Politianus:

Violis maximam inesse gratiam in colore & odore.

Violarum cultura & satio.

Non omnis fert omnia tellus.

Nigra viola multicolor.

Nigraq; non vno viola est contenta colore:

Albet enim, rubet, & pallorem ducit amantiūm.

Omnes cubitali altitudine profiliunt, floribus quadrifolijs, vt est apud Plinium: nec vnus coloris, sed multorum: nam alij purpurei sunt, alij niuei, & alij lutei. Albæ vita trimatu peragitur: ab eo senectam sentiens plerunque degenerat. Gallis genera omnia innotescunt, partim violetæ nomine, partim garyophylli odore. In quorū censu non modò prædictæ continentur violæ, albæ, inquam,

inquam, cœruleæ, pallidæ, variegatæ & luteæ, sed Viola mar-
 etiam purpureæ, quas Martias nuncupamus, ver-
 plerunque nobis aperientes, odoris suauissimi,
 & coloris fanè quàm iucundi: Si omnes omnium **Quomodo**
 colores vnam violarum plātulam referre cupis, vna violarū
 singularum semina confusa, in tenuem cannulā, planta om-
 aut detritum linteolum include, & terræ optimè **niūm colo-**
 subactæ ac stercoreatæ, vt fieri solet, expone. **res referat.** Ex-
 perimento id mihi sæpenumerò probatum fuit
 summa cum voluptate, & pari admiratione. Sed
 hîc tacendum non est, quòd spectatissimus vio-
 larum flos, nisi quotannis situm loci mutare con-
 discat, in humilem ac degenerem flosculum, mi-
 nûsque odoratum deficere solet. Poterunt toto
 anno florere violæ, si dum ad semen festinant ca-
 puli eis truncentur.

Ocimi & Amaranti cura, auxilia, & secreta.

CAP. XIX.

Hortorum plantas alias odoratas & coro-
 narias, tam edules quàm non edules cū fru-
 ticibus pergo describere. In quibus primùm sese
 offert hortense ocimū (nam aliud est pabulare o- **Ocimū du-**
 cimum & segetarium) quod vsque adeò notum **plex.**
 est, vt perraræ vbique sint ædium fenestræ quæ
 illo longè latè que non redoleant. Huius tria vi- **Ocimi hor-**
 suntur genera: vnum folijs amarato maioribus: **tensis gene-**
 alterum, folijs & ramulis multò minoribus: ter- **ra tria.**
 tium minutis & angustis: quod ab odoris fragrã-
 tia & suauitate Italis basilico gentile nuncupari
 vulgò solet: & à Serapione garyophyllatum ab
 insigni odore. Vnde etiam ozimum rectè dici ac **Ocimū vn-**
 scribi posse contēdunt multi, vt sit ab ózo, quod de **de dicatur**

gar vophyl
latū, ocimū
& basilicum. est redoleo. Recentiores Græci qui de re herba-
ria scripserunt, Psellum sequuti, Basilicum id est,
regium appellant, quod nomen apud nos passim
vsurpatur. Sic fortasse dictum quòd in folis regū
hortis aleretur olim: vel quòd regibus ob odoris
præstantiam dignum esset. Temporem hæc planta
serendum & desiderat: cuius semen vbi obrutum erit, pauca-
tractandum la vel cylindro, aut aliter, sedulo inculcari de-
bet. Nam si ei terram suspensam relinquis, ad cor-
ruptionem inuitas, vt scripsit Columella. Satorū
ocimum. omniū celerrimè prouenit: putantq; maturius
erumpere si inter initia feruenti aqua fuerit con-
spersum. Quidam aceto perfundi iubent, si hye-
me inclinante feratur: nam illius imbre rigatum,
citiùs nasci creditur. Plinius ei tantum aquā me-
ridianam dandam præcipit, cum ceteris oleribus
horæ rigandi sint matutina atque vespera, vt li-
bro primo admonuimus. Vbi ad palmi altitudi-
nem venerit, rectè præciditur: licet ferro cum ru-
ta, mentha & cunila, tangi diligenter vetuerit Sa-
binus Tyro, libro Cepuricon, seu hortensium,
quem Meccenati dicauit. Sub canis exortum ac si
morbum sentiret, aut astrobolian expallescere
deprehenditur. De quo rem miram narrat apud
Palladium Gargilius Martialis (qui à Seruio in
Georgicis Virgilianis librum de re hortensi scri-
pisse traditur) nimirum quòd modò purpureos
flores, modò albos, modò roseos parit. Sed ma-
iore admiratione dignum arbitror quod scri-
bit Plutarchus, succinum solos ocimi furculos
à se abigere, cum leuissima quæque, & quisqui-
lias omnes, attritu excafactum, repentè mo-
ueat, & ad se pelliciat. Est & prodigio non mi-
nore dignum quod Theophrastus prodidit, oci-
mum

Ocimum a-
qua feruenti
& aceto gau-
dere.

Ocimum fer-
ro tangi re-
cusat.

Ocimi sar-
culos succi-
num abige-
re, reliquos
trahere.

num lætius prouenire, si cum maledictis ac pro- Res mira &
bris feratur. Quod etiam Plinius affirmat, & for- notanda.
tasse Perſius hoc ſenariolo teſtatum voluit,

Cum bene diſcincto cantauerit ocima verna.

Refert ille idem Plinius Chryſippum medicum
grauiter ocimum increpuiſſe, & ob id homini-
bus fugiendum præcepuiſſe, quòd capræ illud a- Capras oci-
ſpernentur. Quæ cùm cæteris pabulis omnibus mum etiam
auidiſſimè veſcantur, ab hoc vno etiam fameli- in fame a-
cæ diligenter abſtinent. Quod & à Sotione geo- ſpernari.
ponico Græco adnotatum fuiſſe inuenio. Qui
etiam vltra hæc aſſerit, infanos fieri qui ocimo
vtuntur: additq; eum qui manducauerit, ſi eo die
à ſcorpione feriatur, ſeruari non poſſe. In quem
et Chryſippum pugnare videtur Plinius, ſcribēs Sotionis &
capras libenter ocimum eſſe, nec cuiquam men- Chryſippi
tem motam qui illud manducauerit: quin & ter- ſententia à
reſtrium ſcorpionum ictibus ex vino & pauco Plinio im-
aceto ſumptum ſalubriter mederi. Dioſcorides pugnata.
ex Afrorum placitis aliud videtur proferre: ni-
mirum eos qui ocimum ederint, ſi à ſcorpione Ocimū ſcor-
feriantur, nullo conſictari dolore. Has contro- pionibus ad-
uerſias nonnulli componere ſatagentes, omnia uerſari.
ad tertium ocimi genus referenda cenſent: & ad
incompoſitum, profuſumq; illius vſum & eſum.
Vt vt fuerit, experiundo veritas eluceſcet, alio-
quin obſcura. Quam tamen arbitror te in dubio
malle relinquere, quàm periculum temerè ſubi-
re. Autor eſt ille idem Sotion, commanſum oci- Ocimum
mum & in Sole poſitum, ſcorpiones gignere: vel quomodo
vt legunt Dioſcorides et Plinius, vermiculos aut ſcorpiones
vermes, qui fortatte in ſcorpiones tandem tranſ- ſignat.
eunt. Quod ſanè mirum eſt, cùm dixerimus illud
ſcorpionibus aduerſari. Subdit idem Sotion ſce-

Ocimum fœminis ocimū tanta antipathia pugnare, vt si pul-
 minis aduer- tario aut patinæ infcia muliere integrū ocimum
 fari, & pedi- cum radice supponatur, futurum vt cibo nun-
 culos creare. quam manus admoueat priusquam subductum
 fit: ex quo misodulon vocari credit. Diodorus in

Ocimū scor-
 piones con-
 gregare.

Empyricis pediculos creare tradit, si quis eo lar-
 gius vtatur, ob excrementitiam humoris super-
 fluitatem quo imbuitur. Quinetiam volūt non-
 nulli, vt scribit Plinius, ad huius manipulū cum
 decem cancris marinis vel fluuiatilibus tritum,
 scorpiones à proximo omnes conuenire. Cæte-
 rum, Galenus nō cenfet eos audiendos, qui pro-
 mittunt ocimi trituram fictili nouo inditam &
 operculo vestitam, intra paucos dies scorpiones
 gignere, maximè si olla ad Solem quotidie inca-
 lescat. Sit pro capitis huius colophone quod a-
 pud Theophrastum legi, nimirū ocimum quan-
 doque degenerare in serpillum, aut sisymbrium,
 vt vult Palladius: præsertim si loco satum fuerit
 Soli exposito, aut transplantatum. Quæ res etiam
 vetustate illi solet contingere. Hieronymus Car-
 danus scribit, ocimum prima Luna tritum, & in
 nouam ollam inditum, sub plenilunio ab altero
 capite flores emittere: quòd si duplicato tempo-
 re sub terra defodiatur, strifiones generabit, ne-
 scio an scorpiones scriptum oportuit.

Ocimi de-
 generatio.

Mira siqui-
 dem vera.

Pulchra de-
 scriptio &
 pictura a-
 maranti.

Amarantus pedali altitudine crescit, caule fe-
 tulaceo & subrubēte, folijs ocimo longioribus,
 spica purpurea veriùs quàm flore, prorsus ino-
 dora, sed qua nihil aspectu gratius ac iucundius
 dari possit. Nam Tyrias purpuras suo rutilāti &
 flammeo nitore vincit: adhæc coccum quoduis,
 siue saturatū fuerit, siue dilutum. Ex quo Gallis
 Passeuelutum vulgò nuncupari solet, quia cum

holo-

holoferico coccineo, quod Carmesinum dicunt, Amaranti de coloris præstantia certare videtur. Itali Fior-^{mira venu-} velutto appellant. Spica purpurea Plinio veriùs ^{itas.} dicitur quàm flos, solo colore commendabilis, absque villo, vt monuimus, odore. Gaudet decerpi, & quo frequētius legitur, hoc lætiùs renascitur: mirumq; illud est cùm defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas pulcherrimè nectit. Qua ratione in fictili-^{Vnde dictus} bus feri solet à virgūculis, nomine Amaranti do-^{amarantus,} natus, quòd non marcescat: ita Græcam nomen-^{& eius vsus,} claturam vsurpante Latio. Puellæ, furni tepore siccatum illū ad coronarios hyemis vsus recōdere non cunctantur. Philostratus ex Amaranto sepulturas coronari solitas affirmat: idque Thessalos instituisse primos ad tumulum Achillis. Sed hæc de Amaranto satis, qui licet ad odoratas hor-^{torū} plantas nō attineat, his nihilominus illum ascribendum duxi, ob floris præstantiam coronamentis sanè quàm aptam & vbique receptam.

Saluiæ, Rorismarini, Satureiæ, Hyssopi, & Fœniculi cura, & auxilia.

CAP. XX.

TAM nota est hortensis Saluia, vt nulli prorsus hodie reperiātur horti in qbus illa passim non spectetur. Frutex est oblongus, surculo-^{Saluiæ histo-} sus, quadrangulares habens & candidas virgas, ^{ria & pictu-} folia longiuscula, scabra, hirsuta, albicātia, et ve-^{ra.} hementer odorata, sed vtcunque virofa: purpureo in spica flore, qui aquilini rostri falcatā speciem præ se fert. Ea quæ folio est leuiore, contractiore & minus squalente, nobis Franca saluia,

& salvia minor nuncupatur. Quæ verò solidiore constat, & scabriore, adhæc latiore ac si cultum senserit, vulgaris faulgia dicitur, & salvia maior. Seritur in hortis semine & furculo: cuius fruticem olitores lixiuij cinere muniunt, testantes lætiores sic prouenire. Apricum amat locū, quam frigora non abhorret. Vnde hybernis temporibus & viuere & iucundè virere percipitur, etiam si minimè operta fuerit. Qua tempestate, olerum premente penuria, iuribus passim innatat.

**Quomodo
feratur &
colatur sal-
via, frigorū
patientissi-
ma.**

**Rorismarini
historia &
pictura.**

**Rorismarini
vsus.**

**Quomodo
ferendus ros-
marinus.**

**Satureiæ
descriptio.**

Libanotis, quam officina & rura Roremarrinum appellant, & qua coronas vbique nectimus, folium fert tenue in exilibus virgis, crebrū, oblongum, & gracile, pinnatum, herbaceum infra, canum verò supra: hoc est, intus candicans, et extra viride ac striatum: flore cœruleo, cui odor suavis inest, resinam aut thus vtcunque spirans, vnde illi nomen libanotis. Frutex est topiarius, & idem, vt diximus, coronarius: quo Narbonensis Prouinciæ tractus adeò scatet, vt ibi lignum aliud ferè non vratur. Apud nos areas hortorum topiario opere eleganter conuestit: ita vt nullum non animal suffragante olitoris mangonio confingat. Democritus in suis Georgicis Græcis ferendū præcepit viuiradice & ramis auulsis: sic vt in terram depacti humentur. Planta hæc nullum solum respuit, quæ tam iucundum ac gratum iaculatur odorem, vt quos animus defecerit, illico recreare possit.

Satureia, Gallis sarrieta & thymbra dicta, in asperis gracilibusq; locis nascitur. Frutex est pedali altitudine, furculosis vtrinque coliculis stipatus: odore, saporeque gratissimo: & flosculis

per

per interualla ex purpura candicantibus, quibus valde oblectantur apes. Paulus duo genera fecit, Satureiæ gesyluestre ad eadē quæ thymus pollēs: & satium nera duo. quod viribus ignauius est, sed vsui cibario & gratius & aptius: quapropter in hortis frequens esse solet ad condiēda obsonia: illud medicinis commodius, hoc cibis vtilius. Non sum nescius Colu- Satureia & lumellam sentire thymbram à satureia non nihil cunila Colu discrepare, nostratēque cunilam cum satureia mellæ eadē. confundere, vel pro ea potius vsurpare. Quod viderint eruditi: nam nostrum hīc non est istas componere lites.

Hyssopus plāta est fruticosa, altitudine pedali, folio cunilæ, floribus purpureis thyrsos spicæ stria et vsus vestientibus. Quæ Gallis vel hoc nomine nota esse solet, quòd in vsum condimētarium veniat, & recentibus fabis dum elixātur, aut friguntur, iucundè remisceri soleat. Locum desiderat neque pinguem, neque stercoratum, sed apricum. Serit- Gelu ac ni- tur semine & plantulis, quæ vbi prehenderunt, ues hyssopū viuaciores esse solent, quàm vt hyemem ac niues sustinere. reformident.

Fœniculum hodie omnibus hortis valde innotescit: ferulacei generis est, in eam altitudinem plerunq; assurgens, vt hominis proceritatem ex- Fœniculi superet. Caule constat geniculato, fungosa intus pictura ele- medulla, & leui exterius cortice. Estq; planta to- gans. ta odorata, muscarium gerens in summo rotundum, amplum, luteum & in orbem radiatim circinatum, in quo semen nudum dependet absque fœniculo a- cuticula aut folliculis. Locum amat apricum & ptus, & cur modicè saxosum. Radix ei candida, odorata & a serpētibusculescens. Plantā hanc serpentes nobilitauerunt: sit nobilita- nam gustatu eius senectam exuere traduntur, & tum.

*Fœniculi v.
sus non sper
endus.*

oculorum aciem succo reficere, aperto ac inciso caudice. Vnde intellectum est, vt scribit Plinius, oculorum quoque caliginem præcipuè eo releuari. Nostrates folia fœniculi virentia panibus & placentis quandoque substernunt in clibano, ad odoris & incrustationis gratiã. Adhæc pisces ijs infarciunt, præsertim marinos, ad conciliandã saporis suauitatem, & fallendam marinæ auræ graueolentiam, delicatulis palatis plerunq; molestam. Fœniculum, vt autor est Cõrardus Gesnerus, dulce est futurum si terrã circa radicem effossã finum bubulum ei iniiciatur.

Lauandulæ, Menthæ, Thymi, & Solsequij,
cura & auxilia.

CAP. XXI.

*Lauandula:
vnde dica
tur, & eius
pictura.
Loca lauandulæ a com-
moda: vbi
de eius o-
dore.*

LAuandula, quæ & pseudonardus dicitur, duorũ generum apud nos esse solet: Vnum acutius adolefcens & maiorem odorem spirans: quòd quia non minùs placet quàm nardus, idcirco apud nos spicæ nomen sibi arrogauit, ex quo aspicum vulgò nũcupatur. Alterum tum amplitudine, tum odore est minus, quod quia balneis & hominum lauacris expetitur, elotãq; omnia, si permisceatur, odoris suauitate commendat, lauãda & lauãdula nominari solet. Illud mas, hoc fœmina multis esse creditur. Frutex est vbique nascens, folio crasso, carnosio & angusto, cui color languidus ad candidum vergens, frequentibus spicis in aristas sparsim purpurascens, & alicubi albicãtib; illustratus. Gaudet apricis & petrosis locis, tanta suauitatis fragrãtia præstans, vt omnes flores quibus remisçetur, odoris iucunditate

ditate prouocet. Qua dote vestibus inferitur, & scrinijs commendatur. Vterque frutex perpetua coma canescit: cuius spicata cacumina, & tōsiles *Lauandulæ* vertices manipulatim in scopas & muscaria con- *spicata mus-* cinnatos vendere solent rustici ad varios odorū *caria, &* vsus, vbi Solem aliquandiu sustinuerint. Hodie eorum vsus. *bigis & clitellis asinarijs per æstatem Lutetiæ ve-* nales vicatim proclamantur, & passim compor- *tantur.* Narbonensis Prouincia vtroque genere *Lauandulæ* est foelix, tam campis, quàm montibus. Fallūtur *alia est à nar-* insigniter qui pro nardo *Celtica vsurpant lauando Celtica.* dulā: nam longè alia est plāta, vt alibi scribemus.

Mentha nomē in Gallia retinet, & à plerisque *Menthæ pi-* Romana cognominatur, præsertim quæ est hor- *ctura & de-* tensis: cauliculos gerit lentè punicanteis & odo- *scriptio.* ratos, flagellis lanugine pubescentibus, folio si- *fymbrij,* sed longiore & molli, æstate herbaceo, *hyeme subflauo,* & vbiq̄ odorato: cui purpu- *reus flos circa cauliculorum fastigia spicatur.* Iuxta fontes rectè ponitur, cuius si fortè semina *Menthæ satio* defecerint, licet de noualibus syluestre mentha- *& vsus.* strum colligere, & inuersis cacuminibus depo- *nere:* nam ita feritatē exuet, ac edomabitur. Plan- *ta hæc semel fata pluribus annis restibili fertilita-* te durat, grato mēsis odore cū in iusculis, tum *acetarijs & plerisque condimentis.* Hanc ferro *non expedit tãgere,* vt alibi docuimus. Apricum *locum amat,* sed non valde pinguem, nec sterco- *Menthæ lo-* ratum: feriturq̄ planta, vel radicibus, æstate vi- *cus aptus.* rens, hyeme verò flauescens. Galenus duplicem *fecit:* vnam hedyosmū, ac si odoratam mentham *dicas.* Alteram inodoram, quam calamintham, *alij menthastrum appellant.* Hæc fera est & syl- *Mentha du-* uestris, illa mitis & satiua: quæ cultus mangonio *plex.* humo-

**Cur mentha
belli tēpore
nec edi, nec
feri debeat.**

**Menthaſtri
vires in ele-
phantiam.**

**Thymi duo
genera.**

**Hortenſis
thymi pictu-
ra.**

humorem ſibi aſciſcit, ex quo Venerem ſtimula-
re traditur : quod eſt omnium commune quæ fe-
micocto humore ac ſpirituoso & flatuoso parti-
cipant. Quæ res problematicum hoc Ariſtotelis
adagium ſoluet, cur mentha belli tempore nec
edi, nec feri debeat. Hoc enim cibo largè veſcen-
tes in libidinem ruunt, quæ corpus & vires fran-
git, ac animos eneruat. Rectè itaque Dioſcoridi
mentha Veneris auiditates cōcire traditur. Quæ
res antiquos mouit, vt flagrante bello militibus
menthã interdixerit. Uſu enim Veneris fortissi-
mi quiq; ceu effœminati ac molles, facilè torpe-
ſcunt. De menthaſtro, ſeu ſylueſtri mētha, quam
nonnulli ſylueſtre pulegiũ vocant, hîc nihil ſcri-
bam, niſi quòd folijs eius manducatis & impoſi-
tis, Plinius elephantiã ſanari affirmat. Quod ma-
gni Pompeij ætate fortuito cuiuſdam experimē-
to facie illita, compertum fuiſſe ſcribit. Sed id ad
noſtrum Alexikepum pertinet.

Thymus & ſi magis conuenire videatur curã-
tibus aluearia quàm hortos, nihilominus de illo
hîc ſcripturi ſumus, quòd cōdimentorum & co-
ronarum cauſa, etiam in hortis ſtudioſè colatur.
Duo ſunt eius genera. Vnum candidum lignoſa
radice in collibus naſcens, quòd præſtantiffimũ
eſt. Alterum tam ſpecie, quàm flore nigrũ, quod
Aëtius cibus damnauit: nam intus receptum faci-
lè computreſcit, & biliſos humores creat. Qui
triuiſialis eſt, ſurcuſoſus frutex et dodrantalis eſſe
ſpectatur, odore ſuauiſſimo, multis folijs ijsq;
immortalibus comatus: floſculos gerens ex pur-
pura candicantes, & capitella complicatarũ for-
micarum ſpecie. Vulgus Gallorum Thym nuncu-
pat: plerique maioranam Anglicam. Gracili ſolo
& pe-

& petroso lætius prouenit: vnde neq; pinguem, neque stercoreatum, sed apricū desiderat locum. Semine & planta profilit, imò verò & flore fato nascitur, vt perhibet Theophrastus. Apiarij eo largè florescente prouentum mellis vberimum certo sperant augurio. Nam flores apibus amicissimos creat, qui colorem & odorem melli addunt. Hinc Vergil.

-redolentq; thymo fragrantia mella.

Hic non omittendum, ex eodem Theophrasto, quòd destruitur peritq; flos thymi, si imber in-cesserit.

Solsequium, officinis Calédula, & vulgo Sol-
fia nūcupatum, falsò à multis heliotropium esse existimatur, siue maius illud fuerit, siue minus. Non quòd Solem nō sequatur, vt mox dicemus, sed quòd pictura ei planè repugnet. Nostratibus itaque Solfia nominatur, quasi solsequiam dicas. Fruticosa est planta, cauliculo dodrātali, folio longiusculo, flore specioso, crocato & odoris non ingrati: ex quo in coronamenta passim venire solet. Nascitur potissimùm in cultis: adhibeturque & condimentis & acetarijs. Semen haud dubiè scorpionem imitatur, maximè quā continetur in vagina. Vnde scorpioidem quidam esse putarūt, sed ineptè, meo iudicio, cum notæ scorpioidis illi non subscribant. Calendula apud herbarios dicitur, quòd singulis ferè mēsum calendis florere, vel (vt alijs placet) fruticare deprehendatur. Rusticorum horologium quibusdam nūcupari solet, quòd matutinas meridianas, ac vesperinas horas de circūactu illis indicet. Alij Solis spōsam dixerunt, & solarem herbā, quòd eius flores Solē ab ortu per meridiem in occasum se-

Locus thymo accōmodus: adhæc eius satio.

Thymus apibus gratissimus.

Hortēse solsequium nō esse heliotropium.

Solsequij pictura pulchra.

Cur solsequium calendula dicatur, & rusticorum horologium.

Mirus solse-
quij amor
eriga Solem.

quantur, & notabili conuersione comitentur: ita
vt quacunq; cœli parte sedem teneat ille, in eam
cōuersi flores spectent: eoq; etiam in nubilo aëre,
dirigantur: ac si spiritu eius recrearentur, vige-
rent & agerentur: tantus syderis amor est: noctu
eius desiderio, quasi mœrentes, contrahuntur, &
meridie sese vndiq; explicant, ac si sponsum ob-
uijs vlnis amplecti fatagerent. Sed de his abundè
scriptum in nostris Naturæ Arcanis, & alibi.

Vettonicæ coronariæ, & Sampsuchi seu Maio-
ranæ cura, auxilia, & secreta.

CAP. XXII.

Vettonica
mulierculis
gratissima.

Vettonicam coronariam (quæ inter flores
superiùs erat describēda) Gallorū vulgus
à floris figura, ocellum seu oilhettū: vel ab odo-
re, garyophylleam, nominare solet. Hæc tantum
cum mulierculis iniuit gratiam, sui odoris iucū-
ditate, & coloris præstātia, vt perpauca reperian-
tur apud nos, quæ in suis hortis, aut fictilibus va-
sis, fenestratim illam, cura admodū diligenti, nō
foueant. Florem omnium speciosissimum pro-
fert, caryophyllorū odoratu, sed longè suauissi-
mo. Quorum alius cocco rutilat, alius saturata
nitet purpura, alius niueo blāditur colore, alius
verò vermiculato & vario applaudit aspectu.
Omnibus teres, longiusculūque calix concedi-
tur, orbiculo superiore denticulatus, à quo folia
prodeunt lentè fimbriata, in quibusdā frequen-
tiore coma stipata, in alijs rariore, sed profundo
ribus incisuris crenata. Quæ cum fuerint prorsus
explicata, radiatum orbem circināt per extrema
ferrarum, geminis vtrinque emicantibus stami-

Pulcherri-
ma vettoni-
cæ descri-
ptio.

neis

neis apiculis. Non desunt qui sibi persuadeant, Quomodo
 olitores radicibus caryophyllū adegisse, vel fa- conciliatus
 ctis stylo foraminibus inferuisse, quò iucundum odor vetto-
 odorem illum flores alliciant, & caryophyllo- nicæ.
 rum suauitatem naribus expirent. Sic ex flore
 minùs odoro, quàm odoratissimus prodijt, hu-
 mano artificio nouitatis semper studioso. Apud Quomodo
 nos femine rariùs feritur: quin olitores ineunte & quando
 vere & autumno, sobolem à radice copiosam e- feratur vet-
 ruunt, & patulis fictilibus, aut cadis, ligneisve fi- tonica.
 tulis pangūt in terra, putri fimo saturata. Et cum
 hyemis gelicidia premunt, sub tecto locis à fri-
 goribus tutis recondunt. Cùm verò feremat cœ-
 lum, feruidusq; Sol illucescit, in apertum reuo-
 cant: & sub dio illic apricari sinunt. Si inceserit
 pluuia, aliquantisper madescere permittunt, &
 cœlestem imbrem haurire. Sed mirum est, quòd
 tam celebris flos, tamque iucundus, à veteribus
 silentio inuolutus fuerit: qui pulchritudine,
 varietate, amplitudine & odore, rosa inferior
 non videtur: imò verò cum ea de principatu
 certat, illi nec colore cedens purpureo, candi-
 do, vermiculato, nec etiam odore, nisi quòd
 à longinquo plus olet recens rosa: cui decerptæ
 longissima mora dies esse solet: vettonicæ in
 quatrimum, & ampliùs, vita vigórque perseue-
 rat. Folia insunt nonnullis quaterna, quinave, a-
 lijs rosæ modo numerosa. Prodigij simile est
 quod hîc referam. Si ad calendas Octobris, vet-
 tonicæ, violarum & similiarum plantulas cum ra-
 dicibus, in vinaceis quibus cortices sint exempti
 sepeliueris, aut in fimo equino identidem repa-
 rato, flores pulcherrimos tibi edet sub brumam hyeme ei
 atque ita in fragis, melonibus, & alijs experiri rebit.

Vettonica
 priscis inco-
 gnita, quæ
 ne rosis qui-
 dem cedit.

Quomodo
 vettonica

Quomodo
hyeme ser-
uanda vet-
tonica.

Quomodo
colenda vet-
tonica, quæ
vno ramo
flores diuer-
sos emittat.

Acetum ex
vettonica.

Cur sampsu-
chus maio-
rana dica-
tur; & vnde.

poteris. Sed à frigore externo seruari debent: plurimum verò sic cum fœtibus suis emoriuntur. Autor Hieronymus Cardanus. Hinc fanè admirari defino, quod solebam adolescens, dum vettonicã in vinarijs cellis & subterraneis locis, fructicare per hyemem, & fauente loci tepore flores parere obseruabam. Olitores in hortis multo lætamine paleato illam munire solent, ac circũuestire, vt ab iniuria gelantis, ningentis, aut grandinãtis cœli asseratur. Nam apricis plurimum gaudet, ac Solis illustratione summè exhilaratur. Est admiratione dignum, quòd hæc planta vno anno florem parit candidum, altero purpureum, tertio colorum varietate promiscuum. Et quod multò mirabilius dici possit, vidimus ramũ eundem, niueum, purpureum, ac vermiculatum florem exprimerè. Quod cultus studio, aut soli cõmutantis vbertate, fieri solet. Quanquam multos id assecutos vidi, defixis in ouillam aut capri nam baccam, vel cãnulam fragilem, detritum ve linteolũ, diuersis vettonicæ feminibus arte compositis, & terra ac stercore diligenter opertis. Nã femina illa in vnam coalescunt radicem, quæ ramos florum varietate illustres emittit. Hoc loco non arbitror prætereundũ quòd vettonicæ flos, vnguibus detractis, acetum iucũdo sapore commendat, modò in Sole vitreis vasis maceretur.

Sampfuchus seu amaracus vulgò maiorana dici solet, nomine à Latinis mutuato: fortasse quòd maiore cura ac diligentia feratur, colaturque, quàm cæteræ plantæ. Vel quòd odoris maiore alijs gratia commendetur, & perpetua vireat coma. Seritur vtroque genere, nimirum femine & ramo: estque magnoperè viuax planta, & cultura non

ra nonnunquam arborefcens. Diocles medicus & Sicala gens amaracum appellauerunt, quod Aegyptus & Syria sampfuchum. Video fanè inter vtrumque à Poëtis & Oratoribus, Dioscori- Cótrouerfa
 de item & Plinio, nullum, nisi appellationis no- de sampfu-
 mine, discrimen positum fuisse: licet in contra- cho & ama-
 ria sint sententia Claudius Galenus & Paulus raco.
 Aegineta, multique recentiorum medicorum,
 qui longè aliter de amaraco sentiunt. Sed docto-
 rum testimonio constat, hos & eorum sequaceis,
 amaracum pro parthenio vsurpasse: quod & leu-
 canthen & amaracum appellari tradit Plinius. Priscos me-
 Sed lapsus is multò est euidentior, quàm vt re- dicos cū par-
 felli desideret: siquidem sampfuchus iucundo thenio con-
 placet odore, illorum verò amaracus siue parthe fo dule ama-
 nium magnoperè viroso fastiditur. Vnde mulie- racum.
 res in vuluæ strangulatu illud salubriter odora-
 ri solent: ex quo matricariæ nomen ei indiderūt.
 Hic nõ licet omittere, quòd mures radicibus ma-
 ioranæ valde insidiantur, ceu medicamentum &
 auxilium ab his deposcentes.

Bellij seu Bellidis, & Phlogij, hoc est violæ
 flammæ & inodoræ, adhæc Iridis, cu-
 ra, auxilia, & secreta.

CAP. XXIII.

ET si duæ plantulæ sequentes, & earundem
 flores in césu odoratorum ritè adnumerari
 non possint, scribam nihilominus de illis, vel ob
 id quòd in coronamenta veniant, & hortorum
 areas mira elegantia vestiant. Itaque Bellis seu Tria esse go-
 Bellius trium generum esse conspicitur. Primum nra bellidis

in hortis feritur, de quo hîc potissimum agemus. Reliqua in pratis & campestribus nascuntur: de quibus nihil à me expectabis, qui hortensia & nō campestria tracto. Venio ad rem. Bellius hortensis herbula est folijs longiusculis solo procumbentibus, in cacumine subrotundis & ad rotæ modum radiantibus, crassiusculis, per ambitum minutim ferratis, è quorū medio cauliculi prodeunt villosi ac flexibiles, flores anno ferè toto gestantes in cacuminibus versicolores ac inodoros, qui barbulis multis circinantur. Ex quibus alij punicei spectantur, alij emaculato candore placent, à quo Gallis margaritæ nomē adipiscuntur: alij verò mixtis coloribus applaudunt. Bellides omnes nostratibus Borbonijs Pasquetæ appellantur, quòd circa Pascha (vt opinor) oriri incipiant, vel quòd oculos grato colore pascant.

Phlogion (quibusdam Trinitatis herba dictū) violæ inodoræ genus illud esse mihi videtur, quod Gallicū vulgus Penseam vocat, folio mercurialis herbæ per ambitum crenato, cauliculo triangulo intus cauo, leniter striato, & ex intervallis geniculatim foliato, prodeuntibus ex alarum sinu pediculis longis, in quorum capitellis emicant violæ figura purpurearum seu martiarum tribus flosculis summa parte latis, atraque purpura saturatis, et duobus infernè luteis ac angustis, lineolis quinque rutilo ignis fulgore radiantibus exaratis: à quibus phlogij seu flammulæ nomen illis, vt reor inditum fuit. Vere statim post purpuream violam se prodit plantæ huius flosculus, estq; coronis aptus, odore, vt diximus, nullo, sed colore vbique cōmendato: qui plurimum durat, nam in autumnum prorogatur:

imò

Picturæ bel-
lidis pulchra
& elegans
historia.

Bellidum co-
lores varij.

Autoris mi-
rum inge-
nium.

Violæ inodo-
ræ descriptio

Pulchra &
notatu di-
gna.

Violæ inodo-
ræ flos lon-
gæus.

imò verò tepidioribus locis vbi cœlum arridet clementiùs etiam hyeme spectari solet. Venio ad tertiam plantam, flore pulchram & radice odoratam.

Iris cuiq; notissima est, folijs cōstans gladio-
 li, sed maioribus, pinguioribus & latioribus. Iris picturā
 Vnde quibusdam Gallia partibus glaiutum, ac si iutum dica-
 dices gladiolum, nūcupari solet: quòd folium tur.
 in gladij speciem mucronatū habeat. Caule niti-
 tur recto & semipedali ex cuius fastigijs singulis
 inter se paribus, flores exeunt labiorum mutuo
 inflexu recurui, & coloris varij: nimirum candi-
 duli, pallentis, lutei, purpurei & cœrulei. A qua Hortensis
 varietate cœlestem arcum exprimente, nomen iridis colo-
 cœlestis lilij apud herbularios sibi adoptavit: ac res, & vnde
 si rudimenta quædam arcus cœlestis versicolore cœleste liliū
 linearum discursu, in sui calathi cōcauo, ob ocu- dicatur.
 los spectantium ponere fatageret. Rura alicubi
 flammam vocant: propter easdem, vt arbitror, Iris flamma
 causas, quas suprā in phlogio, seu flammea viola quibusdam
 protulimus: quæ mihi specimen videtur esse na- dicta.
 turæ irin effingere condiscientis. Radices fundit
 geniculatas, solidas & summè odoratas: quas sub Pulchra &
 veris exitum terra erutas, pterique in orbicula- notanda de
 tas taleolas dissecant, & siccatas in vmbra, filioq; radicibus
 transfutas pensiles recondunt: aut lixiuio mace- iridis.
 rant ad exhauriendam & absorbendam succi Radices iri-
 vim, quo tinearū iniurijs sunt opportunæ, dein dis armarijs
 siccatas includunt: nam teredines non sicca mo- & rebus illo-
 dò, verùm & in terra virides celerrimè sentiunt. rum odorē
 Plerique ita curatas armarijs imponunt, vt odo- conciliare
 re perquàm iucundo vestes & lineam supellecti- lem commendent.

Absinthij, & Abrotoni cura, auxilia, & secreta. CAP. XXIII.

Sicut in hoc mundi theatro rerum omnium
 Sparens illa, iucundis tristia, & dulcibus ama-
 ra remiscet, ita ego in hac hortensium historia,
 suauibus insuauia miscebo: & gratis ingrata: ni-
 mirum absinthij & abrotoni plantas, quæ tam
 odore, quàm sapore iniucundo, nulli placent.
 Absinthij genera tria esse constat, vnum vulgare,
 Gallis Aluina vocatum, ac si diceres aloina, ab
 insigni amarore aloés, quem præ se fert. Nostra-
 tes Borbonij Fortum, à forti & vehementi odo-
 re ac sapore nuncupant. Huic Ponticum Galeno
 maximè simile esse traditur, à Ponto nomen ha-
 bens, vbi pecora illo pinguescere, & ob id sine
 felle inueniri autor est Plinius. Veteres huius fo-
 lia paruulis dabant in fico, vt amaritudinem fal-
 lerent: aut illitis melle vasculi labris, eorum de-
 coctum propinarent: quod Lucretius his versi-
 bus eleganter expressit,

*Ac veluti pueris absinthia tetra medentes
 Cùm dare conantur, prius oras pocula circum
 Intingunt mellis dulci flauoq; liquore.*

**Semen cōtra
 Lubricos &
 barbotina.** Alterum genus Seriphium vocant seu marinum,
 cuius femine medici vermibus & lumbricis cor-
 poris necem moliuntur: & ob id, semen contra
 lumbricos nuncupant. Gallicum vulgus barbo-
 tinam, & mortem vermium: quas appellationes
 officinæ egregiè norunt. Tertium Santonicum
 dicitur gentili regionis vocabulo: quod vt reli-
 quis minus est, ita amarore multò mitius. Ho-
 die in plurimis hortorum areis passim feri solet:

imò

imò verò de coma acetarijs remisceri, summo ventriculi & hepatis commodo ac beneficio.

Abrotonum duorum generum esse conspici-
tur, vnum mas, alterum foemina: vtrique amari-
tudo absinthij inest. Foemina Dioscoridi qua-
dam arboris specie fruticat, & ob id multis Cy-
pressus appellatur, folijs circa ramulos minutim
concisis candicans, & auri fulgore corymbis in
fastigio rutilans, cui odor cum quadam grauita-
te subiucūdus adesse solet, & sapor amarus. Mas vestes à ti-
folijs constat non vsque adeò albicantibus, estq; neis vindi-
illius frutex furculosior. Galli Latinos imitati care.

vtrunque abronum, duabus literis extritis nun-
cupant: adhuc custodem vestiarium, quòd arma-
rijs sparsum vestes à tineis vindicet. Alfiosum est
admodū tam hoc quàm illud: quare frigus mul-
tūm reformidat, Soleq; nimio læditur, suo se ca-
cumine propagās. Theophrastus radice vel auul-
so ramulo, potiùs quàm feminio, germinare pro-
didit. Sed mirari licet cūm calida dote sit prædi-
tum, cur frigus tantoperè horreat, & æstum non
ferat. Idem Theophrastus rationem in infirmita-
te collocat: nam viribus tam cōtra frigus, quàm
contra æstum, longè est impar.

Abrotonum
nec frigus
nec æstum
ferre.

Fragariæ, Frambœsij, & Grossularij vel Gro-
sellarij, cura, auxilia, & secreta.

CAP. XXV.

DV M foetus hortenses qui supra terram ex-
tant percurrebamus, fragaria describenda descriptio
erat: quia verò tunc nobis, nescio quo fato, exci-
dit memoriâ, hoc loco restituenda venit. Her-
cherrimæ.

Fructus fragarię pictura elegans.

Vnde magnus euadit fragarię fructus.

Pulchra & notatu digna.

Grossularij pictura pulchra.

De grossularij bacca notatu digna.

bula est fraga gerens (vnde nomen habet) & folijs tribus constans, quę humi sine caule sparguntur, multis à radice lanuginosis pediculis exeuntibus, quorum alij flore candido coronantur, alij trigemino, vt diximus, comantur folio per ambitum ferrato atque venoso: qui fructum gerunt exiguis moris haud absimilem, callosum, tenerum, rubentem (dum maturuit) & ex albo nonnunquam pallentem, ac gustu & odore suauissimum, Gallorum vulgo Fresa nuncupatum. Spontè nascitur in opacis, quasi aliarum plantarum vmbra gaudeat, & in hortis cultura tam grandis euadit, vt mora quę in rubo nascuntur suo globulo equare cernatur: hinc morum terrestris Virgilianus Seruius fortasse appellauit. Sunt ex fragis quę diligentia & cura coloni è rubris in candida degenerarunt.

Frambœsia quibusdam Idæus rubus esse putatur. Frutex est pumilus & humilis, spinis prorsus viduus, cui morum rubens appendet (vbi maturuit) Gallis Frambœsia appellatum, quod germano sapore, palato mirum in modum placet & applaudit. Vnde, cùm vinum generosum à sapore laudare volumus, olere frambœsiam aut fragum vernaculo sermone nostro dicimus.

Grossularius vel Grosellarius, quantum mihi licet coniectare, veteribus silentio fuit obuolutus: quanquam non defuerunt qui Rhamnum esse dixerint, alij oxyacantham, sed temerè. Frutex est aculeatus, folio apij ferè, acinis candidis & in maturitate dulcibus, qui frequens hodie in hortis esse solet: cuius bacca non ingrata displicet acerbitate, magnamque in palato gratiam: quare diuitum ac pauperum iuribus innatare

tare

tare solet, & in dulciarios panes ac farcimina passim transire: vere præsertim dum vuæ acerbæ locum supplet, quo nomine grauidis summè expetit. Vulgus Gallicum, Grossularium vel gro- Vnde grossellarium, & eius fructum Grosellam seu grossularij & lam nominat, quòd grossulorum fici quandam grossulæ non præ se ferat imaginem. Bacca maturitate in cibum mens. dulcescit, ac nonnullorum mensis inter postremos cibos apponi solet.

Est in hortis alter frutex nullis planè spinis horridus, folio vitis pusillæ & iuuenis, ruben- Grosellæ rutilantem vuulam ferens sapore subacido, cuius acini bræ pulcherracematim congesti pendent, fastidium cibi dirima descripscutientes, & more punici mali abeuntem appetitio. tentiam reuocantes. Nostratibus grossula seu grosella rubra, vel transmarina vulgò dici solet.

Sunt qui putent à Mauritanis Riben appel-

lari. Frutex iste in vsum topiarium

venit, sepitq; eleganter hor-

torum puluinos

& areas.

ANTONII MIZALDI
MONLVCIENSIS MEDICI,
de Hortorum cura, cultu, auxi-
lijs, & secretis.

LIBER TERTIVS.

A M Q V E alios vocor ad cultus, ali-
um vel laborem

*Hortorum: neque enim simplex genus,
vnave stirpis*

*Hortensis soboles, ratio ac tatum vna
colendi.*

Epilogus su-
perioris li-
bri, cum pa-
rasceue ad
frugiferarū
arborum hi-
storiam.

Latinis quid
poma & nu-
ces.

Autoris sco-
pus & insti-
tutū in hoc
libro.

Proximo libro hortensia olera, edules itē ra-
dices, et herbaceos fructus, cum odoratis plantis
& floribus, pro nostræ Mineræ captu & modu-
lo vtcunque expediuimus. Superest vt simili me-
thodo et diligētia frugiferas hortorum arborēs,
vitæ humanæ accommodas, earundēmq̃ fru-
ctus hoc libro psequamur: siue molli tunica ve-
stiantur illi, quos Græci geoponici oporas, Lati-
ni poma nuncuparunt: siue dura & forinsecus li-
gnosa, quos itidem illi acrodrya, nostri verò nu-
ces appellare solent. Opus fanè varium & impe-
ditum, sed legi tamen & cognosci dignissimum:
si minus scribentis ope, saltem sui contemplatio-
ne & indicibili voluptate, quæ comitem habet
utilitatem pari commoditati iunctam. Vt itaque
tabulæ (quod dicunt) manum admoueam, omni-
um primū de cura, studio, & auxilijs quæ ar-
boribus in genere congruunt, pro mea tenuitate
scribam: hinc mihi gradum facturus ad ea quæ
seorsum & particulatim vnicuiq̃ arbori debentur,
& propria sunt.

Horten-

Hortensium arborum præcepta quædam
& auxilia generalia.

CAP. I.

Quisquis ille fuit qui scripsit hyemes fere-
nas agricolis optandas esse, næ pro arbo-
ribus tam hortensibus & fructiferis, quàm alijs,
vota non fecit, quemadmodum tradit Plinius:
nam communia arborum vota esse solent, niues Arborũ vo-
ta cõmunia.
diuturnas federe. Causa, non solum quia animã
terræ vanescentem exhalatione, includunt & cõ-
primunt, retroq; agunt in radices: sed etiam quòd
liquorem sensim præbent purum ac lenissimum,
quando aquarum cœlestium spuma esse dicun-
tur niues. Ergo humor ex his non vniuersim in- Quas cõmo-
ditates adfe-
rant niues et
frigora arbo-
ribus.
gurgitans diluensque, sed quomodo fititur stil-
lans, velut ex vbere alit omnia, nequaquã inun-
dans. Sunt itaque niues & tempestiua frigora ar-
boribus & frugibus summè utilia, sicuti (Deo o-
pitulãte) ostensuri sumus in nostro Opusculo de
signis, causis, & præfagijs caritatis & sterilitatis
annonæ. Niues itaque tam arborum quàm fru-
gum firmitati plurimùm cõferunt, nam sic opti- Quando a-
quæ utiles
arboribus.
mè germinant. Quod ad aquas attinet, oppor-
tunæ sunt quæ germinationem præcedunt: tum
demum cùm educant poma arbores: nec proti-
nus, sed iam valido foetu. Quæ fructus suos diu-
tius continent, longioresq; desiderant cibos, his
ferorinæ aquæ utiles esse solent. Cæterùm, gene- Aquas arbo-
ribus diuer-
so modo de-
siderari.
ris cuiusq; arboribus diuerso modo desiderãtur,
alijs alio tempore maturantibus: quapropter ijs-
dem imbribus quasdam lædi videas, alias iuua-
ri, etiam in eodem genere. Sicut in pyris alio die
hyberna quærunt pluuias, alio verò præcocia.

Sunt qui nocturnos imbreis diurnis præferant, quòd eos Sol statim non diripiat. Sed quomodo radicibus arborum admittenda sit aqua, & ibidem retinenda, audiendus est Virgilius.

Vt arbores aquam admittant, ex Virgilio.

Aut lapidem bibulum (inquit) aut squalenteis infunde conchas:

Inter enim labentur aqua, tenuisque subibit Halitus, atque animos tollent sata.

Imbres arboribus cum defloruere inimici.

Si diutius humidi blandiuntur austris, defatiscen-
tes fiunt arbores, ac magis etiam in flore. Si cum
defloruere protinus sequantur imbres, in totum
poma depereunt, adeò vt amygdalæ & pyri, si
omnino nubilum fuit cœlum, austrinúsvē flatus
suos amittant fructus, eodem Plinio autore. Qui
etiam admonet arborem post collectos fructus
purgari debere, amputata omni superfluitate, &
ablatis truncorum propaginibus, vt leuior sit,
adhæc habitior: & si nouella est, rectior. Quæ si
delicatiores erit, blandè tractari debet: nam rudi
contactu facilè obtorpescit. Iam quod ad positi-
onem & sationem attinet, raris interuallis po-
nendæ sunt arbores ac plantandæ: vt cum creue-
rint, spatium habeant, quo ramos extendant. Nã
si spissè posueris, vt loquitur Columella, nec in-
frà ferere quid poteris, nec ipsæ fructuosæ erunt,
nisi interuulseris. Dum transferre volueris, antè
quàm id aggrediaris, sedulò tibi notandum erit
quibus ventis expositæ erant, vt simili situ illas
componas & implantes. Quod dum facis, in imū
vsque scrobem, sarmentorum fasciculos crassi-
tudine brachij debes demittere, ita vt supra ter-
ram paululum extent. Nam æstate paruo labore
aquam radicibus per illos subministrare pote-
ris.

Arbores à superfluitatibus purgari debere.

De arborum translatione.

ris.

ris. Sed optimum erit annum antè quàm planta-
re voles, scrobem fodere, vt terra Sole & pluuijs
opportunè maceretur, & quod positum est citò
comprehendat. Quòd si eodem anno & scrobem
facere, & arbores ferere voles: minimum antè
menses duos scrobem fodies, postea stramentis
incensis, vt vult Columella, calefacies. Quem si
latiorem patentioremq; feceris, latiores, vbe-
riorésque fructus percipies. Scrobem verò cliba-
no similem aperies: cuius imum summo paten-
tius sit, vt laxiùs radices vagentur, ac minus fri-
goris hyeme, minùsque æstate calidi vaporis per
os angustum penetret. Generatim autem sic ar-
busculas & arbores dispones, ne imbecilla à va-
lentiore prematur: quia nec viribus nec magni-
tudine par esse potest, imparique temporis spatio
adolefcit. Addam ex M. Varrone quòd arbores
ex ordine plantari debent, vt eas ex omnibus par-
tibus Sol & Luna coquant. Porrò summè cauen-
dum est, ne post rigidas tempestates, & violentas
cœli iniurias, arbores ferro vulneres, vel am-
putes: præfertim quæ fructiferæ sunt. Quod
pulchrè his versibus expressit Iouianus Ponta-
nus.

Secreta pro
arborum
transpositio-
ne & planta-
tione.

Forma scro-
bis ad trans-
ferendas ar-
bores: & de
illarum di-
spostione.

Notanda &
aduertenda.

*Nã memini (inquit) cùm nulle arteis, nõ arma doli-
Vim cœli aduersam ferrent, periere comanteis
Syluæ, ac obriguere gelu nemora omnia, cuncti
Horti dum furijt Scythicis aquilonibus ær,
Et caua consuetos tenuerunt flumina cursus:
Quod quando (auertat Deus ipse) rigentibus euris
Contigerit, neu tu gladio, neu cade securi
Arenteis hortos: sed calce, sed imbre madenti
Affer opem. hoc fac sapè hyeme, hoc fac vere tepentis.*

Secretũ pul-
cherrimum
pro arbori-
bus gelu ta-
ctis.

Crede

*Crede mihi non te fallet labor: inde repente
Pullulat ab radice, aut summo stipite lata
Arbos, diffundens gemmas, & germine frondens.*

Rerum arborum
rearum præcep-
ta pulcher-
rime.

Translate ar-
bores situm
proprium ser-
uare debent.

Cauendum prætereà ne vna arbor, alterius stilli-
cidium quatiante vento excipiat: præsertim si di-
uerſi fuerint generis. Adhæc ne æſtate radices con-
tra Solem nudentur, aut ab eo feriantur: & ne
hominis manu cacumina duriter tractentur, aut
à pecoribus, capris maximè, prærodantur: nã in
poſterum capere incrementum nequeunt, maxi-
mè ſi tenellæ fuerint. Sed de translatione hîc pau-
cis agendũ nobis reſtat ex Columella & Plinio.
Arbuſculæ omnes, priuſquam transferantur, ru-
bricâ ſunt notandæ: vt cùm ponentur, eaſdem
cœli parteis aſpiciant, quas in ſuo ſeminario vi-
debant: alioquin frigore, vel calore laborabunt
ab his partibus quas præter conſuetudinem ſub
alio tractu expoſitas habuerint. Erit ergo plaga
cœli in translatis ſimilis retinenda, vt priuſ adno-
tauiſmus, ne aquiloniæ partes meridianis oppo-
ſitæ Solibus findantur: aut algeant meridianæ,
aquilonibus obuertiæ: quemadmodum ſcripſit
M. Cato, & poſt illum Vergil. Latinæ agricultu-
ræ doctor elegantiffimus, his verſibus:

Quinetiam cœli regionem in cortice ſignant:

Vt quo quæq; modo ſteterit, qua parte calores

Auſtrinos tulerit, qua terga obuertit axi,

Reſtituant adeò in teneris conſueſcere multum eſt

Plerique arborem nec minorem bima, nec ma-
iorem trima transferri præcipiunt, cenſentq; nõ
negligendum ne radices mora inareſcant: ne ve à
ſeptentrionibus, aut ab ea parte cœli vſque ad
exortum brumalem, vento flante effodiantur ar-
bores:

bores: aut ijs ventis radices exponantur: nam ita Radicum in
 emoriuntur, ignaris causæ agricolis. Proderite arboribus
 tiam, quàm plurimum terræ in qua vixerint ar- summa ratio
 bores, radicibus cohærerere, ac totas cespite circum habenda.
 ligari, ob id Cato in corbibus transferri iubet.
 Rigari debebunt quoties cœlestis imbris negabi-
 tur profusio, & ingês æstus perseverabit: nam ita Arborum ri-
 maioris incrementi fructus dabunt, ac vegetio- gatio.
 res, lætioresq; euadent. Amant nonnullæ circum-
 fodi, & ablaqueari: quod si non præstetur, aut Arborû ab-
 sterilefcunt, aut à sua natura degenerant. Sunt laqueatio.
 quæ tam ficcis quàm humidis locis musco infe-
 stentur: quem nisi ferramento deraferis et abstra- Arborum e-
 xeris, nec fructum nec lætam frondem emittent: muscatio.
 debent itaq; diligenter emuscari, nisi quid aliud
 peculiare præpedierit. De morbis & laboribus
 arborum scribendum aliquid superest.

Arborum ac stirpium hortensium morbi, la-
 bores & impedimenta aliquot.

CAP. II.

Laborant, impediuntur & ægrotant arbo-
 res, vt stirpes aliæ, modis multis. Quædam
 in ipsa seminum proiectione: aliæ in pullulatu &
 germinatione: multæ in flore: nonnullæ in gesta- Varijs mo-
 tione, partu & educatione, vel aliter, vt postea di- dis arbores
 cemus. Idq; vel à syderatione, carbunculatione, ac stirpes la-
 rubigine, pruina, nebula, grandine, imbre, frigo- borare.
 re, flatu, coloni imperitia, soli vitio, æstu, vulne-
 re, erosione, cruditate, obesitate, tabe, repletio-
 ne, peste, vermiculatione, atrophia, ficcitate, for-
 micatione, & alijs. Sunt itaque arborum ac plan-
 tarum,

Iniuriæ arborum, siue domesticæ illæ fuerint, siue agrestes, rum diuersæ. iniuriæ diuersæ, morbi multiplices, ac incommoda varia. Quorum primas tenent syderatio, carbunculatio & rubigo: de quibus in fine libri primi nonnulla scripsimus, fusius de his philosophaturi in nostro opusculo De causis & signis sterilitatis annonæ. Vermiculantur inter stirpes alię magis, alię minüs, quod aues caui & marcidis corticis sono experiuntur. Sunt quæ vermiculis omnis generis infestantur, vt puerorum & adultorum corpora: ex quibus plerunque contingit atrophia, tabes & mors. Laborant nonnullæ plethora seu plenitudine: quæ sæpenumero comitem habet cruditatem ob redūdantis humoris copiam. Nonnunquam etiam fame, ob eiusdem inopiam & paucitatem: adhæc obefitate, vti nimio adipe animalia, ob immodici alimenti luxuriantem prouentum: & interdum tabe ac marcore, ob eiusdem parsimoniam, defectum vel præuitatem: aut cum macie corticis ex ægritudine astringente se, vitalia arborum plus iusto comprimuntur. Alijs contingunt vulnera, contusiones, fracturæ, luxationes, partium debilitates: quæ societate nominum, cum hominum morbis & miserijs quoque conueniunt. Hinc truncadimus arborum & herbarum corpora, & germinum oculos exustos, & multa alia sorte simili. Sunt etiam quæ clauum patiuntur, seu funui & fungi. gum, à superassato, aut addensato & lapidescente succo: quales sunt in hominum & animalium corporibus tophi ac nodi. Scabies arborum omnium communis est affectus: quæ lentis roribus & nebulis post exortas Vergilias gigni solet. Particularis quarundam est impetigo. Verum vt in homi-

Arborū vermiculatio.

Plenitudo famæ, obefitas & tabes arborum.

Arborū vulnera, debilitates & alia.

Arborū clauum & fungi.

Arborū scabies & impetigo.

homi-

hominibus neruorum extrema cruciatus sæpè
 obsident, ita & in arboribus: aut enim in pedes, *Pulchra:*
 hoc est radices, vis morbi erumpit, aut in articu-
 los, hoc est, cacuminum digitos, qui longissimè à
 toto corpore exeunt. Priuati generum morbi *Arborù pe-*
 sunt pestis, ceu lues quædam: quæ sicuti inter cer- *stis & lues.*
 ta & peculiaria duntaxat animalia nōnunquam
 grassatur, ita inter certas & priuatas arbores ple-
 runq; locum habet. Vnde modò pyri, modò po-
 mi, modò cerasi, nunc nuces, aliàs pruni, quando
 que perfici, aut amigdali de alijs arboribus solæ
 laborare, sterilefcere, ægrotare, aut vexari & lan-
 guere obseruantur. Est & articulatio illis perin- *Arborù arti-*
 de atque vitibus, morbus grauis ac perniciosus, *culatio, ceu*
 vi tempestatum germinibus ablatis, & in supinū, *articularis*
 vt scribit Theophrastus, excisis: vel culturæ seu *morbus.*
 colendi imperitia legis. Quæ omnes iniuriæ in ar-
 ticulis sentiuntur, ex quo articularis morbi, seu
 articulationis nomen. Aegrotant & plerunq; lan-
 guent colentium culpa, quando ictu iniurioso à *Arborù iniu-*
 colono verberantur, aut intempestiuè ceduntur, *ria à colono.*
 vel ineptè defrondantur: adhæc quando olitor
 aut arator imprudens radices laxat, corpùsue de-
 squamat: vt interim ab hebetiore ferro contusio-
 nem, ac parum apti instrumenti vsum, ipsiùsque
 coloni imperitam audaciam hîc reticeam, qui-
 bus causis æstum ac frigora difficiliter tolerant:
 nam iniuria omnis extrinsecus adueniens, in vl- *Arborù labo-*
 cus facilè penetrat. Pessimum est inter omnia, cū *res ac impe-*
 deflorescentem arborem percussit grando: aut *dimenta à*
 imber inuasit, vel validus vêtus perflauit, aut fri- *cælo & aere.*
 gida nebula vel pruina descendit. Quæ postrema
 omnium perniciosissima esse solet: quoniam la-
 psa semel & admissa, obstinatè hæret, vt alibi do-
 cuimus.

- Arborū debilitas.** *de-*cuimus. Debilitas in multis sterilitatem adfert, sed non necem, vt si quis cacumen aut germen auferat: sic enim sterilefcunt stirpes, licet non emoriantur. Aliquando fructus tantū laborāt, falua & incolumi arbore: maximē si necessarijs et opportunis temporibus, imbres, tepores, vel falutares afflatus defuerint, aut intempeftiua frigora, ardorē ſve negotium fecerint: nam ita decidunt fructus, vel emaciantur, aut flaccefcunt, vel deteriores fiunt. Eft & aranea cōmune arborum vitium & malum, quando tenellum fœtum veluti telæ quædam inuoluunt & abſumunt. Sunt culicum genera aliquibus moleſta, qui naſci vidētur ex dulci humore corticibus ſubdito. Erucas, vermes, pulices agreſtes, formicas, cantharides, limaces & beſtiolas alias hīc prudēs omitto: Quarum ea eſt natura, vt detonsam, corroſam, caluam & depaſtam arborem aut plantam turpi facie, quē admodū ſcripſit Theophrastus, & moribundæ ſimili relinquunt. Quæ lues ab humido & lento tepore gigni maximē ſolet. Pix, oleum, & adeps, nouellis arboribus ac plātis inimica eſſe cenſentur: eſtq; cortex in orbem detractus omnibus mors, excepto ſubere & andrachne: niſi corpus arboris ſimul lædatur, aut profundē incidatur. Similem rationem in multis habet decacuminatio, quæ aut mortem, aut tabem conciliat. Similem quoq; quorundam animalium eroſio, delinctus ac depaſtio: nam oleā ſi lambat capra, ſterileſcere autor eſt M. Varro, vt ſuo loco dicemus. Sunt quæ hac iniuria moriuntur, aliæ deteriores tantū fiūt. His addo quòd arborum pleræque fiſſa ſtirpe, aut trunco ſæpenumerò laborant, et quandoque intereunt, exceptis malo, fico & pu

& punica. Radicibus amputatis, omnibus & arboribus & plantis mors instat certissima. Cæreputatio omnium densitate & alimenti rapina, vt loquitur Plinius arboribus mors esse solet. nius, nonnunquam etiam ægrotant, ac tandem deficiunt. Sic vinciens et præstringens hedera necat, nec prodest viscum, cytifus, & quod Græci halimon vocant. Lædunt quædam & vicissim læduntur vicinia & succi mistura, vt laurus & raphanus vitem. Hoc de omnibus postremum fit, Nitrû, alumen, calida aqua, marina item, & fabæ ac earum putamina, nec non alia multa, libris superioribus scripta, & tum demum scribenda, arboribus ac herbis vltima plerunque solent esse exitia. Superest vt iam dictis arborum morbis, laboribus ac impedimentis, certa remedia, auxilia & præsidia, si non omni, saltem bona ex parte profertamus, ab antiquis scripta & obseruata, nobis verò ac amicis nostris cognita, & in multis probata.

Notanda de extremis arborum exitijs.

Autoris summa diligentiâ & iuandi prona voluntas.

Hortensium arborum ægrotantium, aut aliter laborantium, remedia quædam, & secreta vniuersalia. CAP. III.

DIdymus in Græcis agriculturæ Pandectis tradit, quòd si ægra fuerit arbor quæuis, illius radicibus affundi debet amurca aquæ remista æqualiter. Plinius summum præsidium esse dicit, fæcem vini, aut aquam lupini decocti circumfundere, vel lupinum ipsum circa radices ferere. Si emaciata fuerit & languida, habitior fiet, si radices circumfossas, & item truncum, vtere vrina humana, eaq; virili, vel pecorum lotio imbueris: Illæsam, et à vitijs arborarijs immu-

Remedium arboris ægrotantis.

Arbor emaciata & languida quomodo curetur.

- Vt arbor stet illæsa.** nem habebis arborem quamuis, si bubulo, tanóve felle, radices illius perfuderis, aut fabaru vel aliorum leguminum paleis circumpositis, aceribúsvē frumenti respersis, easdem radices vestiueris, & regeſta terra adiuueris. Si Caniculæ æſtu fatigatur arbor, & ob id ſyderari periclitatur, trium fontium ſingulos ſextarios poſt Solis occaſum radicibus iube influere, ſed ita ne remedium Luna deprehendat. Vel herbam ſymphoniacam (quæ Apuleio eadem eſt cum Apollinari & hyoſcyamo) circa truncum arboris, coronæ modo, intorque. Vel ex ea iuxta imum caudicem cubile facito. Si fuerit ſyderata arbor, & veluti tabe egrotans, vnguento delibutam quaſi reuiuifcere obſeruabis, vt ſcripſit Græcus Democritus in ſuis rei ruſticæ Commētarijs. In quibus etiam admonet, arborem ab alitibus non impeti, quæ alliorum faſciculum ſuſpēſum habuerit: aut falce putatoria allio perlita, expurgata fuerit. Si florum largo prouentu luxuriando nullū ferat fructum, querno vel fagineo palo radicum forami ni impacto, & terra occultato, velut inita fœcundabitur. Proderunt & fabacæ paleæ, trunco ad radices circumiectæ, quemadmodum ſcripſit Zoaroaſtres in ſuis de Agricultura præceptionibus Græcis, in quibus ſuperſtitioſa neſcio quæ pro eadem re adfert, ridenda potius quàm docenda.
- Contra Caniculæ æſtū & ſyderationem.**
- Remedium ſyderatæ arboris.**
- Ne aues arborem impetant.**
- Præſidia arboris infrugiferæ.**
- Remedia a. lia arborum parum frugiferarum.**
- Columella arborem terebrare præcipit, & in folia arborum ramen viridem oleaſtri taleam demitti: nam ita arbor velut inita fœcundo ſemine fertilior euadet. M. Cato amurcam æquis partibus cum aqua remiſcendam cenſet, deinde arbori circumfundendam. Quæ ſi maxima erit, commiſti amphora vna ſatis erit: ſi minor, pro ratione fundédum erit.

erit. Si arbores etiam feraces fuerint, hac miscelanea meliores quoque fient. Africanus inter Græcos geoponicos celebris, portulacā & tithymalum probè contusa & mista, arborum truncis illinebat, vt fecundiores adolescerent: hisque columbinum finum nonnunquam addebat. Quæ si, veluti ægrotantes, fructum defluum habebāt, nec retinere poterant, Sotion Græcorum hortulanus diligens & peritus, Lolium quod zizaniorum nomine venit, cū radicibus euulsum in coronæ figuram efformabat & arboris trunco circumdabat, vel marinos caneros paguros nuncupatos eidem circumligabat, aut plumbea corona amplexabatur. Præterea, radicem ablaqueabat, eamque perforabat, & cuneum ex corno immittebat, terra circumaggesta. Quidam nudatas radices aliquot crassiores ac maiores findunt, & fissuræ filicis fragmentum immittunt, deinde ligant & accumulata terra rursus adobruunt. Palladius rubrica aut amurca insulsa, aquæ remissa arborē illinit. Vel canerum fluuialem cum rutæ ramo, aut lupinorum fasciculum eidem suspendit. Hæ sunt antiquorum obseruationes, quæ defluos arborum fructus continere possunt. Quibus si flores etiam decidere percipiantur, aut folia, hūc in modū auxiliaberis ex Quintilliorum Græcis georgicis. Circunfossis radicibus, palearū fabacearum aqua temperatarū & maceratarum mensuram magnam magnæ arbori, paruam verò paruæ circumpones, & ita defluuo laborantem curabis. Si à vermibus infestabitur arbor, de Florētini consilio sic illam defendes: Lemniam terram quam sigillatam vocant, & origanum cum aqua tere, eaque miscellanea radices illine, aut scillam

Auxilia arborum habentium fructus defluos.

Remedia eam in rem alia.

Arbor quæ deciduos habet flores, vel folia.

Arbor quæ à vermibus infestatur.

Ne vermes
producat
arbor.

Multa ex pri-
mo libro
huc profe-
renda.

in circuitu plāta. Si verò piceos paxillos circa ar-
borem defixeris, tabescent vermes ac decident. A
quibus etiam suillum stercus vino dilutum illa-
sam seruabit, sicuti scripsit in suis Græcis georgi-
cis Didymus, modò illud circa arborem frequē-
ter iniiciatur. Quod etiam præstare potest, co-
lumbinum stercus, nudatis radicibus circumpo-
situm. Adhæc taurinum fel, iisdem frequenter
ingestum : nam ita neque citò senescet arbor, neq̃
vermes facilè producet. Palladius fæces veteris
vini per triduum affundit. Auxilia aduersus ar-
boreas formicas, erucas, muscas, & bestiolas a-
lias, larga & liberali manu tibi protulimus libro
primo, quem vbi voles, & quoties opus erit, con-
sulere poteris. Superest, vt reliqua suo ordine
particulatim expediam.

Arboris mali, eiusq̃ pomi, cura, auxilia, &
secreta. CAP. IIII.

Malus quale
solum desi-
deret.
Poma ver-
miculosa.

Putatio ma-
lis aptissima

Malus arbor, lippis, quod dicunt, & tonso-
ribus, cognita, pingue ac letum solum de-
siderat : & cui humorem non tam rigatio, quàm
natura suppeditet, vt scribit Palladius. Quòd si
arenosum, vel argillosum fuerit, rigationibus iu-
uabitur. Potest etiã in macro & arido solo pro-
uenire, sed ex eo poma dabit vermiculosa & ca-
duca, in frigido itidem & humecto, si cœli tepor
adfuerit. Stercus ouillum non tantum exigit, sed
& libenter assumit, etiam si pulueres cineris mi-
sceantur. Aptissima est ei putatio, vt arida & ma-
lè nata tollatur, cum illi vita sit alioquin breuis-
sima : sed vt citò cadit, ita velociter crescit : quæ
quò annosior fuerit, eò deteriolem, minoremq̃

ac vermiculofiore fructum feret. Siccitatibus
vespere rigari appetit quotidie, vnde quòd potu Rigatio æ-
indigeat hæc arbor, hinc illius fœtus poma dici state malis
putat Marcus Terentius Varro in suis de Agri- vtilis.
cultura præceptionibus & Commentarijs. Ten- Syderatione
tatur quandoq; syderatione & vredine, his præ- & vredine
fertim locis quæ à venti flatu silent: sed omnium tentatur ma-
maximè vermiculatione sentit, hoc est vermium lus.
erosionem. A quibus immunis erit, si, vt præce-
denti capite scribebamus, scilla circūposita fue- Remedia
rit. Quos si hæreditarios habuerit, felle bubulo, aduersus
vel suillo stercore misto humanæ vrinæ, & radi- vermicula-
cibus affuso extinguentur, sicuti ante Palladium tionem.
Anatolius Græcus in suis rusticæ disciplinæ præ-
ceptis diligēter adnotauit. Nec temerè, mea sen-
tentia, nam hæc arbor mirū in modum lotio re-
creatur, cuius rigatu crebrò iuuari certum est. Si Pulchræ ma-
verò negotiū exhibere perrexerint, cortex æreo china pro
clauo, vel scalpro, vt Palladius legit, fodicandus abigendis
erit atque vellicandus, donec mucrone vermes vermibus
tacti radantur & deturbentur: sed vlceratum lo- ab arbore
cum bubulo stercore obducere licebit. Porro, si mali.
generosissimæ quæque malorum plantulæ, tau-
rino felle radicibus admoto, ita scrobibus impo-
nantur, vt cacumen tantū super terram extet, à
vermibus immunes prorsus erūt, cū fructibus
qui inde nascentur, eodem Anatolio autore. Qui Remedia æ-
etiam morbos quosuis ægrotātis mali curat ster- grotātis ma-
core asinino aqua macerato, & sex diebus, occi- li.
duo Sole, ad radices irrigato, idque frequenter,
& per interualla, donec germen erumpat. Si fru-
ctum multum eam parere cupis, & sobolem nu-
merosam proferre, sectum plumbei tubi seu ca- Vt malus so-
nalis os patulum, sic vt circulum ducat, caudici bolem profe-

rat numero-
sam.

Ne pomife-
ra arbor rû-
patur pon-
dere graua-
ta.

altitudine pedis à terra circunducito, & cùm ma-
la cœperint adolefcere, vel arbor ipfa florefcere,
torquem illum & circulum eximito, idq; quo-
tannis facito, vt fœcunditatem arbor recipiat.

Cæterùm, quia pomiferis arboribus, vti etiam
alijs, frequenter vfu euenire folet, vt degrauatæ
fœtuum pondere, laborare videantur, adeò vt
nonnunquam rumpantur incuruari rami (ficuti
hoc difticho adnotauit Ouidius,

Aspice curuatos pomorum pondere ramos,

Vt sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.)

furcis fuppositis oneri impares fulciendæ erunt,
Quod in nucis hiftoria non prætermifit idem
Ouidius:

*Pomaq; læfiffent matrem (inquit) nifi fubdit a ramo
Longa laboranti furca tuliffet opem.*

Vt malum
aut pomum
aliud imagi-
nem quam-
uis referat.

Africanus Græcus in fuis Georgicis fcriptum re-
liquit modum, quò vel humanam, vel animalis,
aut rei alterius, imaginem induet malum in fua
adhuc arbore pendens, vel pomum aliud quod-
uis. Gypfo (inquit) aut figulari luto quamcunq;
voles in fculptam imaginem tege: & in duas par-
teis apto inftrumêto, ea induftria feca, vt iterum
illæ ritè coniungi poffint ac committi. Deinde in
figlina excoque: cùmque malum ad dimidium
peculiaris incrementi peruenerit, hifce formulis
include, validisq; vinculis firmiter obftringe, ne
fictiles typi diuellantur auctu obuoluti mali.
Quod vbi capacitatem illorum expleuerit, tales
animalium figuras repræfentabit, quorum & ha-
bitum & imaginem ibidem mentiri vifum tibi
fuit. Quæ res in effigiandis malis non folum lo-
cum habebit, fed etiam in pyris, cotoneis, perfici-

cis,

cis, citrijs, punicis, aurantijs, limonijs & reliquis pomorum generibus. Quod hîc semel dictum ve-
 lim, ne dum per varias pomorum classes spatia-
 bor, illud identidem molestè repetere cogar. Ve-
 rûenimuerò oportet vasi & fictilibus typis per-
 spirationem aliquam relinquere, hoc est forami-
 nula imprimere, quibus aërè admittant & emit-
 tât, alioquin putrefactioni facilis parabitur via, Vt dulcia fi-
 licet mûlei aliter sentiant. Si dulcia mala fieri de-
 sideras, sterco caprinum vrina humana dissolu-
 tum cum veteris vini fêce radicibus infunde. Si
 impûtria habere voles, felle viridis lacertę inun-
 gatur caudex: erit & hoc aduersus formicas re-
 medium præstantissimum. Si caduca fuerint ma-
 la, fissæ radici lapis impactus illa retinebit. Quæ
 si ramos spissiùs onerabunt, vt disrumpi pericli-
 tentur, interlegenda erunt, quæ vitiosa videbun-
 tur: vt generosa copiosiore alimento gaudentia, sint caduca,
 maiori incremento luxurient, vitiosis alimoniã & onere nõ
 ampliùs non surripientibus: aut furcis adiuuan-
 da erit arbor, vt antea diximus. Quæ si imbres arbor.
 metuet, Solis exortum spectare debebit, Plinio
 autore, vt eos Sol statim diripiat ac reficcet.

*Sit tibi sit cura grandeis educere fœtus,
 Et patulas implere manus: age, decute ramis
 Crescentem sobolem, è multis vt pauca super sint
 Poma: sed & maiora loco, & magis auspice nota.
 Vberiore etenim succo letabitur hares
 Fraternalactis, vacua dominator in aula.*

Vt grandes
 fœtus produ-
 cat arbor
 mali.

Quod vnum deinceps ad reliqua pomorum &
 nucum genera, prudenter etiam accommodare
 tibi licebit, vt à crebris repetitionibus, quas sem-
 per habui molestas, opportunè me liberares. Si ru-

Vt rubra fi-
ant mala.

Pulchra &
notatu di-
gna.

Quando ma-
tura dici de-
beant mala:
& quo tem-
pore decer-
penda.

Quomodo
seruanda &
reponenda
mala.

Loca apta
seruandis
malis.

bra poma nasci desideras, arbor vrinæ humanæ rigatu satietur, quemadmodum scripsit Berytius in suis de rebus agri præceptis. Non desunt qui rosas puniceo colore rubenteis sub arbore mali vndiq; ferant, & ita rubra mala fieri promittant. Alij palos in terram defigunt, hisque pomiferos ramos citra vulnus incuruatos alligant: & iuxta illos vasa vel scrobiculos factos aqua implēt: fatagentes vt meridie solaris radius in aquam illa- bens calidum vaporem euocet, qui refractu in fructus resiliēs, ex calore rubrū colorem eis conciliet. Qui re vera absque vllō mangonio & artificio his partibus maximè solet inesse, quæ Phœbum recta intuentur & meliore diei parte illum excipiunt. Nonnullis sanguineus color peculiaris inest, tracta origine ex mori insitu. De malorum nomenclatura, omnibus ferè nationibus varia, varioq; insitionum adulterio, hīc nihil à me expectabis. Omnia feminis nigrore maturitatem fatentur: suntq; legenda circa autumnale æquinoctium: pro cœli, soli, et arboris cuiusque natura: nec ante xv. Lunam, vt scribit Plinius: idque cauta manu, ne contusione, aut vulnere aliquo lædatur: separatis cadiuis, putrescentibus ac vermiculosis, à præstantibus & generosis. Seruabuntur optimè tabulatis extra fumum & graueolentiam in loco frigido & septentrionalibus fenestris aperto: quæ sereno die patenteis lucem accipere debent, exclusis austris: nam aquilonibus multò nocentiores fructibus esse solent: à quibus poma quæq; rugis deturpari certum est. Seruātur prætereà in frigido & arido loco supra paleas, vt scribit M. Varro. Ideo qui oporothecas faciunt, ad aquilonē vt fenestras habeant & aëre perflē-

perflentur summè curare debent, Plinius folijs ficulneis singula, præterquam cadiua & vitiata conuolui iubet: cistisque vitilibus condi, vel creta figlinarum illini. Apuleius Græcus in suis geoponicôn præceptis, adhæc Columella, Plinius, Palladius, & alij rei agrariæ doctores, eam in rem multa posteritatis memoriæ diligenter mandauerunt. Ex quorum Commentarijs sequentia tibi libentissimè selegimus. In olla fictili cera interius inducta, & bene operta, multi innocenter poma custodiunt. Sunt qui creta aut figulina terra singula incrustent, siccent, ac ita reponant. Seruantur etiam integra, vegeta & longo tempore incolumia, substratis nucum folijs non caducis: quibus & odori & colori perquam bellè confulitur. Quod melius cedit si folijs ipsis conuoluantur, & foliatis nucum frondibus tegantur. Multi arculas singulis pomis assignant. Alij in tabulis supposita palea disponunt, & stramentis superiori parte operiunt: ac ita componunt vt limites peruij spiritum æqualem accipiant. Palladius in locis obscuris, vbi ventus non fit, stramentis prius in crate subiectis, cumulatim secreta disponit, & cumulos frequenti diuisione separat. Custodiuntur etiam vitigineis folijs singillatim obuoluta, & luto vel argilla candida illita, ac Soli quoad crustam duret, commissa: talia enim permanent, qualia concluduntur. Aliter canistris vel vimineis cistis componuntur, & mundo tomento vestiuntur. Sunt qui solos pediculos figulina terra muniant. Plerique in puteo vel cisterna fictilia vasa mergunt: quibus diligenter picatis & clausis, mala committuntur. Nonnulli pediculis feruenti pice demersis, supra tabulatum ex ordine

Modi varij
custodiendo
rum & repo
nendorum
malorum.

Modus faci
lis & popu
laris.

Ingeniosus
modus & pa
ratu facilis.

Pulchrum
inuentum.

disponunt. Hyberna feminibus, præsertim hor-

Vt male talia inueniantur, hoc modo : Accipe vas fictile non picatum & in qualia fuerunt condita & reposita.

fundo perforatum, quod ad fauces vsque in columibus & generosis pomis manu collectis exple, & pyxacantha, vel myachanta, vt Græci habent codices, aut re quauis alia, vasis spiracula diligenter obtura, & in qua volueris arbore suspende, ac per totam hyemem ibi esse permitte: talia inuenientur, qualia fuerunt condita. Quod experientia certa fatetur se didicisse Apuleius Græcus:

Mala à vino seruata, & vinum seruantia.

tradens ea etiam durare musti dolijs immersa, clausa & à fece seruata. Quo etiam modo vinum ipsum, vini que suauitatem miraculo quodam conseruant. Sed id ad mala cydonia propriè attingere, vt pleraque alia hîc scripta, suo dicemus loco. Conduntur & ollis fictilibus in vini dolium demersis, ita vt ei innatent, & dolium oblinatur.

Vt mala non putrescant, & incolumia diu custodiantur.

Non putrescent si herba virentis fatyrij illita fuerint cacumina. Palladius Neapolitanus rotunda mala quæ orbiculata dicuntur, sine cura toto anno seruari posse ait. Plerique scobem populi, vel abietis inter poma diffundunt: quæ sic ponenda esse constat, vt flosculi sursum, & pediculi deorsum spectent: nec ante vsum necessarium attingantur. Sed illud in totum præcipiendum duxi,

Pomi omne optime seruari melle.

nullum esse pomi genus, quod non possit melle seruari. Itaque cum sit hæc res interdum ægrotantibus salutaris, censeo vel pauca poma in melle custodiri, sed separata generatim: nam si commisceas, alterum genus ab altero corrumpetur. Sunt alia custodiendi secreta, quæ in cydonijs seu cotoneis malis exprimentur, adhuc in pyris, & omnium maximè in punicis, citrijs & alijs. Quod tâ-

risper

tis per dum expectas, ex Plutarcho admonere su-
 lumenta dor-
 peruacaneum esse non putavi, mala gestantibus sua-
 ria portā-
 dorfuarijs iumentis tam grauiā esse (etiam si pau-
 dis malis su-
 ca portent) vt oneri, viribus alioquin non impa-
 dare & suc-
 ri, succumbant, ac sudando deficient: solo odore, **cumbere.**
 vt Latinus putat Apuleius, adeo illa offendente,
 vt animo linquantur. Quod ad cydonia summē
 odorata an potius referendum sit, faciat experiē-
 tia fidem. Remedium præsentissimum est obla-
 tus panis: quem si vorarint, vt scribit Plinius, se-
 se protinus recolligunt. Vitabitur id periculi si
 aliquot prius edenda, vel conspicienda odoran-
 daque illis exhibeantur. Ex acerbis & syluestri-
 bus malis præstantissimum omphacium prælo
 vel trusatilibus molis exprimi potest: adhæc ace-
 tum in hunc modum. Per triduum mala in cu-
 mulo seruantur, deinde mittuntur in cadum, cui
 fontana aut pluuiālis aqua miscetur: ac opertum
 vas per triginta dies finitur, & subinde quantum
 fuerit aceti sublatū ad vsus, tantū redditur aquæ
 ad reparationem. Vinū quoque factitare sic so-
 lent multi ex generosis & domesticis malis, quod **Quomodo**
 citream vulgō nuncupant. Eadem prælo, vel tru- **fiat vinum**
 satilibus molis, tortiuum ius exprimitur: deinde **ex generosis**
 rursus secundarium, fracibus & retrimētis in a- **malis.**
 qua maceratis, ita vt pomea lora dici possit: non
 parui momenti ad restinguendam sitim rustico-
 rum per messes & scenifecia. Quod mirum esse **Notanda di-**
 non debet: nam pomis, pyrīsque inest vini pro- **ligenter &**
 prietas, quemadmodum scripsit Plinius, simili- **obseruanda.**
 tērque agris medentes cauent: ac vino & aqua
 coquuntur, atque pulmentarij vicem implent.
 Priusquam hinc abeam, alienū à nostro instituto
 non erit memorare, quod multi sequenti experi-
 mento

An vino in-
sit aqua ex
perimentum
pulchrum.

mento deprehendunt, an aquis vinum fuerit in-
fufcatum, vt Plautino vtar vocabulo. Malum in
vas iniijciunt, aut pyrum fylueftre, & fi quidem
fupernatauerit, vinum eſſe purum ſignificat: ſi ve-
rò mergatur, aquam habere. Sed hoc ad noſtra vi-
norum ſecreta transferendum erat.

Arboris Pyri, eiúſque pomi, cura, auxilia, &
ſecreta. Cap. V.

Quibus lo-
cis gaudeat
pyrus.

PYRUS frigidis, humidis ac vberibus locis
ſummè gaudet, quemadmodum ſcribit Dio
phanes, rei agrariæ apud Græcos doctor inſignis.
Gaudet etiam planis, in quibus lætior educatur.
Palladius tale ſolum ei deſtinat, quale vinetis cõ-
uenit: nimirum lætum & non impeditum. Pro-
uenit hæc arbor ſemine, plãta, & inſitione. Quod
tamen intereſt, ſicuti poſt Plinium idem adnotat
Palladius. Nam ſi quis pyrorum ſemen ſpargat,
naſci quidem neceſſe eſt, natura originem ſuam
refouente: cuius æternitati nulla tarditas poteſt
adferre faſtidium. Sed homini, cui, Hippocrate
teſte, vita breuis eſſe ſolet, hoc expectare longum
eſt: cùm & ſerò ita veniant fructus, & à generis
ſui nobilitate decedant. Quæ ſua planta ſeritur
arbor, dulcedinem ac teneritatem retinet, diu ta-
men ſeruata non durat. Quæ inſitione compara-
tur, moram ætatis ſuſtinet. Crebris foſſionibus,
& humore frequenti pyrum gaudere, autor eſt
Palladius: nam ita vegetior euadit, ac meliùs pro-
ficit: vſque adeò, vt tempore quo florere confue-
uit nihil de prolato flore depereat, ſi eam tunc
foſſor adiuerit. Primos fructus, Plinio autore,
facilè perdit, ſi cùm deſloruerit, vel in florem de-
fatifcit, protinus ſequantur imbres, aut nubilum

Quibus mo-
dis proueni-
at pyrus.

Pyrus ſata
quid diſtet
ab inſita.

Súmè notan-
da pro floré-
te & deflo-
rente pyro.

fiat

fiat, austrinumque coelum. Iuuabis plurimum si De stercore
interiecto anno qualelibet lætamen ei adiungas. Pyris apto.
Sed bubulum spissa & graua poma, vt loquitur
Palladius, creare solet. Sunt qui cinerem misceant,
hinc existimantes pyris argutiores sapes con-
trahi. Non duxi omittendum, quod pyro vita
breuior esse solet, quam pyraastro: quæ pyrus fie-
ri recusat, & si ex vitiata pyro bene nascatur, vt **Remedium**
trahit Theophrastus. Si sterilis fuerit pyrus & læ- **sterilis pyri-**
guida, fecundabitur eo artificio quod superius
expressimus. Plerique vbi adoleuerit arbuscu-
la, altè solèt ablaqueare, ex Columellæ præcepto,
& iuxta radicem truncum findere, ac fissuræ cune-
um tædæ pineæ, aut ex fago vel quercu, vt vult
Palladius, adigere, atq; ita obruere. Si lapidosos
fructus emittit, iubet Quintilliorum agricultura **Ne lapido-**
arborè ad imas vsque radices detegi, & quicquid **fos fructus**
lapidosum inuenietur, secerni ac excludi: altera **pariat py-**
terra cribro excreta, alterius loco suffusa, & addi **rus.**
to stercore reposita. Quod summè proderit, si ri- **Vt pyrus co-**
gare nō cessaueris. Si dulciora & copiosiora pyra **piosum &**
arborem tibi exhibere voles, trunco proximè ra- **dulcem ferat**
dicem terebrato, cuneum ex fago, vel quercu, vt **fructum.**
longè antè Palladium scripsit Græcus Diopha-
nes, defiges, aut vini fæcem nudatis radicibus in-
stillabis. Si dum floret ægrotabit, curabis fæce vi- **Remedium**
ni veteris affusa radicibus ablaqueatis per tridu- **ægrotantis**
um, regeſta tum demum terra. Si à vermibus infe- **pyri in flore**
ſtentur arbor & fructus, radicibus felle bubulo, aut à vermi- **bus infesta-**
vel taurino, frequenter imbutis & perunctis, mo- **rientur omnes,**
rientur omnes, ac in posterum gigni prohibebun- **te.**
tur. Sunt alia arboris huius auxilia & secreta,
ex præcedentibus capitibus, & sequentibus eru-
enda, ne sim repetendo molestus. Moro insita, ru-
bicun-

Pyra quomodo bicunda pyra feret, vt Tarentinus tradit. Modū do fiāt rubi- effigiandi pyri in quas volueris formas, requires cunda & ef- ex præcedenti capite & sequentibus. Sed de parē- figiata.

Quando & quomodo le- genda ac cu- stodienda pyra.

te arbore fatis: superest vt eius sobolē aggrediamur: quæ hodie apud nos vsque adeò creuit, & tot infitionum adulteratis coniugijs tam fœcūda ac multiplex euasit, vt fingillatim persequi, sanè quàm difficile putem. Quò fit, vt ad pyrorum cō- dituram, repositionem & custodiam me cōferre

cogar. Legenda sunt pyra eo modo quo mala, eā- que methodo, nimirum die sereno, & blanda ma- nu ne vulnerentur, caducis & vitiatis, à fanis & integris seclusis, decrescente Luna, & vegeto Solis calore. Quod vbi factum erit, in picato vase dili- genter includentur: cuius os deorsum reclinabi- tur, atq; breui scrobe eo loco obruetur circa quē perennis aqua decurret. Hoc Palladij est consiliū & præceptum. Democritus optimè seruari affir-

Varij modi reponendo- rum pyrorū.

mat, si illitis pice furculis vel pediculis suspendā- tur. Alij sapa, vel passo, aut dulci vino merfa, va- sis plenis custodiunt. Sunt qui inter scobes obru- ant. Pleriq; siccatis frondibus iuglandis inuoluta reponunt. Nonnulli in vinaceis discreta, ne se cō- tingant, sepeliunt. Rustici inter paleas aut fru-

Notāda pro custodiendis pyris.

menta seruant. Alij statim lecta cum tenacibus suis, vt loquitur Palladius, picatis vrceis condūt & oribus vasculorum gypso vel pice clausis, sub diuo obruta, sabulōue tegunt. Seruantur omniū optimè, vt reliqui fructus, melle: modò non se contingant. Fit vinum è pyris, perinde atque ex malis, quod nostrates pyraceum nuncupant. Cuius modum require ex præcedenti capite, & alia pleraque huic pyrorum historiæ valde affinia & consentanea.

Vinum pyra- ceum.

Arboris Cotoneæ seu Cydoniæ, ac eius pomi
cura, auxilia, & secreta. Cap. VI.

Arborem hæc à M. Catone Cotoneam ap-
pellatam fuisse tradūt, ac si diceres Catone
am, cum à Græcis longè antè Cydonia vocare-
tur, à Cydone Cretæ oppido, vnde primùm ad-
uecta fuit. Amat locum frigidum & humectum,
vt tradit Palladius. Quæ si in tepido statuatur,
rigatione opus habet. Sunt qui scribant illam sta-
tum mediocris fitus inter naturam frigoris & ca-
loris libenter ferre, & in locis tam planis, quàm
decliuibus facilè educari, quanquam inclinata &
deuexa magis desiderat. Dum ponitur, si minor
est, stercore iuuari debet: si maior, cinere vel cre-
tæ puluere, semel toto anno radicibus immisso.
Rigãda est, Paxamo autore, quoties cœlestis ne-
gatur infusio. Nam sic poma sua citò matura &
maiora dabit. Licebit etiam idoneis temporibus neq;
illam circūfodere, aliàs sterilefcet, aut ingenium
mutabit. Sic verò in suo cotoneo disponetur, ne
altera, quatiante vento, stillicidium alterius tan-
gant, & combibat. Pomi illius figura simpliciter
exprimi nequit, quoniam cotoneorum alia inci-
suris crispantur, colore ad aurum vergente: ex
quo Græcis chrysomela, & Virgilio aurea mala,
vt multis placet, dicta sunt. Alia candidiora vidē-
tur, odoris præstantissimi. Alia struthea nuncu-
pantur, ferotino prouētu maiora, & nescio quid
odoratius reliquis vibrantia. Habentur prætereà
syluestria, parua & in sepibus plurimum nascentia.
Quotquot sunt, tenui lanugine omnia pu-
bescunt, & fragranti odore caput feriunt. De-
mocritus in suis Georgicis græcis promittit co-

tonea

**Remedium
pro ægra aut
sterili arbo-
re cotonei,
vel aliter la-
borante.**

**Autori mo-
lestia repeti-
tio.**

**Quomodo
legenda &
seruanda
cotonea.**

**Pulchra &
notatu di-
gna.**

**Admonitio
non asper-
nanda.**

tonea cuiusque animantis effigiem repræsentatur, si in formatis fictilibus, aut insculptis vasculis adolescant, ea methodo quam in malorum historia præscripsimus. Si ægra fuerit arbor cotoneorum, amurca æqualiter aquæ remista, radicibus affundatur. Aut calx viua cum creta & aqua temperetur, arborisque trunco illinatur. Si sterilis fuerit, infœcunda, vermiculosa, lapidosa, aut aliter laborans, recurre ad ea quæ superius tã generali, quàm particulari præcepto scripsimus. Nã pudet toties eandem, quod dicunt, incudem tundere. Ad condituram itaque & repositionem, custodiãque cotoneorum venio. Quam ex priscis Græcorum geoponicis, & Latinis rei rusticæ doctoribus, M. Varrone, Columella, Plinio, Palladio & alijs excerptam sic habe, & ausculta. Imprimis cotonea quã maturissima & integerrima, sine macula, sereno cœlo, ac decrescente Luna colligere debes: & in lagena noua, quæ sit patentissimi oris, deterfa qua canescunt lanugine, laxè ac leniter componere, ne collidi possint. Deinde cùm ad fauces vsque fuerint composita, vimineis furculis aut circulis sic erunt arctanda, vt modicè premantur, ne cùm humore fuerint imbuta, sustollantur. Tum quàm optimo & liquidissimo melle vas vsque ad summum ita repletur, vt pomum quoduis ibi submersum videatur. Sed summoperè tibi cauendum erit, ne immaturum illud & crudum reponas, alioquin ita indurescet, vt vsui esse non possit. Audio nonnullos cotonea osseo aut ligneo cultro (quod ferrum metuant) aperire priusquàm melli seruanda committât, adhuc femina eximere, à quibus pomum vitari putant. Res ridenda potiùs quàm audienda.

da. Nā ea mellis est natura, vt vitia coërceat, nec
 serpere patiatur. Qua ex causa etiam exanimum
 corpus hominis per annos plures innoxium ser-
 uat. Hæc ratio non solūm cotonea custodit, sed
 etiam liquorem mellei & cotonei saporis exhi-
 bet, qui sine noxa potest interdum dari febrici-
 tantibus, & melomeli nuncupatur. Democritus
 lecta cotonea dolijs musti ad fæcem vsque mer-
 gebat, atq; ita claudebat, vinum hinc odoratius
 reddi promittens. Alij in nouam ollam dolio vi-
 ni innatantē illa reconduut, & dolium oblinunt.
 Sunt qui folijs fici obuoluta custodiāt. Plerique
 stupis, tomentoue mundo vestita, in cistis con-
 cinnant & disponunt. Multi in scobe, vel milio,
 hordeo, aut auena, longo tempore incorrupta
 seruant. Sed in ea domo nec sunt condenda, nec
 reponenda vbi reliqui fructus fugaces, vel alij
 quique tenelli custodiri solent. Nam illos suo a-
 cerrimo odore vitiant ac labefactant, omniumq; **Summè nobis**
 maximè vuas in vicino situ iacentes. M. Cato in **tanda & ob-**
 seruanda.
 loco frigido & arido supra Paleas rectè seruari
 putat, quemadmodum de malis diximus, quorū
 custodia cū cotoneis annuit & conspirat in mul-
 tis. Non desunt qui fici, aut nucis folijs inuoluta **Alij modi**
 seruent. Alij creta figulina illinunt, siccatāque in **seruandorū**
 Sole, suspendunt, & dum vsus postulauerit, cre- **cotoneorū.**
 tam diluunt. Plerique arculis ligneis separatim
 includunt, & in tabulato, siccissimo ac frigidissi-
 mo loco, vbi neque fumus, neque teter sit odor
 collocāt, ita vt flosculi sursum, pediculi verò de-
 orsum spectent, nec alterum ab altero corrup-
 patur: deinde scobe populnea, vel abiegna in-
 terposita, luto paleato opercula munita super-
 ponunt, ne introire possit spiritus. Hæc ex anti-

quorum penu deprompta fufius perfequi volui-
mus, quòd aliorum pomorum custodijs maxi-

**Quomodo si ma ex parte accommodari possint. Sed penè hìc
at cydonia tum-** præterieram cydonitem, seu cydoniatum, quod
fieri solet decoctis cotoneis ex saccharo simplici-
ter, vel additis caryophyllis & cinnamomo, de-
inde expressis & asseruatis. Fit etiam vinum ex
Vinum cydo his tufis, & torculari, vel molis trufatilibus ex-
niatum. pressum, cui nōnihil mellis addi debet, alioquin
celeriter acore vitiatur.

Arboris pruni ac eius pomi cura, auxilia, &
secreta. Cap. VII.

**Quo solo
gaudeat pru-
nus, & quo
modo poma
vermiculosa
non gignat.**

**Quomodo
ferenda pru-
na.**

**Remedium
languide pru-
ni, & minus
feracis,**

**Remedium
contra ver-
mes & for-
micas pru-**

PRunus læto & humido solo gaudet, optime
que adolescit tepido cælo: cū tamen & fri-
gidum possit sustinere, quemadmodum scripsit
Palladius. Si in locis glareosis & lapidosis iuue-
tur letamine, caduca pruna & vermiculosa non
gignet. Seri potest officulo in putri & subactō so-
lo, modò duobus palmis altè obruatur. Ponitur
etiam planta sumpta ex caudice, radicibus fimo
oblitis. Iuuatur frequenti humore, & assidua fos-
sione. Sed quæ Damascena vocatur, sicca terra &
aëre calido lætatur, vt scribit Pamphylus Græ-
cus in suis georgicis. Si languida fuerit & minùs
ferax, amurca æqualiter cum aqua temperata ra-
dicibus infundi debet. Vel bubulum lotium so-
lum, aut humanum, idque vetus, mistum æquis
partibus cum aqua. Vel cineres è furno, maximè
farmentorum, vt ex Græcorū geoponicis testatū
voluit Palladius. Eadem arbor si à vermibus aut
formicis infestatur, rubrica & pice liquida illini
debet. **Quod modestiùs tentandum erit, ne idem
effi-**

efficiat remedium, quod venenum. Alia auxilia num infestan-
ex superioribus tibi petenda, hîc mihi sunt tacen-
tes.
da, vt reliquis ex ordine suum concedam locum.

Ab arbore itaque, ad fructum descendo, quem Vt nascatur
absque officulis tibi comparabis, si tenellam ar-
borem ad binos pedes recisam vsque ad radicem
officulis.

findas, abraſaque & excauata ſcalpro vtriuſque
partis medulla, confestim ſeiunctas parteis vin-
culo constringas, ſuperiorémque partem ac diui-
ſuras laterum ſimo, vel argilla, ceraue obducas,
ac charta madida munias: elapſo anno obfirma-
ta cicatrice omnia coaluiſſe perſpicias. Hanc dein

de arbore ſurculis qui fructũ non tulerũt inſeres, Prunorũ dif-
& ſine officulis pomã pferet, ſiue illa fuerint pru-
ferentiaẽ va-
na, ſiue ceraſia, perſica, meſpila, palmulæ, lapido-
ria.

ſaue corna. Prunorũ differentiẽ apud nos eſſe ſo-
lẽt innumeræ, & ferẽ inexplicabiles. Nã ex his a-
lia reperiuntur herbaceo colore perfuſa: alia ru-
bro, ſemirubro, eburneo, luteo, purpureo, nigro,
cœruleo, ac variegato. Quẽdã pterea vidẽtur ma-
gna quẽdã parua, & quẽdã mediocria. Dulcia nõ-
nulla, alia acida, vinoſa, dura, mollia, rotunda,
ouata, & oblõga. Quẽ omnia poſt Catonẽ cœpiſ-
ſe ſcribit Plinius. Habẽtur & nucibus inſita, quæ Nuci pruna
faciẽ, & ſuccũ adoptionis reſentãt, ab vtroq; inſitione cõ-
parente nuci pruna appellata. Prima omniũ laus parata.

Damaſcenis tradi ſolet, à Damasco Syriæ mon-
te, vt ſcribit Galenus, oriundis & cognominatis.

Seruantur optimẽ, vt tradit Pamphilus Græcus, Quomodo
cadis vino dulci, vel nouo expletis, modò in his optimẽ ſerue
fluitarint, & vaſa diligenter operta fuerint. Secũ-
tur pruna, &
das parteis ſibi vendicant, quæ pruni dactyla vo-
quibus laus
cantur, à digiti longitudine, vt puto dicta: ouata
tribuatur.
pomi ſpecie, & carni ſuaui, nec nõ inſitionis man-

gonio nusquã non nascentia. Quæ ex omni genere seruari debent, ea integra & sine vitio aut vermiculo, die serena legenda sunt, & in picata fide reponenda defruto aut passo plena, vt pomũna, quomodo legenda & reponenda. omne demergatur: cuius operculum diligenter gypsum superaddetur. Siccantur etiam in Sole per crates, sicciore loco disposita, vt scribit Palladius. Sunt qui in aqua marina, vel feruente muria, recenter lecta demergant, & inde sublata, aut furno tepido, aut in Sole reficcant.

Arboris Cerasi, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta. Cap. VIII.

Quibus locis quoue cœli statu gaudeat cerasus.

Quomodo tractanda arbor cerasi.

Ceraso summa facilitas ad comprehendendum,

CERASUS frigidis & humidis locis delectatur vt tradit Florentinus in suis Græcorum georgicôn placitis. Cui astipulatur Palladius, scribens eam frigidum cœli statum amare, & solum positionis humectæ. Plinius, septentrione, & frigidis aquosisq; montibus gaudere testatur, adhæc scrobes altas amare, & spatia largiora, necnō assiduas fossiones. Vultque ramos illius putres, marcescentes ac ficos amputari: adhæc quos densius arctatos protulerit, nimirum vt rarescat. In qua sententia etiam Palladius totus esse videtur, adfirmans præter hæc cerasum tanta esse ad comprehendendum facilitate, vt virgulta (nec dum sparsa officula) in vitibus pro adminiculis posita, in arborem profilijsse viderit: non omitens trunco ac nouellis ramis illius lanuginem quandoque innasce, quæ si obstinatè adhæserit, totum corpus arboris putrefacit, quare debet sedulo deradi priusquam inferatur trunco, alioquin

quin officiet. Porrò finum vsque adeò horret Cerasum fi-
 oditque, vt admoto eo degenerare palam con- monò gau-
 spiciatur. Valde autem proficit ac iuuatur, si sui dere, & quo-
 ipsius putamina falce concisa circum radices se- modo sterco-
 peliantur, ibique marcescant : quemadmodum ^{anda.}
 adnotat And. Matthiolus commentarijs suis do-
 ctissimis in Dioscoridem. Sanè nulla est arbo-
 rum quæ suam sobolem & propagationem ma-
 gis adaugeat. Nam eius humore & siliua, seu fœ- Nulla arbo-
 cundo quodam spermate, grauida facta terra, in rum suam so-
 campis, montibus & syluis adeò numerosas bolé tam pro-
 plantas concipit, procreât & parit, vt nihil nu- pagat, quam
 merosius, frequentius atque admirabilius occur Cerasus.
 rat. Speciosissimos satiuarum omnium fructus
 profert diuersorum generum, quò fit vt diuer-
 sa quoque sortiantur nomina: quæ hic explica-
 re non admodùm laboro, contentus docere,
 quòd Francis Cerasij nomen fructus ille propri- Quid Cera-
 um sibi fecit, qui mediocri arbore nascitur (inter sus Francis
 dum pumila, quasi frutice, chamæ cerasum rectè propriè ap-
 dixeris) pediculo breui, rotundulo pomo, pul- pelletur, &
 cherrimè & iucundissimè inter virentia folia eius pictura.
 (carbunculi modo) rubente, dum maturuit : cui Cerasi fru-
 caro multa, mollis & succosa inest, ossiculum in ctus morosis
 meditullio claudens. Solet vsus eius maximè pla palatis gratis-
 cere grato acore, vnde morosâ ægrotantium pa- simus.
 lata mirè recreat, & prægnantium malacijs, ante-
 quam maturescat, summè expetitur. Quòd ad gra Gradus ma-
 dus maturationis attinet, primùm virent cerasia turationis
 mox albescunt, inde pellucido rubore illustran- cerasiorum.
 tur. Sunt qui ab vno latere rubent, altero albent.
 Quædam etiam nigricant. Alia maculis quibus-
 dam interspersis distinguuntur. Vndè rectè Oui-
 dius :

*Quæq; sibi vario distinguit poma colore,
Audiat hæc cerasus, stipes inanis erit.*

Remedium
putrescentis
cerasi.

Quomodo
fiant præco-
cia cerasa.

Quomodo
fiant cerasia
officulis ca-
rentia.

Vt Cerasia
prodeat enu-
cleata, ex De-
mocrito.

Florentinus rusticæ disciplinæ apud Græcos do-
ctor insignis, tradit arborem cerasij fructum bo-
num & dulcem nunquam exhibituram, nisi fue-
rit alteri arbori insita. Quæ si humore nimio con-
cepto putrescere obseruabitur, ex Palladij confi-
lio, foramen in trunco excuari debet, quo ille
possit educi. Si formicas patitur, succum portu-
lacæ licebit affundere, cum aceti parte media mi-
stum, aut fæcibus vini truncum florentis arboris
illinere. Præcoces fructus dabit, si ante florum
exortum, calx viua radicibus circūponatur, aut
aqua calida sæpius infundatur, sed postea paruo
temporis tractu inarescit. Optimum est huius ar-
boris poma interuelli, vt quæ relinquentur tur-
gescant. Si quis vt Florentinus tradit, Ceraso ni-
gram vitem inserat, verno tempore vuas profe-
ret. Si ex offata habere cupis cerasia, hoc est offi-
culis carentia, ex Gargilij Martialis sententia, vt
Palladius adnotauit teneram adhuc arborem ad
binos pedes recides, & vsque ad radicem findes,
abrafaque ferro partis vtriusque medulla, illicò
seiunctas partes vinculo perstringes, & summita-
tem ac diuisuras laterum fimo oblines: post an-
num ducta cicatrice dum diuortia coalescant: ei-
dem arbori furculos qui adhuc fructum non tu-
lerunt inferes, & hinc sine offibus poma recipies.
Sed melius erit audire loquentem ea de re De-
mocratum, rei agrariæ apud Græcos consultissi-
mum. Si tenellum (inquit) cerasi caudicem radi-
ce tenuis scindas, non vulnerata parte ima, medul-
læque ferramento ad eam rem apto eruas: de-
inde lacrymam cyrenaicam infundas aqua dilu-
tam

tam, donec sapæ consistētiam referat, & humente charta dictum caudicem, non neglecto adminiculo, liges ac fulcias, ne lacryma effluere possit, ac rursus octavo die eadem lacryma perfundas. vt germina excitet : hoc faciens enucleatum fructum habebis, non dicam cerasi, sed alterius arboris pomum officulatum ferentis. Secreta alia & Cerasum lauro auxiliata sunt de superioribus eruenda. Hic non ro conuenienter inseri. omittam quod cerasus lauro conuenienter inseritur, sicuti in nostro Infitionum opusculo docuimus. Nam hinc quandam odoris gratiam sibi conciliat fructus, qui inter redolentia ac viridissima lauri folia speciosissimus spectatur, & à vermibus minus infestatur. Quod ad condituram & Cerasiorum custodiam attinet, ratio à Florentino Græco sic conditura est tradita. Cerasia ante Solis exortum arbore sua & custodia decerpta mittuntur in vas cuius fundo substrata sit satureia, iterumque alternis sternitur satureia, deinde cerasia, vsquedum vas completum fuerit cui non nihil aceti, dulcis, vel, vt placet Ruellio, acidi mellis aliquantum dulcescentis, superfunditur, vase diligenter operculato. Seruantur etiam interpositis arundinum folijs alternatim, vt nunc dictum est, in cado digestis. Multi æstuante & candenti Sole, vsque ad rugas ficcant: vel blando & temperato ignis aut clibani calore, eoque Modi alij custodiendorum Cerasiorum modo optimè seruant, ad sanorum & ægrotantium usum.

Arboris mori, ac eius pomi, cura, auxilia & secreta. CAP. IX.

MOrus amat loca calida & sabulosa, Palladio autore, fossionibusq; & stercore plurimum

Quomodo rimum delectatur, non in profundum, sed ad ra-
eractanda & dicum vsque superficiem, vt Berytius Græcus ge-
curanda ar- oponicus tradit. Assiduo humore non admo-
bor Mori. dum gaudet, cui putria, arida & superflua, post
 triennium sunt putanda. Semine prouenit si lecta

Quomodo granula deponantur, sed rigari continuò deside-
rite proue- rant. Seritur melius taleis & cacuminibus sesqui-
niat morus. pedalibus, vtraque parte læuigatis, & fimo obli-
 tis. Plantæ eius translata scrobes altiores desi-

Morus viti- alterius prematur. Vitibus summè est amica, vr-
bus summè banarum omnium nouissima, & serotino germi-
amica. natu florescens, nec nisi exacto frigore: ob id di-
 cta arborum sapientissima, vt Plinius scribit: li-

Pulchra & isse videatur. Folia eius vrina madefacta pilum
notatu valde corijs detrahunt, illisque aluntur vermiculi qui
digna. mirabili nature artificio & spectaculo sane quàm
 iucundo, sericum Vellus nobis conficiunt. Sed

Mori lignū dum non est. Morus, inquit, laurus & hedera
attritu ignē mutuo attritu ignem facile concipiunt: quod ex-
concupere. ploratorum vsus in castris, pastorūque indu-
 stria reperit. Quoniam ad excutiendum ignē non

Quomodo terat. haftenus Plinius. Nonnulli scripserunt ar-
hat feracior borem Mori feraciorem & proceriorem fieri, si
morus, & cā- forato prorsus trunco, cunei inferantur terebin-
didos ferat thi hinc, inde lentesci. Eadem, vt Berytius tradit,
fructus. si populo albæ inferatur, vel inoculetur, candida
 mora proferet. Quæ Italia tam copiosa habet,
 quàm nos nigra, pomo cartilagineo constantia.

Quod

Quod vnum exortu candidum est, dum pube- Quomodo
 scit, rubrum, vbi maturuit adeò nigrum, vt ma- reponenda
 nus sanguineo tingat colore, qui moris acerbis & seruanda
 optimè eluitur. De repositione & diuturnitate, mora.
 Berytius hæc posteritatis memoriæ mandauit.
 Mora in vitreo vase diligenter condita plurimo
 tempore durant, proprio ipsorum iusculo & vi-
 no demersa, ac diligenter operta, modò non fue-
 rint nimium matura, vieta, & flaccida, seu lan-
 guida.

Arboris Persicæ ac eius pomi cura, auxi-
 lia, & secreta. CAP. X.

Persicis scatent Gallica rura, & maximè vi- Quibus lo-
 neta. Proueniunt locis qualibuscunque: sed cis proue-
 frondibus, pomis, & durabilitate præcellunt, si niat Persica
 calidum cœlum, arenosumque solum, nec non a- malus.
 ridum fortiantur, quemadmodum scripsit Palla
 dius, & ante illū Plinius. Frigidis locis & maxi- Frigida loca
 mè ventosis, nisi obiectu aliquo defendantur, ci- & ventosa
 tò interit hæc arbor: quæ plurimum lætatur suo- persicis exo-
 rum foliorum stercoratione, & opportuna abla- la.
 queatione. Ossa in pastinatis areis sunt ponenda,
 binis à se pedibus separata, vt cum ibi plātæ cre- Quomodo
 uerint, commodè transferri possint. Nec debent ponenda
 altiùs duobus aut tribus digitis obrui, cacumine Persicorum
 deorsum verso. Dum tenera erunt germina, sæpè ossa.
 herbis circumfossa liberari cupiunt, transferriq; Quando &
 post bimatum scrobe breui. Sed à se non longè quomodo
 statuendæ erunt arbusculæ, vt à calore Solis se transferen-
 inuicem excusent ac defendât. Quæ si irrigentur da persica
 poma ferent maiora: nam assiduo potu hæc ar- arbor.
 bor inebriari desiderat, maximè per æstatem: nec
 alia est quæ coloniam frequenter mutare liben-

**Vt lætior e-
uadat malus
Persica.**

**Remediū lā-
guidæ & ta-
bescentis
persicæ.**

**Ne à vermi-
bus infeste-
tur, aut à
pruinis pe-
riclitetur.**

**Vt persica
sine ossibus
producatur.**

**Modus inge-
niosus vt fiat
persica exi-
miæ magni-
tudinis.**

tius sustineat. Habitu multò lætior euadet, vt Florentinus in suis testatus est Georgicis, si simulatque poma persica ederimus, illorum ossa ponamus & conferamus, carnis parte aliqua in eis relicta. Verùm, cùm arbor hæc celerem sentiat senectam, pruno aut amygdalo amarę inferendam esse præcipiunt Græci. Quæ si languida videbitur, veteris vini fæces aquæ mistas oportebit infundere: & frequenti aggestione cumulare, vespertinóque humore iuuare, ac obiectis vmbra- culis defendere, si ardore Solis ficcata contabescat. In quam rem etiam proderit serpentis spoli- um appendere. Si vermibus infestatur, cinere a- murcæ misto extinguentur: vel bouis vrina cum aceti tertia parte confusa. Si à pruinis periclitatur, stercus illi ingeratur: vel vini fæces cum aqua permixtæ: vel, quod magis prodest, aqua in qua faba fuerit incocta. Contra vitia omnia proficit spartū alligatum, vel suspensā ramis sparteæ. Po- ma persica sine ossibus tibi cōparabis, vt in suis Georgicis tradit Africanus, si in perforatum in- fernè truncum, excisa medulla, salicis vel corni palum adegeris. Vt persica admirandæ magnitu- dinis tibi compares, amygdalas item ac nuces & similia, accipies tres vel quatuor nucleos ex illis, quos ita coaptabis vt corpus vnum constituere videantur. Hos iunctos, & si opus fuerit, colliga- tos, in vas aliquod terra stercoreata plenum im- mittes plantabis ac sepelies: sed ita vt vas illud foramen habeat in operculo per quod nucleorū germen exire cogatur. Sic fiet vt nuclei illi in vnā coalescant arboré, quæ suo tempore fructus exi- miæ magnitudinis ac pulchritudinis edet ac pro- feret. Sunt qui nucleos nō in vas, sed fistulam aut tubu-

tubu-

tubulū terra saturum mittant. Si id multò leuius & facilius tibi comparare voles, diligenter inter-
 legenda erunt persica illa, quæ parua & languida
 apparebunt, nimiāque vbertate matrem onera-
 bunt: vt arboris succus ad reliquorum nutrimē-
 ta conuertatur. Sic enim saliuæ copia in paucio-
 res foetus se conferens, illos altili faginabit incre-
 mento, ac maiores reddet. Si rugosa nascantur
 persica aut putrida, iubet Palladius circa imum
 truncum corticem recidi: & cū inde modicus
 effluxerit humor, argilla vel paleato luto plagā
 contegi. Si caduca & deflua fuerint persica, nu-
 datis radicibus, cunei lentisci vel terebinthi adi-
 gantur: aut arbori terebratæ in medio, palus sali-
 cis imprimatur. Si inscripta & figurata nasci cu-
 pis, ex Democriti consilio id assequeris, si excisa
 aut derasa carne pomi, os triduo in aqua made-
 scat: & aperto sensim ligno, nucleus exclusus æ-
 neo stylo cortice tenus, quibus placebit literis
 aut figuris non profundè exaretur: deinde in suū
 alueolum remittatur, & commissis carinulis, si-
 mo, charta, aut folijs inuoluatur, & seratur, rige-
 tūrque si opus erit: quidquid enim in eo nucleo
 scripseris, aut figuraueris, enatum inde pomum
 illud repræsentabit. Quòd si voles rubrum ha-
 bere, id ipsum, eodem affirmate Democrito, ob-
 tinebis, rosas purpureas sub arbore confitis. Vel si
 in ossium internos sinus, post septem dies, quan-
 do patefieri incipiunt (nam totidem diebus ob-
 ruta ossa sponte fatiscunt) cinnabarim vel miniū
 infundas: & strictim obligata ossa illa, vt cohæ-
 reant simul cum suis nucleis, adhibita omni cura
 sepelias: sic rubra intus & in cute sua dabunt ar-
 bores persica. Si alium quemuis infuderis colo-
 rem,

Via alia &
 modus faci-
 lior.

Ne sint ru-
 gosa persica
 aut putria.

Ne caduca
 & deflua
 sint persica.

Quomodo
 inscripta &
 figurata na-
 scantur per-
 sica.

Vt rubra na-
 scantur per-
 sica.

Notanda
 quæ pulchra.

rem, saporem aut odorem, in similem nata progenies degenerabit. Hic penè præteribam persicorum genera: quæ tria vulgo obseruari solent. Vnum populare, cuique notum: quod sub æstatis finem consuevit maturescere, citiùs, tardiùs, pro cœli & soli natura. Alterum ex re duracinū dicitur, quòd caro ossi tam pertinaciter hæreat, vt auelli nequeat: Pressum vulgus nuncupat, quia interiori ligno caro, ceu agglutinata apprimitur. In quo etiam genere inueniuntur, quæ sanguinea pulpa, & succo manus inficiant: adhæc, quæ cotoneorum more, intus & extra valde flauescant. Tertium genus præcox & antepersicum appellatur, olim Armeniacum, initio æstatis maturescens, & cætera persica longè præueniens: ex quo nomen habet: dicique solet à nostratibus Abriocum. Alia sunt genera olitorio mangonio, & infitionis adulterio prognata, quæ hîc prudens omitto. Popularibus primi generis, Plinij seculo nihil fuit fugacius, nam lōgissima decerptis erat bidui mora, & ob id cogebant se venundari, vt scribit. Duracina, Palladio autore, muria et oxymelite condita, vel aceto mulso, optimè seruantur. Eadem detractis ossibus, prunorum more, in Sole vel clibano ficcantur. Sæpè etiam ossibus exemptis, melle condiuntur, sapore grato ac iucundo. Seruantur prætereà si vmbilicus eorum, gutta picis calentis oppleatur, & ita sapæ innatare cogatur, vase diligenter clauso. Quæ omnia etiam præcocibus, & alijs carne duriore & minis aquea constantibus, qualia sunt Parisiensibus Corbelliana, facilè accommodari poterunt: ijs prætereà quæ loco sicco & lapidoso nascuntur.

Arbo-

Persicorum genera tria.

Persica sanguinea & flaua.

Præcocia, ante persica & armeniacæ.

Popularibus persicis nihil fugacius.

Quomodo custodienda persica.

Aduertenda quia pulchra.

Corbelliana persica.

Arborum Mespili & Sorbi, pomiq; earundem, cura, auxilia, & secreta.

CAP. XI.

MEspilus Gallis nunc Meslierus, nunc Neflierus vulgò dici solet. Cuius duo obseruantur genera. Vnum, quod rarioribus spinis horret, in dumetis, nemoribus, & viuis sepibus, quasi syluestre nascès. Huic pomum paruum inesse solet, & per initia tam acerbum, vt vix edendo esse possit, nisi hyemis frigoribus mollescat. Alterum grandiore pomo sese profert, ita vt magnitudine mala sæpenumero peræquet, absque vllis spinis: quòd crebro insitu & cultu in hortis habitasse, & feritatem deposuisse dubium non est. Locis calidis gaudet, sed tamen irriguis, vt tradit Palladius. Frigidis etiam prouenit, sabulone pingui, aut glareosa terra cui arena permista sit, vel argilla cum faxis. Putari amat, nec non circumfodi, & parco humore inter siccitates recohillari. Nostrates ligno huius ad venabula & aurigarum flagella vti plurimùm solent. Vermibus in senecta crebrò infestatur mespili arbor, qui prægrandes, & quàm cæteris arboribus diuersi cernuntur: purgandi æreo stylo, vt Palladius admonet, atq; amurca, vel humana vrina vetere, aut viua calce perfundendi, sed parciùs, propter arboris noxam. In quam rem plurimùm etiã proderit decocti lupini aqua. Si labuntur poma, frustum de eius radice præcisum, in media trunci parte figatur. Si molestæ sunt formicæ, rubrica cum aceto & cinere téperata necabuntur. Arbori huic pomum rotundũ esse solet, ac viride dum pubescit, fuluũ verò ac molle dum maturuit, fundo

Mespilorum
genera duo.

Vnde ma-
gnitudo in
mispilis.

Quibus lo-
cis gaudeat
mispilus.

Quomodo
à vermibus
expurganda
sit mispilus.

Ne labatur
poma mispili,
& molestæ
sint formicæ.

Pulchra descriptio fructus mespili. in latitudinem refimo & barbatulo, coronæ modo, quod Politianus in Rustico sic expressit, *Regumque altis imitata coronas, Mespila.* Inest illorum pomo astringens ingenium. Galenus communi vocabulo tricocum, quasi triossum, aut trigranum ab aliquibus appellatum dicit: quoniam tria intus grana, siue lignea ossicula; feminis loco plurimum continet. Quod ad custodiã attinet, in parente arbore diu durare possunt mespila, vel in vrceolis picatis, vt habet Palladius, aut in ordinem suspensa. Vel, vt quidam volũt, posca aut sapa condita. Die serena legi cœbent circa meridiem, & paleis obrui discreta, ne vicissim contactus ea vitiet. Si cum pediculis semimatura legantur, & falsa aqua per dies quinque macerentur, postea sapa infundantur vt enatet, perbellè seruabuntur. Quod facere si nequeas, etiam melle, si minus matura collegeris, rectè custodies. Per gelicidia acerbitate domita, in passo vel mulso à plerisque decoquuntur, addito cinnamomi momento. Sed cum hîc hortulanum agam non Apicium, isthæc cocis curanda relinquo.

Quenam loca Sorbis apta.

Sorbus, Gallis Cormierus, vel Sorbierus dici solet. Amat loca humida, montana, & frigidis proxima, vt scribit Palladius. Quod ex Theophrasto translatum esse videtur, qui sorbum viuacem esse prodit solo alioso & humecto: vnde paulatim sterilescere tradunt, si ad feruentia loca deuenerit. Nascitur femine, radice & auulsione.

Notanda pro educatione Sorborum. Quæ si transferenda est, robustior esse debet. Scrobem altiorem desiderat, & spatia longiora: vt (quod illi maximè prodest) à vêtis frequentibus agitata grandescat, quemadmodum tradit Palladius.

dius. Vermibus rufis & pilosis summè est obnoxia per senectam, qui medullæ interna sectantes, à vermibus arborem ad interitum tabemque perducunt. A liberetur for quibus libera euadet, si aliquot ex ijs sine arboribus.

iniuria detracti, vicino concrementur incendio, nam ita vel fugere, vel perire creduntur. Si minus Vt ferax & ferax fuerit arbor, tedæ cuneus radicibus inferē- fœcūda fiat dus est. Vel circa partem vltimam fossa facta, cu- sorbus.

mulo ingesti cineris adæquanda. Ante trimatum non censetur esse fœcūda : cuius fructus cūm largè proueniunt, vix modo farcti, congestique vifuntur, ex vno petiolo faui⁹ speciem præbentes.

Hos vermiculus etiamnū crudos, acerbissimosq; Pomorū for exest, vt scribit Plinius : qui pomorū sorbi differē- bi differen- rentias quatuor statuit, vni rotunditatem mali tæ quatuor. ascribens: alteri turbinationem pyri: tertio oualem formam : quartum torminale nuncupat, remedio tantūm probabile. Seruantur hoc modo:

Lecta duriora ac posita, vbi mitescere cœperint, Quomodo fictilibus vrceolis vsque ad plenum clauduntur, seruanda gypso desuper tectis : postea scrobe bipedanea sorba.

loco sicco & aprico merguntur, ore peruerso, vt loquitur Palladius, & terra spissius calcata. M. Alij modi Cato in sapa diu posse seruari tradit. Cui subscri- custodiēdo- bit M. Varro, addēs in arido vbicunq; posita, fa- rum sorbo- cilè per se durare. Quæ etiam dissecta, nonnulli rum.

in Sole, vt pyra siccant, seruantq; vasculis in hys mem. Cūm vti volunt, aqua feruente macerant, ac ita reuifescere cogunt, sapore sanequàm iucundo. Alij integra cum ramis dolio picato suspendunt, illitis pice omnium furculis, exclusaque aura quacunque operculo ac gypso, dolia ab aqua & humiditate procul esse fatagunt. Qui- Pulchra & dā, vt tradit Columella, in defruto illa cōmodè uotatu di-

fer-

gna pro for-
borum repo-
sitione.

Vinum, om-
phacium, &
acetum ex
forbis.

seruant, addito spissamento aridi fœniculi, quo
deprimatur, ita vt ius supernatet: deinde picato
operculo vas claudunt, et gypso illinunt, ne quis
possit intrare aut abire spiritus. Fit ex maturis
forbis, sicut ex malis & pyris vinũ apud multos:
adhæc, omphacium & acetum ex immaturis.

Arboris Nucis, seu Iuglandis, eiusq; fructus
cura, auxilia, & secreta.

CAP. XII.

Quibus lo-
cis gaudeat
nux.

Quomodo
sereda nux,
& ante sa-
tionem præ-
paranda.

Notanda pro
nucum posi-
tione & plâ-
tatione.

NVX, siue Iuglãs, arbor est pueris ac senibus
notissima, quæ locis ficcis & frigidis gau-
det, necnõ lapidosis, quemadmodum post Pliniũ
scripsit Palladius. Columella agrum calidũ, du-
rum & ficcum desiderare tradit. Potest tamen &
locis temperatis iuuante humore educari. Seren-
da est nucibus suis eo modo quo amygdalus, sed
prius ficcari debet in Sole, vt exhauriatur humo-
ris noxium virus. Idem Columella præcipit eas
macerandas esse in aqua mulsa, nec nimis dulci
ante depositionem: nam ita iucundiores saporis
fructum cum adoleuerit arbor præbebit: ac inte-
rim melius & celerius nascetur. quod de Auella-
na multi intelligendum censent. Palladius admo-
net nuces eas transfuersas ponendas esse, vt latus
ac commissura terræ infixæ sepeliatur, & cacumẽ
ad Aquilonis partem vergat. Columella ternas
in trigonum statuit, sed ita vt pars acutior sit in-
frà (quia inde radices mittit) & nux à nuce mini-
mè palmo absit, ancepsq; ad Fauonium spectet.
Vt vt fuerit, lapis vel testa subter apponi debet,
vt radicem nõ simpliciter, sed repercussu disper-
gat. Hęc de iuglãdibus obscure tradita, ad amyg-
dalas

dalas cum Plinio libenter detorquerem: & si iuglandes nuces commiffuris iacentibus porrectas optimè feri præcipit. Quarum arbor quò sæpius transferetur, eò lætior euadet. Quod fieri expedit, dū bima est in locis frigidis: in calidis verò, dū trima. Cuius radicula refecari non debent, vt fieri solet in alijs arboribus, quin potius bubulo fimo tingi, vel quod melius erit, cinere in scrobibus respergi, ne stercoreis calore aduratur arbuscula. Nulla est arborum (post cerasum) quæ vel facilius, vel melius proueniat. Cuius rei testè proferemus Ouidium, apud quem nux querula hunc in modum loquitur:

Quomodo
& quando
transferen-
da nux.

Nucem de
omnibus ar-
boribus citò
ac facile pro-
uenire.

*Sponte mea facilis contempto nascor in agro:
Parsq; loci qua sto publica penè via est.*

Scrobibus altis admodum delectatur, vultq; interualla magna, quia stillicidijs foliorum suorum, proximis vel sui generis arboribus nocet. Ita enim frondis proiectu diffunditur, vt per ipsam non defluant imbres, sæuaq; stilla est, quemadmodum scribit Plinius. Apud quem etiam lego umbram arboris huius, satis quibusque non nutricem esse, sed nouercam, vnde quæcunque attigit haud dubiè venenat. Arbor hæc inferiore sui parte fertilior esse solet, neque cariem, neque vetustatem sentiens. Idque de multis singulare habet, quòd se frangi sonitu prænunciat, ita vt præsentire homines possint. Quod in Antandro contigisse tradit Plinius, omnesq; è balneis terrefactos aufugisse. Sed mirabilis esse solet illius cum quercu antipathia: tam enim pertinaci odio dissident, vt iuxta nucem iuglandè depacta quercus moriatur, imò verò altera in alterius scrobe

Nucis arboris
stillicidia
nocere, ad-
hæc umbrâ.

Mira de nu-
ce arbore, &
notanda.

Nucis &
quercus sum-
ma antipa-
thia.

M posita

posita elanguescit: & si nucem in quercum senio mutari nonnulli tradiderint. Damageron in suis Georgicis græcis scribit, nucem meliorem fieri, meliùsque adolescere, si vrina pueri impuberis, vel nondum Venerem experti, diebus quinque præmaceretur, antequàm terræ committatur, & ita plantetur. Quod etiam in amygdalis commédatur, vt sequenti capite scribemus. Si caudici, vel radicibus cinerem iugiter affuderis, corticis teneritudinem & nuclei fragiliorem carnem, fructuúmque densitatem procurabis. Eadem lætior euadet, ac citò adolefcet, si cupreũ clauum, aut ligneum palum ad medullam vsque transfixeris. Nodosam duritiem exuet, ac nuces facile friabiles dabit, si trũcum terebro per medullam ritiem exuat traieceris, atque foramini parem vlni cuneum adegeris. Si fructum amittit, & defluum habet, verbasci radicem, vel coccineum pannum detritum, & sterquilinio acceptum, amuleti vice suspende, aut illiga. Hæc Damageron. Ad Palladium redeo. Si senectæ vitio, inquit, excauetur iuglandis arbor, longus canalis à summo trunco ad imum excudi debet: sic enim Solis & venti beneficio difflantur ac durefcunt quæ in marcorem transibant. Arcebitur autem hiantis cauernæ vitium, frequenti arboris ablaqueatione. Si prædurum & lignosum fructum gignat, cortex in orbem vulnerandus erit, vt noxij humoris vitium deducatur. Alij radicem summa præcidunt. Plerique terebratæ radici buxeum cuneum imponunt, aut cupreum, ferreũve clauum. Africanus pollicetur in suis georgicis, iuglandes sine putaminibus nuces edituras, quas Tarentinas nuncupant, si fractis, vtrinque carinis, integer nucleus

Quomodo
nux optimè
adolefcet.

Quomodo
cortex nucis
fiat fragilis.

Quomodo
nodosam du
friabiles dabit
ritiem exuat
nux, & fru-
ctum non
perdat.

Ne vitio se-
nectæ exca-
uetur nux
& interhiet.

Ne ligno-
sum fructum
nux prog-
gnat.

Quomodo
gignantur
nuces absq;
putaminib⁹.

illæsa

illæsa prorsus carne, lana aut vitigineis folijs recentibus obuoluatur, quò minùs à formicis enucleatus arrodatur, dein terræ mandetur. Africano subscribunt Florentinus Græcus, et Palladius Latinus, promittitq; ille, amygdalis idem euenturū, si trunco & radicibus assiduè cinis circumfundatur: imò verò & reliquis fructuum generibus, quæ testam forinsecus habent, si iuxta præcedentem modum eorum arbores plantentur. Quod nuciferæ arbori quæ ætatem tulit, si voles accommodare, lixiuis per annum cōtinuum ter in mense rigabis. Cæterum quia arbor hæc fata quæuis, vt diximus, sua vmbra & præsentia lædit, atque hortis ob id inutilis esse censetur, (hanc nisi in extremo margine fundus alat) idcirco cuperent pleriq; rationem inire, qua vel arefceret, vel annosa & grandis facilè extirparetur. His Democritus hunc in modum satisfacit. Ieiunus (inquit) lentis grana aliquot mande seorsum: quæ dum adhuc in ore versas, pubescentis flore iuglandis ramum quem volueris demorde, arbor paulatim distabescet. Id si non placet, flagrans igni clauus (vel lentis granū, vt legit Ruelius) radicibus imprimatur. Aut in traiectam terebro arborem, puerile lotium, vel cuneus myrteus immittatur: præsertim dum floret. Aut radici ablaqueatæ dictamnus, faba, vel pannus menstruo muliebri imbutus, admoueatur: nam ita arbor tabida ariditate conficietur. Sunt qui in terebratam medullam viuum argentum iniiciant. De extirpatione quarumcunq; arborum, quando huc incidimus, hæc apud Plinium reperi. Syluæ extirpandæ rationem Democritus prodidit, lupini flore in succo cicutæ vno die macerato, & arborum:

Notanda
quia valde
pulchra.

Quomodo
nuciferæ ar-
bori quæ æ-
tatem tulit,
succurratur:

Quomodo
facilè extir-
panda sit &
perdēda nux
annosa.

De extirpa-
tione qua-
rumcunq;
arborum:

Nux vapu-
lando, vt
mulier & a-
sinus, emen-
datur.

radicibus ablaqueatis resperfo. Sunt qui sub die-
bus Caniculæ illas ad medullam perforét, & pe-
troleum cum sulphure inijciant. Ferè hîc præte-
rieram quod à multis traditum & obseruatum
audio, nimirum nucem arborem crebra vapula-
tione emendari & fœcundari: vel fidem faciente
hoc populari disticho,

*Nux, a sinus, mulier, simili sunt lege ligata,
Hæc tria nil rectè faciunt si verbera cessent.*

Prognosticõ
fertililitatis
vel sterilita-
tis a nuce.

His vtcunque positis non prætermittam pul-
cherrimum fertilitatis, vel sterilitatis præfagium
& prognosticon, quod ex nucis arbore Virgilius
posteritatem latere noluit, licet multi amygdalæ
ascribant:

*Contemplator item (inquit) cùm se nux plurima
sylvæ*

*Induet in florem, & ramos curuabit olenteis:
Si superant fructus, pariter frumenta sequentur,
Magnaq; cum magno veniet tritura calore.
At si luxuria foliorum exuberat vmbra,
Ne quicquam pingueis palea teret area culmos.*

Hîc dissimulandum non arbitror, quòd Iuglan-
dis cortex lanis tingendis, & rufandis capillis,
Plinio autore, adhibetur. Quinetiam digitos &
manus suo attritu infuscare solet. Quod nux que
rula sic apud Ouidium testatur,

*Nostra notat fusco digitos iniuria succo,
Cortice contactas inficiente manus.*

Fructus nu-
cis pulcher-
rima descri-
ptio & pi-
ctura.

Sed omiſſa arbore, ad eius fructum, si placet, ve-
niamus, quem duplici munimento & inuolu-
cro tegi, nullus est qui non videat, puluinato pri-
mùm calice, herbaceoque cortice: mox ligneo
puta-

putamine, compactili carinarum loculo, & tenui tunica intus armato, quot modis fœtus in parente solet esse, vt scribit Plinius. Quæ causa nuptijs religiosas fecit nuces: olim à Regibus è Perfide trāslatas, & ob id regias ac perficas nominatas, vt autor est ille idem Plinius. Hic non tacebo, quòd à capitis grauedine, quam foliorũ odore in crebrum penetrante, nux inducit: nec non à grauitate vmbrae, karyon Græcis dici solet: quibus kara, Attico idiomate, caput significatur. Sic à Latinis ob easdem causas, à nocendo nux (vt opinor) nomen habuit. Cæterum iuglandem nuncupari volunt, ac si diceres Iouis glandem, interlisis literis. Quo nomine primo mundi æuo ita appellatam fuisse plures tradunt. Quippe cum homines diu glandibus victitassent, inuenta tandem arbore quæ nuces ferebat, degustato nucleorum eius sapore, dulcedine illorum mirum in modum illecti, nuces, Iouis glandes ob præstantiam & excellentiam appellauerunt. Ad pensum redeo. Nucibus cortex sponte exutus maturitatis indicium præbet, ac tempestiuitatem fatetur. ex quo tunc excuti debent. Seruantur optimè vel paleis obrutæ, vel arena, vel folijs suis aridis, vel arca ex ligno suo facta, si in ea claudantur, vel si cepis remisceantur. Quibus hanc contubernalis hospitij vicissitudinẽ rependunt, vt eis acredinẽ tollant, & proinde suauiores reddant, quemadmodum Palladius adnotauit. Apud quem Gargilius Martialis (cuius meminit Seruius in Georg. Virgil. vt antea monuimus) asserit se expertum nuces post annum virides inueniri, si liberæ putaminibus suis melle demergantur: additque, ipsum mel ita medicabile fieri, vt ex eo

Cur nuptijs

religiosæ

nucis.

Nota de

nominibus

nucis & eo-

rundem ety-

mo.

Vnde nuces

Iuglandes

vocatæ.

Quãdo nu-

ces maturæ

iudicandæ.

Quomodo

optimè ser-

uètur nuces.

Quomodo

nucis post

annũ virides

inueniãtur.

Terrestres
lūbrici à cor
ticibus iu-
glandis ex-
citantur.

concinna potio faucibus & arterijs medeatur,
Sed hæc sequenti narrationi medicæ erant con-
texenda. Istud pro coronide erit. Si in aquæ situ-
lam virentis iuglandium cortices tufo immise-
ris, & aqua illa terram perfuderis, videbis lum-
bricorum ingentem copiam emergere. Quod pi-
scatoribus scriptum sit.

Arboris Amygdali, eiusq; nucis, cura, auxi-
lia, & secreta. CAP. XIII.

Locus aptus
amygdalis.

Quomodo
plantanda si
amygdalus.

Notanda &
aduertenda.

Noua amy-
gdala pāgen-
da, & quo-
modo illis
succurrendū.

AMygdalus agrum durum, ficcum & cal-
culosum amat, adhæc cœlum calidissimū.
Quæ quia maturè florere consuevit, præcocique
partu, pro cœli & solinatura germinare, idcirco
Palladius ita statuendam præcepit, vt meridiem
si fieri potest, semper spectet. Plantatur, Florenti-
no autore, à nuce, viuiradice, et auulsione, vel sto-
lone. Noces quæ feri debent, pridie liquido fimo
macerantur. Sunt qui hydromelite, aut aqua mul-
sa madefaciant, & noctem vnā ibi esse sinant,
vt mellis mordacitas germen non extinguat, &
iucundioris saporis arbor fructum præbeat, cum
adoleuerit: meliusq; & celerius frondeat. quod
de amaris amygdalis multi intelligendū censent.
Vt vt fuerit, amygdali nux in terrā recta figi de-
bet, ea parte quæ acuminata est, ita vt lignosior
pars sursum vergat. Sed quæ pangentur amygda-
la, noua sunt eligenda, ac vegeta & recentia. Qui-
bus si ficcitas intercesserit, terna succurremus ri-
gatione in mense, herbisque nascentibus, & no-
centibus, circumfo diendo, emergentem arbuscu-
lam sæpenumero liberabimus. Terra seminari

Palla-

Palladio adnotante, lætamen admistum habere debet, spatij inter arbores 20. pedum distantibus. Adolescentes arbusculæ & nouellæ diligenter à pecore sunt seruandæ, quia si ab illis roduntur, amarescunt. Dum floret arbor, circumfodi non debet, quia inde flos excutitur: cuius ea est natura, ut in senio fecundior sit, quàm iuuenta. Hoc loco minimè prætereundum duxi, quòd amygdalus sola minus ferax censetur: associata, fructum dat celerius. Equinum finum, eiusque vaporem summè odit: maximè circa germinationem & flores: Hinc nimirum plures amygdalinas arbores sterilescere & siccescere obseruatum est. Theophrastus tradit, & post eum Plinius, ex amaris dulces fieri amygdalas, si stipite circumfosso, & ab ima parte perforato, defluens undique pituita detergeatur. Quod Africanus in suis Georgicis græcis etiam monuisse videtur, hunc in modum scribens. Ex amaris dulces fient amygdalæ, si circumfosso stipite quatuor digitis à radice cauernula imprimatur, per quam lacryma quotannis effluat, donec dulcescat fructus. Idem fiet si circa radices ablaqueatas, vrina & suillum sterminus largius infundantur, deinde terra exaggeretur, et sepius id repetatur: aut truncus medius terebretur, & cuneus ligni, melle oblitus imprimatur, ut habet Pallad. Quin teneram & dulcem, ex dura & amara efficies, eodem Africano autore, si radicibus ante florem circumfossis, aqua calida frequenter ingeratur. Quod Gargilio Martiali, suo more parum prudenter ascribit Pallad. Fructum facillimè amittit, nedum florem, si austrinum fiat celum atque nubilum. Cæterum, ex sterili fructiferam reddes, ut scripsit Democritus in suis de re

Amygdali-
næ arbuscu-
læ à pecore
defendendæ.
Quomodo
ex amaris
dulces fiant
amygdalæ.

Quomodo
fiant teneræ
& dulces
amygdalæ
ex duris &
amaris.

Quomodo exsterili fiat fructifera amygdalus. agraria commentariolis, si radices hyeme nuda-
 ueris: vel in perforatam arborem, vt vult Colu-
 mella, lapidem adegeris. Quòd si perseuerauerit
 folia ferre, fructum verò nullū dare, partē trun-
 ci iuxta terram forato, vel potius radicem, vt le-
 git Palladius, & pinguis tedæ cuneū in foramen
 transfigito, humanaq; vrina affusa obruito: aut
 filicē sic inferre, vt libro tegente claudatur. Theo-
 phrastus copiosiore fructum dare promittit, si
 ferreus palus arbori adigatur, impressioque fora-
 mini querneus inferatur paxillus: quo modo in
 arborem animaduertitur, ac si iniuria lasciuiet.
Remedium aduersus pruina. Vbi à pruina metus erit, Gargilius Martialis hoc
 remedio subueniri ait. Antequā floreat amygda-
 lus radices nudentur, & albi lapides minutissimi
 arenis remissi congerantur: atque vbi iam tem-
 pus videbitur vt debeat germinare, effossi sub-
 moueantur. Porro, inscripta nascentur amygda-
Quomodo inscripta na- scantur a mygdala. la, vt Democritus in suis adnotauit Geoponicis,
 & Palladius cōfirmavit, si aperta testa sanus tol-
 latur nucleus ac integer, & in eo quod libuerit
 scribatur: inuolutusq; papyro, & luto intectus,
 necnō suillo stercore diligenter circūlitus obrua-
 tur. Itaque de arbore & eius secretis hactenus.
Pulcherri- ma pictura amygdalarū Cuius nuculas, quas & amygdala & amygdalas
 nuncupauimus, gemino operimento tegi nullus
 est qui nō videat: puluinati primū calicis, mox
 lignei putaminis multos scarificatus sustinetis, et
 in rimulas varias dehiscentis, cui solidus subest
 nucleus. Maturitatem fatentur omnes, vt tradit
Quando ma turæ amyg- dalæ, & quo- modo ser- uandæ. Florentinus, cū spoliata fuerint corticibus. Quæ
 si muria lauentur, candidæ fient, ac longo tem-
 pore incolumes perseuerabunt: sed ante reposi-
 tionem debent in Sole ficcari. Si collectæ diffi-
 culter

culter corium exuant, paleis obrutæ illud facile relaxabunt ac deponent. Si illas ad magnitudinē mirandam prodire desideras, Perficorum caput confule. Quod ad longævam attinet, custodiam, absque vlla hominis cura, vlloue externo auxilio, diu seruari possunt, modò locum nactæ fuerint idoneum & opportunum, qui austris minimè pateat, & situm ac marem non admittat.

Arboris Punicæ, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta. CAP. XIII.

NVnc demum agendum mihi restat de arboribus quarum fœtus admiramur, palpamus, & gustamus, sed parentes ignoramus, non videmus, & desideramus. De Punicis, inquam, Aurantijs, Citrijs, Limonibus, Ficu & Olea. Quæ tametsi in septentrionalibus hortis nostris & agris non nascantur, nec foueantur, de his nihilominus hîc scribere non detrectabo, vt labor noster, opera & studium, omnibus ex æquo profit, Sanè huiusmosti arbores climati nostro cum suis fructibus vsque adeo sunt implacabiles & infensæ, vt nullis blanditijs, nullis officijs, nullis obsequijs apud nos habitare velint, etiam si mitioribus locis hospitia illis designemus & offeramus: tantus est patriæ & natalium amor. Sed missa longiore præfandi mora, ad rem venio. Arbor Punica nostratibus Granata vulgò dici solet. à granorum seu acinorum multitudine. Cuius pomum vnà cum arbore nobilitavit Carthago: indèque Quo cælo & nomen sibi adoptavit. Calido aëre gaudet, & in solo gaudeat locis minimè aquosis plantatur, testimonio Flo-Punica.

Mirus autoris candor & modestia.

Quomodo
serenda Pu
nica.

Nē findātur
Punicę mala.

Flos Punicę
qualis,

Ne floré &
fructū amit-
tat Punica.

Punicū ma-
lū vnde Gra-
natum appel-
letur.

Punicorum
species.

rentini Græci, cui Palladius post Plinium suf-
fragatur: additque solum macilentum ac creto-
sum amare, sed in pingui quoque prouenire. Se-
ritur plantis de matrum radice auulsis. Sed meli-
us procedet, si ponendus ramulus de gemmata as-
sumatur matre, & scilla radicibus immittatur:
nam ita lætior ac fœcundior fiet. Si tres lapilli in
radice constituentur, prouidebunt ne poma fin-
dantur, quemadmodum scripsit Palladius. Riga-
tum & purgationem desiderat: solaque hæc ar-
bor, cum vite & ficu, caudice fisso non emoritur,
breui alioquin viuens spatio. Flos illi puniceus
esse solet, oblongus & calathi effigiem repræsen-
tans, aspectu sanequàm iucundo: balauustum vul-
gus nuncupat. Quanquam non sum nescius Dio-
scoridem satiuę punicę florem cytinum appel-
lare, syluestris verò balauustum: cui Plinius non
subscribit. Perdit facile ante maturitatem fructū
roribusque nimis & pruinis florem: qua de cau-
sa ramos eius inflectunt coloni, ne subrecti humo-
rem infestum excipiant & contineant. Prolem
sursum versus procreat, quæ corio & membrana
tegitur, fæctis intus numerosis acinorum granis,
vnde Granati nomen. Qua voce vtuntur anti-
quorum plerique cum Columella. Scio non de-
esse qui pomum hoc ita nuncupatum velint à
Granata regione Hispaniæ, quòd inibi numero-
sa proueniant punica. Quæ triplici specie à Dio-
scoride distinguuntur: in dulcia, acida, & vinosa
seu mista. In quibus & fructus, & acinorum ma-
gnitudine, adhæc liquoris copia præcellunt vi-
nolenta. Plinius species quinque fecit, dulcia sci-
licet, acria, mista, acida & vinosa. Acida fieri cre-
duntur, si assiduè rigentur, nam siccitas in his &

suau-

suauitatem præstat & copiam: cuius tamen nimi-
 etati, vt Palladiano vtar verbo, aliquid debet **Quomodo**
 humoris opponi. Si ex acidis dulcia facere voles, **punica fiante**
 stercore fuisse & humano, vrinâque veteri radi- **acida.**
 ces irrigabis, Columella autore. Quin & nos, ait,
 etiam exiguum admodum Laser Cyrenaicum **Quomodo**
 vino diluimus, & ita cacumina arboris summa **ex acidis dul-**
 obleuimus: ea res emendauit acorem malorum, **cia euadant.**
 & apyrenum, dulcémque fructum fecit. Paxa-
 mus Græcæ agriculturæ professor peritissimus,
 eam in rem arboris radices circumfodi iubet, fu-
 illumque sterco sublini, deinde terra superinge-
 sta, humano lotio rigari. Sed de hoc, inquit, in a- **Modus Paxa**
 lio nostro Georgico opere perfectius à nobis di- **mi pulcherri-**
 ctum reperies. Georgicum opus illud desiderari **mus.**
 intelligo, vt alia antiquorum pleraque, magna
 rei literariæ iactura. Rursum ex acidis dulces fa- **Alius modus**
 cies, si ablaqueatis radicibus tedæ clauum infigas
 Sunt qui algam marinam radicibus obruant, &
 ei asininum sterco cum porcino remisceant. Ne **Ne findatur**
 punica in sua rumpantur arbore, remedio sunt **punica in ar-**
 lapides tres ad radicem collocati, dum feritur ar- **bore.**
 bor: quæ si iam fata est, scilla secundum radices
 plantanda venit. Aliter cùm matura fuerint puni-
 ca, antequam rumpantur, petioli quibus depen-
 dent sunt intorquendi. Quæ res etiam præstat vt **Quomodo**
 anno toto viridia seruari possint in arbore, quæ- **punica serua-**
 admodum ex Columella Plinius & Palladius **bütur viridia**
 adnotarunt: vel potius ex Florentini & Africa- **in arbore.**
 ni Græcis Georgicis, & ij & ille transcripserunt.
 Sed præter iam dicta, idem Africanus in exca-
 uatos scrobes, dum pangitur arbor punica, co-
 chleas iniicit, si quidem reperiri possint: vel scil-
 læ bulbos vnâ mittit, cæca quadam naturarum
 discor.

Quomodo
in miram ma-
gnitudinem
crescant pu-
nica.

Quomodo
comparetur
punicorum
multitudo.

Quomodo
florem conti-
nebit arbor
punica.

Quomodo à
vermibus de-
fendatur pu-
nica arbor
& eius poma.

Vt punica
diu seruen-
tur viridia in
arbore.

discordia. Tradunt in miram magnitudinem pu-
nica mala protuberare, si olla fictilis circa arborē
obruatur, vel ita aptetur, vt ramus cum flore in
illa claudatur, ad palum, ne resiliat, illigatus, ip-
sæque olla contra aquarum incurfus operta mu-
niatur: nam suo tempore poma eiusdem magni-
tudinis qua fuerit, opportunè reddet: imò verò
ad illius rei figuram efformata, quam ollæ aut va-
sculo impresseris, quemadmodum tradit Gargi-
lius Martialis apud Palladium. Qui etiam pro-
mittit Punicorum multitudinem, si tithymali &
portulacæ succus æqualiter mistus, trunco arbo-
ris, antequam germinet, illinatur. Quod Democri-
ti georgicis acceptū ferre debebat Palladius, non
Gargilio Martiali. Si florem non continet arbor
punica, veterem vrinam cum aquæ mensura pari
temperabis, & per annum radicibus ter infundes
vni punicæ amphora ingesta sufficiet. Sunt qui
algam radicibus iungant, vel florentis arboris
truncum, plumbeo circulo concludant: aut an-
guis corio circudent, vel bis in mense irrigent.
Si vermibus laborant tam poma quam arbor, ra-
dices felle bubulo sunt tingendæ, & continuò mo-
rientur. Si clauo æneo, vt alibi scripsimus, illos
purgaueris, non facilè renascentur. Quibus etiam
appositè obuiabis asini vrina suillo stercore ad-
mista & radicibus affusa, vt tradit Palladius. Cæ-
terùm, in sua arbore viridia longo tempore per-
manebunt punica, vt scripsit Florentinus, si peti-
olos, vel potius ramulos, dum in vigore sunt po-
ma, semel atque iterum contorseris, & cucurbi-
tas aridas ac rapa singulis circundederis, ne hu-
medentur, aut ab auibus arrodantur. Si infœcū-
da fuerit punica arbor, fructuosam reddes cinere
&

& lixiuio circa truncum frequenter infuso. Si ægrotabit & languida erit, curabitur, recreabiturque vbi caudicem iuxta radices, algis è mari proiectis contexeris, & assiduè rigaueris. Candidi fient punicorum acini, si argillæ & cretæ miscueris quartam gypsi partem : & toto triennio hoc genus terræ radicibus insperferis, de Gargilij Martialis consilio. Didymus in suis Georgicis testatū reliquit, punica rubicunda fieri, si cinis cum lixiuio circa arboris truncum crebrò immittatur, aut glandium cinere radices saturentur. Sine acinis nasci promittit Africanus si dempta medulla vt in vite, furculus adobruatur, & dum comprehenderit, quod emergit amputetur. Sed hoc loco prætereundum non arbitror, quòd ramis punicæ gestatis, venenatę bestię procul arcentur: quapropter in stragulis & locis serpentibus obnoxij illos securitatis ergo deponendos censent prisca rei agrarię doctores, & interpretes, sicuti libro primo admonuimus. Punica arbor myrti coniugio apprimè lætatur, vt tradit Democritus, & ob id myrto insita fertilior euadit. Vtriusque radices & si aliquanto distent interuallo, nihilominus mutuo complexu exhilarantur. Quid ampliùs? Africanus in suis de agricultuta Cõmentarijs docet, quomodo punico decerpto ex sua arbore, dicere possis quot grana intus contineat. Pomum Pulchrū in vnum, inquit, prius aperi, & quot acinos habeat dinumera, ac tibi in singulis tot esse persuade, etiam si magnitudo variet, modò ex eadem arbore legantur. Nam sola differentia erit non circa numerum, sed magnitudinem aut paruitatem acinorum. His vtcunque pro arbore & eius pomis expeditis, ad condituram, repositionem, & tutam

Remedium infœcundæ, languidæ & ægrotantis punicæ.

Vt candidi fiant punicorum acini.

Vt fiant rubicunda punica, & absque acinis.

Punicæ ramis venenata arcere.

Punicæ cum myrto summa amicitia.

Pulchrū in vnum diuinatione acinorum Granati.

custo-

custodiam commodum venio. Berytius in suis de agricultura præceptionibus græcis tradit, punica ad hybernos vsus referuanda, leni manu decerpi oportere, ne tactu asperiore vitientur, aut vulnus sentiant (quæ duo putrilaginis originem adferre solent) deinde pediculis in coctam & liquidam picem demeritis, refrigerata, ex ordine suspendi debere. Sunt qui tota in picem mergant, & vbi refrixerint, suspendant. Alij arentibus flocculis singillatim inuoluta, funiculis obstringunt, ne tumescentia dehiscant in rimas: postea gypso vndequaque illinunt & vestiunt, eoque modo munita ac loricata, in parente arbore hæerere patiuntur: sed maioribus ramis alligari debent, vt immota maneant, & ventorum vim sustineant. Palladius, & ante illum Columella, ex Græcorum placitis, atque adeo vnius Berytij, tradit diu seruari posse punica, si integra vt diximus collecta, & lino sparso colligata, in aqua marina, vel feruente muria tandiu demergantur, vt liquorem combibant, & madescant: siue, vt legit Columella, tantisper demittantur dum decolorentur, deinde Sole triduum resiccantur, sed ita vt nocte sub dio non maneant: postea loco frigido suspenduntur: cum volueris vti, aqua dulci macerabis. Sunt qui in scobe querna prius aceto suffusa ordinatim obruant. Alij argilla, vel figulari creta induunt, & siccata, loco frigido suspendunt, atque cum vsus exegerit, in aquam demittunt, & cretam resoluunt. Plerique attactu illa inuicem separant, & paleis diligenter operiunt. Columella pediculos pomorum sicuti sunt in arbore contorquet, ne pluuijs rumpantur, & hiantia dispereant: deinde ad maiores ramos alligat, vt immota maneant: mox spar-

Quomodo punica ad hybernos vsus seruari debeant.

Vt longo tempore seruentur punica.

Varij & pulchri modi custodiendorum punicorum.

Ne rumpantur, aut interhiant punica

teis restibus arborem cludit, ne à coruis aut cor-
nicibus, aliisve auibus eius soboles laceretur. Sed
ad Berytium de punicorum custodia scribentem
redeo. Is singulis fictilibus ollulis punica singula
ex arbore pendentia collocat, & diligenter oper-
ta ita munit ac stabilit, vt neque ad ramos aut trū-
cos offendāt, vel mutuo collisu sese atterāt & cō-
fringant. Cui Columella ad vnguem subscripsif-
se mihi videtur his verbis: Nonnulli vascula fi-
ctilia dependentibus malis aptant, & illita luto
paleato arboribus hærere patiuntur. Alij fœno
vel culmo singula inuoluunt, & insuper luto pa-
leato crassè linunt, atque ita maioribus ramis al-
ligant, ne, vt dictum est, vento commoueantur.
Sed hæc omnia sereno cœlo administrari debent
absque rore: quæ tamen aut facienda non sunt,
quòd lædantur arbusculæ, aut certè non conti-
nuis annis vsurpanda, præsertim cùm liceat de-
tracta mala ex arbore, modis multis innoxia cu-
stodire, sicuti antea ostendimus, & nunc demùm
etiam ostensuri sumus. Palladius docet optimè
seruari, si seriola obruatur sub dio quæ habeat a-
renas ad medium vsque, & cum suis ramulis le-
cta mala imprimantur singula cannis singulis,
vel sambuci virgulis, & ita in dictis arenis separa-
ta figantur, vt quatuor digitis emineant ab arena.
Hoc idem paulò aliter & apertius Columella sic
est profecutus: Sub tecto, inquit, fossule fiunt tri-
pedanæ loco siccissimo, eoque dum aliquantum
terræ minutæ repositum est, infiguntur sambuci
ramuli: deinde sereno cœlo granata leguntur cum
suis pediculis, & sambuco inferuntur. Quoniam
sambucus tam apertam & laxam medullam ha-
bet vt facilè malorum pediculos recipiat. Sed ca-

Pulchra &
notatu digna
pro seruan-
dis punicis.

Modi alij cu-
stodiendorū
punicorum.

Artificiū pul-
chrum & inge-
niosum.

uere oportebit, ne minùs quatuor digitis à terra absint, & ne se contingant poma. Tunc factæ scrobi, operculum imponetur, & paleato luto cir-

Inuentiones miræ pro seruandis punicis.

cumlinetur, ac ea humo quæ fuerat egesta operietur. Sunt qui in calidam aquam intincta, & statim exempta diutissimè incolumia seruant. Alij in ficcam arenam distincta & secreta deponunt, aut in frumentario aceruo ad vmbra, donec rugosa fiant, diligenter condunt. Plerique, vt Pallas adnotat, in seriola cui ad medium aqua mittatur, punica sic suspendunt, ne humorem tan-

Via aliæ custodiendorû punicorum.

gât, quæ postea diligenter clauditur, ne ventus irrumpat. Alij in dolio hordei pleno ita collocant ne se inuicem contingant, illudque desuper operiunt. Non desunt qui illa cum ramulis arbori detrahant, & creta figulari perlita, vbi diligenter maturuerunt, in Sole deficcant: deinde si quâ rimam creta fecit, luto linunt, & rursus afficcata frigido loco suspendunt, quemadmodum scribit Columella. Qui hanc rationem postremam custo-

Notatu digna quia pulchra.

diendorum granatorum à Græcis geoponicis tacite mutuata, sic nobis proponit. In vrceo fictili nouo (inquit) scobem populneam, vel iligneam substernere oportet, ac ita disponere vt scobs inter se calcari possit. Deinde facto primo tabulato rursus scobem substernere, & similiter mala disponere, donec vrceus impleatur. Qui cum fuerit

Quomodo legendû pomum quod vetustatem ferre debeat.

oppletus, licebit operculum imponere, & crasso luto diligenter oblinire. Omne autem pomum quod in vetustatem reponitur, cum pediculis suis legendum est: &, si absque arboris noxa fieri possit, etiam cum ramulis, nam ea res plurimùm ad perennitatem confert. Hactenus de punicorû repositione & custodia, in qua demonstranda &

recen-

recensenda, si tibi prolixior sum visus, factum id
 puta, quòd hæc ratio multa habeat communia
 cum reliquis pomorum generibus. Cæterùm, hîc Quomodo
 non omittam quòd ex punicis seu granatis vinû fiat vinum
 medicatum fieri solet tali arte ac methodo. Acini medicatum
 maturi diligenter ex suis membranis seclusi, præ- ex punicis.
 lo committuntur ac exprimuntur: mox vinum
 faccis ad id accommodatis percolatur, & in vas-
 culis reponitur quousque fex residat, deinde cla-
 rum custoditur affuso desuper oleo ne corrup-
 patur, vel acefcat. Sunt qui absque oleo illud in
 cadis asseruēt, sed per estatem facile acefcit. Modi Oleum ab
 alijs sunt requirendi à consultissimis agriculturæ acore vina
 & medicinæ professoribus, uam, vt dixit Poëta, tuetur.
Non omnia possumus omnes. Illud interim nō dissi-
 mulabo quod apud Hieronymum Cardanum
 legi: nimirum corticem punici mali ferrum
 in chalybem mutare: sed modum subticuit.

Arborum Citriæ, Aurantiæ, & Limoniæ, ea-
 rundemque pomi, cura, auxilia, &
 secreta. CAP. XV.

Citria arbor, quia apud Medos & in Persi-
 de nata ac educata fuit, idcirco & Medica Arbor citri
 & Persica Theophrasto, & Assyria Plinio voca- cur Medica
 ri solet. Hanc gentes plurimæ ob remedij præstan- & Persica dis-
 tiam, frustra olim sudarunt ad se transferre ficti- catur.
 libus in vasis, dato per cauernulas radicibus spi- Palladius ara-
 ramento. Plinii æuo in Italia non vigebat: pri- borem citri
 musque Neapolitanus Palladius cultu & diligē- primus in La-
 tia è Medis in Latium transtulisse ac propagauit- tium transtul-
 se dicitur. Quem solers imitata posteritas, meri- lit.

Quo solo & cœlo gaudeat malus citrius.

dionali Gallia & Hispania ceu per manus tandem communicauit. Amat terram rarioris nature que admodum idem scribit Palladius: adhæc cœlum calidum & humorem continuum.

Pulchra arboris citri descriptio.

Ipsa ingens arbor (inquit Virgilius) facièmq; simillima lauro:

Et si non alium latè iactaret odorem,

Laurus erat: folia haud vllis labentia ventis:

Flos apprima tenax.

Et Iouianus Pontanus,

ipsa quidam lauro foliisque, & cortice, & ipso

Stipite tum similis, tum frondescente iuuenta:

At cono inferior, ramisque valentibus impar:

Nam florum longè candore. & odoribus antèit.

Cucurbitas citriam feruare ac iuuare.

Hæc arborum omnium sola ab austro opem sentit, & ab aquilone læditur, autore Florentino in suis de agricultura Græcis Rudimentis. Si quis in regione frigida illam nutrire & cicurare uolet, loco ad meridianam partem conuerso debet disponere, & hybernis mensibus stramine, aut tegetibus operire, & maximè cucurbitarum farmen- tis: nam sympathia quadam illam à frigore illæsam feruare dicuntur, vt idem scripsit Florentinus. Hinc factum videas, vt multi non ineptè prope citriam cucurbitas vbique ferant, nam ab his iuuari creditur. Vbi æstas refulserit, nuda arbor aeri tuto est reddenda ac exponenda. Gaudet assidua fossione, ex qua maiora proueniunt poma. Stirps ea suapte natura tenerior, si paucam glaciem experiatur, syderata contabescit. Quare diuites in concameratis fornicibus ad Solem spectantibus, illam prope parietes collocant, copiosoque humore rigant. Dum æstas aduentarit,

aper-

Arbor citria frigoris impatiens.

apertis fornicibus, vt dictum est, Sole illustrari
 sinunt, & eius tepore vitalique spiraculo foueri
 ac recreari. Appetente rursus hyeme sub for-
 nices reducunt. Seritur femine, talea, ramulo, **Quomodo**
 & claua, vt in suis Georgicis græcis tradit Ana- **femine teren-**
 tolius. Si femine vel granis serere satagis, hunc **da sit arbor**
 in modum de Palladij consilio incedere tibi lice- **citri.**
 bit. Imprimis terram ad duos pedes fodies, ci-
 neremque miscebis ac in breues areas digeres, vt
 vtrinque per canales aqua discurrat. In dictis
 areis palmarem scrobiculum manibus aperies,
 & tria grana verso deorsum cacumine, iuncta
 constitues, ac obruta quotidiano imbri resper- **Quomodo**
 ges, vt rigatione animata melius adolescant. A- **acres medul-**
 creis medullas in dulcibus mutabunt, si per tridu- **las mutet in**
 um mulla maceraueris, citiusque procedent, si **dulces citri**
 aquæ tepentis beneficio vtaris, vel ouillo lacte,
 quod præstat. Seruntur etiam fictilibus, dato
 radicibus spiramento per cauernas. Natis ger-
 minibus proxima herba semper runcanda est,
 & planta trima transferenda. Quæ plurimum
 iuuari creditur circumsitæ cucurbitæ flagellis:
 nam naturali & occulta quadam vi, illam, vt
 diximus, à frigoribus iniuria vindicant. Ex **Remedium**
 quo combustæ cucurbitarum vites, citri radici- **arboris quæ**
 bus vtilissimum præbent cinerem. Si arborem à suo degra- **uatur fructu:**
 uat, poma multa detra- **uatur fructu:**
 here conueniet, ita enim alenda, vegetiore pro-
 ficient incremento. Calidis locis partum nun-
 quam alternat, sed perpetua fertilitate pomifi- **Mira arbo-**
 cat, alijs pubescentibus, alijs adultis, alijs matu- **ris citri pomi**
 ritate caducis. Vnde sic gradatim illius succe- **ficatio & fer-**
 dunt poma, vt maturis se substituât acerba, acer- **cunditas.**
 borumque ætatem florentia consequantur: orbē

**Pulchra de-
scriptio & pi-
ctura citri
pomi.**

**Summè no,
tâda & aduer-
tenda quia
pulchra.**

**Quomodo
citrium po-
mû nascatur
effigiatum.**

**Quomodo
rubra fiant
citria, & me-
dium illorû
dulce,**

quendam continuæ fœcunditatis sibi ministrante natura, quæ hâc fœturam non interpellat, sicuti præclare adnotavit Plinius. Soli flores qui velut eiectam in medio colum gerunt, fœcundi creduntur: qui verò ea carent, sterilefcunt, infertilesque labuntur. Porro, hîc mihi dissimulandum non est, quòd hæc arbor alijs annecti recusat. Cuius pomum citrium vulgò nuncupatum, effigie rugis caperata, oblonga, & interdû rotûda, aureo colore sup pallido illustratur, comite gratissimo odore, & acidulo sapore. Non mandebatur Theophrasti ætate, sed ne Plutarchi quidem auorum memoria, vt Athenæus scriptum reliquit. Parthorum proceres huius grana duntaxat incoquere solebant esculentis, cômendandi halitus gratia. Quod plerique ad folia detorquent non minus odorata quàm pomum ipsum. idcirco vestibus vtrunque peraptè interferi solet, vt eas suaui odore perfundat, & ab offensis vindicet: vnde Homerus & Neuius vestes citrosas cognominarunt. Si pubescens pomum, fictili vel vitro claudatur, per incrementa non solùm formam vasis contrahet, sed tanta magnitudine, quanta fuerit vas, extuberabit. Quod si effigiatum fuerit, formæ & imaginis speciem inclusum pomum præ se feret: sed vasi oportet perspirationem relinquere, vt antea monuimus, hoc est, foraminula addere, quibus aërem admittat, ex Florentini cõsilio. Est alia via & ratio effigiandi pomi à nobis superiùs tradita, quando malorum historiam percurreramus. Ceterùm, si rubra citri poma vobis efficere, surculum moro inferito, & rubrû pomum dabit. Medium pomi dulce fiet, vt tradit Palladius, si truncus obliquo foramine ab imo

tere-

tereberetur, vt altera parte nō exeat: sic humor effluere permittetur donec poma formentur: mox Aliud vt cirforamen luto replendum erit. Idem fieri affirmāt tria fiant si femina priusquam ponantur, ouillo lacte, aut dulcia mellita vel saccharata aqua maduerint, aut in recēti ficu dies aliquot sepulta fuerint, aut in aqua decoctionis ficuum quadragesimalium emaduerint. Sed pulchrum erit his de rebus audire Iouianum Pōtanum, de Citriorum & Limoniorum mutando sapore hunc in modum scribentem:

Quò non ars penetrat? palmes cedatur, & ipse

Crassior: in palmūmque cauetur, & vndique labris

In gyrum ductis, nec pollice crassius, illuc

Infer mella liquata, & grandi contege saxo,

Quod Solem auertat: postquam arida suxerit arbor

Inclusum humorem, & sitiens noua pocula gliscit.

Mella cauo immersans flauentibus imbue riuis.

Vel vacuam solers thymbreo nectare cellam

Distende, ac lactices humano è corpore fusos

Mollibus irrorata radicibus: interea ne

Neglige frondosum toto de stypite germen

Vellere: non dēerit fœlix fortuna labori.

Haftenus Iouianus Pontanus, poëta, orator, & philosophus ad vnguem factus. Qui citriorum historiam in suis Hesperidum hortis omnibus partibus docto ac eleganti carmine absolutam reddidit. Hunc si videbitur, leges & consules. Venio ad citriorum condituram & repositionem ab antiquis acceptam. Itaque si aptè voles citria colligere & optimè seruare, nocte cum suis foliatis ramulis, latente Luna carpere debes, & secreta disponere: autor G. Martialis. Sotion inter Græcos geop. celebris, promittit citria nullo mo-

Ingeniosa,
pulchra &
notatu di-
gna.

Iouiani Pon-
tani laus.

Quomodo
optimè colli-
genda & ser-
uanda citria.

Modi alij
valde notan-
di.

do putrescere, quæ aceruis hordei aut milij obru-
ta fuerint. Alij singula singulis fictilibus claudunt
& opaco loco ordinata custodiunt. Plerique in
minutis straminibus seruant: vel paleis, aut sco-
be lignea. Idem Sotion iubet pomum citrii suba-
cto gypso studiosè lini, vt toto anni curriculo
inoffensa integritate, & omni vitio illæsum cu-
stodiatur. Sed ne, quæso, obliuiscaris, quòd cali-
do pani si superponantur citria putrilaginem ce-
leriùs concipient, & in corruptionem prompti-
ùs agentur.

Hæc de citrijs : de Aurantijs nunc paucis di-
cendum : quorum arbor citriæ plantam magni-
tudine æquat, & folijs ab ea parum, aut nihil re-
fragatur.

Vnde dicta
Aurantia po-
ma.

AURANTIA poma cum auri colore peltu-
ceant, ab auro nomen meritò accepisse mihi vidè
tur, ex quo aurea mala dici possunt. Quæ ex viri-
di in luteum languescunt, citreola & citrula no-
minant. Quæ verò ouata specie turbinantur, si lu-
teo nitent colore, citrangula, & priuatim citrea
appellant. Si herbaceo colore virent, limonia di-
cunt. Si prægrandia sunt melonum modo & orbi-
culata, ouatâque facie turgent, ponceria & citro-
mala vocitant. Quæ omnia specierum vernacula
nomina, à citrio deflexa videntur. Cum quo cõ-
munia ferè omnia habere creduntur, tam auxilia
quam secreta. Quæ res me mouet vt de illis in præ-
sentiarum nihil amplius scribam. Transeo itaque
ad Limonia: quorù cura, cultus & auxilia cum ci-
trijs conueniunt. Sùntque in triplici differentia.

Citreolâ, ci-
trâgula, li-
monia, pon-
ceria, & ci-
tromala.

LIMONIA.

Tres limoni-
orù differē-

-altera factu

Exiguo, succos gustu meditantur acerbos:

Alte-

*Altera sunt fructu maiore, & rorida succo:
 Vberiore sed oblongo tamen vtraque ductu:
 Tertia prae grandis turgent ouata volemo,
 Ac citrij referunt sinuosa ab imagine formam,
 Sed gustu ingrato, quemque ora offensa recusent.
 Est idem cunctis cultusque, & cura, & iniquum
 Caelum indignantur, frigusque, aestumque recusant.*

Qui plura volet, consulat librum secundum Horti Hesperidum Iouiani Pontani: illic reperiet quo sibi abunde satisfactum dicat. Hic finem etiam facturus, nisi mihi in mentem opportunè venisset, quod succo limoniorum bis aut ter colato, si integras margaritas lauabis & immerges, Solique expones, in quinque aut sex diebus ita colliquabis, ut mellis consistentiam referant. Ex ea materia poteris formare quicquid tibi visum fuerit, & paucis diebus diues fieri. Autor Hieron. Cardanus: cui ingenteis debentur gratiae, si vera sunt quae tradit. Hic non omittam quod apud Leuinum Lemnium medicum doctis. scriptum & adnotatum legi: nimirum limonijs tam acidum succum inesse, & usque adeo exedentis naturae ut si ei per horas aliquot aureum numisma inferas, acciso imminutoque pondere illud eximi deprehendes nam penetrabile frigus adurit. Quanquam alia subest causa, quae, ut alijs describendis suus detur locus, hic nobis non temerè relinquetur.

Notanda de succo limoniorum margaritas colliquente.

Succum limoniorum auro dum eyimere

Arboris Fici ac eius pomi cura, auxilia, & secreta. Cap. XVI.

Ficum Columella tradit aprica loca, calculosa, glareosa, & interdum saxosa maxime amara. Quo in situ celeriter conualescit, modo scro-

Quibus locis gaudeat ficus & qua terra ei quadret.

bes amplos & idoneos feceris, & altos, vt vult Palladius. Qui genus terræ durum, gracile ac fic-

Vera præstā. cum, ei etiam quadrare scribit, pro vtili pom-
 tior fiscus, in rum sapore. Quæ in montanis & frigidis locis
 mōtanis nas- nascitur, quia minus lactis habet, ad ficcita-
 çens, an pla- tem durare non potest: quare vsus illi in viridi
 nis. est. Quæ in planis & calidis locis viget, pinguior
 est, & ob id, in ficcitate durabilis. Sanè, cūm deli-
 catula sit planta, facilimè perit à glacie, ac citò à
 ventis disrumpitur. Quare ab his summè est tu-
 tanda, quemadmodum in suis Georgicis admo-
 net Didymus. Qui multitudinem aque, & crebrā
 rigationem, pomorum arboris huius naturalem
 pulchritudinem corrumpere, ijsque putrilaginē
 conciliare tradit. Nec omittit arborem hanc se-
 mine prouenire posse, si quis maceratas ficos re-
 sti obducat, & cum eadem obrutas frequenti
 imbre irroret: sic enim complures emergent ar-
 busculæ, quas oportebit transferre in scobes. Si
 quis viuiradicem pangat, scillæ bulbos interij-
 ciat, aut muria madefactam collocet. Præsta-
 bilius tamen fuerit, siue plantulam, siue ramu-
 los seras, bubulo timo madefacere. Sunt qui
 calcem viuam cum planta adobruant, vt idem
 prodit Didymus, arbitantes sic satam suo do-
 mino nequaquam decoquere. Alij rubricam ab
 laqueatis radicibus adiiciunt, alij verò cine-
 rem. Iuxta scillam fata Plinio lætior euadit:
 imò verò ocyus augetur, minúsque vermibus
 infestatur: quæ senescens fertilior esse solet,
 quàm adulescens: excitato puluere non solūm
 virescit, sed etiam increfcit ac proficit: ad quem
 vsus ficos solent suffodere coloni, cūm puluere
 opus fuerit. Non desunt qui radices amputandas

Ficum non
 ferre glaciē,
 ventos, nec
 aquas.

Quomodo
 semine pro-
 ueniat ficus.

Ficus sene-
 scens fertili-
 or quàm ado-
 lescentis.

contendāt, & cinere obstruendas, caudice passim vulnerato: copiosiore fructum inde sperantes. Recidenda sunt in ea arbore, quæ aut putria aut malè nata reperientur: alioquin locis humectis pomum dabit saporis obtusi: circuncisis contra hoc radicibus, aliquātus cinis debet apponi. Hæc **Ficus sola** ex fructiferis vna est quæ nunquã floret, ac breui **ex fructife-** tempore in ficeto viuit. Cui caprificus permisce- **ris nūquam** tur, ne ante maturitatem fructus amittat ac ver- **floret, vermi-** mes creet, quibus alioquin summè est obnoxia: **bus summè** adhæc, vt non sit necesse per singulas arbores si- **obnoxia.** culneas, caprifici poma in remedium suspendere. Si hoc defit, abrotoni virga, vt docet Palladius, suspenditur: aut callum quod in vimeis folijs in- **Ne ficus fru-** uenitur. Si id rursus non fuerit in manu, arietis **ctus amittat.** cornua circa radices obruentur. Vel trūcus ipsius arboris, qua parte turget, scarificabitur, vt possit humor effluere. Si vermibus laborauerit, ramū **Remedium** terebinthi, vel lentisci taleam cum plātis fici, ca- **aduersus** cumine inuerso ponemus. Perdentur verò calce **vermes.** viua radicibus insperfa, vel in cauas trūci parteis missa. Sunt qui æreis vncinis illos tollant. Alij amurcam, alij veterem vrinã ablaqueatis radicibus miscent: adhæc bitumen & oleum. Si voles vt ficus sua poma serò proferat, hoc est, si maturam ficum cupis serotinã facere, secretum id docentem Columellam auscultata. Cùm grossuli, in- **Vt ficus se-** quit, minuti erunt, id est, cùm fabæ magnitudo **rotina ferat** illis fuerit (vt interpretatur Palladius) ex arbore **poma.** decutito: hoc faciens coges vt alterum fructum edat iterum, cuius maturitatē in hyemem seram differet. Summè prodest simul atque folia agere **Vt fructum** cœperit, rubricam amurca diluere, & cum sterco **vberiore in** re humano ad radices profundere: nã res ea vbe- **ferat ficus.**

Quomodo
ficus fructū
nō abijciet.

Vt ficus sui
fœtus sit te-
nax.

Vt sylvestris
ficus māfue-
scat et scabis
liberetur.

Nemolestæ
sint formicæ.

Quomodo
fiant præco-
ces ficus.

riorem fructum, & pomi farctum speciosius ac plenius efficit. Prodest insuper cum frondere incœperit, acutissimo ferramento summa cacumina nonnunquam amputare: sic enim firmior fit arbor ac feracior. Democritus in suis Georgicis asserit, ficum pomorum iacturam non facere, si caudex mororum succo fuerit illitus. Adhæc fructum non abijcere ægrotantis modo, si radices sale ac marina alga, aut fuco marino, vt legit Ruellius obducantur. Vel si quadrantibus Lunæ caudices rubrica oblinantur: aut caprifici grossuli, vel intorta ex his ferta arbori suspendantur. Addit ille idem Democritus, quòd si Pleiadum emerfu quis in excauatum scrobem pares aquæ & amurcæ portiones mistas, circa truncum infundat, arbor sui fœtus tenax, pomum nequaquam abijciet. Ad quam rem Palladius cancrum fluuialem cum rutæ ramo eidem arbori suspendit, aut fascem lupinorum: præcepitque terebratæ arbori nonnunquam cuneum defigendum, vel securi corium illius sæpè profcindendum. Si sylvestrem mansuefacere volueris, amputatos ramos vino & oleo per septem dies irriga, & optato potieris, quemadmodum scripsit Africanus. Si scabie laborauerit, curabis ex Leontij præscripto, scilla iuxta radices plantata: aut rubrica aqua diluta, & circa truncum affusa. Si arbori molestæ fuerint formicæ, rubricā butyro & pice liquida mistam circa truncum induci iubet Palladius. Sunt qui pro amuleto coracinum piscem arbori suspendant: de quo & auxilijs alijs, libro primo abūdè scripsimus, ad quem si videbitur recurret. Democritus promittit ficus præcoces, si columbinum simū, piper item ac oleum radi-

radicibus indideris. Idem etiam continget de Palladij consilio, si succo longioris cepæ cum oleo & pipere misto, poma inunxeris, quādo grossi si rubere incipiunt. Ceterum ut fructum varium ficus exhibeat, ita ut pomum altera parte nigrescat, altera verò candicat, sic coitum eum aggredieris. Duorum ficorum diuersorum femina siue grana linteolo deligata, fere: & cum res postulauerit arbusculam transfer adultam. Si ficus inscriptas vel figuratas tibi comparare uoles, ficulneum oculum ea quam cupies figura inscribito, & poma hac specie insignita habebis, si non mentiuntur Democriti græca Georgica. In quibus etiam tradit, quòd si quis fici esu alui deiectionem moliri cupiat, veratrum nigrum cum lactuca marina seu rithymalo tritum, radicibus arboris eius quæ deponetur, debet inferere: hinc quæ nascentur poma ventrem mouebunt. Res eadem fiet, si purgantia alia simplicia, ut loquuntur, addideris. Cuius rei experimentum etiam in aliarum arborum pomis, ut antea diximus, tibi facile erit. Illud ex Columella hinc nequaquam prætereundum duxi, quòd decocta caprificus & cum cibo alitibus atque gallinaceis exhibita, ficorum fastidium illis creat, quorum alioquin sunt appetentissimi. Adde quòd succo ficuum fatiuarum lac à plerisque cogi solet, syluestrium verò nequaquam. Quod vnum, si ad ignem tepesiat, ficique ramulo moueatur, idem, testante Africano, præstabitur. Imò verò & succo ex vulnerato fici cortice stillate. Si ficus celeriter maturescere uoles, ubi ad iustā magnitudinem creuerint acu perforabis, oleoq; illines, deinde oliuæ folijs circunteges, ac ligabis. Autor

Ut fructum
varium exhibeat
ficus.

Ut ficus nascantur
inscriptæ.

Ut ficus sine
deiectione
alui.

Ut alites
ficus non
attingant.

Quomodo
lac cogatur
absq; coagulo.

Ut ficus
celeriter
maturescant.

Pulchra & notatu digna.

Tauros feroces a fico cicurari.

Carnes ad ficum suspensas tenere scere.

Cur iugulatae aues tenerescant in adhaerentibus ficis pensiles.

Quomodo seruentur ficus virides.

Petrus de Albano. Sed nec istud hoc loco mihi est dissimulandum, quod tam passae, quam recentes ficus, panis ac obsonij vicem olim habuerunt, eoque cibo priscae athletae vires aluerunt priusquam Pythagoras exercitator eos ad carnes transtulisset. Sale inueteratis etiam casei loco vesci excogitatum est, Plinio autore. Hic duo prodigiosa naturae miracula mihi in mentem veniunt. Vnum tauros quamlibet indomitos & feroces, fico alligatos cicurari, & immobiles conquiescere. Quod & caprifico illorum collis circumdatae, Plinius ascripsisse mihi videtur. Alterum, victimas, caeorumque animalium carnes perquam celeriter tenerescere & fragiles effici quae in fico pependissent. Postremi rationem in Symposiacis Plutarchus petiuit. Cum inter obsonia Aristionis, inquit, coquus immolatum Herculi gallinaceum gallum recentem, tenerum ac penes friabilem obtulisset: tam citam teneritudinem fico referebat Aristion, contendens iugulatas aues etiam praeduras teneritatem contrahere, quae pensiles fico adhæserunt. Causam adfert, quod auram, halitumque vehementem ac digerentem expiret ficus, quo carnes deficcantur & concoquuntur. Idem etiam continget, ut id obiter admoneam, si tritici aceruo obruantur, aut penitus demergantur. Haec de parente arbore satis: venio ad sobolem, & eius custodiam. Ficus seruari possunt virides, ut scribit Africanus, et confirmat Palladius, si in melle ita disponantur, ut neque se inuicem, neque vas contingant, quod operculo diligenter tegi debet. Idem continget si singulae intra viridem cucurbitam claudantur, loculis unicuique cauatis, & suspensa in vmbroso loco cucurbita,

vbi

vbi nec ignis, nec fumus inspiret. Verum cum petiolis legi debent, nam sic diutius integre durant. Alij calicem vitreum, aut aliud quoduis perspicuum poculum super ficos leuiter inuertunt, & obducto cera spissamento ita relinquunt, ac immarcescibiles seruant. Scribit ille idem Africanus musteas, ac si in parente essent, hunc in modum custodiri. Cum vinaria dolia operculatur, in nouum fictile non rotundum, sed potius ex arbitrio quadratum, fundoque fultum, recentes ficus minus maturas, cum suis pediculis lectas, immitte: & ita secerne, vt spatium intercedat, vbi diligenter fictile illud clausuris, in dolio vini pleno, ad vnguem operto, natate permittite: nisi acore contraxerit, tali habitu ficus mansisse comperies, quali constabant dum iniectæ fuerunt. Quod ad aridas attinet, quas Ischadas vocant, Paxamus in Græcorum agricultura exercitatisimus, scribit à putrilagine vindicari posse hunc in modum. Passæ ficus, inquit, sine vlla cariosæ labis nota integeræ manebunt, si tres liquida pice imbutæ ita collocentur, vt vna fictilis fundum obtineat, altera referto ficibus ad medium vase, ibidem resideat, & tertia eodem ad fauces vsq; completo, superficiem teneat. Durabunt insuper, vt ille idem tradit, si in tegete, qualo, sporta, vel cratibus indite, calfacto furno, post panem exemptum, propendeant, & in noua, ac bene picata fidelia condantur. Sunt qui cum pediculo lectas, feruefacta muria cum oleo, in Sole rigent: & in vas, luto, vt decet, oblitum, immittant. Alij, cratibus exponunt, toto Sole siccandas, & nocte sub tecta reportant. Modos alios cum ex Columella, tum Palladio requires. Sed in hac ficuum historia tacendum

Quomodo
dulces seruentur
ficus ac si essent in
arbore.

Quomodo
aridæ ficus
a putrilagine
vindicentur.

Varij modi
custodiendarum
ficuum.

Modus popularis.

non

non est memorabile Catonis ingeniū. Is dum perniciali odio Carthaginis flagraret, & nepotū securitatis anxius esset, clamaretque omni Senatu Carthaginē delendam, attulit quodā die in curiā præcocē ex ea prouincia ficum. Quē vt scribit Plinius Patribus ostendens: Interrogo vos, inquit, quando hoc pomū demptū putetis ex arbore? Cū inter oēs recentem esse constaret. Atqui tertium, inquit, ante diē scitote decerptū Carthagine, tam propè à muris habemus hostem: statimq; sumptū est Punicum tertiū bellum, quo Carthago deleta est, & sequente anno raptus Cato. Qui vnius fici argumento, res mira, tantam urbem, & de terrarum orbe vnā per 120. annos Romanæ gloriæ æmulam, funditus euertendam suavit, & tandem impetrauit. De ficu hæc satis sint. Sed ô me obliuiosum: priusquàm hinc abeam, illud filētio nequaquam inuoluam, quod Plutarchus tacitum noluit. Quid illud, inquires? equos et asinos linqui animo, qui ficos doruarij comportarint: sed maiore miraculo dignū est remedium, quo & ipsis, & hominibus quoq; succurritur. Exanimata ferè iumenta, extinctosq; penè deliquio virium homines, obiectus panis reuocat: namque si pauxillum huius vorauerint, protinus cibo sese recolligentes roborantur, & pristinū iter profsequuntur. Nec secus in hominibus euenisse, idem prodidit Plutarchus. Brutum, inquit, per altas niueis in Apolloniam proficiscentem cū animus defecisset, panis ab hoste muros urbis defendente proiectus, ex tēpore recreauit. Potitus tandem rerum Brutus, de hoste bene meritus est. Sed hæc nihil ad ficum, cuius præsidia, cultum, & secreta duntaxat hîc persequimur.

Pulchra historia & notatu dignissima.

Mira de equis & asinis dorso ficos portantibus.

Magna panis efficacia ad animum statim reficiendum.

Oleæ fatiæ, ac eius baccarum, cura, auxilia,
& secreta. CAP. XVII.

FLorentinus Græcæ agriculturæ professor
consultissimus, de plantatione et cura Olea- plurimū di-
rum in suis Georgicis differens, scribit oportere ligentia cir-
cum qui rei rusticæ studio tenetur, plurimū pro- ca oleā ad-
videntia ac diligētia circa oleā adhibere. Vel ob hibendum.
id quod magnos habeat redditus & certos, ho-
minemq; citò ac facilè ditare possit: sicuti de hi-
storia Pliniani Democriti, vel Aristotelici Thale-
tis cōstat, quā tibi & fusè & plenè exponemus in
nostro sterilitatis & vbertatis Opusculo. Sed ō Oleam se-
dolor nobis non tā licet esse beatis, vt oleā arbo- ptentriona-
rem verè diuinā, septētrionalibus hortis & agris libus hortis
nostris aliarū more videamus, colamus, & ex ea & agris de-
fructus vberes ac dites percipiamus: inscrutabili derari.
Dei opt. max. consilio, qui omnibus omnia non
dat, sed quod bonum atque vtile nouit. Neque
tamen ob id laborem detrectabo, vt quæ de illa,
& eius baccis, necnon oleo scitu digna legi, vel
audiui, cādide & ingenuè, vt omnia, in medium
proferam. Venio itaque à verbis (quod dicunt)
ad rem. Olea, quam Gallicum vulgus oliuerum Quibus lo-
nuncupat, ficcis collibus & argillofis maximè cis & quo
gaudet, feruidūmque & squalidum cœli statum cœlo gau-
libenter amplectitur. In humidis campis & pin- deat olea.
guibus frondes quidem lætas, sed plerunque ste-
riles profert, rubricosum solū prorsus repudiās,
quod suo æstu stirpes eius exurat. Sed longè ma- Quodnā fo-
gis salebrosū ac scaturiginosū odit, in quo lū repudiet
semper vligo consistit: ibi enim strigosas & mi- olea.
nimè altiles baccas, facilèque marcescentes, pro-
creat. Itaq; arduis locis & accliuibus summè ob-
lectari

Vbi generosa nascantur olea.

Oleas recreari auræ & spiritus nouitate.

Oleas fici societate gaudere.

Quomodo serenda olea.

Pulchra & notatu digna per transferenda olea.

lectari solet: quod propitium illic naçta vêtum, suæ nihil expiret saluæ. In his enim Sxcellés Solis æstus, ventorum afflatu mitescit, quare ibi oliueta generosam suis oliuantibus oleam, ac præstantissimum præbent oleum. In planis & campestribus, quia non diffiatur, sed aduruntur, crassius & fœculentius oleum exstillant. Nec temerè, mea sententia, nam cùm stirpes omnes, tum maximè oleæ, aduerso flatu roboratæ, summè vigêt. Vel eo argumêto & indicio, quod lætiores & virentiores his partibus semper offendes, quæ ventis patent, tristiores verò & languidiores, quæ à flatu silent. Recreantur itaque spiritus nouitate, modò id spatij intercedat, quo liberè peruagetur aura. Autores sunt horum omnium post Pœnos & Græcos rerum agri scriptores, agriculturæ nostræ, Latinæ inquam, parentes & doctores eximij, M. Cato, Varro, Columella, Plinius, Palladius, & recentiores alij pleriq;. Apud quos etiam lego oleam fici societate imprimis gaudere, vnde iuxta illam feri præcipiunt, non ampliore intervallo, quàm vt contingi largè possit, ramo oleæ maximè sequaci atque obedituro. Huius stolonnes qui feminio destinabuntur, caudicibus adnatis legi nō debent, sed decerpti ramis furculi longitudine cubitali, dandaque est opera, vt stylus parte ima bubulo fimo cū cinere illinatur, & sectiōe cortex nō violetur nec collidatur, scrobsq; sinu concamerato excauetur, vt imbrium sit capax. Non desunt qui sectas ab imis radicibus soboles deponant, postea cùmprehendisse vident, vt mutationi locus esse possit, transferunt. Sed maximum fuerit beneficium vt incremento proficiant, ante quàm transferantur, & rubrica par-

tes cœli notentur, vt tradit Columella, quibus obuerſę ſtant, vt ſimili ratione ponantur, ac tranſplantentur, eofdẽmque ventos excipiant, ac ſimiles parteis intueantur. Scrobes ante ſationem fodiendi ſunt, vt Sole, ventis, & imbribus, terra fragilior reddatur, ac ſtirpes vltro citroq; radices liberẽ agant, quæ iugi rigatu gaudẽt: nam ita celeriorẽ edunt germinatum, faciliusq; tranſponuntur. Ceterũ, locus quem oleis deſtinaueris, Præparatio diligenter runcandus eſt, omniq; alterius gene- ſoli oleas re- ris frutice extirpandus, adhæc macerijs aut ſepi- ceptum, vbi bus viuis cingendus, vt Dydimus Græcus in ſuis de ſtercora- admonet georgicis, ne pecori facilis pateat adi- tione. tus. Fimi aggere impenſẽ lætatur oleæ, vt ſcripſit Sotion, ſed locis vliginofis parcius debet iniici, alijs largius, quòd fimo ſaturatæ lætius frondent ac fœcundantur. Cæterũ, opportunẽ reſecare Quomodo licebit quæ marcida & ficca erunt, vt liberalius purganda & difflentur reliqua: adhæc ramulos detrahete qui curada olea. inuicem incumbunt, inflexoſq; & recuruos amputare, præfertim cùm in nimiam longitudinem exeunt, & in deformem proceritatem luxuriant. Nam inter omnes rei ruſticę prudentes conuenit Quanta de- incommodã ac ineptã eſſe longitudinem olearũ, beat eſſe o- quæ denos cubitos excedit. Adde quod incremẽ- learum lon- tum noxis omnibus patere ſolet: frangũtur enim gitudò. rami ventorũ impetu, et flores aut fructus ſuccuſ ſi, intẽpeſtiuẽ procidunt. Ideo multi ramos terrã verſus retrahũt, vt arborem in ſolũ procumbere Quando pu- cogant. Sed ante omnia meminiffe oportet, quòd tandum oli- cõpluribus interpoſitis annis oliuetum putandũ uetum. eſt: cõuenitq; veteris prouerbij meminiffe, Eum qui arat oliuetum rogare fructus: qui ſtercorat, exorare: qui cedit, cogere. Itaque octauo anno id

fecisse satis erit, ne fructuarij rami subinde ampu-
tentur. Verùm stolones adnatiq; caudicibus ne-
potes adhuc molles & teneri, quotannis eximedi
erūt, ne his onustus caudex fatigetur. Porrò, sum-
mè curandum admoneo, ne cū estibus hiabit ter-
ra, Sol per rimulas ad radices olearum penetret.
Quas, vbi oliuario suos reddiderint fructus, col-
lucandas suadet Africanus Græcus. Nā submotis
petulantibus ramis, minus decoquent domino,
maioresq; frugē ac liberaliorē nouelli rami im-
pertiēt, vt nunc nuper dictū fuit: est enim nepotū
procreatione & stirpe foelix olea, ducētos viuēs
annos, vt tradit Theophrastus. Cui Plinius hunc
in modū subscribit: Firmissimæ ad viuendū sunt
oleæ, vt quas durare annis 200. inter autores con-
ueniat. Hinc Argis olea, inquit, nunc etiā durare
dicitur, ad quā Argus Io alligauerat in vaccā mu-
tatam: adhæc, illa quoq; Athenis, quam in certa-
mine Minerua edidit. Sed hæc quia poëticā olent
vanitatē missa facimus, qui oleę synceram narra-
tionē prosequimur, monemusq; vnā omniū esse,
quæ in opere solet regenerinare. Nam oleaginea
eius materies tā rudis, q̄ elaborata, si humorem
naçta fuerit, aut locū adēpta humectū, germen ci-
tare cōsuevit. Cuius rei testē producam Pliniū,
qui & cardinē valuæ oleaceū, & poculū limo im-
mersum regenerinasse tradit, subditq; à tinea nus-
quā rodi, nec à teredine terebrari. Ex quo factum
puto, vt prisca ex olearū radicibus minorū deorū
simulachra insculpi voluerint. Cæterū, ne qd in
hac historia sciens omittā, quod vel legerim, vel
obseruauerim, vel audiuerim, non tacebo, q̄ stur-
ni oleis maximè solēt esse infesti. Quia turmatim
volantes, illarum baccas cumulatim deijciunt.

Radices o-
learum à So-
le defenden-
da, & petu-
lantes rami
submouēdi.
Oleam an-
nos ducen-
tos viuere.

Oleam in o-
pere reger-
minare, &
tineis ac te-
redinibus
non subijci.

Sturni oleis
summè infe-
sti, & quā
ob rem.

perdūt ac diripiunt. Quare ab oliuetis longè sunt arcendi, ne oliuis negotium faciāt, quarum sunt appetētissimi ob nucleum, q̄ in illis suauissimus Nature sum. est. Quod prouida natura præuidens, muro forma sagacitas tiffimo illum circumuallauit, adhęc carne & cu- circa nucle- te præmuniuit, nec id in alijs fructibus etiam ne- os fructuum. glexit, quorum nucleus veluti anima quædã est, propagationis mater & formatrix. Sed hæc alte- Oliuæ apud rius sunt instituti. Oliuã in profanis vsibus pol- priscos mira luere olim nefas erat: imò ne propiciandis quidẽ dignitas & numinibus ex ea altaria accendebantur. Illa est maiestas. quæ equitum turmas coronauit, & minoribus triumphis ouantes illustrauit. Cuius rami portati indicium pacis fuerunt, ex quo olea à poëtis pacifera rectè nuncupatur:

Paciferaq̄, manu ramũ præteredit oliua (inquit Maro) Oliua pacis nuntia.

Quid illud, quòd Columba ex arca Noë emissa, oliuæ ramũ rediens potius attulit, quàm arboris alterius? Num vt significaret Deum optimũ maximum, tam prodigiosæ illuuiionis autorem, pacatum fuisse ac reconciliatum? Verũm hæc quia theologica, theologis relinquo, & rusticam meæ oliuę narrationẽ repeto: quã utiliter ac probè defloruisse dicũt, dũ caduci eius flores perforati reperiũtur. Illa ex arboribus vna est quæ folia post Oleæ folia æstiuũ Solstitium statim cõuertunt (cuius rei fidẽ æstiuo Solstio cõuertio faciet experientia, rerũ dubiarũ & incertarũ magistra certissima) vnde inuersa, illud præterijffe indicat. Sed hęc tria non minus admiranda quàm celebrãda, mihi peropportunè in mentẽ veniũt. Vnum, quòd olea quercũ valde odit, ficuti post Oleę et quercus summa Theophrastũ diligenter adnotauit Plinius. Nã si quercetum in cõfinio habuerit, non solum illud inimicitia nō feret, sed etiã refugiet, seq̄ introrsum abijciet.

in fundum. Quinetiam aiūt excisam quercū suarū radices propinquo oliueto noxias relinquere. Adhæc oleam eo loco positam vnde quercus effossa fuit, mori aut tabescere, si vera tradit Columella: vsque adeò mirabilis est harum arborum antipathia, & naturalis discordia: cuius causam natura nos potius mirari, quàm scire voluit. Alterum, non solùm contemplatione, sed admiratione summa dignum, quòd à mūdīs pueris & virginibus olea plātari, coli, ac vindemiari diligit: aut ab his qui iureiurando affirmēt, alienum torum vel cubile nō violasse, licet vxores duxerint: nam ita lætior, fertilior, ac fructuosior euadere creditur, sicuti scripsit Florentinus Græcus in suis Georgicis. Cui suffragatur Palladius, causam addens, quod hæc arbor præfidem habeat castitatem, ob Mineruam eius tutricem & patronam. Tertium in olea mirabile est, quòd opem quandoque senserunt, & à capitis dolore absque vllis medicamētis leuati sunt, qui folio eius hoc nomen (Athena) scripserunt, ipsūmq; folium capiti circunligarūt: quemadmodum tradit Zoroastes in suis de agricultura Commentariolis. Quod vnum quia vanam superstitionem redollet, tibi æstimandum relinquo: & oleæ meæ curam ac secreta repeto: cui malè esse creditur, cū deflorescentem imber comitatur, aut cū circa Vergilias pluit, quoniam illius coitus tunc esse solet: & hoc illud est quatrīduū, vt admonet Plinius, oleis ac vitibus decretorium: hic articulus austrinus spurci nubili. Non omittam quòd vredini post ficum olea de omnibus arboribus summè est obnoxia: cui etiam impetigo peculiaris morbus esse solet, vt scabies fico, & vitibus

Oleā à mundis pueris & virginibus coli desiderare.

Folia oleæ quomodo capitis dolores sanant.

Quæ tempestas oleis infesta & inimica.

Oleæ peculiaris morbus impetigo & vermes.

fluor.

fluor. Vermiculis prætereà ab erucis non admodum differētibus valde infestatur: qui per flatus austrinos, vt ipes in vitibus, maximè gigni solēt. Morbos alios quibus priuatim patet, prudens omitto, ne dicendis suum præripiam locum. Oleæ flores ab apibus non degustari, nec attingi autor est Plinius: adhæc cicadas vmbra oleæ de omnibus arboribus summè diligere: traditque M. Varro oleam sterilefcere, quam capra primo germinatu depauerit, aut ligna perlustrarit. Ex quo factum arbitror, vt Mineræ olearum antistiti, caprini generis nihil immolarint prisca, vt tradit idem Varro: licet aliter sentiat Plinius. **Diligēter** itaque munienda sunt oliueta, ne ab his & reli- **Diligenter** quo pecore lædantur, sicuti antea adnotatum est. **se oliueta cō-** Oleæ fertilitas summa indicatur, vt Florentinus **tra capras.** Græcus testatum reliquit, si non in obliquo & à lateribus, sed in summo ramo fructū gestet. **Quæ** si veluti ociosa, aut aliunde præpedita cessauerit, **Quomodo** foecundam reddes, vt scripsit Africanus, si in ex- **cessans olea** cauatum & terebratum truncum, duos feracio- **foecūda fiat.** ris & fructuosæ oleæ ramulos ita adegeris, vt tra- **Methodus** iectim penetrent: eosq; manibus prehensos tam **ad vnguem** fortiter ac validè traxeris, dū strictim adhæreāt, **expressa.** quo facto extantes foramini stilos sic refecabis, vt impacti cuneoli faciem præ se ferant: deinde luto paleato oras terebrati loci, ac hiātem finum diligenter lines. Hoc veluti initu grauida arbor, vberiore partū enitetur. Sed meminisse oportet, quòd etiam valentibus & generosis oleis, a- **Amurca o-** murca, ex Columellæ consilio, infundenda est. **leis valde** Nam per hyemem si vermes atque alia suberunt tosa et utilis. **medicamen-** animalcula, hoc medicamento necabūtur. Quod **ta et utilis.** ex græca Quintilliorum agricultura, vt pleraq;

alia, sibi ascripisse mihi videtur Columella: in quibus notatum reperio generosiores ac lætiores euadere oleas, fructumque plurimum adferre, si circum ablaqueatas illarum radices, insulsa amurca aquæ remissa affundatur, vtriusque sextarius vnus. Paleas quoque fabaceas sufficet indidisse, plus minus pro arboris modulo. Urinæ etiam humanæ quantum fuerit visum instillari poterit, aut argilla bubulo stercore permista, algæve aut marinus fucus. Sed confestim terra circum est exaggeranda dodrantali altitudine: sinu prius in orbem fornicato, vt imbres pluuij retineantur. Qui cum se insinuarint, breuissimis ac frequentissimis fossionibus sunt sollicitandi. Quod auxilium per torrida Caniculæ incēdia adhibendum censent. Sed præstabilius esse putant multi, rigatione vti, præsertim si validi squaliores inceserint. Cæterū, quia tam in ficcis quàm humidis locis oliuariæ arbores musco plerunque onerantur, & adeò infestantur, vt nec fructum, nec lætam frondem producant, ferramento leniter deradetur, vt emergentes oleæ vberius alantur, & foelicius procedant. Soli vitio fructum negare, vel (vt quidam volunt) necare, si perrexerint, docente Columella, sic mederi solemus. Altis gyris arbores ablaqueamus: deinde pro magnitudine cuiusque, calcis quantum licet circundamus, ita vt minima arbor modicum, maxima verò plurimum excipiat. Hoc remedio si nihil fuerit effectum, ad insitionis præsidium confugimus. Sterilem oleam Quintillij agriculturæ peritiss. hac ratione foecundam fieri posse tradūt. Caudici ab radice spatiolo cubitali, ea maximè parte qua austrum spectat, terebra foramen vtrinque imprimi

Notanda pro
olearum ir-
rigatione.

Oleas ab in-
festante mu-
sco liberan-
das.

Remedium
ad olea quæ
foli vitio
nullum pro-
fert fructū.

Quomodo
sterilis olea
foecunda fiat.

mito digiti maioris amplitudine: quo facto duos
 frugiferæ oleæ ramulos ab australi parte subla-
 tos, crassitie qua foraminis hiatus possit exple-
 re, strictè in illud conijcito: distractisque vehe-
 menter cacuminibus, eminentes ac extantes un-
 diq; particulas scindito, & paleato luto forami-
 na obducito. Hoc veluti coitu sterilem arborem
 fœcundabis. Quod præceptū cum Africani con-
 filio paulo antè proposito, planè consentire mi-
 hi videtur. Porro, quæ nimia foliorum & ramo-
 rum petulantia syluescunt, & absque vlla fruge
 luxuriāt, Græcis hylomanes nuncupatę, hoc est,
 insanæ (quòd folia quidem ferāt multa, fructum
 verò paucum, vel nullum) coërceri poterunt ex
 Quintilliorum obseruatione, & præcepto, si in
 radicis foramen quod terebra excavauit, viri-
 dem oleastri taleam, aut pini, vel quercus paxil-
 lum, lapidemye immiseris. Quintillijs ea in re
 suum addit calculum Columella. Solent, inquit,
 quantumuis lætæ arbores fructum quandoque
 non adferre, eas terebrari Gallica terebra conue-
 nit, atq; ita in foramen, oleastri viridem taleam
 demitti: sic arbor fœcundo semine fertilior eua-
 det. Potest eadem sine ablaqueatione adiuuari a-
 murca insulsa, cū suilla, vel nostra veteri vrina.
 Cuius vtriusque modus seruatur: nam maximæ
 arbori, ni tantundē aquæ misceatur, vrina abun-
 dè erit. hætenus Columella de sterili olea fœcū-
 dāda. Quæ si fructum multum præferet, quem
 ad maturitatem non perducatur: volo dicere, si flo-
 rem multum induat, & perperā illum exuat, nec
 finat in baccas efformari & adolescere, facile me-
 deberis si ablaqueata arbore, algæ seu marinæ fu-
 gi corbes duos ad radices obduxeris, si maior fue-

Remedium
 pro oleis fo-
 lia, & non
 fructum fe-
 rentibus.

Remedium
 eam in rem
 aliud, & pa-
 ratu facilius.

Quomodo
 olea probè
 florescens,
 sed nihili gi-
 gnens eme-
 detur.

rit olea: si minor, vnū. Quòd si algæ, vel fuci copia negetur, solius amurcæ vsu contentus eris, aqua potabili permistę: ita vt singulis trūcis iuxta radices congios quatuor affundas, plus, minus, pro arborei corporis ratione. Nonnunquam in olea ramus vnus cæteris aliquantò lætior esse solet: quem nisi recideris, tota arbor cōtristabitur.

Quomodo curetur olea veluti moribunda elanguescens.

Remedium ne olearum bacca defluant.

Quomodo viti inferatur olea, & qualis inde fructus emergat.

Solent & radices velut morbo languentes plerunque arefcere, arborémque ipsam facie veluti moribunda, videndam exhibere: quod soboli vermium interno sinu delitescentium acceptum ferre licet. Quos multis modis disperdēdos, cum hoc libro passim, tum primò fusissimè ostendimus. Si efformatæ olearum bacca defluant, summum adhibebitur præsidium, vt in suis Georgicis testatur Democritus, si faba quæ vermiculū, aut pediculum cōtinet, obstructa cera foramine, in gleba radicibus hærente condatur, & ita obruatur. Hic silentio nequaquam inuoluendum arbitror, quod de vite & olea Africanus Græcus Florentini testimonio fretus, in suorum Georgicôn libris, memoriæ posteritatis mandauit: Si olea, inquit, viti inferatur, nō vuas modò, sed & oliuas quoque proferet: cui perticæ subijciundæ sunt, vt brachiorum onus fulciât. Fit autem hoc artificio. Prope terram vitem terebramus, & fecundæ oleæ ramulum foramini imponimus: vt à vite dulcedinem, & ab humo vernaculum nutrimentum sugat & alliciat. Vbi adoleuerit: & fructum ferre nondū assueuerit, si viticulæ eius sarmenta fructuaria trāsferantur, misturam progenitorum seruabunt, fructumque producent, qui à promiscua parentum conditione nomen adoptabit diceturque Græcè elæostaphylos, Latine

verò

verò vuolea, aut olevua. De arbore, eiúsque cura auxilijs & secretis hactenus, Cuius fructus, quem baccam vbiq̃e cum priscis nūcupauimus, oliua **Quomodo** vulgo dici solet, carne constans & nucleo. Quam **olearū bac-** (immaturā p̃sertim) pleriq̃ virefcentibus pru- **cæ conditæ** nis albis aqua falsa cōditis, dissimulare ac menti- **simulari pos-** ri solent. Quæ impostura me, & alios multos, in **sint.** celebri conuiuio hyemali, quādoque cepit ac delu-
 lusit. Oliuarum baccæ muria exceptæ, Græcis **Oleæ halma-** halmades nuncupantur: quæ verò oleo suo pu- **des & colym-** ræ, & sine accersita commendatione innatant, ac **bades.** velut vrinabundæ fluitant, colymbades nuncu-
 pantur. Quod ad oleum attinet ex his conficien- **Quodnam** dum, hīc à me pauca admodū expectabis: ne di- **tempus oleæ** car instituti mei fines transiisse. Itaque monuis- **colligendæ** se fatis erit, tempus legendę & vindemiandæ oleę **aptum,** accommodum esse, quando maior pars dimidij fructus nigrescere apparuerit: quęadmodum in suis Georgicis adnotauit Paxamus. Quę res, si minùs cœlū aspirauerit, nō semper erit expectanda. Vnde olearum vindemia quandoq̃ p̃uenienda **Serenitas** est, ne à gelicidijs & frigoribus intercipiatur. Cæ- **vindemian-** terùm, sereno die, & minime pluuiis, ab oliuanti- **dæ oleæ op-** bus aggredi debet: nec licet vel minutis imbrium **portuna.** guttulis labentibus ramos oliuarios mouere, aut decutere, donec humiditas omnis exhausta sit. Non desunt qui manibus sensim ac leniter ramos quatiant, vt ex ijs fructus excutiant. Sed diligen- **Summè no-** ter cauendum erit ne virga oliuaria bacçę deiciã **tandum &** tur, aut contingantur: nam hinc arbor minùs fœ **aduertedū.** cunda in posterū euadet: si vera sunt quæ scripsit Paxamus, inter Græcos geoponicos non postremus. Qui etiam admonet tantum oliuæ legēdum esse, quantū nocte veniente possis exprimere: ad-

Quid virgineū oleum.

Oleū secundarium.

Quibus vas optimè seruetur oleum.

De loco & situ oleariæ cellæ.

Fumum oleo esse infestū.

hæc molam primo oleo leniter suspendi debere, ne ossibus defractis fordescat. De omnibus nobilius esse solet, quod sponte defluxit: virgineū vocant multi. Nouo ac recenti sal & nitrum misceri debent, vt illius spissitudinem absoluant, & à labe vindicent, si quidem durare debebit: exactis diebus 30. (vbi amurea subsederit) in vitrea vasa transferendū est, aut alia opportuna, vt mox dicemus. De secundo similis erit disciplina: nisi q̄ mola fortiore quassari debebūt oleæ. His vtcunque expeditis, ad ipsius olei custodiam et auxilia calamum conuerto: quādo nobis in vsu cūm cibario, tum medico frequens esse solet. Apuleius græcæ agriculturæ professor eximius, tradit oleū vitreis vasis tutissimè conseruari, quòd frigore summè oblectetur. Si tamen vitrea defuerint repositoria, terreis doliolis optimè custodietur: aut alijs cribrato gypso intus perlitis, omnium verò præstantissimè plūbeatis aut vitreatis: vel perfectè excoctis terreis, qualia sunt Bellouacorum fictilia, quorum vsus apud nos frequens esse solet. Verum enim verò præsens locus admonet vt de olearia cella paucis agam: quæ ad eam cœli regionem constituenda est, quæ à calidis ventis maximè auersa fuerit. Quare, vt septentrionem spectet summè expedit: nam siccum & frigidum locum diligit oleum, calores & humores tanquam inimicos perniciali odio habēs. Fumo valde infestatur: quapropter olearij doctores in totū præcipiunt, vt neque fumus, neque fuligo, quandiu oleum conficitur, in torcular aut cellā oleariam irrumpat, admittaturve: imò ne lucerna quidē. Oleū quod gelatur, plerunq; fracescit: præsidium est salem vel nitrum opponere, Rancidum Taren-

tinus sic posse curari asserit, & post illum Palla-
 dius. Albam ceram mundo & optimo oleo reso-
 lutā, & adhuc coctura cum eo liquentem, in oleū
 profundere oportet, deinde calentes sales defri-
 ctos addere: ita oleum sapore, & odore mutato,
 optimè purgabitur. Si verò misturam eam anti-
 cipaueris iniicere, nunquā rancefcet. Medetur &
 rancori anisum oleo demersum. Si fæculentum
 fuerit & impurum, purificabitur Sole, vel igne,
 vel aqua feruenti, si in illam vase minimè fragili
 imponatur. Si furdet, sic purū facies ex eiusdem
 Tarentini consilio. Salem ad ignem frige, & dum
 adhuc calet in oleum demitte, ac diligenter rece-
 ptaculum operi. Idem præstabit pinea nux, mo-
 dō candens oleo restinguatur. Emundabit & ci-
 tri radix in oleum demersa, adhuc fex olei torre-
 facta, & immissa, nam ita lymphidius euadet. Si
 fuerit foetidum, et odoris horrendi, præcipit idē
 autor virides oleas sine ossibus tundi, & in vasa
 olearia sub solis calore demitti. Si bacce oliuariæ
 defuerint, teneris oleæ cauliculis tuis idem effi-
 cies. Nonnulli vtraque linteolo clausa, remisto
 sale tuso, in vas olearium demergunt, & exacto
 triduo adimunt, oleū agitantes ac commouētes,
 quod vbi conquieuerit, in aliud conceptaculum
 transfusant. Sunt qui vetustos lateres ignitos in
 illud extinguant. Pleriq; hordeaceos panes mi-
 nutim friatos, & raro linteolo obuolutos immit-
 tunt, quod vbi secūdō & tertio repetiuerint, no-
 uos permutando & iniiciendo, salis miculas &
 granula indunt, & in alia vasa trāslatum paucos
 dies subfidere patiuntur. Alij fertulā campanam,
 seu meliloton oleo delibutū, per diem noctemq;
 infundunt. Si aliquod animal in oleum fortè in-
 ciderit,

Rancidi olei
 curatio ac
 saporis & o-
 doris resti-
 tutio.

Fæculenti o-
 lei expurga-
 tio.

Sordidi olei
 purificatio.

Remedium
 foetidi olei,
 & odoris
 mali.

Varij modi
 curationis,
 foetidi olei.

Vitiati olei
& putris re-
medium.

ciderit, & putri nidore illud vitiauerit, iubet De-
mocratius in suis Georgicis, coriandri manualem
fasciculum in oleario vase suspēdi, atque ita pau-
cis diebus permanere. Si hinc de nidore nihil de-
cesserit, mutandum erit coriandrū, donec vitium
superetur. Sed maximè proderit, serenis diebus

Sylua reme-
diorum pro
curandis ole-
is vitiatis.

in vasa munda decapulare, quæ optima erunt, si
prius acetum continuerint. Quidam semen fœni
græci, aut coriandri ficcum, tritūmque oleo re-
miscant, vel incensos oleagineos carbones in illo
frequenter extinguunt. Non desunt qui vuas pas-
sas, vinaceis exemptis, tritas & in offas aut pastil-
los redactas, oleo mersent, & elapsis decem die-
bus detractas exprīmant, agitatumque oleum in
aliud vas transfundant. Alij vtrunque, hoc est v-

Olei turbidi
curatio.

uas & vinacea, simul tradunt, ac in oleum mit-
tunt. Si turbidum fuerit, Tarentinus suadet illud
in fidelia oris ampli feruescere, & vbi ebullierit,
tenuissimum salem frictum ac torrefactum in-
spargere, atque vbi substiterit, aliò transfundere.

Vt oleū fiat
pellucidum.

Pellucidum facies si corticem & ramulos oleagi-
neos cum sale detritos, & linteolo conclusos in
vase oleario suspendas. Odoratum sic compones

Quomodo
comparetur
oleum odo-
ratum.

Oleo recenti primo, sincero, & ab omni amurcæ
spurcicia immuni (quod antea virgineum nun-
cupari diximus) inulam herbam ficcam, lauri fo-
lia, cyperum, radicē iridis, & alia quæ voles odo-
rata in pollinem tenuissimum trita & excreta in
oleum vitreo vase receptum iniice, & diu mul-
tūmque agita: deinde salem torrefactum & in fa-
rinam detritū inmitte, ac rursus agita, diebūf-
que xv. plus minus, vas ipsum cum oleo Soli ex-
pone, aut in duplici vase calidam aquam excipiē-
te merge: sed ita ne quid expiret, vel diffugiat: tā-

tisper-

risperque ibi esse permitte, donec horas treis lento igni ebullierit, exemptum patere spatio quodam conquiescere, vsquedum concorporari, & in vnum coire perceperis. Dein percolato, & in tuum vsu loco ac vasculo idoneo optimè seruato, & diligenter prospicito, ne qua illabatur aura.

HACTENVS scribendo & meditando fatigatus hisce Hortorum & hortensium rebus colophonem sum impositurus, & ab ijs qui legent, & fructum cum voluptate aliquem inde sibi comparabunt, sollicitè postulaturus, vt suis apud Deum precibus conatus nostros adiutare dignentur: vt quæ præ manibus habemus alia quamplurima, & quotidie pro nostræ Mineræ modulo, discendi cupidis meditamur, lucem optatam aliquando videre possint.

FINIS TRIVM LIBRORVM DE
cultu, cura, auxilijs & secretis Hortorum, Autore
 ANTONIO MIZALDO, Me-
dico & Mathematico Lutetia.

1 5 7 4.

DE HORTENSIVM ARBORVM INSITIONE

Opusculum.

ANTONII MIZALDI MONLV-
CIENSIS MEDICI, STUDIO ET DILI-
gentia ex varijs Autoribus Græcis & Lati-
nis accuratè congestum.

PRAEFATIVNCVLA.

PROPOSITIS publi-
cæ vtilitati Auxilijs, cu-
ra, & secretis Hortorū,
precium operæ nunc
demum facturum me
cogitavi, si libellum De
arborum insitione co-
mitem illis darem, vt
nostra Hortensium hi-
storia suis vndique par-
tibus absoluta foras

prodeat. Vt itaque à verbis ad rem transeam: Ar-
bores quæ hominum cura & arte prouenire so-
lent, vel semine emergunt, vel radicum plantulis,
vel propagine, vel auulsione, vel surculo, vel in-
sitione. Relictis primis & medijs, ceu notissimis,
postremum longè ac latè, si diuina fauerint, ex
prisicis & recentioribus rerum agri professoribus
Græcis & Latinis explicare satagam, vt fecundis-
simam illam pulcherrimorum foetuum arboreo-
rum matrem insitionem, meritis honoribus ex-
ornem, & omnibus suis numeris, pro mea tenui-
tate, illustrem.

De insitione quæ fit sub cortice, & in trunco,
ex Græcis Florentini Georgicis.

CAP. I.

Florentinus inter Græcos rerum agri doctores priscos clarus, tria inferendi genera esse tradit. Vnum sub cortice, alterum in trunco, & tertium quod emplastro fit, seu inoculatione. Omisso ultimo, sic primum & secundum persequitur. Arbores quæ densiore libro & cortice vestiuntur, & ex terra copiosum humorem fugunt, quales esse noscuntur ficus, olea, cerasus, & similes, sub cortice inferi desiderant. Sed ante cuneus tenuis valido ligno constructus (quo facilius imprimatur) inter corticem & lignum paulatim adigi debet, tam diligenti & accurato manus libramento, ne corticis fascia disrumpatur, quo leniter subducto, furculus mergitur, & blandè imponitur. Hanc inferendi rationem emphyllismon & infoliationem appellant. Quæ autem cortice tenui cinguntur arbores, suntque pauciori humore contentæ, & foris exuccæ (quòd humor relicto cortice in medullam interiorè se recipiat) qualis esse solet citrea malus, & arbores aliæ complures fisso ligni medio, furculi infiguntur, quem modum propriè Insitionem vocant, & Encentrismon. In utroque genere confestim inferendum furculum præcipiunt, & compendiarium insitionem faciendam, ne diuturniore mora nativus humor exhauriatur, & furculus resiccetur. Porro, qui inferuntur furculi, nitidi esse debent, & ex fertili arbore selecti, ab ea parte quæ Aquilonem spectat: adhæc acutis falcibus decisi, de nouo nati, leues, frequentibus gemmis prægnantes, bifurci, vel trifurci,

furci, ab imo crure simplices, crassitudine digiti minoris, & bimi, nam anniculorum salua fursu recurrens auocatur, ex quo infructuosi fiunt. Falcis mucrone ab vna parte instar scriptorij calami salua medulla scinduntur, sic vt lignum ligno, & cortex cortici possit committi & adherere. Surculi derasum acumen, cum fissura & hiatu in que debet imponi, æquali constabit magnitudine: ita vt exacutio & fissura stylum excipiens, binos digitos non excedant, quibus iuste coeuntibus nihil adimendum volunt. Argilla duntaxat vulnus muniendum erit, propterea quod flaua terra cauliculos exurat, & ob id inepta fit. Surculos finiente Luna, vel silente, decem aut paulo plures dies ante infitionem accipiendos iubent, & operto vase ita muniendos, ne qua expiret aura, quos oportebit, dum eliguntur, adhuc occlusos non dehiscere, infitioque ad germinationem properare, quare decem ante diebus, aut plusculis, vt diximus, qui infitioni destinabuntur, vellendi erunt. Sed edocenda est ratio cur statim eruti non sint inferendi, quippe si feruens adhuc, turgensque surculus in capacem & destinatam rimam immittatur necessum est quippiam eius emarcescere, antequam in vnu coalescat corpus, fungosamque laxitatem inter lignum excipiens, & hospitem surculum intercedere: aut, si mauis, laxationem fieri inter immissum & suscipiens lignum, in cuius rimas hiantes subiens aer, prorsus in vnitatem coire non patitur. Quod si dies aliquot vase prius includantur, faceffet omnis iniuriae suspicio, neque vinculorum laxans mollities infestabit, neque inspiras aer officiet, sed breui tempore comprehendent. Surculi aquilonio flatu ruente non sunt inferendi, quin
potius

potius Austro spirante: quoniam vt imber infitionibus in trunco prodest, ita his quæ sub cortice fiunt nocet. In trunco ad æquinoctium vsque Autumni optimè fieri potest. In cortice vsq; ad Brumam, & post Fauonij flatus) qui septima Februarij die spirare incipiunt) vsque ad solstitium. Sunt qui infitionem optimam in trunco prædicēt post Canis ortum, rursūmque æstate post extinctos Caniculæ feruores. Si furculi à longinquis tractibus deferantur, infixi luto, vase diligēter oblito, ne ventum sentiant optimè asportantur. Hactenus Florentinus in suis Georgicis. Sed in his omnibus distingue loca & tempora.

De infitione quæ fit per inoculationem, seu emplastrationem, ex Græcis Didymi Georgicis. CAPVT II.

Didymus inoculationem, quæ enophthalmismus dici solet, ante solstitium æstiuum opportunè fieri tradit, quamuis circiter vernum æquinoctium, cūm germinatione turgent arbores, & gemmis grauidæ gestiunt, die tranquillo, & silente cœlo à se commodè auspicatam fuisse memorat. Verūm, quæ inoculatur arbor, nodis & agnascenti sobole, comaque debet purgari, relictis vberioribus, nitidioribusque furculis qui huic infitioni destinantur. Fœcundæ arboris ex anniculo germine immaculatum & selectum oculum, seu gemmam, asciscere conuenit: & circum-raso acie scalpri diligenter cortice, eum caudici in alterius vestigiū imprimere. Purum autem corticem, erugatum, nec vlla sui parte cicatricosum

secare exacte decet, ac lignum integrū & inuiolatū seruari: hoc enim perquā necessariū habetur. Feliciter cedit, si recepta hoc hospitio gēma, in alterius sedem incidat: nam ita dubio procul comprehendit. Citra quoque gemmam vel oculum in pullulatione, altera caudicis parte infitionē moliri nihil vetat. Cæterum cortices crassitudine pares esse debent: & vbi coaluerunt, amputādum quod supra compagem prominet, ne eo loci feratur alimentum, & à coalitu succus auocetur. Dum furculi tria mōstrabunt folia, vincula sunt resoluenda. Ego verō, inquit Didymus, sæpenu-mero non ipsum oculum ex anniculo germine acceptum, per se ipsum inseui, sed relicto oculo in germine illæso, à tergo gemmæ corticem delibraui: & lignum instar scriptorij calami scalpēs, cum ligno quod remansit, in vestigium vel lacunam impressi, generosioresque arbores mihi comparavi. Porro, si sinistræ ramorum partes inoculationem susceperint, suos partus cum scœnore liberaliter refundent. Hactenus Didymus in suis Georgicæ disciplinæ Institutionibus græcis, ex quibus hæc accepta & translata sunt. Sed in his semper tibi habenda erit ratio tui cœli, soli, & consuetudinis. Quod pro reliquis scriptū puta.

Particularia de Infitione ex Diophane Græco rerum agri interprete.

Cap. III.

Ficus moro & Platano rectè inferitur: Morus castanæ, fago, malo, pyro syluestri, terebintho, vlmo & albæ populo: quo coniugio candida nascuntur mora. Pyrus inferitur punicæ maicæ, cotoneæ, moro amygdalo & terebintho. Si pyri fur-

ri furculi moro figantur, rubra creabūt pyra. Malus inferitur omni pyraſtri generi: eadē cotonei fecundata coitu, poma dabit, quæ Græci melimela nominant: ſimiliter & pruno ſociatur: ſed inito platani conſortio, rubra mala proueniunt. Nux in arbutum ſolam inferi voluit, cæterarum ferè ſocietatem horrens. Punica ſalici inferuntur Laurus malo, Perſica damaſceno & amygdalo. Damaſcena ſylueſtri pyro cuiuſcunq; generis: adhæc cotoneæ, & malo. Caſtanea varijs arborū aduſterijs gaudet, vt fagi & roboris. Ceraſus nec perſici nec terebinthi reſpuit hoſpitiū: nec contrà, ceraſi terebinthus & perſicus. Cotonea oxyacathæ conſortium nō aſpernatur. Myrtus ſalici inferitur, Præcocium damaſceno & amygdalo. Citria malus cū tenui libro veſtiatur, vix ſubtercutē recipit aduenā furculo: quin potiùs in nutritio parētis ſinu alitur: poſt coalitū emarceſcit. Loquor autē de fructu, inquit Diophanes, qui vbi arbor comprehendit, citromalū appellatur. Si tamen quis citrium moro inſeuerit, rubra feret poma. Cotonea & caprificus, arboris cuiuſque conſortium ineunt, nec vlli furculo denegant hoſpitiū. Citriam malum in punicæ trunco fixam ali, Didymus in Georgicis ſcriptū reliquit. Florentinus inſitā ceraſo vitem vuas vere promittit ferre: eadēdemq; oleæ impactam fructū promere, qui de vtriuſque parentis adoptione, elæoſtaphylus dicitur. Odorata pyra, myrapia nuncupata, quam optimè in malis comprehendunt. quod vnum, inquit Diophanes, experientia magiſtra didici. Hætenus Græci rerū agri interpretes de inſitione. Venio ad Latinos qui de ea poſt illos ſcripſerunt vt ſua vnumquemque tulit ætas & ordo.

De arborum generatione & insitione ex lib. 2.
Georgicon Virgilij. Cap. III.

PRincipiò arboribus varia est natura creãdis
Namq; aliæ nullis hominũ cogentibus, ipsa
Sponte sua veniunt, campósque & flumina latè
Curua tenent: vt molle filer, lentæq; genistæ,
Populus & glauca canentia fronde salicta.
Pars autem posito surgunt de semine, vt altæ
Castaneę, nemorumq; Ioui quæ maxima frondet
Esculus, atque habitæ Graijs oracula quercus.
Pullulat ab radice altis densissima sylua
Vt cerasis, vlmisq;: etiam Parnassia laurus
Parua sub ingenti matris se subijcit vmbra.
Hos natura modos primũ dedit: his genus omne
Syluarũ, fruticũmq; viret, nemorũque sacrorũ.
Sunt alij quos ipse via sibi repperit vsus:
Hic plantas tenero abscindens de corpore matrũ
Deposuit sulcis: hic stirpes obruit aruo,
Quadrifidãsq; fudes, & acuto robore vallos.
Syluarũque aliæ pressos propaginis arcus
Expectant, & viua sua plantaria terra.
Nil radicis egent aliæ, summũque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus sectis (mirabile dictu)
Traditur è ficco radix oleagina ligno.
Et sæpè alterius ramos impunè videmus
Vertere in alterius: mutatãque insita mala
Ferre pyrum: & prunis lapidosa rubescere corna
Quare agite, ò proprios generatim discite cultus
Agricolæ, fructòsque feros mollite colendo.

Deinde subdit,

Sponte sua quæ se tollunt in luminis auras,
Infœcunda quidem, sed læta & fortia surgunt:

Quippe

Quippe solo natura subest: tamē hęc quoq; si quis
 Inferat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
 Exuerint syluestrem animum, cultūsq; frequenti
 In quascūque voces arteis, haud tarda sequētur.
 Necnon & sterilis quę stirpibus exit ab imis
 Hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros.
 Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
 Crescentiq; adimunt fœtus, vruntque ferentem.
 Iam quæ feminibus iactis se sustulit arbos
 Tarda venit, seris factura nepotibus umbram:
 Pomâque degenerant succos oblita priores:
 Et turpes auibus prædam fert vva racemos:
 Scilicet omnibus est labor impēdendus, & omneis
 Cogendæ in sulcum, ac multa mercede domādæ,
 Sed truncis oleæ melius, propagine vites
 Respondent: solido Paphiæ de robore myrtus:
 Plantis & duræ coryli nascuntur, & ingens
 Fraxinus, Herculeæq; arbos umbrosa coronæ,
 Chaonijque patris glandes: etiam ardua palma
 Nascitur, & casus abies visura marmos.
 Inferitur verò ex fœtu nucis arbutus horrida.
 Et steriles platani malos gessere valenteis:
 Castaneæ fagos: ornūsq; incanuit albo
 Flore pyri: glandemque sues fregere sub vlmis.
 Nec modus inferere, atq; oculos imponere simplex
 Nam quæ se medio trudunt de cortice gemmæ,
 Et tenues rumpunt tunicas: angustus in ipso
 Fit nodo finis: huc aliena ex arbore germen
 Includunt, vdoque docent inolescere libro.
 Aut rursus enodes trunci ressecantur, & altè
 Finditur in solidum cuneis via: deinde feraces
 Plantę immittuntur: nec longū tempus, & ingēs
 Exijt ad cœlum ramis fœlicibus arbos:
 Miratūrque nouas frondeis, & non sua poma.

Haecenus diuinus poëta Virgilius de arborū diuisione, in eas quæ natura gignuntur, & quæ artificio. Priorē modum perspicuè explicat: posteriorē, obscure. Nos ex Plinio vtrūque paulò post facilem ac familiarem tibi reddemus. Postremò insitionem exemplis aliquot persequitur & illustrat, cum duabus eius sororibus quæ infoliatio seu emphyllismus, & emplastratio vel inoculatio seu enophthalmismus tam Latinis quàm Græcis agricolis dici solent, & cortice nituntur. Sed hîc Virgilij interpretem non agimus. Pergo itaque ad reliquos qui de insitione plenius ac clarius post Virgilium scripserunt.

De insitione ex Iunio Columella.

CAP. V.

OMnis furculus omni arbori inferi potest, si nō est ei, cui inferitur, cortice dissimilis. Si verò etiam similem fructum, & eodem tempore adfert, sine scrupulo egregiè inferitur. Tria genera porrò insitionum antiqui tradiderūt. Vnū, quo resecta & fissa arbor, resectos furculos accipit. Alterū, quo resecta inter librum & materiam, semina admittit, quæ vtraque genera verni temporis sunt. Tertium, quo ipsas gemmas cum exiguo cortice, in partem sui delibratā recipit: agricolæ emplastrationem vocant: vel, vt quidam, inoculationem: hoc genus insitionis æstiuo tempore optimè vsurpatur: quarum insitionum rationem cum tradiderimus, à nobis quoque reper tam aliam docebimus. Omnes arbores simul atq; gemmas agere cœperint, Luna crescente inferito: quæquam autem circa æquinoctium vernū, vsque

in idus Aprilis. Ex qua arbore inferere voles, & furculos ad insitionem sumpturus es, videto vt fit tenera & ferax, nodisq; crebris: & cum primū germina tumbunt, de ramulis anniculis, qui Solis ortum spectabunt, & integri erunt, eos legito, crassitudine digiti minimi: furculi sint bifurci vel trifurci. Arborem quam inferere voles, ferra diligēter exsecato, ea parte qua maximè nitida & sine cicatrice est: dabisque operam ne librum lædas. Cū deinde truncum recideris, acuto ferramento plagam leuato: mox cuneum tenuem ferreum vel osseum, inter corticem & materiam nec minùs digitos tres, sed consideratè demittito, ne lædas aut rumpas corticem. Postea furculos quos inferere voles, falce acuta ex vna parte deradito tantum, quantum spatij cuneus demissus dabit: atque ita ne medullas, neue alterius partis corticem lædas. Vbi furculos paratos habueris, cuneū vellito, statimque furculos in ea foramina, quæ cuneo adacto inter corticem & materiam feceris demittito. Ea autem fine qua adraferis, furculos sic inserito, vt semipede nec amplius de arbore extent: deinde muscum supra imponito: & ita ligato ne pluuia dilabatur. Quosdam tamen magis delectat in trunco arboris locū seminibus ferra facere, insectasq; partes tenui scalpello leuare, atque ita furculos aptare. In vna arbore duos aut tres ramulos figito, dum ne minus quaternū digitorū inter eos sit spatium. Pro arboris magnitudine, & corticis bonitate hæc facito. Cū omnes furculos quos arbor patietur demiseris, libro vlimi, vel vimine arborē astrigito: postea paleato luto bene subacto oblinito totam plagā & spatium quod est inter furculos, vsque eò vt duobus di-

gitis infita extent. Supra locū muscū imposito, & ita alligato ne pluuia dilabatur. Si pusillam arborem inferere voles, imam abscindito, ita vt sesquipedē terra extet: & cū deinde præcideris, plagam diligēter leuato, & mediū trūcum acuto scalpello permodicē findito: ita vt fissura digitorū trium sit in ea: postea cuneum, quo diducatur, inferito: & furculos ex vtraque parte de rasos demittito: sic vt librū feminis, libro arboris æqualē facias. Cū furculos diligenter aptaueris, cuneū eximito, & arborē, vt suprā dixi, alligato: deinde terram circa arborē adaggerato, vsque ad ipsum infitum: ea res à vëto & calore maximè tuebitur. Hoc tertium genus infitionis cū sit subtilissimū, non omni generi arborū idoneum est: sed ferè recipiunt talē infitionem quæ humidū, succosumq; & validū librum habēt, sicut ficus. Nam & lactis plurimum mittit, & corticem robustum habet: optimè itaque ea inferitur tali ratione. Ex qua arbore inferere voles, in ea nouellos & nitidos ramos eligito, in iisdemq; obseruato gemmam quæ bene apparebit, certamq; spem germinis habebit: eam duobus digitis quadratis circūsignato, vt gēma media sit: & ita acuto scalpello circuncidito, delibratōque diligenter ne gēmam lædas. Postea item alterius arboris quā emplastraturus es, nitidissimum ramum eligito, & eiusdem spatij corticem circuncidito, & materiā delibrato: deinde in eam partē quam nudauetis, præparatum emplastrum, seu gemmam, aptato: ita vt alteri delibratæ parti conueniat. Vbi ita hæc feceris, circa, gemmam bene alligato, cauetōque ne lædas ipsum germen: mox commissuras & vincula luto oblinito, spatio relicto, vt gemma libera vinculo

culo nō vrgeatur & liberè germinet. Arboris autem infitæ sobolem et ramos superiores præcidi-to : nequid sit quò possit succus euocari, aut ne cui magis quã infito feruiat: post 21. diem soluito emplastrum : & hoc genere etiã optimè inseritur olea. Quartum illud genus infitionis iam docuimus cùm de vitibus disputauimus: itaque superuacuum est hoc loco repetere traditã rationem terebrationis. Sed cùm antiqui negauerint posse omne genus furculorū in omnem arborē inferi, et illã quasi finitionem qua nos paulò ante vfi sumus, veluti quandam quasi legem sanxerint, eos tantum furculos posse coalescere qui sint cortice ac libro & fructu cōsimiles ijs arboribus quibus inferuntur, existimauimus errorem huius opinionis discutiendum, tradendamq; posteris rationem qua possit omne genus furculi omni generi arboris inferi. Quod ne longiore exordio legentem fatigemus, vnum quasi exemplum subijciemus, quo possit omne genus furculi, omnibus arboribus inferi. Scrobē quoquouerfus pedum quatuor ab arbore oliuæ tam lōgè fodito, vt extremi rami oleæ possint eam contingere, in scrobem deinde fici arbusculam deponito, diligentiamque adhibeto vt robusta & nitida fiat. Post triennium aut quinquēnium, cùm iam satis amplum incrementum ceperit, ramum oliuæ, qui videbitur nitidissimus, deflecte, & ad crus arboris ficulneæ religa : atq; ita amputatis cæteris ramulis, ea tantum cacumina quæ inferere voles, relinquito: tum arborem fici detruncato, plagamque leuato, & mediam cuneo findito : cacumina deinde oliuæ sicut matri cohærent, ex vtraque parte abradito, & ita fissuræ fici aptato, cuneumque

eximito, & diligenter ramulos colligato, ne qua vi reuellantur. Sic interposito triennio coalescet ficus cū olea, et tum demū quarto anno cū bene coierint, velut propagines, ramulos oliuæ à matre refecabis. Hoc modo omne genus in omnem arborem inferitur. Hactenus Columella rerum agri interpretæ æquè facundus ac diligens.

De infitione, ex Plinio. CAP. VII.

Semine inferere natura docuit raptim auium fame deuorato, solidoque, & alui tepore madido, cū fœcundo stercoreis medicamine in mollibus arborū lecticis abiecto, & vêtis sæpè translato in aliquas corticum rimas. Vnde vidimus enatam cerasum in salice, platanum in lauro, laurum in ceraso, & baccas simul discoloras. Tradūt & monedulam femina in cauernarum thesauros condentem, eius rei præbuisse causas. Hinc nata inoculatio sutoriæ simili fistula aperiendi in arbore oculum cortice exciso, semenque includendi eadem fistula sublatum ex alia. In ficis autem & malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana quærit sinum in nodo gemmæ expulsi corticis, gemmamque ex alia arbore includit, & hactenus natura ipsa docuit. Infitionem autem casus magister alius, & penè numerosior, ad hūc modum exposuit. Agricola sedulus casam sepis munimento cingens, quò minus putrescerent fudes, limen ex hædera subdidit, at illæ viuaci morfu apprehensæ, suam ex alieno fecêre vitam, apparuitque truncū esse pro terra. Aufertur ergo ferra æqualiter superficies, læuigatur falce truncus. Ratio postea duplex. Prima inter corticē & lignum in-

feren-

serendi, timebant enim prisca truncum findere, mox inforare ausi medio, ipsique medullæ calamum imprimebant, vnum inferentes, neque enim plures capiebat medulla. Subtilior postea ratio vel senos adiecit, mortalitati eorum & numero succurrere persuasa, trunco per media leniter fesso, cuneoque tenui fissuram custodiente, donec cuspidatim decifus descēdat in rimam calamus. Multa in hoc seruanda. Primum omnium quamnam arbor patiatur coitum talem, & cuius arboris calamus. Variè quoque, & non iisdem in partibus succus omnibus subest. Vitibus, ficisq; media ficiora, & è summa parte conceptus, ideo illinc furculi petuntur. Olei circa medias succus, inde & furculi, cacumina fitiunt. Facillimè coalescunt quibus eadem corticis natura, quæq; pariter florētia eiusdem horæ germinationem, succorumque societatem habent. Reliqua obseruatione fissura in nodo fiat (repudiat quippe aduenā inhospitalis duritia) vt in parte nitidissima, ne longior multò tribus digitis, ne obliqua, ne translucens. Virgilius ex cacumine inferi vetat, certumq; est ab humeris arborum orientem estiuum spectantibus furculos petendos, & è feracibus, & è germine nouello, nisi vetustæ arbori inferantur, ij enim robustiores esse debent. Præterea vt prægnantes, hoc est gemmatione turgentes, et qui parere illo sperauerint anno. Bimi vtrique nec tenuiores digito medio. Inferuntur autē & inuersi, cū id agitur vt minor altitudo in latitudinem se fundat. Ante omnia gemmantes nitere cōueniet, nihil vsquam vlcerosum esse, cicatricosum aut retorridum: spei fauet medulla calami commissuræ, si in matre ligni, corticisq; iungatur,

gatur, id enim fatiùs quàm foris cortici æquari. Calami exacutio medullam ne nudet tenui tamè fistula detegat, vt fastigiatio læui descēdat cuneo tribus non ampliore digitis, quod facillimè contingit, tinctum aqua radētibus. Calamus ad corticem vsque suum deprimatur. Ne luxetur dum deprimatur, néve cortex replicetur in rugas. Ideò lacrymantes calamos inferi non oportet, non, herculè, magis quàm aridos, quia illo modo labat humore nimio cortex, hoc vitali defectu nō humescit, neq; concorporatur. Id etiam religionis seruant, vt Luna crescente calamus vtraq; deprimatur manu: alioquin in hoc opere duæ simul manus minus nituntur, necessario temperamento: validiùs enim demissi, tardiùs ferūt, fortiùs durant, cōtraria ex diuerso. Ne hiscat nimiū rima, laxéque capiat, aut ne parum, & exprimat, aut compressum necet. Hoc maximè præcauendum, vt præualidè accipiētis trunco in media fissura relinquatur. Quidam vestigio fissuræ falce in truncis factò, falice præligant marginē ipsum, postea cuneos figunt continente vinculo libertatem dehiscendi. Quædam in plantario insita, eodem die transferuntur. Si crassior truncus inferatur, inter corticē & lignum inferi meliùs est, cuneo optimè osseo, ne cortice rumpatur laxato. Cerasi libro dempto finduntur, hæ solæ & post brumam inferuntur: dempto libro habent veluti lanuginem, quæ si comprehendit insitum, putrefacit: incolumi cuneo adactum vtilissimè adstringitur. Inferere aptissimum quàm proximum terræ, si patiatur nodorum trunciq; ratio. Eminere calami sex digitorum longitudine non ampliùs debent. Cato argillæ, vel cretæ arenam,

fimùm.

firmumque bubulum admisceri, atque ita usque ad lentorem subigi iubet, idque interponi & circumlini. Ex ijs quæ commentatus est, facile apparet illa ætate inter lignum & corticem, nec alio modo inferere solitos: aut ultra latitudinem duum digitorum calamos demittere. Inferi autem præcipit pyra ac mala per ver, & post solstitium diebus L. post vindemiam. Oleas autem & ficos per ver tantum, Luna sitiente, hoc est sicca. Præterea post meridiem, ac sine vento Austro. Mirum quod non contentus insitum munisse, ut dictum est, & cespitem ab imbre frigoribusque protexisse, ac molibus bifidorum viminum fascibus, lingua bubula (herbæ id genus est) insuper obtegi iubet, eamque illigari opertam stramentis. Nunc abunde arbitrantur paleato luto libros farcire, duos digitos insito extante. Verno inferentes tempus urget incitantibus se gemmis, præterquam in olea, cuius diutissime oculi parturiunt, minimumque succi habent sub cortice, qui nimius insitis nocet. Punicam verò & ficum, quanquam alias sicca sint, recraftinare minimè utile. Pyrum vel florentem inferere licet, & in Maium quoque mensem protendere insitionem. Quod si longius afferantur pomorum calami, rapo infixos optimè custodire succum arbitrantur: seruari inter duos imbrices iuxta riuos, vel piscinas, utrinque terra obstructos. Emplastri ratio & ipsa ex inoculatione nata videri potest, crasso autem maxime cortici conuenit, sicut & ficis. Ergo amputatis omnibus ramis, ne succum auocent, nitidissima in parte quaque præcipua cernatur hilaritas, exempta scutula (ita ne descendat ultra ferrum) cortici, imprimitur ex alia cortex par cum sui germinis

minis mamma, sic compage densata vt cicatrici locus non fit, & statim fiat, vnitas, nō humorem, non afflatum recipiens, nihilominus tamē & luto munire, & vinculo melius. Hoc genus nō pridem repertū volūt qui nouis moribus fauēt. Sed id etiam apud veteres Græcos inuenitur, & apud Catonē, qui oleam ficumq; sic inferi iussit, mensura etiā præfinita, secūdum reliquā diligentiam suam, cortices scalpro excidi quatuor digitorū longitudine & triū latitudine, atq; ita coagmentari, & illa sua intrita oblini eadem ratione & in malo. Quidā huic generi miscuēre fissurā in vitibus, exēpta cortice tessella, furculo à latere plano adigendo. Tot modis insitam arborem vidimus iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorum onustā, alio ramo nucibus, alio baccis, aliūde vite, ficis, pyris, punicis, malorumq; generibus, sed huic breuis fuit vita. Nec tamē omnē experimentis assequi naturā possumus. Capacissima insitorum omnium dicitur platanus, postea robur, verūm vtraq; sapes corrumpunt. Quædam omni genere inferuntur, vt ficus & punicæ. Vitis non recipit emplastra, nec quibus tenuis ac caducus, rimosusq; cortex, neq; inoculationem sicca ac humoris exigui. Fertilissima omnium inoculatio, postea emplastratio, sed vtraq; infirmissima. Quæ cortice nituntur tātūm, vel leni aura ocysimè deplantantur. Inferere firmissimum & fecundius quàm ferere. Hactenus Plinius.

De insitione, ex Palladio, maximè earum arborum quas libro tertio Horti nostri descripsimus. CAP. VII.

Incipiam quicquid veteres scripsere coloni,
 Sacraeque priscorum verba labore sequar.
 Principio multas species industria solers
 Protulit, & doctam iussit inire manum.
 Nam quaecunque virens alienis frondibus arbor
 Comitur, his discit credita ferre modis.
 Aut noua discreto figuntur germina libro,
 Aut aliud summo robore fissa capit.
 Aut virides oculos extremi gemma tumoris
 Accipit, & lento stringitur vda sinu.

DE MALO.

Infita proceris pergat concrefcere ramis,
 Et fociam mutat malus amica pyrum.
 Secum feros syluis hortatur linquere mores:
 Et partu gaudet nobiliori frui.
 Spiniferas prunos, armataeque robora sentes
 Laeuigat, & pulchris vestit adulta comis.
 Exiguam sorbum dulci distendere succo
 Nouit, & ad cupidas flectere poma manus.
 Robora thyrsifero platani concordia Baccho,
 Foetibus instituit plena rubore nouis.
 Illius insolitas miratur perficus umbras,
 Populeaeque ferunt candida dona comae.
 Mespilus huic paret, lapidosaque viscera mutans
 Tenditur, & niueo plena liquore rubet.
 Pro sudibus foetis, & pro praegnantibus armis
 Castaneae fuluum dant noua mala decus.

DE PYRO.

Germine cana Pyrus, niueos haud inuida flores
 Commodat, & varium nequit amore nemus.
 Nunc rapit hirsutis horrenda sororibus arma,
 Et docet indomitas ponere tela pyros.

Nunc

Nunc teretem pingui producit acumine malum;
 Fraxineasq; nouo flectit honore manus.
 Phyllida quinetiam grandi mitescere fructu
 Instituens, duræ dat sua membra cuti.
 Et steriles pinos, & inertem fœtibus ornum
 Dotat, & ignotum cogit amare decus.
 Huius & immissi vertêre cydonia rami,
 Pomaq; confusus blanda creauit odor.
 Castaneæ septos aspro velamine fœtus
 Exuit, & placido pondere mutat onus.
 Mespilaq; exarmat, pugnacibus horrida mēbris,
 Et mala tranquillo cortice vota premit.
 Creditur in Libycis sua germina nectere ramis,
 Lætâq; puniceo posse decore frui.

DE COTONEA.

Cùm præstet cunctis se fulua cydonia pomis,
 Alterius nullo creditur hospitio.
 Roboris externi librum aspernata superbit,
 Scit tantùm nullo crescere posse decus.
 Sed proprijs pandens cognata cubilia ramis
 Stat, contenta suum nobilitare bonum.

DE PRVNO.

Pruna suis addunt fœlicia germinâ membris;
 Donaq; cognato corpore læta ferunt.
 Exarmat fœtus, sed brachia roboris armat
 Castaneæ prunus iussa tenere larem.

DE CERASO.

Inferitur lauro Cerasus, partuq; coacto
 Tingit adoptiuus virginis ora pudor.
 Umbrâtes platanos & iniquam robore prunum
 Compellit gemmis pingere membra suis.

Popu.

Populeasq; nouo distinguit munere frondes:
Sic blandus spargit brachia cana rubor.

DE MORO.

Mutua quin etiam moris commercia ficus
Præstat, & oblatum robore germen alit.
Fraxinus huic auidæ cōfert sua membra forori:
Et metuit foetus sparsa cruore novos.
Proceras fagos, & poma hirsuta virentis
Castaneæ, duris aspera mala comis
Inficiens, monstrat piceo nigrescere partu:
Et succo pascit turgida poma nouo.
Obsequitur moris blando terebinthus odore:
Et geminis veniunt munera mista bonis.

DE PERSICO.

Ip̄sa suos onerat meliori germine ramos
Persicus, & pruno scit sociare genus.
Imponitq; leues in stipite phyllidis umbras;
Et tali discit fortior esse gradu.

DE MESPILLO.

Aemula dura pyri despecti mala saporis
Mespilus admissio germine tuta subit.
Et geminis sese violentior inserit armis:
Atque auidas terrent robora sæua manus.

DE SORBO.

Sorba suos partus meritò maioris honestantē
Seminis, & pulchro curua labore nitent.
Hæc arbos spinæ duros mucronibus artus
Exuit, ac libris mitibus arma tegit.
Aureaq; annexo miscere cydonia foetu
Gaudet, & externi dona coloris amat.

DE NVCE.

Arbuteas frondeis vastæ nucis occupat vmbra:
Pomaq; sub duplici cortice tuta refert.

DE AMYGDALO.

Phyllis odoratos primæuis floribus artus
Discissi pruni cortice fixa tegit.
Pomaq; permutat velamine perfica musto:
Duritiemq; docet tegminis esse loco.
In modicam tornat filiqua tendente figuram:
Et frondes pulchro ditat odore feras.
Castaneamq; trucem depulsis cogit echinis
Mirari fructus læuia poma sui.

DE FICV.

Persuadet moris tetrum mutare colorem
Ficus, & inuasis dat sua iura pomis.
Se quoque miratur pingui grandescere succo,
Et solitum gaudet vincere poma modum.
Insignes folijs platanos, felicia mentis
Brachia, gaudentes vitis honore comas.
Ingrediens pingui se cortice maxima ficus
Seruat, & optatos implet adepta sinus.

DE PVNICA.

Punica non alios vnquam dignata saporis
Mala, nec externis associata comis:
Ipsa suas augent mutato femine gemmas,
Et sibi cognato picta rubore placent.

DE CITRIO.

Nec non & citrij patiuntur mutua rami
Pignora, quæ grauido cortice morus alit.
Pomaq; pasturi blando redolentia succo
Armatis mutant spicula nota pyris.

DE OLEA.

Robora Palladij decorant syluestria rami:
 Nobilitat partus bacca superba feros.
 Fœcundat sterilis pingueis oleaster oliuas,
 Et quæ non nouit munera, ferre docet.

De insitione, ex Petro Crescentio decerpta
 ad verbum. CAP. VIII.

Oportet scire quòd insitionum multi sunt modi. Primus quidem est quòd fraga eiusdem arboris omnia vltra medium medullæ extransuerso incidantur, & tunc alligetur quod incisum est, sicut vulnera ligari consueuerunt: & circumponatur cera vel lutum ad pluuiæ & extrinsecorum nocumentorum defensionem, & ne rumpi aut eorum plagæ aperiri agitatione ventorum possint, conuenientibus perticis muniantur: statim enim consolidato vulnere superior pars emūdatum in sapore profert fructum propter digestionem succi in nodo factam, & hoc propriè dicitur Insitio: quæ quidem plantam in alteram non transmutat speciem seu genus, sed eam de syluestri domesticam facit. Secundus modus est quòd vna & eadem arbor abscindatur in trunco, & fragum superius in eadem arbore acceptum, trunco suo inferatur, tunc enim conualescens insita, profert fructum alterius generis in sapore, & quãtitate & figura quam prius protulerat: & iste modus fecit diuersitatẽ omnem quæ est in malis & pyris, & cæteris fructibus. Tanta enim est vis nodi & conuersionis pororum qui prius ascenderunt, quòd succum ex nodis reten-

um dirigunt ad aliam formam plantalem, quæ monstratur in quantitate & sapore fructus. Tertius modus inuētus est in vite et quibusdam alijs quæ ex medulla crescunt: videlicet quòd gemma vnius vitis excidatur vsq; ad medullam profundè, vulnere transuerso & obliquato: & tantundè de gemma vitis alterius eruitur, & loco alterius ponitur, & fit colligatio sicut in alijs, & tūc conualescit & fructificat. Fieret fortè in alijs arboribus, sed in vite expertum est. Quartus insitionis modus est, quo fragū arboris vnius in aliam inseritur arborem, conualescitq; ea fructificat in ea per modum qui sæpè dictus est. Et iste modus regulariter cū fuerit magis similiū, erit melior & citiùs conualescens: & fit propriè in illis arboribus quæ rectos habent poros, & per tunicas ligatas, à radice accipiunt nutrimentum. Sed iste modus, & similiter secundus, in plures subdiuiduntur modos. Vnus quidem est, quo furculus inferendus inter corticem & lignum nouæ matris imprimitur. Secundus, cū furculus scisso ligno infigitur. Tertius fit more emplastri. Quartus dicitur ad buccellū. Quintus verò salicis peritica perforata. De omnibus per ordinem dicendum est. Primus quidè modus, quo furculus inter corticem lignūmque deponitur, fit hoc modo. Truncum ferra acuta recidimus in loco nitido & succoso: ipsūmque cum fascia corticis desuper polimus: deinde vimine salicis, aut vlni ligamus: ibique inter corticem & lignum cuneum ferreum, vel osseum, in acutum tendètem, ab vna parte latum, & ab alia quasi rotundum, tribus propè digitis, deponimus, considerando ne corticis fascia scindatur: & in eum locum subducto

cuneo

cuneo statim furculum mergimus ab vna parte
 decifum, salua medulla et cortice partis alterius,
 pellicula exteriori remota, ita quòd optimè trun-
 co adhæreat furculi incisura: qui super truncum
 quatuor aut sex digitis emineat, vel vsq; ad octo.
 Duos vel tres, vel plures furculos pro trunci
 qualitate constituimus, quaternis digitis vel am-
 plius ad minus inter eos spatium relinquentes, et
 lutum desuper conuenièter ponentes, & peciam
 disponentes, vel ligâtes. Hic autem modus opti-
 mè comprehendit & conualescit: sed fieri non
 potest nisi mense Martio vel Aprili, cùm iam po-
 test lignum à cortice separari. Sed nec fieri potest
 nisi in crasso trunco vel mediocri: & in his arbo-
 ribus quæ crassum habent corticem & pinguem:
 vt ficus, pyrus, malus, & similes. Conualescit au-
 tem optimè iuxta terram huiusmodi facta inci-
 sio, & etiam in quacunq; parte stipitis & crasso-
 rum ramorum satis cõgruè prouenit: sed omnis
 furculus duobus adminiculis ad minus, propter
 ventorum rabiem indiget. Modus autem secun-
 dus qui scisso fit stipite hoc modo aggrediendus
 est. Resecetur truncus & desuper poliatur, vt di-
 ctum est superius: deinde scindatur in ea parte
 quæ magis succosa videtur, & quæ corticem ibi-
 dem planum & adæquationi furculi congruum
 cernatur habere, quod maximè inuenis vbi ma-
 ius est spatium inter corticem & medullam pro-
 pter abundantiam nutrimenti quod ad partem
 illam accessit. Si antequã scindas, vinculum pro-
 pe summum truncum stipitis ligaueris, cum mi-
 nima scissura longitudinis defendet: deinde cu-
 neum duobus digitis vel quid minus, longũ for-
 mabis: & aperta scissura eo, sublatâque omni la-

nugine de ipsius scissurę labijs, furculum ab vtraque parte deciduum immerges: taliter quòd cortex cortici adæquetur in parte exteriori, & lignum ligno interiori, vt succus inter cortices & ligna possit liberitùs pertransire. In scissura etiã furculus optimè trũco nouę matris adhæreat: deinde subducto cuneo, furculus in trunco spontè immissus constringatur. Super rimulas coniungendas et cortices, aliquid corticis huius arboris vel panni linei cerati ponatur, & cum iunco strictè ligetur. Deinde (vt ait Cato) subtili puluere in superiorem scissurã immisso, creta plurimùm comprehensa cum pauca arena & fimo bubulo, vel cum cera, super truncum & ligaturam ad defensionem caloris, venti & pluuię congruè disponatur, & pecia fascietur. Ego autem plusquã millesies probaui & semper inueni sufficere solam cretam bene compressam sine fimo & arena, vel cera & puluere. Hęc etiam in scissura proderunt, si vapor à radice ascendens ad nouum alendum furculum foras egrediens denegetur. Notandum tamen quòd istiusmodi & actus & operatio diuersificatur secũdum diuersitatem crassitudinis & tenuitatis stipitis inserēdi, & cunei furculi incidendi. Nam inserendus stipis, furculo crassior est paulò, aut multò. Si multò, duobus potest scindi modis. Vno, vt ab vna parte stipitis vsque ad medullã tantũ cum congruo ad hoc scalpro scindatur, vbi vnus tantũ furculus infigatur. Altero, vt ab vna parte stipitis ad aliam scissurã pertranseat: ibique duo furculi, scilicet vnus à qualibet parte ponatur, vel vnus tantũ si placuerit ab vna parte, altera vacua remanente. Si verò stipis est paulò crassior furculo, necessariò per
medium

mediū scinditur, & vnum solū recipit furculum. Vbicunque autem vnus tantummodo furculus ponēdus est, debet cuneus eius formari vt in scissura ex vtraq; parte facta, tertia cum cortice conueniēti remaneat: in quarta verò quæ intra stipitē stare debet, nihil corticis & latitudinis videatur, aut modicū eo modo melius quo furculus in cortice, quàm in ligni stipite exterius & interius adæquetur. Vbi autē duo furculi sunt ponēdi, fit scissura cunei à duabus partibus propè medullā: quæ etiam ad medullā & acumen accedat: ab alijs duabus partibus fit quasi eiusdem latitudinis: ita quòd pars paulò latior cum omni cortice permanēs, extra cum cortice matris æquetur: pars verò strictior, remota exteriori corticula versus medullā stipitis interius disponatur. Si autē stipes est æqualis furculo qui inferitur, formetur cuneus, vt ab vtraq; parte sit cortex, et vtrarūq; fiat equatio, et cortice et peciola super riuulas posita, subtili vinculo scisso, vel cordula cū modica strictura ligetur: & postmodū cum creta, seu terra & peciola fascietur. Et hic modus iuxta terrā & in altum, & in summitatibus optimè conualefcit: ac omnes istæ formæ quæ fiūt scisso trunco, possunt fieri cōuenienter mense Februario et Martio, etiā mense Aprili si furculus omni terra priuetur: & melius si colligantur antè quàm pullulēt, & diu sub terra in loco frigido vmbroso seruētur, summitatibus non subuersis. Et etiam mense Ianuario cum calefactione ignis facta insitio comprehendit, cū eius auxilio agglutinans concurrat succus: sed tunc temporis erit insitio cæteris melior, & melius conualefcens cū iam cortici se viridis succus intulerit, & gemmæ incipiant esse

suspectæ. Ego etiam malorum infitiones feci circa principium Augusti de surculis illa æstate maturatis, & satis congruè prouenerunt. Veruntamen talis infitio facienda est sub terra, vel modicum supra eam, vt tumulatione terræ à tanto æstu infita defensetur: vel supra eam vas aliquod stillans suspendatur, & eo auxilio poterit hoc tēpore etiam in altum fieri. Fit etiam, vt ait Varro, hæc infitio commodè in solstitio æstiuo & Caniculæ signo, ac præcipuè in fico. Potest etiã prædicta infitio fieri sub terra & circa terrã, seu modicum supra terram, vbi sine dubio infiti ramusculi proueniunt omnibus alijs locis ad incrementa maiora, quia ibi lignum & cortex maximè beneficio soli adhærētis humescit, quæ infitio propriè arbusculis conuenit. Si verò arbor mediocriter magna fuerit, commodiùs erit eandem locis altioribus inferere, vbi cortex sit viridis et succosus, quàm ipsam circa terram inferere, quia fic fructus ex ea pluribus annis tardius haberetur: veruntamen quantò magis inferiùs fiet, tantò magis domesticabitur fructus. Si verò fuerit arbor magna plurimos habens ramos, nihil erit vtilius quàm ramos in locis nitidis refecare, ibiq; quotcunque volueris surculos inferere. Quòd si adeò vetusta est arbor vt ramorum cortices nimium sint rugosi ac humore consumpti, arbor eadem incidatur, & relinquatur incisa vsque ad annum sequentem, & tunc inferantur surculi qui in ea nati fuerint lætiores, & in cōmodiore parte locati, circumcisis cæteris & abiectis, qui tot numero esse poterunt, quot inferēti placebit: quia omnem numerum surculorum sufficienter nutriet talis arbor. Modus quidem inferendi quem

Pallæ

Palladius emplastrationem vocat, sic ab eodem fieri affirmatur. Ex nouellis ramis incisus & feracibus gemma que bene apparebit sine dubio processura, duobus digitis quadratis circumfignetur vt ipsa statuatur in medio, & ita subtiliter cortex leuetur acutissimo scalpro, ne gemma lædatur. Item ex ea arbore cui gestimus inferere, similiter cum gemma tollatur emplastrum, nitido tamen atque vbereloco, tunc ibi conuenienter impressum circa gemmam vinculis cogitur cohærere sine læsionis germinis, tunc luto superlinis & liberam gemmam relinquis. Cui multum proderit si peciola cum cera super iuncturam & rimulas corticum apponatur, ad extrinsecorum nocu-mentorū defensionem, & nutrientis succi ac vaporis viuifici retentionem. Ramos deinde superiores huius arboris refecabis, ne mater proprios volens nutrire ramos, alienum filium sibi propter vtilitatem radicū per eundem relinquantur. Deinde verò viginti diebus exactis aut pluribus, resolutis vinculis reperies externi seminis gemmam mirè in arboris alienæ membra transfixam. Hic autem modus mense Junio fieri posse asseritur, licet & antè, & post modicum comprehendat, dummodo gemma conueniens habeatur. Est modus vulgariter ad buccellū dictus, qui huic proximo est plurimum affinis, fit hoc modo: Buccellus paruus crassitudine pollicis lōgus, cum gemma in medio, de nouo furculo eleuetur eiusdem crassitudinis, suo cortice in tres vel quatuor partes scisso & denudato ponatur, & tantum inferius consideratè comprimatur, quod ligno stipitis mediocriter strictè adhæreat: & cortex appositi furculi non scindatur, & siue gem-

ma posita super locum gemmæ sublatae ponatur, siue non, nihilominus sine aliquo ligaturæ vel alterius rei auxilio conualescit. Abscindenda tamē est omnis circundans soboles furculorum, ne infitæ furripiat nutrimentum, ei tamen magnum adminiculum præstabit, si cortex pendens taliter rescindatur, quòd remanēti appositus buccellus subtiliter adæquetur: & propter dictam causam peciola, deinde creta super iuncturam & totum buccellum ponatur, libera gemma relicta, postea ne cera cadat, linea pecia fasciatur. Fiat autem hic modus mense Martio, dum cortex separatur à ligno, & mense Aprili & Maio. Surculi antequam gemment collecti seruātur in loco frigido & umbroso ne pullulent, sub terra pro parte submersi. Item expertum est in mense Iunio circa finem, & Iulio, buccellum paruum cum gemma de nouissimo furculo eleuatum, & in nouissimo furculo positum eiusdem crassitudinis, siue gemmæ adæquentur, siue non, sine aliquo auxilio ligaturæ vel alterius rei, optimè conualere. Et tam hic modus, quàm superior qui emplastratio dicitur, locum habet in his solis arboribus quibus succus pinguis est in cortice, vt ficis, oleis, castaneis, & similibus. Potest etiam sine abscissione inferendi furculi eleuari buccellus, & domesticus eiusdem crassitudinis ab vna parte scissus ibidem apponi, & cum filo ligari ac præparari, vt dictum est supra: & vbi comprehendisse videbitur supra buccellum abscinde, relicta enim summitas succum ad buccellum fortiùs attrahit quàm abscissa, & hoc modo possunt plures eiusdem speciei & diuersarum in vna virga formari. Modus qui fit in salicis pertica fit hoc modo: Pertica & baculus

culus dictorum lignorum perforetur subtili terebra & acuta, ita quod inter vnum foramen & alterum sit spatium semipedis, & furculus modicum raso cortice intromissus iungatur in scrobe furculis eleuatis, ita tamen quod perticæ saltem falicis, summitas remaneat supra terram: hinc vero post annum materia totaliter eleuata, & inter furculos incisa, plâtam quamlibet radicibus plurimis decoratam in ordinata scrobe depone, cui forsan proderit si creta, vel cera, foramina & eorum scissuræ vndique optimè obturentur. Quidam autem mihi asseruit se expertum fuisse hanc insitionem in palo falicis viridi perforato vsque ad medullam solummodo, & infixisse furculos æqualis crassitudinis remoto cortice, quatenus intrarent in foramen, vt cortex furculi æquaretur cortici pali, & cum cera omnem rimulâ obturasse, & posuisse palum sub terra, quatuor digitis iacentem in loco aquoso, ita quod de palo nihil apparuit, sed solum furculi supra terrâ, & comprehendisse optimè omnes, & refecato inter furculos trunco plâtaffe & bene conualuisse. Alium modum inferendi retulit Columella, dicens, Gallica terebra vsque ad medullam arboré perforandâ, plaga interiùs leniter inclinata, vbi deducto omni fragmine, vitem, vel ramû admodû foraminis delibratum, succidum tamè & humidum strictim imprimi iubet, vna vel duobus gemis foris relictis, & tunc argilla & musco locum diligenter operiri, & ita vites in vltimo inferi posse dicit. Prædicti autem duo modi fieri possunt in mense Martio, vel principio Aprilis: aut cùm viridis & nouus succus calore aëris dissolutus mouetur in cortice. Item scribit Varro aliû modum

dum inferendi suo tempore inuentum in propinquis arboribus, hoc modo : De arbore ex qua vult habere furculum in eam quam inferere vult ramulum traducit: & in eius ramo præciso ac de fixo implicat in locum, quod contingit ex vtraque parte quod intus est falce extenuatum, ita quod ex vna parte qua cœlum visurum est, corticem cum cortice æquatum habeat eius ramuli quem inferet, cacumen vt directum sit ad cœlum postero curet anno: dum compræhenderit, vnũ propagatum ab altera arbore procedit. Ex prædictis igitur patet, quòd licet insitio in similia sit melior, tamen in dissimilia plurimùm cõualefcit & infinita mirabilia facit, quæ apparent his qui experiri desiderant, & in talibus exercitantur.

HACTENVS Petrus Crescentius, qui insitionum historiam confusam & impeditam nobis reliquit, vt legenti facilè erit iudicare. In qua nihil immutare visum fuit, siue sententiam spectes, siue dictionem, quæ multis locis inepta est ac ridicula, sed ornari res ista negat, contenta doceri. Multa fanè occurrent, quæ non Dauum, sed Oedipum desiderabunt, quod corruptissimo exemplari, ex quo hæc verbum è verbo transcripsimus, acceptum ferre licebit.

De insitione, ex libro Iouiani Pontani
de hortis Hesperidum.

Cap. IX.

Iam reliqua insitio est, hominùmq; industria:
nunc tu
Huc aduerte animum, & veterum cape dicta virorum.

Impri-

Inprimis ramos libro demitte sub vdo.
 Artifici dextra, fisso nunc iniice ligno,
 Atque altè impacto cuneo inferito : alteriúsue
 Corticibus iunge, & cera mox illine adacta,
 Vlmeaque obseptis constringito vincula plagis:
 Ac pluuiam arceto coniecti cespitis herba.
 Nunc & crescentem vicino è margine virgam
 Admoue, & inciso leui sub vulnere libro
 Sic fige, vt lento non defint cingula nodo.
 Aut & eam trans mitte forato ad viscera trunco:
 Mirantem latebrásque cauas, & operta viarum,
 Néue excide illam: finito de matre propinqua
 Hauriat vt succos solitos, solita vbera lactet:
 Donec eam grandem natu, longéque valentem.
 Atque nouercales stringentem enixiús vlnas
 Videris & proprio meditantem viuere succo:
 Tunc abrumpere manu, materna & stirpe reuelle:
 Crescet, & immensum ducet latè aucta cacumen.
 Interea læto surgit dum furculus auctu,
 Sæpè riga, sæpè eductas de stipite gemmas
 Euelle, & duris inuerte ligonibus arua,
 Ac matri blandire sua dum prole repulsa
 Cogitur indignans alienos pascere foetus.
 Quin & surgentem sobolem defende sub vmbra
 Frondentis rami, dum Sol furit, & furit æstas
 Victa fiti: idem ipse in glacie tege, tecta supernè
 Insternens crassa è stipula, cannæue palustri,
 Vrat ne teneras rabies aquilonia thyrsos
 Cum primis valida nitatur furculus hasta,
 A vento tutus, longéq; vrgente procella:
 Et nunc scalpello tenui, nunc molliter vngui
 Detondens, prima luxum compefce iuuenta.
 Utendum parcè ferro, sed nec tamen ipsa
 Luxuries toleranda venit, quæ foetibus obstat.

Atque

Atque equidē memini (tantūm se industria prōm
fit)

Qui diuersa quidem, parua sed semina in vrna
Condat: & educens collo breuiore stolones
Subducatur, arctetur manu, ac sub vincula cogat
Crescenteis, hi tandem vno se stipite miscent,
Atque vno obducunt se cortice néue flagella
Dilabi finito: neu summa cacumina ventus
Diuellat, cera linito, aut diducat adulta;
Vngvine dum proprio corpus iunguntur in vnū:
Atque operit lentum sub eodem codice gluten.
Postquā alta steterit radice infossa, & opimum
Raptarit stirpes succum, mirabere poma
Plenaque grataque: non vno tamen vna sapore.
Sunt qui diuersos ramos, sed cortice raso
Coniungant, stringantque simul quo glutine misto
Increpant equè, & fisso mox stipite iunctos
Infigant pariter, tum vulnus ritè coronent,
Et fallax opus admota tueantur ab arte,
Quo ramo ex vno, atque vno de palmite fructus
Non vni veniant, sit honos & gloria ruri:
Gaudet enim insolito natura adiuta fauore.
Porrò non desunt, qui scisso codice adacto
Dilatent vulnus cuneo: mox vulnere crudo
Includunt gemmas alienæ stirpis alumnas:
Ac tenui obstringunt vitta: non fit mora, longos
Emittunt ramos, & latè brachia fundunt:
Sic dorso alterius (mirum) noua pullulat arbor
Quinetiam alterius nudato cortice, plantem
Vidimus alterius, frondente cacumine, ramos
Erigere: ingentem & tunica sobolescere syluam,
Et stirpem informem nemora in generosa nouari
Ergo castanea è molli, è præstante sagitta
Laudatæ genitricis, adulto & germine, virgam
Exuitor;

Exuito, exuuias gemmisq; oculisq; nitentis
 Seligito, his sterili spoliatum cortice truncum
 Degenerem induito, vincloq; vrgente ligato :
 Quo sese & pluuiæ, & Solis tueatur ab æstu:
 Nec te blanda manus finito frustretur inertem,
 Aut ludat tunica vitiosum arente flagellum.
 Iam videas docili è planta pubescere prolem
 Frugiferam tunc carpe manu, tunc erue ferro
 Quod superat matre è sterili, & blandiri nouellis
 Mira fides nitidis palmes se tollet alumnis.
 Sic quæ olim sterilis fuit arbor & horrida cultu,
 Sponte sua, nullisq; hominũ ante obnoxia curis,
 Mutabit genium, vertetq; ad munera frugum.

Ex eodem.

Quando & inexpertum nihil ars finit, hoc quoq;
 & hortis

Accedat, vel dictu etiam mirabile: de quo
 Quãuis longe audax, quanquã sibi cõsciis vsus
 Addubitet. Ramum fœcunda è matre reuulsum
 Decutiens capito: cæsum mox vndiq; librum
 Aequatis ferro spatijs, dextraq; volentem
 Exuito: inde pari confossum vulnere dorsum
 Stipitis alterius nudato, & veste recenti
 Induito: vt coëant extremis partibus oræ
 Vestis, & è lento mollescant vulnera limbo.
 Vlmea dein teneris indantur cingula plagis:
 Vincula quæ ingentis committunt vulneris ora,
 Vestiât & frondens truncũ toga: pellat vt imbres
 Arceat vt Soles, & sæuæ vredinis iram.
 Dij facinus mirandum hærenti è cortice, cortex
 Ipse nouus victum medius rapit: atque supernis
 Instillat ramis: quæque in sua pabula traxit
 Efuriens alimenta, suo & de fonte refusa
 Ipse suis infundit alumnis, ipse & amicum

Irror

Irrorat lac, vt fenfim in fua nomina vertat:
 Ramosq; frondesq;, & eodem femina foetu:
 Antè quater nidum in tignis quàm figat hirūdo,
 Et quater extincti renouet quàm funera nati,
 Tantùm ars ipfa valet, tātumq; industria pollet:
 Et tantùm infitio foecundos adiuuat hortos:
 Cui fauet impatiens ocij languentis egeftas.

Hactenus Iouianus Pontanus, qui sub citriorum & limoniorum infitione, quafuis alias docto & erudito carmine per occasionem complexus est. Vir fanè admirabilis & fumma laude dignus: qui rem tam impeditam & difficilem, tam eleganti carmine facilem ac familiarem reddiderit.

Infitionis ope & artificio multa ad ftuporem vſque miranda fieri.

CAP. X.

Multa ſunt in numeroſo illo rerum mundi theatro, miraculi loco habita, quæ vel fortuitus edidit caſus, vel ingenioſa hominum effinxit industria, comite labore, & experientia duce. Ex quo rectè ſcripſiſſe mihi videtur poëta,

Ipfæ nouas artes, varia experientia rerum,

Et labor oftendit miſeris, vſusq; magiſter.

Cauſa cùm pleroſque lateat, illis tātum miraculi & ſtuporis ingerit, vt præter naturã, talia euenire cenſeant. Res ea cùm in alijs multis, tum in arborũ infitionibus locũ habere maximè ſolet. Quarum ope & ingenioſo artificio, fieri plerunque videmus, vt vna arbor adeò prodigioſo ſpectaculo, diuerſi generis varijq; guſtus, odoris, coloris, &

ris, & facultatis poma, nuces, vuas, flores, & alia ab vno & eodem trunco emergentia, proferat: vt oculis intuentium nihil admirabilius occurrere possit. Quod vt demōstrem, & exemplis, cū veterum, tum recentiorum confirmē, producā oculos testes duos: Pliniū imprimis, virū omni exceptione maiorem. Vidimus, inquit insitam arborem iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorum onustam: alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, punicis, malorumq; generibus. sed huic brevis fuit vita. Producam præterea Ioannem Baptistam à porta Neapolitanum, lib. 2. suæ Magiæ naturalis hunc in modum scribentem: Vnam nouimus arborem, delicias horti nuncupatam, crassitudinis & proceritatis non ingrata: quæ præpingui, riguo & superfoetante solo confita erat: vt tum vigore, tum humi vbertate, insitis alimentum suppeditaret. Erat trifurca: in vno ramo vuam vnam, & item alteram vineæis vacuam, disciorem & medicatam gerens: quarum altera soporem, altera alui deiectionem moliebatur. Secundus ramus persicum adferebat ex persico & nuci-persico interuallis pluribus æquè distinctum, absque vlllo osse. Quod si cui inerat, nucleum dulcem vti amygdala dabat: & nūc hominum, nunc animalium faciem ementiebatur pomum, diuersaq; lineamenta demonstrabat. Tertius cerasia ex ossa, acida, ac dulcia emittebat: adhæc mala aurea. Cortex floribus rosisque confitus erat: fructusq; ipsi debitam magnitudinem superabāt, & alijs dulciores ac odoratiores erāt. Verno tempore efflorescebat arbor, & ultra debitum tempus suos foetus producebat, qui diu in arbore morabantur, & continuæ fœcunditatis

orbem toto anno ministrabant. Nam per quosdā gradus poma sibi succedebant, & foetura interpolabatur. Brachia ponderibus inclinata procumbebant: denique sic cœlum fauebat, vt pulchriorem arborem non conspexerim. Hactenus ille, ex quo historiam tam raræ & pulchræ arboris huc proferre voluimus, vt intelligeres,

Quantum ars ipsa valet, quantumq; industria pollet:

Et quantum insitio fecundos adiuvat hortos:

Cui fauet impatiens ocij labor, optimus artis

Cuiuscunque dator.

Hæc sunt quæ de insitionibus ex Græcis & Latinis rerum agri doctoribus eximijs in præsentiarum adferre possum. Quæ si parùm accuratè curata quis dicet, curiosius si curabit, curam sibi procurabit, & amicitiam nostram conciliabit.

FINIS OPUSCVLI INSITIONVM,

ANTONII MIZALDI studio

& diligentia concinnati.

ANTONII MIZALDI
 MONLVCIENSIS MEDICI, DEN-
dranatomye: seu, Exploratio & dissectio corporis arbo-
rei in sua sigillatim membra & parteis. Vbi de ea-
rum officijs, nutritione, succis, humo-
ribus, & alijs.

P V D omneis omniũ
 gentium & linguarum
 Philosophos pro con-
 cesso & confesso habe-
 tur, Deum Opt. Maxi.
 ancillantemq; ei Natu-
 ram, nihil vnquam fru-
 stra fecisse: dedisseque
 rebus omnibus parteis
 & membra, que illis ad
 vsum essent necessaria. Arboribus

Hinc stirpium generi vniuerso radices, velut fun-
 damenta quædam, iecit: vt ijs quasi pedibus (sic radices pro-
 enim loquitur Plinius) subsisterent ac firmaren-
 tur. Quibus caudicem, vel, si mauis, truncum su-
 perposuit: ramisq; quasi brachijs rursus illum Truncus.
 diffudit: & ex his caules ac furculos elicuit, velu-
 ti manus & digitos: eorumque alios fructu do-
 nauit, alios fronde sola & folijs vestiuit: quibus-
 dam genitalia membra dedit conceptu & foetu
 suo tempore grauida: plerisque verò alijs, vm-
 bracula duntaxat & tegmina præscripsit ad tu-
 tandos, protegendosque partus: & ob id fructi-
 bus priuauit. Arboreis itaque surculis & cauli-
 culis genitalis sedes assignatur. Quòd si nonnun-

Cortex,
Humor.

Caro.
Venę.

Arborũ hu-
mores varij.

Alburnum
velut adeps,

Pulpa.

Nerui.

Glandia.

Medulla.

quam à partu cessent, non tamen vt orbi & steriles à fertilium choro sunt explodendi. His omnibus corticem, ceu cutem quandam apposuit: cui humor subest, qui sanguis intelligi debet, omnia alens, vegetans & sustinens, vnde etiam arboris caro coalescit, cortici proxima: cui venę insunt per caules & furculos ad folia vsque perreptantes. Subest itaque humor quidam nutritius, ceu sanguis quispiam & saliuua, non solùm arborum cortici, verum etiam partibus reliquis: sed non idem omnibus: lacteus etenim ficis inest, ad coagulandos caseos non inutilis cerasis: gummosus: vlmis saliuosus: malis lentus ac pinguis: vitibus, pyris, aquosus: & ita de alijs: sed viuaciores sunt arbores quibus lentior subest humor. Insunt & succis arborũ quarundã adipēs: qui à colore albo Alburnum vocantur: mollis ac pessima pars arboreę carnis: nam facile putrescit, & teredinibus obnoxia esse solet. Ex quo velut marcori patens, in lignis ad ædificandũ repositis excludi & refecari debet, ne pars sincera trahatur in vitium & corruptelam. Arboribus nonnullis pulpa tenui constat stamine, absq; venis: & huiusmodi arbores files maximè traduntur: quibus nõ adest, frangi, quàm scindi aptiores sunt: vt in olea & vite experimur. Quę recto neruorũ stamine seu filamento coaluerunt, quòd frangentẽ præ cęteris violentiam respuant, vinculis fascium dicari solent. Hinc nimirum, genistę, coryli, vlni, betulę, & populi rami, aliarumque arborum quarundam, ad id præcipua dos. Subtument & glandia, nonnullarum arborum carni, perinde atq; in corporibus humanis, quodam callo carnis in se conuoluto. Nunc de medulla paucis agendum, quę latet in

singula-

singularum arboris partium medullio, vt in solidis animantium partibus. Sed inter se discrepāt arbores in hac medulla: quibusdam enim carnosissima subest, vt fico, sambuco, & alijs: quæ ob id fungosi generis existimantur: Alijs, lignosa sentitur, vt larici, abieti, pino & similibus. His vtcumque elucidatis, nunc demum ad nutritionem calamū in hunc conuerto modum. Si omne quod adolescit, augeturque, alimētum capit, & illud caloris attrahentis & concoquentis beneficio sibi comparat, necessum est, arbores caloris principium aliquod, habere: quo suis radicibus alimentum ex nutritio terræ sinu, ceu ab altricis vberibus confectum, sugant & hauriant. Nam terra perinde atque vbere vtuntur: vnde succus alendis partibus dispensatur, qui feminibus ad educandam nouam sobolem conspirat. Sic autem procedit educatio. Radices maiores & crassiores proximo & illibato terræ succo primū aluntur: tum demum minores, ceu capillares quædam venæ ex maioribus obortæ: dein, residuum ad truncum & illius parteis excurrit ac transmittitur, donec ad summum & vltimum vsque furculum ac folium iugi transmeatione & ministracione peruentum fit. Naturali enim vi ac facultate nutrimentum per trunci medullam, ceu per canalem & siphunculum, cæcis quibusdam meatibus, ad summum vsque & extremum germen, flosculum, fructum, ramulum & foliolum vndiquaque distribuitur. Quò cum peruenerit, ibi consistit & absorbitur: vnde tam multa in ramorum capitibus germina. Quò si veluti redundans ad crura radicibus vicina reflectatur & remigret alimentum ipsum, multos ibidem stolones edit: humo

Arborū calor ingentus.

Modus educationis arborum.

Germina.

Stolones.

re nutritio illuc conuerso, & à partibus superioribus remisso. In his paucis, præcipua consistit arborei corporis anatomie, & explicata in suas partes dissectio à capite ad calcem: vel si mauis, à cacumine summo, ad imas radices, tam maiores quàm minores. Quarum statum & implantati-

Dei sapientiam & bonitatem in rebus omnibus elucere.

Pulchra philosophia.

De Nuce & Quercu notanda.

onem quoties de aspectu, vel cogitatione mihi propono, toties beneficentissimi Dei bonitatem inenarrabilem, & sapientiam incomparabilem demiror ac suspicio: qui tantam radicibus illis, & his infixis capillamentis ac fibris facultatem elargitur, vt citra vllum auxilium, prodigiosam lignorum molem (cui vehendæ vel centum quâdoque instructissima plaustra vix sufficiât) tamque numerosam fructuum multitudinem (quæ vel nauiculam alicubi onerare possit) non dicam sustineant, sed assidua elementi subministratio- ne, etiam in arido plerunque cœlo & solo, pluribus seculis atque ætatibus alant: ac tam vberem, vt diximus, ligni & fructuum copiam sup- peditent, vt non solum ad hominum vsum multiplicem, vel annis quamplurimis sufficiat: quin imò multorum quoque animalium & volucrũ pabulum etiam proferat. In quam rem, ne per varias arborum classeis insolenter nostra vegetur oratio, Nucem arborem, vel Quercum de multis pro exemplo adferam. Quæ in tantam altitudinem, & vsque adeò vastam, vmbriferamque amplitudinem, quandoque spaciatur, excrescit, & dilatatur, vt sub ea, vel Alexander ille Magnus, gentium terror quondam nuncupatus, cū numeroso exercitu suo, facile castrametari possit. Quam vastitatem & summè admirandam molem, fructuumq; inexplicabilem copiam, quis alit?

alut? quis immensum illud corpus sustinet? quis radices fulcit ac firmat aduersus violentissimam Deū omnium ventorum rabiem & horrida fulmina, quæ vel firmare & sustinere. prodigiosas turre funditus euertunt, & solo adæquant? vnus sanè est Deus Optimus Maximus, qui mirabilia facit solus, quæcunque sunt in cælo, aëre, terra, mari, & profundis abyssi: cui honor, & gloria in omne æuum.

DE HOMINIS SYMMETRIA,
PROPORTIONE ET COM-
mensuratione.

ANTONIUS MIZALDVS
LECTORI.

E hinc paginas aliquot inanes & suo fructu viduas ac steriles, ceu Pretoris album, videres, pretium operæ facturum me putavi, si eas, absolutis Hortensibus, alia memorabili doctrina quapiam replerem, & in tuam gratiam illustrarem. Ea

itaque esto de Hominis symmetria & mensura admirabili: vt noscat vnusquisque suum corpus aliud nihil esse, quàm Harmonicum quoddam instrumentum omnibus suis numeris absolutissimum.

Imprimis itaque cogitandum tibi proponi-

R 4 mus,

mus, quod solers Natura ita hominē formavit, ut eius faciem summo loco spectandam proponeret, quò cæteræ totius corporis partes suum commensum & dimensionem inde susciperent. Constet autem ea tribus dimensionibus. Una, à summo frontis qua capilli nascuntur ad intercilia: Altera, hinc ad imas nareis. Ultima, à naribus ad mentum. Hæ autem per se multiplicatæ, ut volunt, integram, quanta erit, humani corporis staturam reddent in nouem portiones distributam.

Prima erit facies ipsa: Secundam constituet pectus, à clauiculis ad sternum, seu summum stomachum. Tertia erit ab hoc ad umbilicum. Quarta, ab umbilico ad femur summum. Quintam & sextam, coxendices ad poplitem complebunt. Septimam & octauam, à poplite ad talos. Nonam, ab his ad extremos pedum articulos. Constabit itaq; humani corporis longitudo, ut dictum est, partibus nouem: quanquam alij octo, alij, quod rarius est, septem fecerint. Quod de adulto viro hîc intelligendum censemus: non de infantibus: quorum in longitudinem mensura omnis, quatuor constare faciebus perhibetur.

Consideranda & ipsa inter se partium ἀναλογία, quam alibi proportionem, hîc, ni fallor, commensum propriè dixerimus.

Quanta est longitudo ab intercilijs ad summas nares, tanta erit productio menti à iugulo. Quanta à summis naribus ad mentum, tanta à iugulo ad imam gulam: hoc est semiportione. Quantum est superioris labri interuallum ab ore hinc ad nareis imas, tantūdem erit summorum narium prominentia à labro: tandūdemq; & oculorū ab intercilijs cōcauitas ad interiores angulos. Præterea

in ma-

Faciei dimē-
siones tres.

Staturæ hu-
mana: porti-
ones nouem.

Analogia
singulorum
mēbrorum
corporis in
longitudinē.

in manibus quod est extrinsecus à summo vngue indicis, ad iuncturam hinc imam, continebitur semiportione. Ac rursus hinc ad eã quæ brachio colligatur manus, alia. Sic & intrinsecus à summo vngue medio. Primus autem indicis articulus maior, fronti correspondebit. Secundus ad extremum vnguis, naso. Primus item medij, huic quod est à naribus ad mentum. Eiusdem secundus, huic quod est ab imo mento ad inferioris labij supremum: & rursus vngularis eiusdem articulus, huic quod est ab ore ad inferiora narium. Et indicis eodem, à supremo labri superioris. Maior pollicis articulus coæquabitur huic quod est à mento ad summum labij inferioris. Minor huic quod est à nare, ad idem. Vnguium autem articulorum omnium, dimidiatam sibi partem occupabunt vngues ipsi.

Frons in latitudinem à media linea quã discriminatricem appellant, hinc inde ad prima tempora sua bis definitur longitudine. Ab intercilijs ad extremos oculorum angulos, atq; hinc ad primas aureis, harumq; longitudo tãtundem. Id verò spatium quod est inter vtramq; extremitatem oculorum, ex duabus iisdem dimensionibus in tres partes distinctum, duas oculi, vnam sibi intermedium nasus vendicabit. Oris latitudo, si per summum labij metiatur, respondebit fronti, naso: si circino, illi spatium quod est pollicis articulo maiore definitum, à labro superiore ad mentum. Pectoris latitudo faciebus continetur duabus: Palmaris autem, plantarisq; latitudo, definiiri semper inuenietur semiportione. Spatium inter vtramq; mammillam vna facie continetur: earumque certus situs ab inferiore gula, eodem

Commen-
ratio singu-
lorum mem-
brorum cor-
poris in lati-
tudinem.

dimensus circino deprehendetur.

Mēſura ſin-
gularū cor-
poris partiū
in altitudi-
nem.

In altitudinem verò menſura qua ſola circun-
latione comprehenditur, ex ſupra dictis hoc mo-
do capiatur. Capitis per mediam frontem altitu-
do, portionum eſt trium: item & ſummæ coxen-
diciſ. Per occipitium à ſumma fronte ad ceruicē,
duarum: itemq; et infimæ coxendiciſ. Colli dua-
rum: Pectoris per alas ad tergum, quinq;: Ventris
per medium, quatuor. Lacertorū, coxarum, cru-
rum, pollicis, cæterorumq; articulorum ſumma
circunferentia, nunquā plus longitudine eorun-
dem membrorum continet. Extremum brachij
propter iuncturas manuum, portione, propter
nodum tibiæ, etiam quarta. Altitudo autem hæc
quæ eſt ab imo talorum ad ſumum pedis, re-
ſpondebit longitudini, quæ eſt iſthinc à ſummo
pedis ad extremum vnguem. Colli circulatio ei
parti reſpondet portione, quæ eſt à ſummo pede
ad vmbilicum. Sed de his ſatis. Quæ ex Pompo-
nio Gaurico, ferè ad verbum tibi trāſcripſimus:
obſcura ſic ſatis : fruere, ſi potes, & fœliciter
vale.

F I N I S.

D I O.

DIOCLIS CARYSTII
MEDICI, AB HIPPOCRATE
FAMA ET AETATE SECVNDI,
aurea ad Antigonom Regem Epistola, de
morborum præfagijs, & eorundem
extemporaneis remedijs, per
Hortensia.

A D H A E C,

ARNALDI A VILLA NOVA MEDI-
ci præstantissimi Consilium ad Regem Ara-
gonum, de salubri hortensium vsu.

ANTONII MIZALDI MONLV-
ciani, Medici, cura & diligentia.

PRVDENTISSIMO ET INTE-
GERRIMO VIRO PETRO SEGVIER
in Parisiensi principe Galliarum Senatu
Præfidi **ANT. MIZALDVS. S.**

Audabile equidem & præ-
clarum semper existimaui,
Præses ornatissime, morta-
les rebus ad vitæ cultum,
vsu & mores pertinenti-
bus adiuuare, & iure iusti-
tiaq; eosdem prudenter re-
gere, vt cuique quod suum
est ex æquo & bono, tri-
buatur: Sed non minus etiã
laudabile ac præclarũ esse
dixi, ad futuros morbos

mortalibus præfagire, instantes præcauere, præfentes cir-
cumspectè curare, & sanitatis cõseruationem [qua absente

lan-

languent omnia] salubriter docere. Cùm itaq; in his tribus & apertè, & breuiter, Hippocratico more, versari animaduertentem, in hac ad Antigonom Asiæ Regem aurea Epistola, Dioclem Carystium, fama & ætate, vt scribit Plinius, ab Hippocrate secundum, & toties à Claudio Galeno in testimonium accersitum, ac magnificè laudatum: precium operæ facturū me putauī, si eum è Græcia in Latium haud ita pridem deportatum, publicæ vtilitati proponerem, vt cariosæ vetustatis manus effugeret: quod temere factum esse nemo, opinor, iudicabit. Nam quid, per Deos immortales, præstantius esse potest in hoc vitæ & temporis lubrico & præcipiti curriculo, quàm priscorum inuenta, multo sudore, labore & vigilijs parta, candidè posteritati impertire? ne, vt diximus, rerum edax tempus, & inuidia pretiosorum operum rapacissima, obliuioque infida memorię nouerca, & artium, scientiarumq; deprædatrix insidiosa, illa eripiat, aboleat & misere sepeliat. Ne itaq; in tantum discrimen veniret Diocles Carystius, illum è tenebris in apertā lucem deducere, & à somno plus quàm Epimenidis longo, nimirum huc vsq; 1882. annorū, vel circiter, excitare non sum cunctatus, magno, mehercule, sanorum & egrorum commodo. Nam præter quàm quòd morborum partium corporis principum præfagia & signa breuiter proponit, vnà cum illorum curatione, mira etiam auxilia non solum inuentu, sed & absq; impendio paratu facilia, ibidem præscribit. Quæ, ecquid aliud, amabò, ob oculos ponunt, quàm priscam illam, & omnium primam, cùm Græcorum tum Latinorum, medicinā & medendi artem? Quæ, vt simplex erat, quia hortensis & campestris [ne longius eundem esset] ita absque villo fuce, vlla arte, nausea & tedio, suavis habebatur, & urbanis equè ac rusticis admodum grata & utilis. Cuius rei si quis à me antiquissimum testem exigit, ego statim de multis illi producam Marcum illum Catonem, triumpho, censura, & literarum claritate insignem. Qui, vt Plinius tradit, herbis quas plantauerat, & maxime hortensi brassica, se, coniugem, filium, necnō liberos ad longæuā

fene.

ſenectutem incolumes perduxit. Fuit igitur olim, vel amplifſimo Senecæ teſtimonio, medicina paucarum herbarum ſcientia. Sed poſteà fraudes hominum, vt ille idem ſcribit Plinius, & ingeniorum capturæ officinas inuenere iſtas, in quibus ſua cuique homini venalis promittitur vita, & compoſitiones ac miſturæ inexplicabiles decantantur, quæ ſolis hominum ingenijs conſtant. Non enim fecit cerata, malagmata, emplaſtra, collyria, antidota, vt verbis vtat Plinij, parens illa, ac diuina rerum artifex Natura: officinarum hæc, imò verò auaritiæ, comméta ſunt.

Sed de iſtis pauca hæc ſatis erunt, ne cum Plinio bene dicendo, apud multos cum Plinio malè audiam: nã vt obſequium amicos, ita veritas odium ſæpenumero parit. Ad te itaque, Præſes integerrime, noſtra ſe cõuertet oratio: à quo ſupplex peto, vt, ex porrecta fronte, & pro ſolito candore tuo, placide, præſtantifſimum & antiquiſſimum hunc Dioclem medicum, vnà cum ſuo collega Arnaldo à Villa noua, medico itidè clarifſimo [quem paulò terſiùs loqui facimus, quàm illius ferebant tempora] hoſpiti tuo excipere digneris: id nequaquam gratis facturum. Nã hic ſanitatem tuam ſalubri hortenſium vſu proſperè tuebitur: ille, morbos ingruentes, certis ſignis & præſagijs, ceu digito, indicabit, & ſi aderunt, ſuauiſſimis & paratuſſimis, citò, tutò, ac iucundè propulſabit. Vterque ſuum Opuſculum Regibus ſcripſit & deuouit: ego meam in vtroque operam, tibi ſummo viro & Præſidi inculpatiſſimo, qui mihi Regis iuſtar haberis [ſi quidem verum id eſt quòd Homerus ſcripſit,

Qui rectè faciet, non qui dominatur, erit rex)

officioſiſſimè offero, & ex animo deuoueo: Eia itaque, vbi à grauibus Senatus occupationibus, & priuatis negotijs tibi respirare dabitur,

Sesquihoram ſcriptis illorum impende, ſed hora

Sufficit: hoc nimium? ſubtrahere dimidium.

Verùm enim uerò, hic ingens pectus meum ſubit cura, ne ea quæ tibi dicamus præclaro tuo nomini parum reſpondeant:

deant: Sed me in eo solatur, audaciorēque reddit Plinius, tradens multas gentes Dijs lacte sacrificare: ad hæc, mola falsa litare qui thura non habent.

*Addo quòd & Diuis supremos inter honores,
Cespes, & exigui placuerunt farræ coloni.*

quemadmodum scribit Statius. Malè præterea me torquet, quòd tam vili munusculo, sublimitatem tuam salutem: Sed rursus hunc mihi scrupulum adimit magni Artaxerxis Persarum Regis, præclarus & solennis modus, quo animos sibi donantium munera, quâ tumuis exigua, potius expendebat, quàm munera ipsa. Quæ magnitudinē & corporis mole non semper æstimanda esse,

*Certò adamas, gemmaque docent: nam corpore
paruo*

Oblectant Reges, diuitibusque placent.

Verùm hæc satis, vel fortasse plura quàm oportuerit, præsertim apud occupatissimum Præsidem: Cuius laudes, pro mea tenuitate, sanè quàm libenter hîc percurrerem, nisi re vera scirem, laudanda alacrius facere, quàm facta audire. Cùm itaque id mihi tua modestia negatum sit, Præses prudentissime, ego interim Deum Opt. Max. qua potero sedulitate supplex præcabor, vt & te, & præstantissimum Parisiensium Proprætorem filium tuum, Reipublicæ imprimis, deinde literis & literatis omnibus incolumes diu custodire dignetur. Lutetiæ, Idibus Septembris, 1572.

DIOCLIS CARYSTII ME-
 DICI AB HIPPOCRATE FAMA ET
 ætate secundi, aurea ad Antigonum Asiæ Re-
 gem Epistola, è Græco Latine reddita, de mor-
 borum præfagijs, & eorundem extem-
 poraneis auxilijs per hortensia,
 ANTONII MIZALDI me-
 dici diligentia.

DIOCLES ANTIGONO REGI
 BENE AGERE.

VONIAM summa tibi
 inter omnes Reges, AN- Antigoni
 TIGONE, cōparata est Regis crudi-
 eruditio, & iam senilis tio non vul-
 procedit atas, vniuersaq; garis.
 philosophia ac mathema-
 ticarum nō vulgaris tri-
 buitur cognitio, quibus sin-
 gulis clarissimus haberis,
 & palmā alijs longè præ-
 ripis: Ego regiam quoque & familiarem tibi esse debere
 existimans, eam philosophia partem quæ ad tuēdam sa-
 nitatem pertinet, idcirco tuæ Maiestati hac nostra Epi-
 stola paucis complecti volui, vndenam infirmitates ho-
 minibus contingant: & quibus indicijis præcedentibus
 augurentur, quibûsue præsidijis opportunè eis prospicia-
 tur. Quemadmodum enim signa quedam minimè ob- Similitudo
 scura, cœli tempestatem ferè semper præueniunt, quibus sanè quàm
 nauta, & alij rerum nature periti, quid faciendum sit apposita.
 vt tutiores euadant facile colligunt: sic nullus præter

natu-

*naturam affectus homines corripit, nisi certis præcur-
rentibus signis ille indicatus fuerit. Tu itaque nostris ea
de re præceptiunculis admonitus, illas obuijs vlnis exci-
pere & ad vnguem obseruare minimè dedignaberis.*

*Distribuimus humanum corpus in partes quatuor,
Caput, Thoracem, Ventrem, & Vesicam.*

Corporis
partes qua-
tuor.

C A P V T I.

CVM itaque morbus quispiam caput præ-
hensurus est, certa præfagia & signa illum
magna ex parte solèt prædicere. Cuiusmodi sunt
capitis ad supercilia vsq; grauitas, aurium mur-
murans sonitus, & temporum pulsatio. Manè
lachrimantur oculi & caligant: hebetatur odo-
ratus, ac gingiuæ intumescunt. Itaque dum eius-
modi præfagiorum & signorum quidpiam ani-
maduerteris, caput confestim repurgandum esse
iudicato: nullis, inquam, phramacorum præfi-
dijs, verùm, sumptis hyssopi, vel origani sum-
mitatibus tritis, & in ollula ebullitis cum passo,
vel iuris semisextario, quibus os ieiunum col-
lues, & quoad pituita educatur gargarizabis.
Hoc fanè morborum capitis facillimum est re-
medium. Saluberrimum quoque fuerit, decocto
finapi, in aqua mulsa & calente præmacerati, ie-
iunum os itidem colluere, & gargarizando hu-
morem è capite deducere. Oportet autem caput
ipsum antea perblandè fricare, & tegumèto quo-
piam calfacere: vt liquefacta pituita sublato ob-
itaculo, meliùs fluere possit. Quisquis præuisa
signa & posita remedia neglexerit, se morbis istis
opportunū fore certò sciat: nempe ophthalmiæ,
glau-

Præfagia in-
stantiū mor-
borum capi-
tis.

Remedia
morborum
capitis.

Semisexta-
rius vnciæ
decem.

Cautela no-
tatu digna.

Accidentia
ex neglectis
remedijs ca-
pitis.

glaucomati, aurium dolori, strumis in ceruicē, tabi cerebri & σφακελισμῶ, coryzæ, raucedini, angina nocturne, lapsui vuule, capillorum defluuio, vlcusculis capitis & dentium cruciatui.

THORAX.

Q Vando verò mali quidpiam thorax passurus est, his præfagitur & præsignificatur notis. Sudor quidam per corpus vndique diffuit: sed omnium maximè ad thoracis regionē. Signa morborum thoraci impendentium. Lingua crassescit, & falsa, amara, aut biliosa exspuuntur: spontanei dolores in lateribus & scapulis citra manifestam causam oboriuntur: oscitationes crebræ fiunt, vigiliæ fatigant, vrgent suffocationes, sitis adest, & ex somno labor & animi anxietas, infestant pectoris angustia, & brachiorum lassitudo, ac manuū tremula affectio. Quibus nec malè, nec imprudenter ad hunc succurritur modum. Imprimis vomitus haudquamquam crapulosus, à cœna, quoad eius fieri potest, proritandus est ac mouendus: sed absque medicamento. Profunt etiam vomitus ante pastum matutini, & ieiuni, à Græcis συρμασίονει nuncupati. Quibus igitur hoc pacto vomere placuerit, radículas tenues, seu raphanos, nasturtium, erucam, sinapi, aut portulacam deuoret, deinde aqua tepida affatim hausta vomat. Qui dicta præfagia & præsidia negligendo prætermiserint, Remedia morborum thoracis. Vomitoria paratu facilissima. Incommoda ex neglectis præsijs thoracis. hos metuant affectus, pleuritidem, peripneumoniam, melancholiam, febres acutas, phrenetidē, veternum, & cum singultu faucium ardorem & phlegmonem.

VENTER.

Indicia futu-
rorū ventris
morborum.

Remedia
morborum
ventris per
illius lubri-
cationem.

Aluum blá-
dè & facile
soluentia.

Quæ sequú-
tur neglectā
ventris cu-
rationem.

SI quis autem morbus ventrem inuasurus est, his detegitur indicijs. Venter in primis conuoluitur, obmurmurat & perturbatur: esculentata cum poculentis amarorem præ se ferunt: genuum adest grauitas, spinæ & lumborum rigor inflexibilis, cum vniuersi corporis lassitudine, citra manifestā causam. Vbi hæc signa obseruas, venter, nullo quidē medicamento, sed victus ratione emolliendus ac lubricandus est. Nam & meliùs & longè tutiùs est ijs vti, quibus non facile potest delinqui. Ex horum classe & numero sunt beta aqua mulsa incocta, allia elixa, malua, rumex, mercurialis, & omnia melle condita: cuncta enim hæc alui excrementa clementer ac benignè deijciunt. Quòd si præfagiorum quodpiam magis atq; magis intédatur, cnici seu cartami liquorem omnibus decoctis infundes: nã is & suauior & tutior est. Vtilis etiam fuerit læuis brassica, multa aqua elixata. Huius etenim iusculum hemina dimidiæ seu vnciarum quinque mēsurā cum melle & sale haustum, summè iuuabit: perinde atque cicerum decoctum ieiuno stomacho eadē mēsurā potum: nam eundem habet effectum. Hæc signa & auxilia paruipendentibus affectiones istæ sæpenumerò succedere solent: diarrhœa, dysenteria, lienteria, voluulus, coxarius morbus seu ischias, tertiana febris, podagra, apoplexia, hæmorrhoides, & articularis cruciatus.

VESICA.

Signa mor-
borum vesi-

QVando autem vesicæ mali aliquid imminet, his indicijs dignoscitur. Post exiguum cibum plenitudo infestare deprehenditur: obo-
riun-

rūtur flatus & inflationes, ructus & pallor vni-
 uerſi corporis. Somni adſunt graues, vrinæ te-
 nues, aquofæ & ægerrimè ſtillantes, necnon circa
 pudenda bubones, vel œdemata. Vbi ſeſe profe-
 rent eiufmodi ſigna & præſagia, auxilijs lotia im-
 pellentibus & promouentibus, opportunè ſuc-
 currendum erit. Id quod ſine periculo præſtabūt
 apij & fœniculi radices, in vino albo, tenui & o-
 dorato, macerata & decocta: modò cyathi duo
 iuſculi, ſeu vnciæ tres, quotidie exhibeātur: ma-
 nè nimirum & veſperi, cum aqua dauci, ſmirnij,
 vel enulæ campanæ: quodcunq; horum ad manū
 fuerit, nam æquè ſingula profunt. Cicerum quo-
 que præmaceratorum & coctorum aquam, ſi cū
 vino biberit ægrotans, idem prorfus conſeque-
 tur. Qui verò ſcripta ſigna & auxilia impruden-
 ter neglexerit, à ſequentibus morbis ſibi metuat:
 nimirum ab hydrope, lienis tumore, hepatis do-
 lore, lithiaſi, nephritide, ſtranguria, colico cru-
 ciatu, & torminibus. Cæterum, in omnibus ſi-
 gnis & malis quæ hætenus propoſuimus, infan-
 tibus quidem & iunioribus, clementiora medi-
 camenta, grandioribus verò, & natu maioribus,
 validiora ac efficaciora exhibere conueniet.

Auxilia affe-
 ctuū veſicæ.

Incommoda
 ſequētia ne-
 glectam cu-
 rationē veſi-
 cæ affectæ.

Aduertenda
 & notanda.

ADMONITIO.

Sunt in Græco exemplari (cuius paraphraſtem veriùs
 quàm interpretē me præſtiti) alia aliquot hîc omiſ-
 ſa, de ſeruãda victus ratione per quatuor anni cardines
 & tempeſtates. Quæ, quia parū congruere nouimus ad
 hanc ſeptentrionalis cœli & ſoli noſtri inclinationem &
 clima, idcirco hîc omittere nobis viſum fuit.

Cur autor
 ad finē græci
 exemplaris
 ſcripta quæ-
 dam conſul-
 tō omiſerit.

DE SYRMAISMO, ET RATIONE
purgandi per vomitum, ex Aegyptiorum
inuento & formula.

Q Via in superiore Epistola ad Antigonum Regē,
Diocles medicus doctrina & antiquitate cele-
bris, Syrmaismi mentionē facit in morbis thoracis, qua-
dam ex Ioanne Langio medico & philosopho prestan-
tissimo in medium de Syrmaismo producam.

Plutarchus autor grauiſſimus, in Dialogo
cui titulus, Quòd bruta ratione vtantur,
Gryllum quēdam ad hunc modū loquentem in-
troducit, τοὺς μὲν γὰρ Αἰγυπτίους πάντας ἰατροὺς ἀκρόμεγεῖναι.
quod est, Audimus quidē Aegyptios omnes me-
dicos esse: Nempe qui in omni philosophia &
magiæ naturalis sapiētia & vetustate omnes vni-
uersi orbis incolas longē superarunt. Qua primi
non herbarum modò & radicum, gemmarum,
astrorum, & vt verbo dicam, omnium terræ na-
scentium vires, sed etiam rerum cœlestium, diui-
narumq; causas, & præcipuè morborum, omni
solertia scrutati sunt. Nec temerè, quid enim pro-
dest ægrotis medicus, vt tradit Polybius, qui ef-
fectuum corporis causas ignorat? nihil sanè. Pro-
inde cū Aristoteles graui morbo decumberet,
medico suo multa vetanti, & nō pauca citra mor-
bi causam edicenti, scitè, atq; eleganter fertur re-
spōdisse: Ne me cures vt bubulcum, vel fossorē,
sed prius morbi causam ediffere, sic me præceptis
tuis morigerū facilè reddideris. Sed, vt ad Aegy-
ptios redeamus, illi, Diodoro Siculo autore,
asserunt ex cibariorum luxu & crapula omnes

Vide Plato-
nem in Ti-
mæo, & Eu-
sebiū de
præparatio-
ne euange-
lica.

Polybius li-
bro secundo
& tertio hi-
storiæ. Et
Aelianus
lib. 9. cap. 23.

Lib. 2. suę
Bibliyothē-
cæ.

oriri

oriri morbos. Eos igitur ieiunio, aut vomitu, idq; quotidie, vel tribus aut quatuor interiectis diebus, inanitione, vt Hippocrates quoq; edixit, Aphorismo curare oportere. Id quod Herodotus quoque in 22. sectionis Euterpe affirmat: apud Aegyptios, inquit, adeò secundè erat frequens vsus clysterum, vt quouis mense triduò se purgarent vomendo, & intestina fanitatis ergo clysmate eluendo. Quod ab Ibide volucris Ciconiæ simillima, et à canibus didicerant: qui vt Claudius Aelianus tradit, dum lumbricis infestantur, segetem herbescentem depasti eos egerunt: cùm verò alterum vètrem exonerare volunt, herbam quandam gramini canario similem arroderere dicuntur: cuius viribus partim vomendo, partim per aluum bilem eruginosam et quicquid in vtroque eorum ventre redundat exonerant maximo eorum commodo. Vnde etiam Aegyptios Syrmaismum, quo canes vtrumq; vètrem expurgant, didicisse, idem Aelianus refert: & ob id beneficium, Canes sub Anubis nomine adorarunt. Cùm igitur Aegyptus non tantùm nili effluuio, sed præclaris etiam philosophorũ, quos magos dicunt, & medicorum quoque ingenijs fœcunda, per totum terrarum orbem celebraretur, ad illius arcana doctrinæ & sapientiæ præcepta capeffenda, Democritus Abderita, Pythagoras & Plato in Aegyptum appulerunt, & Aegyptiorum dogmata in Latium, aut, si mauis veterem Græciam attulerunt. At Democritus Chaldæos etiam inuisit, & Babylonem ingressus magos, & postea Indorum gymnosophistas salutauit: A quibus sapientiæ, medicinæ, & rerum occultarum thesauris onustus, tandem in Græciam redijt, & Hippocratè, cum quo diu familiariter

Aelianus li. 5. cap. 46. & lib. 8.

cap. 9. de animalibus.

Vide Herodotum &

Diodorum.

Lege Eusebium lib. 10.

cap. 2. & Cic.

li. 5. de finibus.

riter vixit, præter alia multa, Syrmaismū Aegy-
 Hippocrates ptiorum, vt par est credere, docuit. Cuius vsum
 lib. 2. de artu- ille idem Hippocrates in curatione fracturæ au-
 cul. & Gale- rium his verbis comprobat, ἢ δὲ ἐξ ἰσχυρῶν ἔιν,
 nus ibidem. ἐμίειν ἀπὸ συρμαισμῶ, id est. Si patiens ad vomendum
 pronus fuerit, vomere illū à syrmaismo finito:
 taliter enim, inquit Galenus, leues & mediocres
 alui deiectiones, vel euacuationes per vomitum
 veteres appellarunt: quas varijs proritabāt phar-
 macis: Nēpe melle affatim deglutito, aqua mulsa
 meraciore, succo ptisanæ ex aqua per se, vel cum
 melle decocto: & ijs efficacioribus, furculis vera-
 tri albi in raphanū defixis: vel raphanis folis po-
 stero die ex aceto nullo comestis: nec verò tantū
 lentoris habet, quātū raphani succus, aut bul-
 borum narcissi, qui vomitū quoq; prolicat. Non
 temerè igitur Diocles Antigonum regem admo-
 net, vt ægri tudines thoracis imminentes, syrma-
 ismo præueniat. Quod attinet ad syrmaismi ety-
 mum, ἀπὸ τῶ συρμαίσειν deduci videtur, quod, auto-
 re Suida, purgare per vomitum & aluum signifi-
 cat, & pharmacum, quod id operatur, συρμαίσειν di-
 xerunt. Sed de syrmaismo, & purgatione per vo-
 mitum hæc in præsentiarum satis erunt.

Vide Com-
 ment. Gal.
 de tract. of-
 fū, & Paul.
 Aegi.
 Lege in Le-
 xico Suidæ
 & Phauri-
 ai.

ARNALDI A VILLA-
NOVA, MEDICI PRAESTANTIS-
simi, Consilium ad Regem Aragonum
de salubri hortensium vsu.

De salubri vsu Olerum.

Leris nomine hic intel-
ligimus, platas eas, que
in vsum coquinæ ve-
niunt, vt ex illis paren-
tur iuscula, fercula, cõ-
dimenta & similia, siue
sint herbæ, vt caules,
lactucæ, spinacea, betæ,
& aliæ: siue fructus plã-
tarum, vt cucurbitæ,
cucumeres, cinaræ, me-

Quid hîc
per olus in-
telligendum.

lones, et huius plumæ alij: siue radices esculentæ,
vt cepe, porra, raphania, illia, et similes. Imprimis
itaque moneberis, quòd temperato corpori &
euchyno oleribus vesci non expedit, præsertim
crudis, lactuca & portulaca exceptis. Quibus per
æstus & calores immodicos, mediocriter vti
conceditur, ad placandum & temperandum
sanguinis, ventriculi & hepatis incendium. Quo
tempore, ante alia fercula, ex pauco aceto rosa-
cea aqua defracto, sumi possunt. Sed amaræ la-
ctucæ ijs maximè vitari debent, quorum corpo-
ra calido temperamento sunt prædita. Borrage
& buglossum domesticum, omni tempore con-
gruunt, propter temperatam eorum facultatem:

Cruda olera
corporibus
temperatis
noxia.

Borrage &
buglossum
quibus con-
gruant.

sed his imprimis quorum alius pigra esse solet, Nec ineptè fiet, si ad tollendam illorum asperitatem, nonnihil tenerrimorum spinaceorum, vel blitorum, sed nequaquam rubescentium, vnà decoxeris: & si æstas adierit, lactucam adieceris, vel portulacam, aut atriplicem, vel betam: Si verò hyems vigebit, nasturtium, petroselinum, vel pauca menthæ folia aut alborū caulium cymas & oculos. Spinacea & bliti, quia temperamento inuicē propinquant, mixtim vel separatim sumi possunt, qualibet anni parte, modò quæ tempori congruent, illis adiungantur: vt æstate, lactuca dulcis, portulaca, atriplex, & cucurbita: hyeme, nasturtium, vrtica tenera, petroselinum, caules rubri, aut crispi virides. Albi caules quorum latæ sunt costæ & brachia cum leni folio, vtiliter sumuntur æstate & autumno, si in arido solo & vmbroso loco educati fuerint: sed omnium maximè eorum summitates & tenerrima capitula probantur, abiectis magnis & latis folijs. Asparagorum teneritas præbullita verno tempore locum habere potest. Verumenimverò, in horum omnium vsu tria obseruare conuenit. Primum, vt reijciantur quæuis olera, dum ad florem festinant. Alterum, ne cum lacte animalium condiantur: nam ita immodico vapore, calida corpora & temperata offendunt. Itaque in carniū, & omnium maximè gallinacearū iuscūlo, vel cum amygdalino lacte, aut oleo dulci & recenti, per appositè ac salubriter condientur. Quod attinet ad cucurbitas, satagendū erit, vt pro animalium lacte, amygdalinū illis adhibeas, ne renibus & vesicæ noceant. Nec insalubre erit, comites eis etiam dare albas & rotundas cepas, ne intestinis quidpiam

Spinacea & Bliti, cum illorum vsu.

Caules albi.

Asparagi.

Tria summè obseruanda in olerū vsu.

Cucurbitæ.

piam

piam detrimenti adferant : adhæc pulveri cinna-
 momi conspergere, ne ventriculo officiant. Ter-
 tium in vſu olerum obſeruandum id eſto, vt an-
 te alia fercula ſumantur, exceptis caulibus, qui **Caulis ſub**
 ſub finem menſæ locum habere poſſunt, ob quan finē menſæ
 dam ſtipticitatem, vt ita dicam, & nitroſitatem, locū habere.
 qua ſunt præditi, maximè criſpi, virides, ac ru-
 bri. Si autem excluſa eorum ſubſtantia, ſolum iuſ-
 culū haurire perplacuerit, omnium primū, hoc
 eſt paulò ante cibos alios, agendum id erit : ob
 manifeſtam laxandi & aperiendi facultatem qua
 pollet. Quod ſi vtrumque vnà ſumere viſum fue-
 rit, nimirum & iuſculum & caulium carnem, ſe-
 dulò obſeruabis, ne ventriculo negocium faceſ-
 ſas, & ciborum coctionem præpedias, ob contra-
 rias facultates. Expedi itaque ad id incommodi
 depulſionem, vt ante præſcriptam eorum condi-
 turam & coctionem præbulliant : aut aqua fer-
 uens ante cocturam illis aliquoties ſuperfunda-
 tur: vel ex ijs iuſculum initio paſtus hauriatur,
 & in fine herbacea ſubſtantia.

De vſu cauli
 um pulchra
 & notatu di-
 gna.

De ſalubri vſu Radicum Hortenſi- um eſculentarum.

R Adices hortēſes quibus ſolemus veſci, ſunt
 porri (aut ſi mauis porra) cepæ, allia, rapha-
 ni, rapa, napi, paſtinacæ, & fiſera. A primis quatu-
 tuor debent prorfus abſtinere qui calido ſunt
 temperamento, maximè ſi cruda fuerint. Sed hy-
 emali tempore, in iuſculis & cibario vſu nequa-
 quam prohibentur: præterquam his qui fluxui parū & alio-
 pulſantium hæmorrhoidum ſunt obnoxij, vel rum vſus.

Cepulatum.**Rapa & Napi.****Pastinacæ.****Sifera quibus profint.**

extemporaneæ insperatæque illarum eruptioni. Quamquam minùs periculi ingruere solet ab albis cepis, modo præbullitæ fuerint, & ex eis factum fit, vt vocant, Cepulatum, cum optimis carnibus, aut dulci oleo : in quibus prætermittere nunquam licet, amygdalinum lac. Verum enim uerò quia tale ferculum ventrem solet soluere, idcirco principio mensæ & ante alios cibos sumi debet. Oblongæ cepæ, rubentes ac rotundæ, nullum in his locum agnoscunt. Rapa dulcia, & napi tenerrimi, cum carnibus, absque melle, pipere, & cimini aut carui semine decocta, sic satis probantur, etiam si nullo condiantur sapore. Quòd si aliquo oblecteris, abundè erit cariophylum addere vtcumque tufum, vel Zinziber, cinnamomumue aut crocum: Sic enim meatus vrinales aperient, aluum remollient, & visui proderunt. Pastinacæ, præsertim albæ, sub feruentibus cineribus aut in iuscule cum carnibus elixatæ, salubriter sumi quandoque possunt: nam & ventri, & vis vrinarijs eadem præstant auxilia cum præcedentibus: modò prima mensa, vt antea scriptum fuit, exhibeantur. Sifera nobis vulgò, *Cheruis*, dicta, hyeme & vere corporibus euchymis impunè sumi possunt frixa, & vt par est, condita. Sed si caput, thorax, aut pulmo defluxione, vel rheumatismo tentarentur, illis abstinendum esset : quoniam humido capiti & pulmone summè nocent.

De salubri vsu Leguminum.

Legumina euchymis & temperatis corporibus non congruunt, quandiu integra fruuntur

tur fanitate. Quapropter vitanda est eorum substantia, & maximè siccorum. Si tamen viridium & recentium vsus cuiuspiam expeteretur, consentaneum erit vt cum Zinzibere & croco exfiliquata decoquantur, & sub finem lacte amygdalarum dulcium condiantur: nisi fatius esse duxeris fieri id cum iusculo pinguium carniū, excluso lacte amygdalino. Fabæ, pisa & cicera, de omnibus leguminibus minus noxia habentur euchy-
 mis corporibus: omniumque minimum pisa, quæ albo & rotundulo sunt corpore. In summa, quæcunque ex Leguminibus sicca erunt, absq; carnibus parari debent, addita cera alba & rotunda, minutim concisa: tum demum in oleo dulci, vt decet, frigi, & amygdalino lacte condiri: præcipuè si ex fresca faba ferculum parari debeat. Legumina quæ cum animalium lacte in vsum veniunt, prorsus fugienda sunt. Verùm per esuriales illas & longas ferias (vulgus Quadragesimam vocat) in quibus obstruentium alimentorum & saburrantium quamplurimi larga copia vti solent, vt piscium, polentarum, & similium, tunc temporis precium operæ fuerit ad tuendam valetudinem, prima mensa interdum haurire iusculum pisortum, aut cicerum depuratorum, quod populares Puretam nuncupant. Quæ nihil aliud est, quàm decoctum id, quod prisca medici summoperè laudauerunt, & ad hunc apparauerunt modum. Mace-
 rantur per noctem pisa vel cicera in aqua dulci: forū seu posttridie ebullationibus aliquot blandè ferreta, quo mouent: colatura mundo vase excepta, appetente do-
 hora pastus cum vini albi tantillo, & pauco spi-
 ce nardi puluere, nec non mediocri sale & croco,
 vnica

Viridium leguminum vsus & conditura.

Fabæ, pisa & cicera.

Legumina cum animalium lacte cocta, fugienda

Iusculum pisortum seu puretam parabatur.

Pro calculo
& arenulis.

vnica ebullitione rursus feruet, ac tum demum prima mensa hauritur. Iusculum id aperit ac deterget capillares venulas hepatis, & vrinæ vias emundat, vnde corpora à calculo & arenulis eximè tuetur & præseruat, maximè si præmollita fuerint pisa, aut cicera, in aqua decoctionis radicum petroselini, & ibi, quo dictum est modo, percocta. Populares falluntur in eo, quòd sibi persuadent idem commodi esse in iusculo cicerum maceratorum & remollitorum in lixiuio. Nam sic tota substantiæ tenuitas & subtilitas ab illis separatur.

De salubri vsu fructuum, tam arboreorum, quàm herbaceorum.

Fructibus
prudenter ac
moderatè v-
tendum.

FRUCTUUM vsus non conuenit euchymo corpori & téperato ratione cibi, sed potius medicamenti: fructibus itaq; moderatè vti cõuenit, obseruato semp cõmodo & incõmodo, quod ex eorũ vsu pendet. Nã ad voluptatẽ non sunt sumendi, quin potius ad vtilitatem & salubritatem. Itaque, qui illis pro alimento vtuntur, debent qualibet anni parte consideratè prospicere, in quæ detrimenta possint incidere, cùm ex ea cœli & aëris constitutione quæ tunc sese offeret, tum ex alimētis & rebus quæ in aëre, qualisqualis erit, educantur & vigeant. Cæterùm, quia æstiuo tempore & calido sanguis facilè incenditur, autumno verò siccescit, idcirco per ea tempora liberum est frigidis & humidis fructibus vti, ad contemperandum sanguinem. Insuper quia per calores membra corporis rarescunt, & hinc referatis eorum

Frigidis &
humidis fru-
ctibus quãdo
vtendum.

rum

rum spiraculis facile effluit natiuus calor vnà cū suo spiritu, ob id tunc temporis vti conceditur fructibus moderate adstringentibus: quales sunt subacerbi, austeri, & stiptici vulgò nuncupati. Quādo vten-
 Quo etiam casu congruit acidorum vsus, ad in- dū fructibus ternum æstum frangendum, aut saltem leniendū. acidis, astrin
 Adde quòd aeris siccitas sæpenumerò aluum re- gēribus, hu-
 ficare solet: quò fit, vt æstate humectanda fit vsu midis ac dul
 fructuum dulcium & humidorum. Quorū præ- cibus.
 sidio conciliari etiam poterit somnus, qui plæ-
 runque à siccitate præpediri consuevit. Iuuabit
 denique eorundem vsus, ac summè proderit ad
 sitim placandam, & hepatis, cordis, nec non oris
 ventriculi æstum per ea tempora leuandum.

His diligenter animaduersis, facile, vt opinor, colliges vsum fructuum, quo dictū est modo se-
 lectorum, estate feruida, & sicco autumno nequa Fructibus an-
 quam prohiberi. Quod ad sanitatis conseruatio- te perfectam
 nem attinet, pro canone, ceu rata sententia habe- maturitati
 to, fructibus nunquam esse vtendum, siue crudi, nunquā vten-
 siue cocti erunt, donec in sua arbore perfectam ad-
 secuti fuerint coctionem & maturitatem, si qui-
 dem id fieri potest. In his mora excipiuntur, quo Mora.
 rum vsus probatur antè quàm ex integra matu-
 ritate nigrescant. Nam tum sanguinem inficiunt,
 & ad putredinem viam sternunt, excitantque bu-
 bones, carbunculos & antraces. Ob id in regioni-
 bus calidis & humidis, eo anno quo talium mo-
 rorum frequens est vsus, epidemici morbi, popu-
 lares & pestiferi, maximè vigere solent: nisi fluxi-
 onibus alui impediuntur. Abstinentum est à fru- Vermiculosi
 ctibus, quoties in illis vermes cumulatim gignū- fructus fugi-
 tur, aut fructus ipsi internè tabescunt. Quod inde endi.
 cognoscitur, quia parte interiore natiuum colo-
 rem.

rem deponunt, & genuinam pulpam nequaquam præ se ferunt. Quo fit, vt tales fructus, quotidianas febres, & continuas ac putridas, comites plerumque habeant, & frequenter generent: nisi fortè illorum cruditas & corruptela, soluta, alio pessum eat, aut copiosis ex sudore laboribus, vel aliter, à corpore excludatur, aut per vrinas opportunè eluatur & effluat. Obseruandum insuper erit, ne simul diuersi fructus sumantur: quantumque fuerint in suis naturis & qualitatibus propinqui. Vt si contingat prunis vesci dulcibus ad mouendam aluum non expediet vna cum illis vti cerasijs: quin potius his, aut illis, simpliciter, prima mēsa, & pauco ante alia fercula tempore. Sic in ficuum & vuarum prouentu, non licet vtrisque simul vti, quamuis valde profint excretioni alui, sed alteris duntaxat seorsum & particulariter: veluti recentibus ac maturis ficibus, quod dictum est modo, tempore, & loco. Quæ vt efficaciter profint, & aluum optimè subducant, iusculum desuper hauriendum erit, vel alius quispiam liquor idoneus. Verùm, biliosis omnibus, nec non ijs quibus hepar cum ventriculo calidum habetur, tutius erit frigidam superbibere: reliquis verò vinum ad primè dilutum. Quòd si illosinet effectus vna sumi debuerit, sedulò cauendum erit, ne id fiat inter epulas, sed longè antè: præsertim si recens & exactè matura fuerit. Nam sic flatus, & ventosa tormina non solum promoueret, sed etiam ebullitionem, & nescio quam ciborum fermentationem, vnà cum ventriculi subuersione, perturbatione & coctionis impedimento, moliretur. His accedat, quòd

Diuersos eadem mēsa fructus non debere sumi.

Vt ficus pro sint & aluū subducant.

De vuis & earum vsu salubri.

vuis

vuis sumptis, vinū defuper nullo modo est hau-
riendum: quin potius iusculum, aut aqua frigi-
da. Si tamen inter fercula liberet vuam mandu-
care, fit illa dies aliquot antè decerpta & adserua-
ta. Id quod fieri si minus possit, in feruentem a-
quam demittatur, & tum demum superfusa fri-
gida, mensæ apponatur. De persicis, antepersicis,
& similibus molli cute & carne præditis fructi-
bus, idem ferè sentiendū erit. Nam Persica sumū-
tur initio mensæ & primo eius vestibulo, ad mo-
uendam aluū, & ducendas deorsum fæces: ijs ma-
ximè quibus calidū & ficcū est hepar: sed tunc nō
expedit ficus sumere, quæ magna scatent humidi-
tate. Nocēt verò, vt etiā aquosi & frigidi fructus
omnes, ijs quorum viscera frigida habētur & hu-
mida. Si tamen & his & illis vti visum fuerit, ali-
quantisper præmacerari debēt in vino aliquo ge-
neroso, si eadē die ex sua arbore decerpta fuerint.
Quæ biduò, vel triduò post collectionem, Soli
exponentur, longè sapidiores ac salubriores gu-
stu esse deprehendentur. Cæterum, si cui calida
habenti viscera, notabili quantitate ficus edere
visum erit, ei sanè quàm optimum fuerit durio-
ris carnis persica, vel antepersica, aut odorata &
permatura mala antè manducare: æstate cruda,
hyeme verò cocta. Ex ficibus præstantissimæ ha-
bentur, quibus rubicunda est pulpa, & sapor sub
acris, censenturq; vtilis esse iunenibus, & calido
temperamento præditis corporibus.

Pulchra de
vuis & obser-
uatu digna.

De Persicis
& eorū vsu.

De ficibus
pulchra &
notatu di-
gna.

Admonitio.

Quæ hætenus scripta sunt, ad eos quoque
fructus referri possunt, qui ad temperandū san-
guinis æstum & feruorem sumuntur, cuiusmodi
sunt cucumeres & melones: præterea qui ad pla-
candum bilis acrimoniam & eius incendium re-
stin-

Melones citruli & cucumeres. fructus & frigidi. Sed hic nequaquam est omittendum, nec item obliuiscendum, quod cucumeres, melones & citruli vna sumi non debent. Qui si fortè ad mensam apponentur, parum ex eorum pulpamento licebit degustare, idq; ante cibos alios. Quod iuuenibus & his quibus calida sunt viscera, præceptum erit. Quanquam, æstiuis calidibus, & per *κυνοκαύματα* non incongruè, nec insalubriter sub finem cœnæ ab iisdem sumi etiam poterunt: vt diaphragmati & superioribus corporis partibus, ob præcedentem diei feruorem æstuantibus, perfrigerium aliquod accersatur: maximè vbi somnus paulò post sequi debet. Hinc nimirum facile potes colligere, cur persica, vel vt legunt alij, citria, sub finem cœnæ sumpta, plus profint, quàm initio eiusdem, licet aquosi & humidi sint fructus, nimirum quod squallorem, & partium corporis superiorum æstum mitigent, & suauem sumnum procurent, grauesq; halitus & fumos à præsumptis cibis elixis, vel assatis, & acerbis eorum condituris excitatos, dum ex ventriculo & hepate sursum volare, & cerebrum petere fatagunt, deorsum redire, & veluti posito desuper operculo, intra proprios cancellos sese continere cogantur. Vtilius nihilominus esset, ad æstum sanguinis leuandum, cucumerum quo decet modo apparatorum, aut peponũ, melonumue pulpani & subcutaneam carnem longè ante cœnam sumere: in fine verò, persica, vel potius citria, vt antea diximus, aut granata, selectaue poma cruda, cum tantillo panis: vel candentibus cineribus prius exposita, & perfrigerata. Acidi & subacerbi fructus & subausteri qui ad extinguendum, vel obtun-

obtun-

obtundendum flauæ bilis incendium, ad prori- quando vti-
 tandamue & excitandam ciborum appetentiam les.
 sumuntur, longè antè prandium exhiberi debēt:
 cuiusmodi sunt cerasa subacida, aut mora semi-
 matura. Sed siue initio mensæ præsumantur, siue
 longè antè exhibeantur, nihil est superbibédum.
 Nisi fortè metueres ne ab eorum aciditate, vel a-
 cerbitate offenderetur guttur, aut stomachus,
 vel spiritalium membrorum quodpiam : Tunc
 enim consultum esset, nonnihil iusculi, vel vini
 aqua refracti, aut sacchari optimi, ilico pòst su-
 mere. Monendi itaque sunt qui ieiuno ventricu- Admonitio
 lo citria mala, aut limonia, vel granata acida, vel nequaquam
 quid tale accipiunt, vt id nunquam tentent, quin negligenda.
 prius illis ad manum sit præstantis. saccharum.
 Quòd attinet ad comprimentes & adstringentes De fructibus
 fructus, plurimi sunt ex eis qui attingi minimè astringenti-
 debent. Vnde sumptis pyris abstinendum est à bus & acer-
 cotoneis, & cotoneis acceptis, longè ableganda bis.
 sunt sorba, vel mespila, & contra. Verumenim-
 uerò, inter comprimentes & astringentes fructus
 non paruum est discrimen. Nam quidam compri-
 munt sola substantiæ grauitate & pondere, vt
 crudè auellanæ: alij verò propria facultate quam
 habent constringendi. Rursus adstringentium & Fructuum a-
 comprimentium nonnulli debiliter astringunt, stringentiū
 & austeri dicuntur, qualia sunt pyra multa: alij varietas.
 fortiter, vt sunt cotonea, sorba, mespila, & de gu-
 stu similes fructus alij.

Sunt prætereà ex his quidam odorati & aro-
 matici, alij nequaquam: quidam dulces, alij mini-
 mè. De astringentibus id in summa habeto præce-
 ptum. Si sola grauitate comprimant, & non pro-
 pria facultate aggregandi comprimendique partes

membrorum quibus obuiant, nec odorati sunt aut dulces, nequaquam sumi debent, maxime ab ijs qui temperato sunt corpore & calore. Ob id recentes auellanæ vitandæ sunt, licet assumptum cibum cogant descendere. Nam dulcedine carent, stomacho sanè quàm grata: nec odoratum habent quidpiam ad fouendos & recreandos spiritus: nec apertam adstrictionem, qua roborent partes ventriculi. Quo fit vt ei censeantur infestæ auellanæ recentes. Siccæ minùs nocēt, quia minùs frigidæ. Quæ si vel tantillum torreantur, multò minùs officient: sic enim & dulcorem, & adstrictionem quantulamcunque induunt, quâ prodesse possunt, perinde atque castanæ, quando probè assatæ exhibentur in cibum. Hinc nimirum fit, vt postremæ sumptæ, mensas claudendo, ventriculi orificium bellè firment ac roborent: præsertim si in præstanti vino prius demersæ fuerint. De fructibus acidis & astringentibus hæc rursus particularia habeto. Si dapes inchoent & mensas aperiant, aluum comprimunt: si verò postrema mensa, hoc est omnium vltimi exhibeantur, laxabunt & soluent: Nam vbi illi fercula alia præcedunt, inferiores partes, quas obuias habent, stringunt & comprimunt. Quo fit, vt cibariorum fæces & excrementa per restrictos meatus & tubulos ægrius descendant, ac difficilius extrudantur. Dum verò cibum sequuntur, contrarium moliuntur: nam supra fæces vias stringunt, & comprimendo cogunt illas deorsum properare. Adstringentiâ, pontica & acerba nunquam sumenda sunt cruda, nisi fuerint condita, vel diuturna in

Cur recentes auellanæ sint stomacho infestæ.

Castanæ & earum vsus.

Fructus astringentes quando exhibendi.

na in sua arbore mora, vel legitima adseruatione
 & repositione adstrictionē acerbitatēue deponere Saporesthorax
 rint. Omnia enim pontica, acerba & acida, graui- raci & eius
 ter offendunt thoracis membranas & musculos. partibus in-
 Idcirco cydonia mala, & pyra, pomāue acerba, festi.
 antè quam comedantur, debent ex pingui carniū
 iusculo coqui, vel vnà cum carnibus in pastil-
 lum componi: nisi satius tibi visum esset, illa in
 feruentibus prunis, vt moris est, affare, & depel-
 lata, ac saccharo, aniso, vel fceniculo conspersa,
 manducare. Poteris etiam in clibano torrere, Quomodo
 quod multis gratissimum est: ne foculi cineri- apparanda
 bus, plærunque immundis, vitientur: aut fumi in cibum cy-
 tetro vapore aliquo imbuantur. Sunt qui nobili donia, pyra,
 vino incoquant: sed eo modo potentius astringen- & poma acer-
 ba vel acida:
 gunt, quàm si pingui carniū iusculo decoque-
 rentur. Sorba & mespila, quæ rarò in sua arbore Sorba &
 maturescunt, longa post collectionem mora nati- mespila:
 uam deponunt acerbicatem. Idcirco si quis vrgē-
 te necessitate, vel imperante voluntate, mespilis
 vti cogatur, affari, aut mero incoqui debent, vt a-
 cerbitatem exuant. Alij fructus pontici dum con-
 diuntur acerbicatem & acorem vtcunque depo-
 nunt: sicuti probare licet in acerbis & imma-
 turis oliuis, dum in suo nataut iusculo, & ob id
 à Græcis, κολυμβάδες nuncupantur. Adhæc in nu-
 cibus iuglandibus, dum in suo condimento de-
 gunt. Nam eo pacto moderatè exacerbantur,
 & parum ledunt. Sed id minùs in oliuis, quàm
 tenellis iuglandibus apparet: quoniã absque
 melle, vel saccharo illæ cōdiuntur: ob id par-
 cius ac rarius in cibum sumi debent. Astringen-
 tes fructus, humidi & succosi, plus con-
 gruunt siccis temporibus, vt æstate & autumno,

Immaturæ
 oliuæ & nu-
 ces.

**Fructus ad al-
uū ducendā
quando &
quomodo
sumendi.**

**Pulchra &
notatu di-
gna de sub-
ducentibus
aluū.**

**Astringētes
fructus quo-
modo in fine
pastus sumē-
di.**

**Amygdaia
nucēs & pi-
neoli nuclei.**

quàm hyeme. Sicci verò & humiditatis expertes, si quidem dulces erunt, hyeme & vere opportuni aderūt: cuiusmodi sunt dactyli & castanæ: habēt enim dactyli omnes nescio quid astringentis facultatis & saporis. Si autem cogeret necessitas, hyeme & vere vti fructibus, ad emolliendā aluū, perappositē postrema mensa apponerētur dactyli, vel vuæ passæ cum suis vinaceis & granulis: modò nihil superbibatur. Idem fiet, si pastus initio ficcæ ficus absque pane manducentur: in fine verò, dactyli vel oliuæ: post quas etiam vuæ aliquot passæ, excluso potu, non ineptē offerentur. Quod si succosi fructus tunc temporis cuiquam arriderent, qui inter eos nocentiores habentur, vitari debebunt: vt sunt brumales vuæ: nam renibus, vesicæ, & intestinis summè incommodāt. Deniq; si liberet mensæ initio & præludio quidpiam succulentum præsumere, quod aluū ab incrementis expediat, sanequàm accommodum huic rei sese offeret dulce & odoratum pomum assatum, vel in vino coctum, & vbi refrixerit ex multo saccharo, eoque albissimo, commanducatum. Vtile insuper erit in eandem rem brumales vuas albas in feruētem aquam demersas, & mox frigida desuper affusa, exemptis vinaceis & seminibus internis comedere. Si verò succosis fructibus astringentibus & comprimentibus in fine pastus, vti visum esset, cuiusmodi sunt pyra quædam, sumenda erunt cum veteri caseo electo & friabili: vel candenti foculo assabuntur, & pelle exuta, vino immergentur, ac ita comedentur. Sed ab eis sollicitè cauebunt, qui torminibus & articulorum cruciatibus sunt obnoxij. Quòd ad oleaginosos fructus attinet, vt sunt amygdalæ, nucēs,

nuces, auellanæ, pineoli nuclei, pistacia, & similes, si crudi & recentes edantur, ventriculum offendunt. Sed amygdalæ, nuces & pistacia minùs lædunt recentia quàm ficcata. Auellanæ verò & pineorum nuclei contra: nam plus nocent recentes, quàm ficci. Vnde corporibus temperatis, & omnibus quorum natura ad caliditatem inclinat, crudis & recentibus huiuscemodi fructibus vti non expedit: quòd plus obesse, quàm prodesse queant. Possunt nihilominus tenellæ ac recentes amygdalæ, ventriculi æstum opportuno tempore vtcunque mitigare: vt ficcæ, vini vapores ne sursum euolent & caput offendant præpedire, si mensas clauerint. Nuces recentes vt etiam ficcæ, non solùm stomachum lædunt, sed etiam visum & caput grauiter tentant: Habent nihilominus id commodi, quòd à flatibus & piscium viscositate corpus egregiè tuentur. Auellanæ sua natura hepar sic satis roborant, sed stomacho & capiti officiunt. Pineorum nuclei, etsi de omnibus stomacho summè aduersantur, sunt tamen paralyticis valde vtilis, & omnium maximè pulmonarijs, quibus thoracis interiora à pituita prægrauantur, & ob id ægrè spirant, & molestè pituitosum mucum expectorant. Pistacia frigido hepatis & stomacho efficaciter profunt, minusque noxæ, præ alijs iam positis, in corpore relinquunt: verum tamen capiti incommodant. Si antè dicti fructus ad òctus, generoso melle, aut saccharo fuerint excepti voluptatè & accuratè conditi, minùs negocium ventriculo diris, potius facient, sed temperatis corporibus & euchymis quàm ad vtilitatem nocebunt, quòd ad voluptatè potius quàm vtilitatem condiantur.

Amigdalæ
recentes.

Nuces recen-
tes & indura-
tæ.

Auellanæ &
pineorum
nuclei.

Fructus ad ò-
ctus, generoso
melle, aut sac-
charo fuerint
excepti voluptatè
& accuratè
conditi, minùs
negocium ventri-
culo diris, potius
facient, sed tem-
peratis corporibus
& euchymis quàm
ad vtilitatem
nocebunt, quòd
ad voluptatè
potius quàm
vtilitatem
condiantur.

Hæc ab Arnaldo Villanouano accepta, & in tuum vsum velut paraphrasi quadam congesta, sed paulò tersius, (quod absque calumnia, & iactantia dictum habe) si boni consulueris, me ad meliora tibi propediem ex umbra in lucem proferenda, alacriter & perstrenuè excitabis, ac promouebis.

ANTONIVS MIZALDVS LECTORI S. D.

Rogatus à Typographo, vt confestim, aut si mauis me Grecè dicere, ἐν τῷ κενῶν ἔργῳ, paginas aliquot vacuus, scripto quopiam ei replerem, ne fortè Praetoris albo, vt iactari solet, ascriberentur: ego hoc ipso precipiti & momentaneo temporis articulo, summè, si aliàs vnquam, occupatus, ad externa praesidia, & auxiliarem operam confugere fui coactus. Mihi itaque, velut Deus quispiam ad machinas, praesto adfuit, & sanè quàm libenter succurrit doctissimus, & in omni parte medicina exercitatissimus vir, Ioannes Langius, illustrissimorum Comitum Palatinorum Rheni medicus: cuius erudita confabulatione, vel vt planius loquar, lectione, tunc temporis periucundè fruebar. Ille itaque ex tempore medicam Epistolam, & Problema sequens, De salubri vsu casei (de quo tam varia est apud Medicos deceptatio) Typographo mittendum mihi candidè exhibuit. Cuius hac est quaestio.

An ca-

AN CASEVS EDENDO

fit salubris.

INdicta mihi erat per Cyrlerum nostrum cœna, inquit Lâgius, & quum iam secundæ mensæ bellaria apponerentur vnâ cum caseo, tum, Philippe, honorifica certe tui ac famuli tui facta fuit mentio: qui tibi edenti caseum de manibus eripuisset. Aderant inter conuiuas, qui famuli audaciam admirabantur. Alij verò qui eius fidelitatem collaudabant: qui non passus fuisset, vt dominus suus ventriculum cibo prauo alimenti, & ad coquendum contumaci, oneraret. Tum ego rogatus respondi: me suspicati famulum fuisse de vulgari illa medicorum hæresi, qui aliorum ventriculos suis viribus metiuntur, & medicamenta non Socrati, aut Philippo, sed vniuersali hominum, in mente ideæ accommodarent: ignorantes naturam ventriculorum ita diuersimodè esse comparatam, vt hic natura incalescens, esculenta crassa & coctioni contumacia, exactè conficiat: tenera verò adurat, & in nidorulentam eructationem conuertat. Accedit ad hoc quòd esculentorum & potius concoctio non tantum caloris naturalis viribus, sed proprietate quadam bestijs & hominibusque congenita (vt Galenus refert) perficiatur. Sic hac ratione Struthiocamelus volucris digerit & concoquit ferrum, & reliqua metalla igni inexpugnabilia, quæ Leo, Sthru-thiocamelo longè calidior, concoquere non potest. Puella à rege Indorum Alexandro fraudi veritè quàm muneri missa, napello impunè

vescebatur. Coturnices femine hyoscyami & veratri pinguescunt: Sturni cicuta aluntur, quæ homini, cæterisque animantibus venena sunt deleteria. Hac quoque ratione accidit, vt hominum ille nõ vescatur caseo, alter abstemius viuat: Quo tamen caseo, Zoroastes, artis magicæ inuentor, viginti annis in deserto vixisse traditur, ita temperato vt vetustatem non sentiret. Quod ficcis draconij folijs effici docuit Galenus: quibus recens implicitus à putredine immunis seruabatur. Proinde Hippocrates prudenter, vt cætera omnia, nos in libro de veteri medicina his verbis admonet: Non simpliciter, inquit, existimare oportet, quòd malum edulium sit caseus: non enim omnes homines lædit, imò gracilibus mirabiliter conferre traditur. Nec obstat quòd aliqui caseum crassi & viscidi alimenti, quo epatis, renum, venularumque obturentur meatus, ac arenulæ in renibus ac vesica, veluti calce agglutinentur, vt in calculum coalescant, causantur, & passim opponunt.

Nec id, Philippe, te à casei esu deterreat: moderata quippe salis conditura hæc casei incommoda corrigit, quæ humorum lentorem incidit, friabiles reddit arenulas, meatuum obstructions referat, neruosum ventriculi osculum roborat, appetitumque eius languentem sua acrimonia excitat, & nauseam sistit. Ob id non temerè veteres salem irritamentum gulæ vocarunt. Quod & columbæ apprimé norunt: quæ, vt refert Plinius, pullis primo falsiorem terram collectam gutture in ora spuunt, præparantes tempestiuitatem cibo. Nec quoque te Galenus in libro de boni malique succi ali-

men-

Lib. 6 simpl.
medicam.

Conditura
salis cõmoda

mentis terreat, cùm ait: Ex caseis omnibus cras- Casei salu-
sus est succus, insuperq; ex vetustis malus: recen- bris cõditio.
ter autem coactos, prima menfa ad aluum ducen-
dam manducare licet cum melle: nam, inquit, &
minùs crassus est quàm veterum succus, & nullo
pacto malus. Proinde Philippe, nihil horum in-
commodi veritus, liberè vescere caseo recēti, fa-
lis momēto temperato: qui lactis bubuli, aut ca-
prini dulcorem respiciat, à vetustatis acore alie-
nus, confusus Hippocratis, Apollinis nostri, ora-
culo, quo ait: Paulò deterior cibus aut potus,
suavior autem, melioribus quidem, sed minus
suauibus est præferendus. Hactenus Langius. Aphorismo
38. Sectionis

Cæterùm vt à calumnia quorundam & noxæ^{2.}
infamia caseum vindicarem, sequētes versiculos
ex Salernitarum Regimine ad Anglorum Regem
huc transferre opportunum ac iucundū esse du-
xi, vbi caseus hunc in modum conqueritur:

Ignari medici me dicunt esse nocium:

Sed tamen ignorant cur nocuementa feram.

Qui Physicam norunt hæc de me testificantur,

Optima post epulas caseus esca datur.

Rursus, opem stomacho languenti caseus adfert,

Si post extremas incidat ille dapes.

Et alibi,

Caseus & panis bonus est cibus, herculè, sanis:

Si non sunt sani, non iungent hunc bene pani.

Si cui arridebunt fercula, cocci industriâ ex ca-
seo confecta, præter Apicium & Athenæum, Pla-
tina in libro de honesta voluptate illi abundè sa-
tisfaciet. Hæc satis pro Caseo.

OPUSCULUM DE SE-
NA, PLANTA INTER OMNES,
quotquot sunt, hominibus beneficen-
tissima & saluberrima.

AUTORE ANTONIO MIZALDO
MONLVCIANO, MEDICO.

SPECTATAE VIRTUTIS ET ERV-
DITIONIS VIRO, IOANNI LE CHARON,
Lutetiae in Curia Vectigalium Praefidi, & Pa-
risiensium Mercatorum Praefecto,
ANTONIUS MIZALDVS
medicus, S. D.

RAE CLARA & memo-
rabilis illa de Quintio Cin-
cinnato Historia, cui, vt
scribit Plinius, quatuor sua
iugera in Vaticano aranti
[quæ erant, Columella te-
ste, auitum eius hærediolû]
Viator, nihil tale expectan-
ti, Dictaturâ attulit, & tre-
pida ante boues, vt canit
Persius, Dictatorem induit

vxor: illa, inquam, historia, mihi ob oculos ponit, Præses
spectatissime, nuper tibi oblatam & adlatam Parisiensem
Mercatorum, vt vocant, Præfecturam, qui summus est ci-
uium & populi magistratus. Nam cum tu nihil tale ex-
pectares, potioribus ciuium & minorum vrbs magistra-
tum sententijs & suffragijs, ad id fastigij selectus & voca-
tus es. assentiente & suffragia probante Christianismo
Rege CAROLO, cui placuisse, nõ vltima laus est. Quod
factum, simul ac fama mihi nunciauit, statim animum
meum

meum tanta inuasit lætitia, vt prorsus dubitarem cuinam gratulari deberem: tibi ne, cui tam insignis dignitas contigerit, an vrbi quæ talem habitura sit Præfectum, an Regi, qui tantum suis ciuibus & Parisiensi populo præferret Nestorem, an potius mihi qui tibi sum amicissimus, & ob id fortunarum tuarum particeps fieri debeo? si quidem vera sunt quæ Pythagorici tradunt, *πάντα θεῶν κοινὰ: καὶ, εἴλον ἕτερον αὐτὸν εἶναι.* Si quid, mihi crede, in rebus meis esset vnione vel candidius, vel preciosius, ego hac nota libētissimè signarē eum diem, in quo non lubrico exoculata Dæ fauore, sed trium, & optimatū Urbis, concordī calculo, gratoq; Principis assensu, eo magistratu, bonis, vt dicunt, aurbus inauguratus es. Quod fœlix faustumq; sit precor & opto. Nō etenim ignoras quanto cum onere, nedum honore, illa prouincia, hoc præsertim tempore, tibi obeunda sit. Verū enim uerō, qua es modestia, virtute & prudentia, quam nactus es Spartam, circumspectē, & Dei Opt. Max. præsidio, inculpatē, reges & adornabis. Quod reliquum est, vt nouo aliquo munusculo, nouum hanc magistratum tibi gratularer, visum fuit, ceu palā testato animi mei gaudio, in tuo nomine publicare, & tibi officiosè deuouere Opusculū hoc de Sena, planta inter omnes, quotquot sunt, hominibus beneficentissima & saluberrima: vt quod medicorū est promittāt medici, & tractent fabrilia fabri. Quale quale est Opusculum, de eo dicere haud quaquam dubitem quod de philosophiæ studio scripsit Horatius,

Aequè pauperibus prodest, locupletibus aequè:

Aequè neglectum, pueris, senibusq; nocebit.

Illud itaq; placidè, pro tuo candore, excipere, & in *μνημό-
συρον* meæ erga te non vulgaris & veteris amicitia habere dignaberis. Quod factū si intellexero, nō solum conatus meos ad meliora promouebis, sed & me ipsum tibi deditissimū semper habebis. Verū hæc satis, præsertim apud eū cui Populi commissi, & magna negocia curæ. Fœliciter itaque vale, Præses æquissime, & Præfecte vigilantissime,

in eo qui omnium valetudinem & salutem in manu habet: cuius immensa bonitas, & te, & eximium focerum tuum in regiarum rationum collegio, vel, vt loquuntur, Computorum Camera Magistrum, mihi semper & vnicè colendum, diu Reipub. incolumes custodire dignetur.
Lutetiæ, Calendis Septembr. Anno Christi, 1572.

IOANNIS DECVLLANT MONLV-
ciani, in Senatu Parisiensi Aduocati, Ode di-
colos tetraſtrophos ad Ant. Mi-
zaldum cognatum carifs.

*Næ, MIZALDE, vides quòd celeres citò
Anni diffugiunt, atq; dies boni:
Noscis quid valeat sudor, & ocium
Quàm sit triste malum nimis.*

*Praclarè ergo facis dum vegetum viget
Iam nunc ingenium, & firmus adest calor,
Scriptis velle tuis noscere posteros,
Te vixisse nepotibus.*

*Debent multa tibi docta μαθήματα,
Debent ἰατρικῆς scita salubria,
Nam cunctis aperis quæ præciosa sunt
In his, ingenuè, artibus.*

*Non ingrata ferent sæcula gratiam
Posthac: & Dominus qui colit vnicè
Doctos, atq; bonos, ne dubita, tibi
Mercedem dabit optimam.*

ἐκ πόνδ το κλέος.

DE SENA, PLANTA INTER
 OMNEIS QUOTQUOT SVNT, HO-
 minibus beneficentissima & saluberrima,
 Opusculum, Autore ANTONIO MI-
 ZALDO Monluciano, medico.

*V*IA nullum hodie purgans me-
 dicamentū simplex tam frequēs
 habetur in ore & opere, non dicā
 vniuerso medicorum ordini, sed
 etiā omni ferè populo, quā Sena:
 idcirco preciū opera facturū
 me putavi, si illius historiā, vsum,

Nullum me-
 dicamentum
 Sena popu-
 larius.

facultates & praestantissima auxilia à Graecis medicis,
 Arabibus & Latinis fideliter accepta, & haectenus ma-
 gno mortalium commodo probata, hīc, pro mea tenui-
 tate, paucis perstringerem. In eorum maximè gratiam,
 qui vel medicinae non sunt initiati, vel alijs studijs &
 occupationibus ita sunt distracti, vt medicorum libros
 eis legere non liceat. Venio itaq; à verbis in rem.

Quibus scri-
 batur hoc
 Opusculū.

Quibus nominibus vocetur Sena apud va-
 rias gentes. CAP. I.

PLanta, Græcorum medicis iunioribus (nam
 antiquiores eam ignorarunt) σείνα, vt etiā La- Senæ varia
 tinis nuncupata, vel, vt Hermolao placet, Senna, & gentiia
 Gallis Sené, Germanis Senet, Hispanis Sen d' Ale- nomina.
 xandria, & Italis Sena, Aphricanis, Arabibus, ac
 Mauritanis medicis, Sene, Persis, teste Damasce-
 no Mesue, Abalzemer, patrio vocatur nomine.

Senæ

Senæ descriptio, pictura & delineatio.

CAP. II.

Senæ delineatio ex And. Matthiolo, in 70. cap. 3. lib. Dioscoridis.

SENA herba est folijs constans glycyrrizæ, subpinguibus & crassis, caule cubitali, à quo flexiles lori modo exeunt ramuli, flores illi ad sunt aurei, veluti brassicæ, purpureis venulis intercurfantibus: quibus falcati succedunt folliculi, tenui pediculo è ramulis pendentes: adeoq; naturâ cõpressi, vt inferior membrana superiori adhæreat. Maturescentes, impetu ventorum facile deturbantur, contento intus semine quod ex nigro subuirefcit & vuarum vinaceis vsq; adeo simile habetur, vt nõ facile alterum ab altero, prima oculorum obseruatione distingui possit. Serapio Arabs medicus, lunatas filiquas & oblongas illi ascribit: in quibus femina per ordinẽ digesta clauduntur, & ab opilionibus, impinguan- dis ouibus, vbi deciderunt, diligenter leguntur. Planta hæc frigoris summè est impatiens, vnde Maio mense debet feri: nec vltra Autumnum viget. Prius sata facile perit, ferius, hyemem non sustinet.

Senam non esse eandem cum Colutea, & de vtriusq; discrimine & pictura.

CAP. III.

FAlluntur qui arborem eam quã Theophrastus Coluteam appellat, Senam esse ob id arbitrantur, quòd folliculos habeat faginãdis ouibus à pastoribus summè expetitos, vt de lunatis filiquis Senæ, paulò antè scripisse diximus Sarapionẽ: Verùm id discriminis inter vtramq; intercedit,

Libro 3. cap. 17. de platarum historia

cedit, quòd Colutea vocata, arbor fit & non her-
 ba. Cuius descriptionem, qualem ex ipsa arbore
 mihi licuit in quodam horto amœnissimo exci-
 pere, hîc proponere nō grauabor. Itaq; Colutea
 arbor est, in hoc Parisiensi agro, vt etiam in alijs
 frequens : De cuius stipite prodeunt rami quam- **Coluteæ de-**
 plurimi, furculos admodū tenues ac flexiles hinc **lineatio ad**
 inde spargentes, è quibus exeunt folia, fœnogræ- **vnguem ex-**
 co, vel glycyrrhizæ non multū dissimilia, equali **pressa.**
 vtrinque serie, & numero (vbicq; ferè vndenario)
 perbellè discreta, sed sub autumnum flauescen-
 tia, leuîque ventorum agitato, vel aliter, cum
 suis furculis cadiua. Ex eorum alis, maximè ad
 ramorum cacumina, suo tempore emergunt vir-
 gulæ quædam, agnata dicas, folijs vbique viduę:
 quæ summa & extrema sui parte, flauos & au-
 reos diffundunt flores : singulos alicubi, binos a-
 libi ternos, quaternos, & quinos, vel plurimūm
 senos glomeratim. Qui, genistæ modo, in falcu- **Flores Colu-**
 læ vireaticæ & lunulæ, aut scirpiculæ formam **teo, & ex ijs**
 paulatim desinentes, totidem vesicularum, quot **folliculi, &**
 illi fuerunt, rudimenta exprimunt. Quæ qui- **vesiculæ.**
 dem vesiculæ, ex pediculo admodum fragili,
 figillatim pendulæ, in ventrem et carinatum gib-
 bum pedetentim excrescunt: viridi primūm &
 herbaceo colore, tum demum subrubescente &
 rufo. In ijs pars carinata, gibba & cōuexa, neruo,
 ceu septo quodam oblongo, & veluti diaphra-
 gmate, in duas partes dirimitur, æquè ac sima &
 cōcaua: re vera peram pastoralem, vel piscatoriã
 nauiculam esse dicas, sese hinc inde proferētibus
 à cauda & capite, ceu à prora & puppi, quibus-
 dam appendiculis, quæ ligamentorum vicem ac
 modulum præ se ferunt. Dictæ vesiculæ, vel,
 si ma-

Vnde disten-
dantur colu-
teæ folliculi.

si mauiis, vtriculi & folliculi crescentes, vsque a-
deò distenduntur & pellucet, vt immisso flatu,
quis factum fuisse non temerè sibi persuadeat:
Cùm tamen natura, non arte id fieri certò con-
stet, spiritumq; distendentem ibi inesse palam ar-
guat crepitus erumpens vbi pedibus vel mani-
bus, aut aliter, instar vesicularũ in piscibus pre-
muntur. Membranei huiusmodi folliculi tandẽ
flaccescunt, semina includentes ad rectam lineam
miro ordine vtrinque digesta, parua, & vbi ma-
turuerint, atra ac rotunda, lentis effigie. Sed in
Coluteæ pictura & descriptione versatum fatis.
Quod ad plantam Senæ attinet, non habeo quod
in præsentiarum de illius historia & delineatio-
ne aliud proferã, quàm quod paulò antè ex An-
drea Matthiolo dictum fuit. Nam hætenus vi-
uam & in sua radice vigẽtem herbam videre mi-
hi non licuit. Vt vt fuerit, in eo discrepat Sena à
Colutea, quod pressis & lunatis, sic fatis, follicu-
lis filiquetur, qui nec turgent nec distenduntur ac
pellucet, vt in Colutea: & semen, vt scripsimus,
includunt, vuarũ vinaceis & granulis fanequàm
simile. Quibus addes, quòd Sena paucorum men-
sium est herba: Colutea verò multorum annorũ
arbor, semine & ouillo fimo præcipuè nascès, vt
tradit Theophrastus: Quo etiam autore, feri de-
bet sub Arcturi occasum præmacerato semine, &
cùm in aqua pullulare cœperit. Cæterũ & si
Colutea Alexandri Magni ætate non temerè ali-
bi quàm in Lipara nascebatur, iam diu tamen in
Gallia multis vt diximus locis viget, ac nomine
Baguenaudier omnibus innotescit. Errant itaque,
meo iudicio, qui ei facultates omnes innoxie tri-
buunt, quas vna Sena sibi peculiariter vendicat.

Capite præ-
cedente.

In quo diffe-
rat Sena à
Colutea.

Facultates
Senæ non
conuenire
Coluteæ.

Nam

Nam præter quàm quòd vomitiones, non secus quàm genistæ semen, promouet: Colutea, etiam ventriculo summum negocium facessit, & tormina multa excitat: necnon flatus & intestinorū rugitus: Quorum omnium expers est Sena, vt paulò post ostendemus.

Quibus partibus suæ plantæ sit præstantior, efficacior, & purgantior Sena.

CAP. IIII.

Scribit Ioannes Mesues Damascenus, in Arabiorum medicorum collegio summus et celebris, Senam folliculo quàm folijs efficaciorẽ esse, præsertim si is ex viridi nigricet, sit modicè amarus, absolutus, subastringens, recens, & semẽ continens amplum ac pressum, nam vetustate exanimatur. Qui subalbidus est folliculus & imperfectus, non probatur: folia viridia sunt præstantiora subalbidis, & crassa tenuibus, surculi verò inutiles. Hactenus Mesues. Qui, vt audiui, Senæ folliculos in deicienda aluo, folijs longè efficaciores ac præstantiores facit: reclamante, non dicam Manardo Ferrariensi, sed etiam diuturna & assidua medicorum experientia: etsi Brasauolus, qui Mesuem tueri videtur, cõtrarium sentiat. Actuarius filiquoso fructu, à Barbaris vocato, vti videtur. Andreas Matthiolus suis in Dioscoridem doctissimis Commentarijs, hanc cõtrouersiam, sanequàm rectè, mea sententia, ad hunc modum componere fatagit: Sciendum, inquit, quòd Senæ folliculi qui siccati asseruantur, duorum sunt generum. Vnum per se caducum, & in sua planta arefactum, à quo semẽ eximunt nigrum & prorsus euanidum: Huic nullas, vel saltem paruas fa-

Lib. 2. de
medicam.
simpl. pur-
gantibus,
cap. 15.

Senæ follicu-
li & folia.

Lib. 3. ca. 70.

Senæ folli-
culi duoru
generum.

cultates tribuunt. Alterum, ante maturitatem demetitur, crassum, ponderosum et succo prægnas: Quod tegetibus expansum, in umbra venundandum exsiccat. Huic, inquit Matthiolus, sicuti millies periculum fecimus, non minor vis deictoria inest, quàm folijs. De eo itaque sensisse videtur Mesues. Cui de experimêto subscribit idẽ

**Experimen-
tũ Matthioli
de senæ fol-
liculis & fo-
lijs.**

Matthiolus, affirmans se aliquando integrum Senæ campum seuisse (quales in Hetruria, & præfertim in Florentino agro quamplurimi visuntur) vt illius folliculos virentes & succi plenos decerperet: mox siccatos experiretur: num eadem vis eis inesset quàm folijs: quod tandem ita esse facilè agnouit. Qui itaque folliculis commodè & salubriter vti voluerint, Matthioli exemplo, Senam serant vt illos. & optimos, & recentes in manu habeant, vel saltem probatissimos emant, si tamen eiusmodi reperiri poterunt: si minùs, folijs vtantur selectis, vt passim fieri solet. Nam hodie nullum ferè præscribitur re-

**Folia senæ in
vsu frequen-
ti hodie esse.**

purgans medicamentum, quod illorum misturam non admittat. Non temerè itaque Manardus Senæ folia, folliculis caducis et arefactis pur-

**Cap. 10. lib. 5
Meth. med.**

gantiora esse sustinuit. Ioannes Fernelius in omni parte medicinæ, citra controuersiam, summus, Mesuem & Arabes sequutus, Senæ folliculos folijs anteponebat. Cui Iacobus Syluius sane-

**Comment.
in cap. 15. lib.
2. de med.
simpl. Mesue**

quàm libenter subscribit: vtcunque fuerit, nam vnguem non verterim, qui folliculis vti volet, quales antè scriptum fuit sibi comparet: cui verò folia magis arridebunt, recentia & ampla seligat, à quisquilijs, paleaceis sordibus, & surculis,

**Pharmaco-
pœorũ quo-**

quibus scætet diligenter repurgata: in quo Pharmacopœi plærique oscitanter, ne dicam turpiter,

pecca-

peccare mihi videtur, dum indiscriminatim omnia, vel coquendo, vel macerando confundunt. rundā error, vel potius negligentia.

Senæ bonitas, electio & præstantia.

C A P. V.

QUOD attinet ad bonitatem & excellētiam Senæ, ea præstare fertur quæ ex Alexãdria Aegypti, vel Syria adfertur. Hanc enim summis laudibus tam Latini quàm Græci medici iuniores efferunt. Iacobus Syluius, Indicam & Aegyptiam valētiorē esse scribit parte media quàm sit Appula & Ligustica: & rursus postremam nostrate Colutea: quæ, vt diximus, falsò & perperam pro legitima Sena à multis vsurpatur. Vtra verò præstantiora sint, folia an folliculi, paulò antè disputatum est. Syluius loco paulò antè citato.

Quo pondere & modo exhibeatur Sena, Arabibus, Græcis, ac Latinis Medicis.

C A P. VI.

SERAPIO Senæ tritæ ceu pulueratæ drachmā vnam, coctæ verò semunciam, vel drachmas quinque imperat. Mesues infundit ab aureis tribus, hoc est, à semuncia, vel drachmis quatuor cum semisse, ad vnciam vnam. Ex Græcis vnus Actuarius, pulueris exhibet drachmam vnam: in decocto verò semunciam. Ioannes Fernelius dat pulueris ad drachmas duas, decocti à drachmis tribus ad drachmas sex: diluti verò ab vncia dimidia, ad vnciam vnam. Quæ omnia ad sumentium naturam, & medicandorum vires, ætatem, corporis habitum, sexum, & alios scopos, prudenter sunt referenda & coaptanda. In libr. de simpl. medicamentis. Libro & cap. antea notatis.

Facultates & probata Senæ præsidia, ex Græcis medicis. CAP. VIII.

ACTUARIUS, qui solus inter Græcos medicos, quantum extat, Senæ vires descripsit, memoriæ mandavit illam & bilem, & pituitam, denarij pondusculo deijcere, absq; vlla corporis & facultatum eius noxa & molestia: Secundum hos humores, retorridam, atramque bilem, etiã modestissimè purgat, & illarum suffusiones ex gallinaceo iure clementer expellit. Insuper vetusto capitis dolori, scabiei, comitialibus, & impetigini succurrit, sed modicè feruefactæ Senæ iusculum, potius quàm tritæ farina propinatur: internas etiã obstructions referat.

Quibus morbis succurrit Sena, ex Actuario medico graeco.

Facultates & auxilia Senæ, ex Arabibus medicis. CAP. IX.

IOANNES Mesues Damascenus, de Senæ facultatibus & præsidijs ad hunc scribit modum. Sena terget, expurgat & digerit: ob id melancholicam & bilem vltam à cerebro, sensorijs organis, pulmone, corde, hepate & liene deijcit. Proinde morbis dictarum partium ab humore huiusmodi proficiscentibus succurrit, vt melancholicis febribus & antiquis. Gaudiũ gignit, sublato humore absque causa externa tristante, & floridum corpus efficit, obstructionsq; viscerum aperit. Decoctum foliorũ eius & chamæmeli, nervos ac cerebrum lotionem roborat. Eadem quoque Sena, modo quouis vsurpata, visum & auditũ firmat. Cuius purgatio si tarda fuerit & imbecilla, mistis

Libro 2. purgantium medicamentorum simplicium, cap. 15.

Quoniam modo iue

mistis acribus celebrabitur: vt Zinzibere, sale gē-
meo, sale Indo, & similibus. Ne verò stomachum
lædat, cardiaca & stomachica ei sunt miscenda,
& largo pondere ex iure galli, gallinæ, vel aliarū
carnium coquenda, vt citra molestiam purget:
vel serò lactis infundetur cum spica, deinde pa-
rum diu feruebit, aut puluis foliorū eius ex lacte
dulci fumetur. Sunt qui decocto eius cum prunis
& spica fœliciter purgent. Cæterum mediocrem
sustinent coctionem. Hactenus Mesues.

tur & accele-
retur senæ
purgatio.

Quibus mis-
ceri gaudcat
Sena.

SERAPIO Arabum Medicus, hæc de facul-
tatibus Senæ, posteritatis memoriæ reliquit. Se-
na mirificè prodest delirio, amentia, scissuris to-
tius corporis, resolutioni neruorū, phthiriasi, ce-
phalalgia, scabiei, pustulis, pruritu & epilepsia.
Cor etiā roborat modòijs commisceatur medica-
mentis, quæ ipsum maximè confirmant.

In lib. simpli-
cium medi-
cament.

Quibus succurrat morbus Sena, & quæ præstet
auxilia hominibus, ex Latinis medicis,
CAP. X.

Ioannes Fernelius Senam & eius auxilia his
commendat verbis: Sena melancholiam retor-
ridam, nec non bilem, & crassam pituitam com-
modissimè purgat: non statim è distantioribus
locis, sed præcipuè è liene, deinde etiam ex alijs
visceribus, ex hypochondrijs & mesenterio: in
quibus est omnis eluuiej sentina. Ex ijs enim sedi-
bus vix aliud quidquam æquè validè corru-
ptos humores prolicit, aut obduratos tumores
euacuat, aut in tenues venas subiens, veteres earū
obstructiones expedit: neque tamen vicinas hy-

Libro & lo-
co prius cita-
to.

Quas corpo-
ris partes ma-
ximè repur-
get Sena.

Mira Senæ
præsidia.

dropicorum aquas detrahere potest. Diuturnorum atque lentorum morborum, quos viscerum impuritas, aut vetus obstructio genuit, singulare est præsidium: ut lentarum, veterumque febrium, melancholiæ, epilepsiæ, scabiei, impetiginis, vitiliginis, elephantiasis, & omnis denique impuritas, Senæ pariter exacuit, cor exhilarat, torsionibus sæpè molesta: non quod flatulenta sit, sed quod

Senam flatulentam non esse.

firmiter hærentes humores, & plerunque acres, nequeant sine sensu doloris auelli. Nunquam tamen deprehensum est, vel intestina corradere, vel sanguinem proritare: blandè alioqui, sed tamen lentè purgans: nulla qualitate infensa, nisi quod

Senam prægnantibus non esse aduersam.

ventriculo aliquantum grauis: pueris, ac senibus utilis, neque prægnantibus aduersa. Permiscenda ei sunt quæ ventriculum roborent, simulque tardiores vim extimulent: cuiusmodi sunt Zingiber

Quænam mihi sceri Senæ cõueniat.

cinnamomum, aut spica: & quæ leniendo, sine torsionibus, facilè deducant. Qualia sunt iura pinguia, pruna, iuiubæ, vuæ passæ, viola, althea, polypodium: & qui ex his fiunt syrapi.

Comment. in cap. 15. lib. 2. Ioan. Mesuæ.

IACOBUS Syluius de Senæ auxilijs in hunc scribit modum: Sena folliculis latis, sed falcatis, & in his femine, vtilior purgando humori melancholico & morbis ab eo pendentibus & prodeuntibus. Multis torminosa est, alijs clemens, pro varia fumetium natura. Tutius tamen est mastiche, vel caryophyllis, & alio (ut cinnamomo, femine anisi) corrigere: folijs non est inefficax. Veteribus omninò indicta est planta.

MANARDVS Ferrariensis se expertum dicit, Senam præter iam dicta, & contra Auerrhois sententiam, pituitã etiã purgare: ex Actuarij Græci medici, ut antea monuimus, opinione & experimen-

fimento. Ad hæc, valere aduersus luem Hispani-
nicã: Aquas etiã purgare sæpenumero visa est.

Senã valere
aduersus luẽ
hispanicam.

ANDREAS Matthiolus Dioscoridis inter-
pres ad vnguem factus, de Sena hæc ex multis tra-
dit: E nostrate Sena, inquit, adhuc in agro viren-
te, & rosarum diluto, ego quotannis syrump
parare consueti, qui tutò & large omnes purgat
humoras. Daturq; commodè prægnantibus, ac
pueris, & cuiuscunque ætatis hominibus. Dilutũ
tamen magis præstat, quàm decoctum: quia nulla
ex parte exhalat. Cuius vnciæ quinq; vel sex, al-
uum absq; molestia soluunt. Quòd tutò dari pos-
sit prægnantibus & pueris, experientia docuit:
cui suffragatur Actuarius, Senam citra noxã pur-
gare tradens. Redditur medicamentum hoc in de-
ijcienda aluo præstantius atque valentius, si cas-
sia nigra, aut manna, aut rhabarbaro, aut rosarũ
dilato, aut rhodopharmaco, quod officinæ syru-
pum rosatum solutium vocant, commisceatur
vocant, commisceatur: aut si maceretur Sena ca-
prino fero. Viscerum obstructiones aperit, auget
iuuentutem, senium retardat, animi hilaritatem
adfert: & plæraque alia commoda præstat: de
quibus antea.

Commen. in
cap. 70. lib. 3.

Dilutũ Senæ
præstare eius
decocto.

Quonã addẽ
da vt aluum
valentius de-
ijciat Sena.

Compositio præstantissimi diluti è Sena, eodẽ
Andr. Matthiolo præscribente.

Caput XI.

Sumantur foliorum electissimæ Senæ drach-
mæ sex: Zinziberis, aut cinnamomi contriti,
drachma vna: florum buglossi, drachmæ duæ: Efficacissi-
misceantur omnia, & fictili vitreato, aut stanneo mũ dilutũ è
vase angusti orificij excipiantur: affusisq; feruen-
tis aquæ, vel feri caprini, vncijs decẽ, vasis osculũ
adeò occludatur, vt nullus omnino spirandi pa-
teat

Sena & eius
compositio.

teat exitus. His peractis, puluinari plumis anferinis facto, ignique calefacto vas inuoluatur, & in arca vbi pernoctet, reponatur. Sic enim calore seruato, omnem in se facultatem dilutum recipiet, & summè efficax habebitur ad omnes paulò antè memoratos affectus, absque vlla molestia & corporis noxa.

Vinum è Sena medicatum, ex Ioanne Mesue.

CAP. XII.

Lib. 2. cap. 15.

VIno musteo albo, inquit Mesues, miscebat quidam vim magnam Senæ, post tres menses potandum dabat: sicque purgabat cerebrum & sensoria organa, nec non gaudium augebat, ac lætitiā.

Si quis alias formas componendi huiusce vini medicati, & aliorum item quorumcunque scire cupit, legat quæ haud ita pridem à nobis scripta sunt, in Opusculo de varijs artificijs & facili methodo componendorum olerum, radicum, fructuum, vuarum & vinorum, quæ diuersis morbis iucundè, & absque vlla noxa clementer succurrant: illic inueniet quod didicisse iuuet.

Hæc sunt quæ in præsentiarum de Senæ viribus & præstantia scribere visum fuit. Cuius πολυχρηστά auxilia qui attentè obseruabit, illā, reuerà, non amplius Senam, sed Sanam herbam κατά μετῶνυμίαν, κί συνεκδοχικῶς perappositè nūcupabit. Fruere, Lector optime, & ppicio cælesti illo Aesculapio (sine quo est omnis medicina venenum) fœliciter vtere: vt sano, è Sena, sit mens in corpore sana.

FINIS.